

KUUM, OLI KUUM

Kuulsid, kord olid sammud, kord oli jalg
kord oli kuumav trepp, leekis ta silm
Hingede aeg küpses äelalt, mõnusa tahtl
näppudes valutas õnn, sõnus ei laskunud

Meil oli koridor linnas, kus valgust ei olnud
needusest taotud kui torn, kühveldat saad
Saigi ju üllas Helveetsia, muusikat saia
Saigi ju paabeli õõ, tundus ju sõnades

Murfi me lipp ja me sulad, kummitad alla
veefi me kilgete torn, Rahutus lekkis mänd
viljus kui salalik loom ja hõlvat ääri
sääli sul nüüd oblika-aas, sääli sul mänd

JAAAN UNDUISK KUUM

KUUM

JAAN UNDUSK

KUUM

LUGU
NOOREST
ARMASTUSEST

TALLINN «EESTI RAAMAT» 1990

E
U 53

Kujundanud MAARJA UNDUSK

U 4702770201-060 TL-11-32-88
901 (15)-90

ISBN 5-450-00649-7

© Kirjastus «Eesti Raamat», 1990

Es ist so schwül, so dumpfig hie
Und ist doch eben so warm nicht drauß.
Es wird mir so, ich weiß nicht wie —
Ich wollt, die Mutter käm nach Haus.

Goethe, Faust I, Abend.

Kui lämmatav, kui umbne ruum,
kuid väljas praegu polegi kuum.
Nii imelik olla — millest, ei tea!
Kui tuleks ema ometi pea!

(A. Orase tõlge)

1. SINISED KÄRBSED

Järgmisel päeval oli poiss jälle kohal. Tulnud punkti-
pealt sama teed mööda ehitusplokkide vahelt ja eksi-
mata, tulnud nimelt sama teed mööda kui eelmisel
korral, et tappa eneses kiusajat, mis tühermaad labü-
rindika ja väljapääsu avastamist huupimineku taga-
järjeks pidas. Ta läbis nüüd plokkidevahelised käigud
sujuvas, sõlmede ja katkestusteta joones, kui mitte
lühimat, siis kummatigi absoluutselt apodiktulist tee-
kulgu jälgides — ja näe, ei olnudki ühtegi peibutus-
hargmiku ega tupikut, ei labürinti. Siiski oli temas
ärgeanud emotsioone, kui ta sattus närvilistele topelt-
ristidele mõnel tallatunud pöördel — ta oli neid risti-
kesi kingakontsaga ikka tõmmanud, ehkki see aitas
vähe — ning tunnetas tühjadelt tünnidelt kerkiva
afektatsiooni võikust. Ta tuvastas, et tema põhiviga
oli olnud arvestus, mis õhtuväsimuses avaldus välti-
matu valearvestusena. Rõskesse väljapääsukanalisse
suubudes tervitas teda imal hõng millestki intuitiivsest
ja kelmealusest — tema enese läbielamus, verrega poo-
leks valatud, kosutav. Jah, siit oli ta ju paiskunud eile
kui oma teise ellu, kukkunud kivi otsa, leidnud oma
komistuskivi uude paremasse maailma, lamanud lõhu-
tud peaga kahe ehteesti tüdruku ees, kes oma tasku-
rätte tema veres niisutada ei kartnud, olnud ülbe
nende hoolitsuse vastu, mürgistanud nende usku
traumapunktidesse — ja tundnud äkki õhtul, kuidas
üks punapealine naisihakatis temasse juba sisse on
jõudnud pugeda. Nad ei saanud tänagi siia tulemata
jääda. Nende puudumine ei olnud iial tegelik olnud.
Loodus ei sallinud tühja kohta.

Oli pealelõunane aeg, juba lapsepõlvest saadik täis-

kõhutunde ja üksindusmeeleoludega seotud. Samuti ka ärarääkimata võimaluste aeg tühjaksvajunud lasteaia-õuel, kiikedel, mänguautokuuris. Kui sul õnnestus lasteaia lõunauinakust pääseda; muidugi ülivabandavatel põhjustel, mis ei meenu just kergesti, sest mittemagamise õnnis läige katab kõik. Aga ka väga unine aeg oma tagumises järgus, sest juntsuajastu lõunauinakud on kui oopiumisüstid, mille jälgi sa endal läbi elu kannad, millega võitled tööl, kodus, puhkehetkel, millest sind vabastab vaid kõhevil olek, plahvatuse eelaimus, kartus, lahtine kõht. Oma kõige meeleheitlikumais plaanides pidi poiss asuma varitsusse juba kusagil keskhommiku kandis, ent hülgas selle kavatsuse siiski ühe teise mõtte päralejõudmisel: mida suudan ma seal teha aja kiiremaks kulutamiseks, mida suudan ma kärsituse vastu? Ja selles küsimuses peitus veendumus, et tüdrukud ei jõua selgi päeval varemini eelmisest. Kui ta nüüd pealelõunal kohal oli, rääkisid kõik ended ikka kiirele lahendusele vastu, kogu ümbruskond uneles liiga lahjana tema ees, et elule väljakutset esitada. Tüdrukud sitsisid veel kuskil kaugel-kaugel, arvatavasti üleval raamatukogus, noorkursuslase püha-paigas, laskisid oma silmadel trükimusta kohal närtsida, ei aimanud tühermaa räuskavat üllatust. Aga mina olen juba kohal, mõtles ta, eksperimendi põhitingimus. Traumapunktiga ei olnud ta muidugi algusest peale arvestanud, see oli tüdrukute kinnisidee, millest tema puutumatuks jäi. See oli veel oma isikliku pesata vallas-naiste idee, joosta veritsuste puhul ühiskondlikku abi nõutama. Ta oli palunud end onunaisel pisut rivanooliga kasida ja pea ümber uus puhas pinde kerida. Sidemel oli tagatis. Ta oli muuski suhtes hoolikust üles näidanud, oli seebitanud hommikul ülakeha ning lõiganud küüned lihani tasaseks. Kõike seda ei vajanud mitte niivõrd tüdrukud, kuivõrd tema enese kärsitusega võitlev loomus. Kilekotis oli ta kaasa toonud pepsi, unustamata ka värsked ajalehti, kuigi see oli pelk enesepete. Juua ta ju veel võis, et märkida eneses vesikellana aja kulgu, ent ajalehe heakodanlik maine ei klappinud olukorra eksperimentaalsusega. Kuivõrd ehedalt tajus ta ajuti ajalehe meelelahutuslikku toimet, just siis, kui elu oli jälle kord pingule tõmmatud ja vaim vajumas omaenese sügavustesse, väga ehedalt!

Ajaleht ei käinud tõelise eluga kokku, see oli elust väljaronimise paber. Ja veel oli tal tuutu sees kolm väikest kuklit, kuid esimesest sõi ta vaid poole, lennutades ülejäänud poole plokkide vahele — kindla veendumusega tainast sel päeval rohkem mitte puutuda. Neelus tekkinud umbsuse ületamiseks avas ta pepsi, kuid jõi seda nautimata nagu vett. Seega — oodata, oodata, oodata. Ta võis kihla vedada, et tüdrukud halb olukordi juhuslikeks olid harjunud pidama ning talle ise süle jooksevad.

See oli üsnagi imeline aas, mis ehitusplatsi ja magistraali vahele jäi, praegu eemal. Ta oli seal tulekumõtetes jalutanud. Rohukõrred sahisid rohkem kui maa-kohtades, ilmselt tolmust. Võililled pakatanud lihal seedisid suured kärbsed hommikust roisku, kuigi võililled aeg pidi ju möödaks olema. Visalt kasvas rohi üha kõrgemale. Seal ei kutsunud pikali viskama, piimalehmade laiskus ei pugunud seal kontidesse.

(Siin ja nüüd, killustikupinnasel kiviktaimla veeres, näis aga kõigil olevat juba oma pärimus taga. Kas moodne Pastelli, alias Pastel, kes käejoontelt ammu avaramatesse maastikesse on tõusnud ning terveid linnaplaane kui ette- ja tagasivaatepeegleid oskab lahti seletada, tõesti mingeid endeid ehitusplokilabürindist välja ei loe? Kas pruunistunud kujund labürindi sein, mis Ruubenile vere meelde tõi, ei ole mingil määral seoses näiteks punapäise tüdruku defloratsiooniga, mis nii igapäevaselt üle maailma toimub? Kas Ruubeni tegevus ja üksindusse pomisetud sõnad ei ole tõesti mingi esilekutsuva jõuga? Hiromant vaikib uskmatu sarkasmi ees. Ent ta teab: armastuse kaoses ei suudaks meist keegi üle elada ja maailma korraldamine ükskõik kui narril moel on inimsõbralik ajaraiskamine.)

Jah, see oli üsnagi mitmekesine aas. Ta õõtsus terve-nisti tuulehoogudes, kui autod magistraalil mööda vuhisesid, nagu nõiutult, ehkki oli paarsada meetrit lai; nagu käsu, kirikuvande all. Ning see piitsjas jäik hein, mis tema kõhust välja turris, ei imanudki oma toitu nagu tavalisest mullamättast; see hein, altpoolt repe-tanud ning õhkõrnalt põlevast plastmassist lehkav, tiisikerlikult läbipaistva kõrrega ülal, tugev, rabe hein. See ei olnudki enam päris tavaline süüdimatu taime-

väli, vaid temast näis tõusvat eriline väljateadvus, jõuline oma esmasuses, sündivana alles toorusest lõhnav, ent ohtlikult ebamäärane. Ruuben oli rohu sees tajunud imelikku efekti: tallad kõrvetasid, kui kõndisid, veel rohkem — kui seisid. Ta katsus käega maapinda ja see oli läbinisti normaalne, jahe, radikuliiti täis. Aga kui kõndisid, kõrvetas talla alt. Mõnikord räägiti, et aasa ja magistraali, samuti kui heinamaid tagapool magistraali läbivad risti ja põiki rongijämedused torud, mis on ümberringi vooderdatud paksu tinakihi, moodustades niiviisi kogu piirkonna all mingi tohutult suure, tabamatult vibreeriva resti ja samas mingi filosoofilise ühtsuse möödakäija jaoks, kes näeb, kuidas kogu väli isekallutajate rataste all võngub, isegi kumiseb, jah. Aga need olid muidugi salapärasevad rahvajutud ning maal sündinud inimeste levitada, nemad nägid igas suuremas torus kahuriõõnt. Kuid rohukõrte karm toime koos ümbruskonna kohal vinetava sirendusega jäi müstifitseerimisväärsaks faktiks.

Ruuben tundis meelisklustest ärganuna jälle, et oli suutnud tubli suutäie aega alla kugistada. Kuid sellele vaatamata säilis tema elu põhitoon sama. Kui seda aega ees ei oleks, küll siis elutseks, kui seda arenemist sündmuste vahel ei oleks, küll siis alles plahvataks. Säärane elutunnetus, õpetati koolis, ei haaku millegi tegelikuga, väänab ja vägistab kõike, mis tuksub, ilusamat elu enese ümber ja sees, sest miski, mis ei ole areng, ei ole õige. Kuid sõpradega omavahel oli kõik teisiti. Kui ainult seda ootamist ei oleks, olid nad läbi-segi õhanud oma varatarkuseaastail, nagu nüüdki, tarvitades mõnikord ka hoopis teistmoodi ütlust: kes kardab suurt pauku? Võib-olla tarvitas ta seda veel mõned aastad tagasi, sel ajal, kui klassijuhataja etteheitvalt lausus: «Ruuben, sa oled oma pead lilla värvišampooniga pesnud, milleks selline lärm?» «Kes kardab suurt pauku,» oli ta siis küsinud, «mis meist kõigist inimesed tegi?» Sest see ei olnud lärm, vaid eksperiment A-7. See oli seesama eluline vajadus, mille puhul ema teda juba varajastel aastatel sidekriipsuga hüüda armastas: «Ruuben-Ruuben!» Kui ta metsas jalutuskäikude aegu sarapikupõõsasse madu läks otsima, et näha, kas see suudab teda oma pilguga paigale naelutada. Vanatüdrukust inglise keele õpetaja oskas hüüda veel

ühte moodi: «Rubicon!», mis tekitas ülimalt roomaliku eneseväärtustunde; kuid kõige teovõimsamalt kõlas kambameeste lihtne kutse, sisukas kui parool, ühe ü-ga: «Rubi!» Selles peitus, täienduseks hulgate eluvõimalustele, ka üks must konks: Jack Ruby, kurikuu-lus maffioso, kellega presidendimõrva verepitser seotud olt. Kujutus Jack Rubyst seltsis temas alati pildiga uuematest püstolitüüpidest, olgu see siis «Flanagan Super» või hellitavalt «Golden Bizzie'ks» hüütu, tohtu lähimälvõmega relv, mida kanti ainult kaenla all. Pisi-kesed püstolid olid rohkem daamirelvad hüsteeriliste armuafäärde tarbeks — nende salakaval sutsatus ei mahtunud aumõiste alla. Hiljem tuli raamat, millest ta luges eesnimede ja tingreflekside olemuslikust seotusest, eesnimi isiksust kujundavast toimest. Nimi, millega last tema varajasel perioodil kutsutakse, nii oli öeldud, kujundab hilisemas täiskasvanus välja süm-paatia või antipaatia teatavate helikomplekside vastu, mis on alati mingisuguses vastuolus rahva mälu ja keele sageli tabamatute häälikuhinnangutega. Mida väiksem see vastuolu, seda vähem istutab ta inimesse sotsiaalset vimma. Tema nimi oli Ruuben, Ruubi, Rubi, kambameeste salakirjavahetuses Rb. Pikk u käis kokku metsas eksleja elamustega, meenutas kuu poole uluvat koera, vähem hunti. R ja b ei toonud sisse midagi hiil-gavamat: robe, rabe, kröbe, krobe jne., või siis rupskid, rubid (maakeeli rõuged, ütles mõni); võõrsõnad olid vaheldusrikkamad, brutaaalse, robustse ja barbaarse kõrval ka rubiin, ruupia ja rubaii, mõnikord tuli meelde isegi Leben. Heas meeolus ütles ta mõnuga «rabar-ber», see viis kaudteid pidi salamandrini, loomani, kes elutses salajasel mandril ja pidas lugu kahepaiksest olemisviisist. Aga üldiselt ei näinud ta oma vanemate nimevälikus erilisi õnnestumisi, ei enne ega pärast tumemeelse käsiraamatu sirvimist, ning antud teema pinnal tekkivatele küsimustele ei olnud ta juba aastaid vastust suutnud välja pigistada, oma vanematelt mui-dugi; sest need kas tõrkusid ilmses kohmetuses vasta-mast või küsisid vastu midagi agressiivset, üldfilosoofi-list. Nimi ei rikkuvat küll meest, aga mõnede tuttavate inimeste suus kõlas see «Ruuben» pahatihti kui «bubert» — aga see oli midagi eriti läiljat ja munajat ja kutsus esile visioone soustiplekist krimpleenreväiril

või veidi lahtunud näovee lõhnast pugemisvalmil ihul. Pigem juba munder, mõtles ta neil puhkudel, pigem juba munder kui üks oskamatu pugeja maailmas juures.

Ta vahtis taevasse. Seal liikus aeg pilvede turjal, nii selge ja mõõdetav, ent ometi kättesaamatu. Ei aidanud siin raasugi põhjamaine, peaaegu vastu maad vajunud eetrikumm, millele unenägudes võis luuavarrega auke sisse torkida — ainult rusuvaid mõtteid kuhjas kokku ja kutsus enesega nii rumalalt kassi-hiirt mängima. Suured madalad pilved, mida ei loetud mitte taeva-, vaid maismaamaastiku osaks. Ka nemad kulusid ja ei olnud näopoolse kumeruse alt välja ilmudes kunagi päris samased selle kujundiga, mis seljapoolse kumeruse taha vajus, ehk ühe ukraina mesiniku sõnadega: õhk oli pitsi ja pilvede raspel. Kuid Ruuben nägi rohkemat kui pilvede kulumine, mis kannatlikule maaslamaajale eriliseks üllatuseks ei saanud olla, ta nägi midagi tõbist ja kärsikut, kõrgemajärgulist. Tema silme all purunes päris keskmise mahuga rümpilve viljakeha ja see toimus nõndamoodi: pilv, tihe nagu supiklimp, hakkas järsku vaevaliselt ümber oma telje pöörlema, eraldades servadest pikki niitjaid ribasid, mis liibusid kiiresti tervikusse mõnes naaberpilves, jätmata taevasse üleliigset ribu. Pilv keris end pööreldes lahti, tekitades vaatlejas mulje oma spiraalsest toimest. Eba- harilik nähtus linna kohal valdas Ruubeni mõneks ajaks täielikult ning tal ei tulnud seda tõllmokakil vaatlust kahetseda, sest enne lõplikku lagunemist tõi pilv esile oma sisemise üllatuse, mis, hajutades salapära, säilitas küll vaatepildi kestva monumentaalsuse: pilvest väljus kaks paaris lendavat helikopterit; nad tiirutasid edasi natuke pilvest allpool, kuni vajusid ära paerinnatise taha. Ei olnud arusaadav, miks raiskasid helikopterid suure rahaga kinnimakstud tööaega sääraaste lõbustuste peale; või siis, uskumatu küll, kuulusid nad mingisse uude valveteenistusse, komandosse, mille olemasolu peeti vältimatuks? Ja ta veenas end jälle, et tema aeg ei jookse tühja, et ta peab selle aja üle elama, et ellu jääda, ja et see ongi elu.

Ruuben istus kivile, väsinud oma fantaasianappusest. Mitte mingeid pingutusi ei valmistanud talle väljumine sellest unelmast, vastupidiselt noorusajale, mil deidriim

kattis suurema osa päevast ning vaid söömised-pesemised-kakamised selle pidevust killustasid. Kuupvõrandite lahendamise oskus viis selleni, et kuubikud enam merekindlusi meelde ei tuletanud, vaid sundisid järjekorras oma ruumalasid välja arvutama, kaalu, millega nad verisele hinglele rõhusid, ja kilokaloreid, mida nende nahkapanek andis. Ta ärgitas end neelama leiget pepsit ja tundiski kalorite raskust makku vajumas. Ma ei pea siin ju passima, mõtles ta, sest tobedustel on minugi jaoks mingi piir olemas. Ja ta tundis, et ta saaks loomulik olla näiteks kirja kirjutades. Jätta jalgrajale kiri, tilgutada paberiservale näpuotsast verd, et Punapea ei kahtleks saatja aadressis, äratada temas kirjavahetustarve, mis talle liigiomane on, muuta kogu piirkond salajaseks kirjastiks, kus Punapea õhtuti ja tema hommikuti teineteise kirju leiaksid? Panna näiteks viiendasse kirja oma pilt, poolprofiilis ja vanikuga, kuuendasse midagi intiimsemat, näiteks ribake taskurätist, seitsmendasse amulett-žilet (kinnitades punase paelaga juurde sedelikese «Minu hirm ja arm»), kaheksandasse jäljend oma huulemuustrist, retušeeritult muidugi, üheksandasse juba midagi päris naturaalselt: mõned juuksekarvad esimesest äralõigatud salgust, mis kusagil ümbrikus alles pidi olema, või piimahambaid, aga kümnenndasse kõige lähedasemad sõnad, armuavalduse ja enesepiitsutuse, kutse mängule tähenduseta sõnade maailmas, kümnenndas heisata täisvaardis purjed ja sõita ära, hoolimata koolist ja onunaisest? Kahe armunud helikopterina kihutaksid nad piimjasse rümpilve ja ajaksid selle üksteise võidu laiali, jättes oma peade kohale ulmades karastunud helesinise taeva. See oleks siis areng, kombekohane järkjärgulisus, asjade tõelise teostumise tee. Ent kuidas alustada esimest kirja? Kas nii: «Ah, punapää, nüüd tuleb kevade, nüüd sulab jää...» See ei olekski väga nõme, kui Punapea etiketti tunneks ja midagi ridadetagust ei hakkaks oletama, vaid tabaks õndsuse lihtsat tuuma: et tahetakse talle öelda kõigest mää-mää, häälitsema tema puhul nagu arutu lammas — et tema sama traagilis-lõbusalt vastu häälitseks, aga et ta siiski häälitseks ja mööda ei vaataks. Sest sügavus algab häälitsemisest, teretamisest, bonžuuritamisest. Ja edasi: «Tänane hommik sõitis kui troskaga minu ukse ette, voorimees hõikas mind välja

julgustükile ja ma võtsin südame rindu, et sind kirja teel sinu rahu heidutada. Ma olen lihtne poiss, kuigi mitte päris see, kelleks sa mind esialgu pead, sest ma tunnen Arengu Seadust ja hakkan pihta järk-järgult, esimesest kirjast nende kirjade seas, mis ma sulle kirjutama pean, ja neid on miinimum kümme, ja ma tahan pöörduda sinu poole kord avali näo, kord suletud silmade, kord kukla ja avatud pihkudega, et sa võiksid selle põhjal minust endale kipskuju valmistada ja selle siis purustada — mind edasi armastades. Ära karda, kui ma su plikaea unelmatele mõnikord mustust tulene tegema, sest mustuseta me nagunii ei pääse, sest armastus ei sünni värssidest, vaid inetust ja võimsast äraelamisest selles maailmas, millest me nagunii ei pääse. Seetõttu ära pea mind mu esimesest kirjast lähtudes täpiks, tindiplekiiks sinu kõikvõimsatel naisekätel — ma olen tahes-tahtmata midagi enamat, aga mis ma olen, seda sa saad teada alles järk-järgult. Sinu vastukirjade läbi tahan ma sind ulatada sõrmeotstega puutuma, kuid see ei ole sugugi valus, sa näed, sest minu eesmärk ei ole lihalik uudishimu, vaid ainult teadatehtmine, et sa tõepoolest olemas oled. See puudutus saab olema väga ootamatu sinu muude puudutuste seas, anna ainult aega. Ära heitu sellest algelisest arvust, sellest ühest, sellest ainuüksi esimesest kirjast, mis nüüd sinuni on jõudnud, sest ma ei saa alustada ju kümnendast kirjast, milleni me nagunii välja jõuame, sest ma ei tea, kas sa suudad kujutleda plahvatust. On vaja suvatseda, Punapea, häbelikkuse kiuste, et näha: minagi olen konkistadoor, kel sulle asumaade kulda pakkuda, minussegi võid sa nagu vagel ennast sisse süüa ja siin ära elada. Siin üle elada, tüdruk. Ma tahan sinuga lobiseda. Ei, mitte sinuga, midagi veelgi enamat, sinu auks, ma tahan rääkida sinu auks.»

Tal oli väga raske kirjutades asjani jõuda, kes seda siis ei teadnud! Ja kui ta lõpuks asjani jõudiski, selgus, et seegi on alles sissejuhatus. Ei olnud kuhugi pageda igaveste sissejuhatusete eest. Midagi ei juhtunud järsku. Kogu maailm naeris sakslaste seitsmeköitelisi Einföhrung'eid, ent sakslased olid filosoofiline rahvas, kes melanhoolse otsustavusega jätkasid oma tööd, lunastades inimese pärispattu igikestvates Einföhrung'ites. Koolis kästi joonlauaga mõõta sissejuhatusete ja teema-

arenduse pikkusi, neid võrrelda ja kuldsed proportsioonid välja arvestada. Ent väljaspool kooli, sellel suvevaheajal, nendel öödel lõmastas sissejuhatus kõik järgneva, kui seda üldse oligi; kas oligi seda teemaarendust ja kokkuvõtet? Ta teadis, et kõik on veel ees. Kuid mitte ilal ei teadnud keegi, mis on veel ees. Ja ta püüdis olla objektiivne, arutledes, et kui ei ole teada kriipsugi sellest, mis on ees, ei saa veel midagi öelda selle kohta, kas on ees. Aga midagi oli ju järel: lapsepõlv, sündmused? Ta nägi läbi päevase sinistaeva paistmas öise taeva helendavat sõela ja veendus, et midagi ei ole järel, vaid kõik on kaasas. Ja kõik, mis on ees, mille kohta öeldakse, et on ees, on samuti kaasas. Kõik on sul juba olemas, Ruuben, nii kümnnes kiri kui armastus, sa juba eladki. Kuid seda oli liiga raske kanda. Ta teadis, et peab mõtlema lihtsamalt, peab uskuma suurde pauku. Kõik oli veel ees. Ta ootas seda, mis ees oli. Isegi sakslane lootis, et Einföhrung'ile veel midagi võib järgneda.

Ta soris botaseninaga killustikus, hakates seda enese ees poolringikujuliselt valli ajama. Siis võttis taskust tikutõpsi ning torkas tikke kuulipildujatena valli sisse kinni. Aga tal oli veel söömata jäänud saia. Saiast vee-retas ta kuulikesi, noppides küll rosinad enne välja, kinnitas kuulikesed mürskudena kuulipildujatorude otsa. Ta seisis nüüd hästi kindlustatult terve pesakonna torude kaitse all ja saia jäi muidugi palju üle. See pärast voolis ta edasi, proovides teha saiast mehikesi. Neil kukkusid enamasti peened käed-jalad kohe otsast, ent pead jäid alles. Peadele pressis ta küünega joone ümber, mis pidi märkima kiivri serva. Ta pani mehikesed valli taha lamama. Sõi siis veel aegamisi saia niisamuti, unustades oma otõuse. Saia, mis lõplikult üle jäi, pudistas ta maha. Peagi nägi ta suurt sinist roisukärbest saiatükile laskumas; mis oli sellel siin tege-mist? Neid tuli veelgi, igaüks istus mõnele tükile. Ta andis neile mängult kuulipildujast tuld. Kuid siis sai aru, et nad ei olegi muud kui taevast alla laskunud unistused, mis otsisid kihisevat orgaanikat ja leidsid vaid kuiva saia.

«Kui sa viitsid, Punapea, üldse minu pakkumise üle mõelda, siis ära piirdu ainult enese arvamusega. Küsi, mida Eneken arvab. Pressi talt arvamus välja, kui ta

sulle vaid ebamääraselt vastu kokutab, ütle talle, et ta ei ole nii pika meelega, kui ta seda välja näidata armastab. See järelepärimine on millegipärast vajalik. Tema on puhver ja on meid mõlemat kaitsnud. Minu haava tohterdas ta tol mälestusväärsel päeval täiesti õiglase julmusega, sest mitte kivi, vaid minu enese alpus teiesuguste ees karistas mind. Ta toksis mind küüntega ja näpistas, ehkki me rääkisime leppade all ja ei näidanud midagi välja. Küsi temalt, sest paistis, et ta midagi teab. Ta on üldse imelik tüdruk; miks ta muidu muhameedlikult mõjub? Aga küllalt temast. Tema ei ole mulle iial probleem. Ta paneb mulle alati linad valmis, kui ma vaid näpuga nipsutan. Sina oled see torn, mis mind üles sunnib vaatama, sina oled see aeg, millele ma süütenööri otsin. Hüppa alla, Punapea, sest muidu lähed sa kärssama, sa ei suuda ennast nõnda ära elada...

Ja sealt nad tulidki. Treppidest alla, üha alla, lähenesid temale, olles unustanud tühermaal varitsevad ohud, teadmata midagi tõelise armastuse ajaloost, riikidest ja sõdadest, arvates, et kõik nende elus kulgebki selle graafiku järgi, mille rektor neile oli kinnitanud, uskudes, et tondid on üksnes kriminaalkurjategijad. Ruuben kükitas maha, jäädes neile nõndamoodi mõne nigela sekundi jooksul veel nähtamatuks, nad ei näinud ju nurga taha, nad ei olnudki nii naised, nagu ta eile oli arvanud, saledate, veel läbiproovimata puusadega, kerged ja võimutud, Eneken oma tänases seelikus justkui lasteaia vanema rühma laps, Punapea natuke jalga liibates (kas tõesti?), verevaeselt tõsine nagu oma lihane õde, kel ei pruugi sulle nägusid teha... Ruuben tõusis ning läks nende poole, kuid nende pimeduse tõttu ei hakanud kõik veel ometi peale; kõik venis, sest nad olid kui pimedad kanad. Nüüd nad nägid. Ruubeni pilk ignoreeris detaile, kui ta neile vastu astus, et tõkestada edasiminemist. Tema pidi alustama juttu, sest nemad kuradid ei teinud piuksugi, kuigi see polnuks neile raske. Tema suu aga seisis pikast vaikiolekust paks, polnud tunnetki, et hääl sealt välja pääseb.

«Noh?» ütles ta vaid, silmis süü ja käed jopehõlma-des kinni.

Ta seisis midagi nägemata, midagi mälu jaoks talletamata, peale omaenese kõikehõlmava häbi. Ta tundis,

et ei saa mitte millegagi hakkama, ei vägisõnade, ei naljaga. Pidi ootama, mis temaga teha suvatsetakse või mida ta ise suvatseb — tal ei olnud oma plaanidest enam mingit aimu.

«Tervist,» ütles neiu Eneken.

«Jah,» vastas Ruuben. Ei muud, ei muud. Hea, et võristas õhus arutu kärbes, hea, et neid oli mitu, kõik silksiniselt läikivad.

«Te olete siin.»

«Siin.»

Ruuben ei suutnud mingit initsiatiivi üles näidata, tema valmistumine eksperimendiks oli küündinud vaid sellesamani siin. Ainult üks käsk võbis tema kohal, ajades näpud jopehõlma-des pehmeks: ära lase neid minna, pea nad kinni! Löö nad jalust!

«Lasksite end korralikult s-siduda?» küsis Eneken üha valbuva südudusega, lihtsalt käsusõna järgides, sest temagi näis aimavat midagi rohkemat kui pelk tahtmine, midagi rohkemat lagendiku üle kummumas.

«Ikka. Jah.»

«Siis on nüüd kõik korras?»

«Kõik on korras,» pigistas Ruuben läbi nina, pead nikutades, pigem pead nikutades, kui häält tehes. Kokku oli neid kolm: hääl, mida kutsuti neiu Enekeniks, teine hääl, mis hingitses kuskil tema enese ümber, ja käsk, mida sinised kärbsed õhku laiali kandsid. Oli kohustus mitte vaiki olla, sõnu teha, mitte lasta ajaloolisel hetkel nurjuda, sest selleni oli jõutud pikkade aastate järel ja selleni ei pruukinud üldse enam jõuda. Küll oli seda oodatud, küll ette valmistatud. Lennumasinad tiirlesid huilates kaugel, aga nad paistsid läbi asjade. Nad paistsid siamaani välja, jõudsid su juurde kärbestena, tõusid üles ja kadusid jälle horisondi taha. Ruubeni pea vajus õlale viltu, et sõnadel oleks kergem välja tulla. Tüdrükud hakkasid tema ees läbi paistma, kärbsed paistsid neist läbi, ja tekkis oht, et neid võidaks pildilt maha kustutada. Ruuben ajas käed jopehõlmadelt laiali.

«Jah,» ütles Eneken ja nad taganesid veidi.

«Ei,» ütles Ruuben, «peaasi on mitte plehku pista. Vaadake, milline ma olen.» Ta osutas oma näole ja turtsatas. «See on ju vaid praegu.»

Nad vaatasid teda altkulmu, mõlemad punaseid

plekke täis, Enekenil jalad pisut kiivas, Punapea niivõrd süinge, et Ruuben huule hammaste vahele tõmbas.

«Nii,» ütles ta, «midagi pole ju katki. See on kõik alguse asi.» Ta sõandas neilt selle sammu, mille nad vahepeal olid teinud, tagasi võita. Nad nägid, kuidas ta neid jälgib, ja jäid paigale. Kuid see vastasseis piinas neid kõiki, ühte hullemini kui teist. See oli siiski tõeline sõda ning tühermaa jaotamine riikideks ei olnudki pelk meenutus õnnistatud lapsepõlve-elust, kui magamise-ike sai korraks purustatud ning liivakastid seisisid vabana. Ruuben vaatas nende käsi teineteise läheduses, need võisid nii paljuks võimelised olla. Need käed olid neil sageli kõige ilusamad, need olid kõiksuguseid pärimusi täis. Enekeni käel kumas soon, millest oleks võinud juua. Kokkuliibunud kehade vahelt ei mahtunud mõtegi läbi. Kui saaks oma pihku ühegi neist kätest, mõtles Ruuben, oleks maailm minu, sest nad ei usu midagi enne, kui on seda puudutada saanud. Ruuben astus veel sammu lähemale. Nüüd oli kõik juba viimseni pinges ja ta pidi need käed saama.

«Punapea!» ütles Ruuben, tahtes teda ikka niimoodi kutsuda, ja haaras käe, mis üleõlakotti oli toetanud.

«Ei,» kiunus Punapea kätt tagasi tõmmates. Tema näoilme plahvatas krambist lahti ja valgus metsikut tumepunast täis. Ta oli uueks hoobiks valmis. Tema juustest oli lendu tõusnud kärbes, takerdunud kähara taha ja jäänud sinna sumisema. Sumiseski. Kõik oli kui hull vanal heal esivanemate pinnal.

«Te sidusite mu haava,» ütles Ruuben midagi ka neiu Enekenile, et temaga mingilgi määral arveid tasa teha, ütles, kogumaks end tavapärasusteks, mis ei võinud ju tulemata jääda, kui koos seisis kolm normaalset inimest, täies vanematearmus ja koolitarkuses kasvanut. «Ma lasksin end,» rääkis Ruuben, tundes, kuidas pae-rinnatis tema taga kõmiseb ja iidne linn tema kõnelemisõigust toonitab, «nagu pidigi, õhtul uuesti siduda ja mu onunaine oli nii hea, et seda tegi...»

«See on tore,» kuulis ta Enekeni ühtlast sõnumist, «ning sa ei ole meile midagi võlgu, ausalt. Sa... ole rahulik.»

«Ma olen ju rahulik,» vastas Ruuben, «aga teie pabistate. Niimoodi kukub kõik narrilt välja, ja mul on

tunne, et ma ei tohi teid enam teretada,» lõpetas ta mulgaga, ent siiski vaevast.

«Miks ei või,» ütles neiu Eneken.

Aga Punapea pöördus neist aegamisi kõrvale, vajudes külg ees, üha rohkem Enekeni selja taga. Ta oli peale tumepunast lahvatust oma näos, mis hajus sama kähku, kui oli tekkinud, kuidagi kidunud, käed konksu tõmmanud, ja näis, kuigi see polnud võimalik, omaette vaikses aukartuses palvetavat. Ta libistas käe Enekeni käevangust välja. Kärbes ei suutnud tema juustekrussi haardest ikka veel vabaneda, nüüd heitis ka neiu Eneken sellele oma mulgavad silmad. Sedamööda kuidas visa kärbes end järjest ülespoole sikutas, sedamööda kuidas kõverat krussi sirgeks kiskus, kasvas tema vihane jõud ja üha plikalikumaks muutus Punapea, nii et Enekeni mule venis naeratuseks ning Ruuben pani harjunult ühe käe tasku. Kuid Punapea paistis nagu arvavat, et nemad kaks saavutavad meeoleolukuse millegi punapealise arvel, sest nüüd liikus ta, nõrk ja süüdistav, Enekenist paremale lahku, kärbes juustes tegemas viimaseid ponnistusi.

«Ara mine ära!» hüüatas Ruuben. Ta astus ette, et peletada mustusekandjat tüdrukust eemale, ent tüdruk pistis jooksu rohumaa poole, tormas otsejoones mööda teerada sisse Vönkuvasse Aasa. Ruuben ei jäänud temast sammugi maha, ja kui tüdruk korraks pilgu üle öla viskas, lootes kõike juba lahendanud olevat, kiljatas ta, sest poiss jooksis nõnda asjalikult ja süvenenult tema jälgedes, nagu ei olekski tegemist üksnes hellaks hõõrutud närvidega, vaid nagu seisaks tujukuste taga terve filosoofia.

Nii nad kahekesi jooksid ja Ruuben ei saanud lahti tundmusest, et ta on ületanud mingi piiri, kuid et ta on teinud seda täie õigusega. Esivanemad noogutasid tema poole heakskiitvalt päid, sest ta võitles selle vähese eest, mille eest võidelda sai. Ta ei tõstnud tempot, et tüdrukut kiiresti tabada, sest ta lootis ikka veel: tüdruk saab kohe-kohe peatuma ning säilib mingisugune negi mõõt. Punapea vehkis oma punast lakka Ruubeni ees kahele poole ja tema õhuahmimisse segunes nuuk-satusi. Ruuben tasandas jooksu kõnniks, tüdruk, võib-

olla seda kuuldes, tegi sama. Ruuben kalpsas talle lähemale, võttes tema õlast. See oli nüüd käes. Tüdruk nõksutas end lahti ja pöördus. Ta hoidis õlakotti rihmapidi peos. Ta virutas sellega poisile vastu vahtimist ning, jälle pöördudes, läks kiirkõnnil edasi, siis natuke joostes, siis natuke kiirkõnnil. Nagu õnnetusele vastu. Ruuben seisis kollaste tedretähnidega kaetud rohoväljas, suutmata oma aistinguid korrastada. Nagu ime tantsis ainult kuskilt mälusopist välja kuupäev ja ta pidi pomisema: kahekümne seitsmes. Võilillede aeg oli ju läbi, mis pagana pärast nad veel lõomasid? Võilill aitas sapi vastu, rohi ravitses silmi. Magistraalil vedasid masinad telliseid, üha kaugemale ja võimsamate tühermaadele. Aas võnkus. Ja lihtne, selge mõte naasis ta juurde. Ta tõstis avatud pihu. Selle viieharulise laba kaudu oli ta ühenduses olnud Puna-Punapea õlaga. See oli krimpsus pihk, jooneline nagu linnaplaan, noasälkudega; seesama linn, kus ta nüüd suvitas. Ta otsis üles oma asukoha peo serval ning märkas lõbuga, mis kõige kiuste ei olnud kadunud, et tema asukoha läheduses, jopekätisel, lebab kuldne rõngas. Karv Punapea pleekinud parukast. Ta võttis selle sõrmede vahele ja nuusutas, ent lõhna oodata olnuks ülearu palju. Ta puhus prügi minema. Milleski, Punapea, ollakse ikkagi kellegi teise oma, kuigi see ühtvalu vastu tahtmist käib. Sinu karvu ma koguma ei hakka, ent sellegipoolest. Jah, tallad kuumasid siin ka tuulise ilmaga.

Märkamatul oli Eneken talle järele jooksnud, seisis järsku tema kõrval ning surus hingeldust alla, kuigi see paatost päriselt ei eemaldanud.

Punapea oli kaugel juba maanteetammmini jõudnud ja ronis sellest üles, vinguse reaalsuse kaitse alla, sõnast lahti, telliskiviautode juurde. See paikkond võis temaga hüvasti jätta. Ta polnud siia oma juuri ajanud. Nad läksid siit niisamuti pikema ringiga koju, peale raamatukogu-palvetunde.

«Tulge siia,» kutsus poiss. Eneken surus esiti põlved kokku, siis astus lähemale. Poiss haaras tema käsi-vartest.

«Te toote ta homme tagasi,» ütles ta.

«Ei too,» vastas Eneken.

Ta hakkas oma käsi poisi pihkudest välja rebima,

kuid ei jõudnud. Poiss hoidis teda kui klambrite vahel, aga tema, Eneken, oli kõhu alt äkki niivõrd kaitsetu, niivõrd voolitav, et ta sattus paanikasse. Ta hakkas rabelema, justkui meenuksid talle iidset pildid niine-paeltega seotud naistest kuskil barbaarsetes laagrites, ta läks täiesti enesest välja, kui ta mõtles neile räpalt hoitud leedidele, nii et ta randmed lausa lõksusid, kui ta neid poisi käest välja püüdis väänata. Siis meenus talle veel midagi. Hambad. Ta tundis, et tal on olemas hambad.

«Kui te kohe järele ei jäta, siis ma teile ei ütle,» uris poiss. Ta oli ülimalt rahulik ning Eneken kaine-nes kiiresti. Ta oli hetkeks poisi täiesti unustanud. Ta jättis käed lõdvalt tolle pihkudesse. Poiss käsitles teda kui marionetti, pannes tema käed ta külgedele tagasi. Silistas korraks üle randmete ning ütles: «Lõhute end ära.» Ta oli küll rahulik, aga sünge. See oli tema jamps, mis tüdrukusse üle oli läinud.

«Mis see oli?» küsis Eneken. Poiss justkui imestas tema küsimuse üle. Ta vaatas tüdrukut mõtlikult, siis tilkus tema huulte pealt ja ta ütles: «See oli niisama, naljaka.»

Eneken neelatas. «Mul on aeg, poiss. Lase mind läbi.»

«Ei,» astus poiss talle põiki ette, «te toote ta homme siiasamasse kohta. Proovige seda, see teeks teile au. Vabandage tema ees.»

«Ma ei tee seda,» raputas Eneken kindlalt pead. «Te räägite oma juttu vales seltskonnas. Ma ei tea, mis on see teie au.»

Poiss nikutas hajameelselt peaga, nagu uusi variante läbi kaaludes, siis astus kiiresti vastu tüdrukut. Vastu Enekeni kõhtu. Tüdruk ei teinud piuksugi, tal polnud kavatsustki. Poiss nikutas veel möönamisi peaga ja võttis Enekenil õlgade ümbert kinni, suudeldes teda laubale. Tüdruku kapriisne lõhn oli meeldiv. Ta libistas oma sidemes haavaga üle tüdruku näo, nii et see valu tekitas, pigistas seda vastu tüdruku lõuga ja voolis kätega ümaraid lihaseid kahel pool tüdruku selgroogu. Eneken lasi üleõlakoti kukkuda. Ta suudles omakorda seda kohta poisi sidemel, kus all arvas haava tulkavat, sõrmed poisi kõrvades, nagu karedal sidemel, sõlmed pinguli. Ruuben ei tundnudki tema huulte puudutusi, vaid ainult aimas, kuidas kuiv soojus läbi mar-

likihtide haavani jõudis, natuke kõrvetas, natuke roiutas. Ja kuskil allpool olid veel mingid tähtsamad kolded, kuskil oli midagi liikuvat kui elavhõbe, mis kutsus pihkudega mängima ja midagi head tegema.

«Kus ta elab?» küsis Ruuben, ja kui Eneken ei vastanud, vaid temasse läbi marli üha uut sooja juurde puhus, valdas teda äkki spontaanne deidriim, mida ta oodatagi poleks julgenud, sest olukord oli ju kujunenud kaunistest narr.

Ruuben oli helikopterijuht sinise seljaga lenduriülikonnas, astumas parajasti oma masinasse. Kabiinis, nüüd juba siin, kõrvalistmel, istus samasuguses ülikonnas Punapea, ent ilma kõrvaklapimütsita, mis oli küll Ruubeni peas, juuksed krabisemas uhkelt kombineesooni läikival nahal. Nüüd — kolmas kaader — kihutasid nad vilinal kõrguste poole. Ruuben keeras rooli, Punapea nagistas tema käsu peale mitmesuguseid kange ja valas aeg-ajalt ämbriga kütust paaki kuskil allpool. See oli vana ja katkine masin.

«Vala, kuidas jõuad!» käsutas Ruuben tüdrukut läbi mootori undamise. «Paak olgu ääreni täis, et me tühi-asjade tõttu sisse ei kukuks.»

Nad jõudsid peagi stepi kohale, kus vasemal läikis siia-sinna jukerdades voolav läpaveeline Kalka jõgi. All lainetas kollane tasandik. «Koordinaadid!» kuulis Ruuben käratust läbi kõrvaklappide. «Seitse-tee-kolm, suunaga paremale üles,» vastas ta nõuetekohaselt ja lisas: «Ei tähelda midagi.» Kõrvaklappides ragises mõnda aega, et siis košta: «Uurida iga meetrit, tühjus pole enam peaaegu võimalik. Suund sama.» «Käik alla!» ütles Ruuben Punapeale. Madallend oli ohtlik, ent polnud parata: kahte tuhandet õppinud meest ei võinud surma roisutada jätta. Nad lebasid kusagil sealsamas all rohu sees, koos hobuste ja toidumoonaga olid oodanud juba kuid, kaevanud ohvitseride käsul maa sisse järjest uusi käike ning korraldanud ülepäeviti maskeeringut, osalt sõjaliste vajaduste tõttu, osalt aga sellepärast, et mitte stagnatsiooni vajuda. Maa oli siin savine, nätske; kui tungiti mullakihi alla, võttis palju jõudu. Toidupoolise üle ei võinud nad ilmsesti kurta, kuid enne, kui oli katkenud raadioside, olid nad mitmel korral märku andnud, et meeste näod kipuvad paiste minema ning kätelt koorub nahka, meeleolu on

seejuures lubamatult närviline. «Ei midagi,» rääkis Ruuben mikrofonile. «Tagasi!» raiuti klappides. «Sama kaart pidi läbi kahe kvadraadi tagasi! Nad ei või olla kaugemal.» Ruuben ütles Punapeale: «Jälgi oma aknast seemuti.» Tema masinal puudusid eraldusmärgid, mistõttu oli lootusetu oodata märguandeid rohus olijailt. «Hoidate mööda kaart edasi-tagasi, kuni leiate,» öeldi klappidest. «Tulistama nad ei hakka, neil on käsk provokatsioonidele mitte reageerida.» «Just nii,» vastas Ruuben. «Siin kuskil nad on,» ütles ta Punapeale, «ole terane.» «Höö,» ulatas tüdruk talle lihavõileiba. Ta nappas ühe suutäie tüdruku meeleheaks ja raputas teda korraks punasest pahmakast. «Jälgi, jälgi.» Ja uuesti keerasid nad tagasi, ja uuesti. Ruuben tundis, et nõnda jätkudes võib ta süüdlaseks saada suures õnnetuses. Klappides vaikiti jonnakalt. Ta ootas veel veidi ja küsis tüdrukult, kes imearmsa püüdlikkusega oma külgaknast rohuvälja vahtis: «Kas sa selles väeosas kah vanasti külas käisid?» «Mis?» küsiti klappidest. «Palun korrata selgemalt!» Ta vajutas mikrofonile kinni, ehkki seda nii ohtlikus olukorras ei lubatud teha. Tüdruk võttis nappudega ta kombineesoonivarrukast ja ütles alandlikult (nii et Ruuben pidi mõtlema: see on minu tore emapanter, see on minu armsam): «Ma käisin palju, Ruuben. Kui see on kuuekümne kolmas, siis käisin küll.» «Ma tean,» vastas Ruuben, «et sa palju käisid, selles ei ole praegu küsimus.» Kiiresti, häbistatult pööras tüdruk jälle kukla tema poole, jäädes vahtima magavat rohtlat. Ruuben arvas, et vähemalt kolm minutit see tüdruk nüüd küll midagi näha ei või, sest selliseid lauseid pidi ta seedima, ent selgus, et ta suutis oma armastuse läbi kõike: olla armastusest ülegi. Punapea tõusis äkki istmelt, niipalju kui seda kabiini katus võimaldas, vahtis alla ja näis midagi arvavat. «Raberohupuhmad siin küll nii tihedad ei ole,» ütles ta. «Mis?» ei mõistnud Ruuben. Ta ei näinud midagi kahtlast. «Ruuben, pööra tagasi!» hüüatas tüdruk. Tõepoolest, mõtles poiss, tõepoolest. «See on maskeer-ring,» ütles Punapea, «ausõna.» «Alla!» käsutas Ruuben. Tüdruk tõmbas kangi. «Niisiis,» ei võinud Ruuben vastumeelsusest hoolimata enam oodata, «kuuekümne kolmandas oled sa oma?» Tüdruk oli nii etteheitev: praeguses olukorras, Ruuben... «Jaa, ma olin seal,»

vastas ta peaaegu põlglikult. «Tee külgaken lahti,» ütles Ruuben. «Ava ometi aken!» Tüdruk hakkas nupu kallal rabelema, vaatas korra hirmunud silmil poissi, siis aga rabeles otsustavalt edasi, kuni sai akna päris valla. «Pista pea aknast välja!» käskis Ruuben, pisut kiirust vähendades. «Ta rebib ju mind puruks!» man-gus tüdruk istme külge klammerdudes. «Miks ma pean?» «Pista välja,» kordas Ruuben. Tüdruk tõmbas sügavasti hinge ning lükkas end õlgadeni aknast välja. Ruuben pani helikopteri ringiratast tiirutama. Ta vaatas, kuidas Punapea juuksed õhuvoolustes mässavad, heitis siis pilgu omapoolsele aknasse. Ei midagi. Ruuben tõusis istmelt ja lükkas tüdrukut puusadest. Ta lükkas tüdruku kiljudes tema õlad avausest läbi, lükkas ta kuni nabani pöörisesse kõikumale, hoides ise tema jalgu. Ta vaatas kella, siis alla rohumaale, pigistas tüdrukut julgustuseks kõvasti sääremarjast. Ja siis, all vilkus nikkel. Ent sellest polnud veel küllalt. Ta ootas, kuni märkas rohu vahel mundri sinakaid toone, kuni nägi raberohupõõsaid oma asemel liikumas. Siis kiskus ta tüdruku masinasse tagasi ja kruvis akna kinni. Punapea oli näost hall, lõõtsutas kramplikult, kuni hakkas üle keha vabisema. Ruuben viskas talle teki peale. «Sinust saab tubli eit,» ütles Ruuben tüdruku kätt enese pihku jättes, lastes tal omapead toibuda. Põlvedega rooli hoides näppis ta mikrofoni kallal. «Leidsin märgi,» ütles ta, «olen seitse-aa-kolmes.» «Hästi,» kuulis ta, «kas ülesanne on selge?» «Just nii.» Ta tõmbas Punapea kätt enese pihku jättes kangi tagasi, laskus veel madalamale. Masin jäi õhku rip-puma, ta nägi all helikopteri varju peal seisvaid mehi. Ta lülitas sisse puldimikrofoni ja andis läbi võimsate kõlarite edasi käsu: vaenlane seal-seal, valmistuda, rünnata Kalka kaldajääraku poolt. Vaenlane oli vähe-muses, ratsarühmad puudusid.

Siis pööras ta masina tagasi ja see kadus vinasse stepi kohal. Ülesanne oli täidetud. Me oleme vabad, ütles ta Punapeale, visanud kõrvaklapimütsi taga-istmele, ja hammustas pooleli jäänud lihavõileiba. Me võime end stepis rahulikult välja puhata, ütles ta. Ilmselt ei olnud tüdruk veel kangelaiste toibunud, sest põrnitses polstrisse vajununa aknaruutu ja ei tundnud vähimatki huvi kütusepaagi seisukorra vastu,

Tema juuksed olid pseudoromantiliselt kibusse kiskunud, ent, mõtles Ruuben, ta on ometi antiikne ja uhke, nagu ma seda alati olen lootnud, tema, väike julgus-tükk. Ja tegid suure teo, ütles ta Punapeale ja Punapea lausus vastu: mine kannale see mööda maailma laiali. Mine räägi, et panid litsi aknale lehvima ja et liha ajas mehed urgudest välja. Vait, kätartas Ruuben, kui sa ennast ei hoia, siis jäta vähemalt mehed rahule, nemad ei raiska end seal lõbu pärast. Punapea torkas sigaretti näkku, kuigi see oli siin keelatud, ja Ruuben maandas helikopteri kasemähilõhnalisse steppi, just sinna, kus ta arvas rohu kõige pehmema olevat. Lähme välja ja rahuneme, ütles ta tüdrukule, ent see demonst-reeris oma kangekaelsust ja ei võtnud vedu. Siis kar-gas Ruuben ise kabiinist rohu sisse kummuli ning kuulis mingite väikeste näriliste piiksumist. Aga järg-misel pildil istus Punapea juba tema kõrval rohul, käsi kombinesooni luku vahelt tema paljale uneniiskele kõhule lükatud, ja rääkis: me peame teda tingimata vaatama minema. Kus ta elab, rõmises Ruuben. Ma ütlen, selgitas Punapea, et me peame vaatama minema, kuidas neil lahing läheb, äkki on midagi korrast ära. Ei, vastas Ruuben, meie jõud on ülekaalukad, me rün-dasime ootamatult. Äkki on midagi lahti, Ruuben, pai-tas Punapea tema kõhtu, äkki on? Äkki ongi, kuulatas Ruuben nüüd suslikute mängu, ja taas istusid nad heli-kopteris, lendasid üle taeva, jõudsid Kalka mudaste voogude kohale. Ja seal see mürgel käiski. Ja oli arvestustega täies kooskõlas: omad rõhusid vastast ja vastane taganes. Nii, möönis Ruuben, meie võit, need poisid sind ei unusta. Sõidame summa kohale, palus tüdruk, ma tahan näha. Ma viin su homme küüliku-farmi verd vaatama, pööras Ruuben tema poole. Ära repsi, see on võib-olla vajalik, ütles Punapea. Eks uha siis paaki, tüdruk, saad, mida ihkad. Ruuben juhtis masina kõige suurema madina kohale. Ilmselt oli major Blum tulirelvade kasutamisest loobunud: lähi-võitluse pudrus ei saanudki teistmoodi. Löödi täakide ja võsapussidega, kes langes maha, jäi teiste tallata. See oli tõepoolest räpane lihunikutöö, mida siin tegema pidi, isegi oma meeste juhulike hoopide eest ei olnud keegi kaitstud. Siniste ülekaal oli arvuliselt ilmne, ent tundus, et langenuid anti vaid mees mehe vastu, kogu

raha eest, nagu armastas öelda major Blum, kes vanu-
 sest hoolimata ise vasakul serval mõõgaga taples, kuigi
 teda kaks meest eest katta püüdsid. Vasakus käes oli
 majoril püstol, ja kui võimalus avanes, tulistas ta
 meetri-poolteise pealt, rohkem lõhkudes kui tappes.
 Blum võiks kaugemale hoida, ütles Ruuben, tema on
 omad ristid juba teeninud. Nad murravad hobustega
 küljelt läbi, ütles Punapea. Narritar, ütles Ruuben,
 hobused tehakse siin hetkega pudiks, neist pole asja.
 See oli tõsi. Ratsarühmad seisid külgedel peaaegu tege-
 vusetult, headel positsioonidel, ent võimetud taplusse
 sekkuma. Vasakäärerühma ees lebas hobusekorjus —
 tarbetu hoogsuse tagajärg. Siis toimus muudatus.
 Mehed hüppasid sadulaist ja tõmbasid täägid välja, jäi
 ainult paar ratsanikku, kes galoppisid võitluspaigast
 kaugemale, viies hobusekarja endaga. Ülejäänud tor-
 masid madinasse. Ja siis juhtus midagi imelikku.
 Kuskil meestesumma keskpaigas lahvatas nagu maa
 alt välja tuleleek, kogus kiiresti jõudu, süütas riided
 ja haaras põlemisse üha uusi mehi. Põlesid nii omad
 kui võõrad. Vähemalt mitmesajapealine meestesalk
 muutus kiiresti hiiglaslikuks koonlaks, äärepoolsemad
 pagesid, kes steppi, kes Kalka äärde, esimestele kand-
 sid põlejad, pääsmata kõik vee äärde, tule steppi järele.
 Sest tuul puhus Kalka poolt. Stepp põles. Ruuben oli
 masina kõrgemale viinud ja nad jälgisid tüdrukuga
 kahekesi õudset pilti. Ja midagi ei saa teha, ütles Ruu-
 ben. Issand, issand, soigus Punapea ja vahtis vaeveldes
 aknast välja. Madalamale, Ruuben, hüüdis ta. Kui vere-
 januline, minu naine, Ing, mõtles poiss. Palvetama
 peaks ta. Või loodab ta neid päästma hakata? Ja Ruu-
 ben lausus talle: me päästame kas iseenda või ei päästa
 kedagi, sest kui ma redeli rippuma lasen, ronivad nad
 kahekümnekesi mööda pulki üles sinu poole ja masin
 ei pea seda raskust vastu, vaid vajub maha ja kõrbe-
 nagu kärbes leekide kohal. Ei, Ruuben, kilkas tüdruk
 oma sasis juustetombu alt ja surus kõrgusekangi
 endale reite vahele, haaras sellest kätega kinni, kükitas
 tema peale. Teeme nii, poiss, et kui mina palun, siis
 ei takista sa mul kõrgust vähendamast, sest ma töotan
 sulle: ma ei ole räpakate afektide meelevallas ja arves-
 tan sinu ihuga samavõrd kui enda omaga. Ja Ruuben
 vastas: sa ei arvesta enese ihuga kuigivõrd, kallid tüd-

ruk, kuid jäägu praegu nõnda, et mina proovin sinuga
 koos kangelaseks saada, sest kui mul kunagi sind sigi-
 tusrõõmus seljatada tuleb, ei tunneks ma end hästi,
 olemata sinuvääriline. Aga mulle jääb vetoõigus, lisas
 poiss. Ei, ütles tüdruk, ma tahan, et me iialgi sigita-
 miseni ei jõuaks, sest sigitajaid on kõik ilm täis, aga
 seltsimeest ei ole. Nõnda käis nende jutt, samal ajal
 kui stepiheinas põles mundrisse mässitud kahuriliha ja
 kogu tulekahju haises. Kalka jäärakute kohal vahtisid
 pääsnud mehed leekide tormi, tehes võib-olla märke ka
 helikopterile (kisu välja, aita kuidagi!), teadmata mui-
 dugi, kui väheeks oli see võimeline. Tulerinne veeres
 üha sügavamale steppi ning keegi ei osanud aimata,
 millal pöördub tuul või jõuab päralt taevatais vihma.
 Allatuule-mehed, kes polnud veel tuleroaks saanud,
 kes olid suutnud tulest ajutiselt ette joosta ja olid
 nüüd lõplikult võhmal, langesid rohtu, et uuristada
 ahtkesse pinnasesse auk, kuhu võiks enese peita selleks
 paarikümneks sekundiks, mil tulemüür neist üle len-
 dab. Kuid neil jäi aega väheeks, paljud olid endalt
 heitnud ka kogu relvakola ning paljaste küüntega ei
 teinud midagi. Nad nägid ülevalt, kuidas mehed
 jätsid alustatud augud pooleli, tormasid veel paarsada
 meetrit tulest ettepoole, et alustada uusi auke, kuid
 tulemüür liikus jälle edasi ja jälle ei jõudnud. Ruuben
 ütles: mul on häbi surmaminejate kohal, tüdruk, len-
 dame minema või viskame redeli alla ja sureme koos
 nendega. Nüüd räägid sa häbist, sisistas tüdruk, ja
 tahad lihtsamalt pääseda, kui sa tohiksid. Ruuben kuu-
 letus, ta ei oleks suutnudki midagi otsustada. Käsuta,
 kuhu sõita, ütles ta tüdrukule.

Aja aga ringiratast, ütles see ja torutas enesekind-
 lalt huuli, küll ma ütlen, kui laskuma hakkame. Natu-
 kese aja pärast lisas ta: mina olen häbiga harjunud.
 Naiste maailm, mõtles Ruuben, keegi ei tea, kas parem
 või halvem. Kalka äärest tulistasid neid pääsnud mehed
 juba püssidest, nii omad kui võõrad. Kõik naise heaks,
 mõtles Ruuben häbist sulades. Kurat, hüüdis ta siis,
 ajades oma silmamunad suureks, mingi plika! Kus, kus,
 käratses Punapea. Allatuult kalpsas läbi kleepuva
 tõrvheina tüdruk, sitsist kleit tahmane ja juuksed silme
 ees. Punapea ronis Ruubenile peaaegu süle, et tema-
 poolsest aknast paremini näha, oli hooletu ning terava-

kondiline. Kas sa siis ei tunne, kiljus ta, see on Enel Rohmakalt kiskus ta seejärel kõrgusekangi ja Ruuben virutas ta jalaga eemale, sest tobedamast tobedam oluks — liiga naistepärane, nüüd juba liiga —, mu kallis punajuukseline plika, nüüd, nina ees, maad rammida. Ruuben juhtis ise masina põgeneva tüdruku kohale ja lülitas sisse mikrofoni. Jookse tulejoonega rööbiti vasakule, karjus ta alla maa peale, ent heitunud tüdruk tõrvheinas ei teinud teda kuulma. Kas kuuled, raius Ruuben läbi mikrofoni, jookse masina järel, kui sa seasöödaks ei taha saada, raisk! Tüdruk vaatas nüüd üles, läbinisti äraaetud, mõistmata. Punapea lõi lahti oma aknaluugi, pistis pea välja ja vehkis kätega. Jookse masina järel, karjus Ruuben veel kord. Tüdruk all sai lõpuks aru. Nad pidid teistest põgenejatest natuke eemale kihutama, et nood ei ulatuks koos Enega redelipulki haarama ning kogu operatsiooni ei nullistaks. Üle ühe see vana rauakoli vist ei kandnudki. Punapea sikutas lahti luugi ning viskas redeli alla. Liiga vara, sajatas Ruuben, liiga, liiga, nüüd jõuavad teised kohale. Jah, nad tulid, jooksul vimmas nagu koerad, purustades endale teed läbi rohu, need surmaminejad, omad ja võõrad läbisegi. Nad olid näinud redelit, taevatreppi. Nad jooksid kiiremini kui Eneken. Haara, kähises Ruuben mikrofoni. Masin vajus kiiresti alla, nööriredeli ots puudutas maad. Eneken haaras pulkadest. Masin ei saanud oma vajumisinertsist kohe üle, seda oli Ruuben kartnudki, langes veel, siis pidurdas aeglaselt. Tuli oli juba päris lähedal, aga mehed jooksid talle otse vastu, lootes jõuda redelini, et kiskuda veel kaks tükki sealt ülalt eneste sekka. Kuid nad, õnnetud, siiski ei jõudnud. Punapeaga kahekesi hoidis Ruuben kangi põhjas, litsus silmad kinni ja ootas, ning haige masin tõusis kõrgemale meeste käeulatusest, jättes mehed rohtu hüplema, vaatama viimast korda, kuidas noor naisterahvas altpoolt välja paistab, kui Eneken nööriredelil kiikus, ja uppuma tulemöllu, mille eest juba pageda ei jõudnud.

Nad sõitsid kõrgelt üle voogava tulemüüri, ent igaks juhuks küsis Ruuben veel läbi mikrofoni: ega sääri ei kõrveta? Ja nägi luugist alla vaadates, kuidas tüdruk vahib nutetud silmil üles, räputades pead. Helikopter värises üleni ja kippus kohati vajuma — ta oli juba

tööpoolest mänguasi. Me läheme steppi teispool Kalkat, ütles Ruuben, sest siin ei jää sellest enam midagi järele, sel aastal. Ja Punapea küsis talt, kas nad ei võiks vahepeal maanduda, et Ene korralikult kabiini võtta, kuid Ruuben kohmas, et kui üles ei julge ronida, siis rippugu pealegi selle soolika otsas, ja et üle jõe sõit on tema meelest küll kõige ohutum. Kas pead vastu, küsis ta seejärel läbi mikrofoni, ning jälle vaatas pikajuukseline alt üles, nutuvõru suu ümber, ja nikutas peaga. Tema peab vastu, ütles Ruuben, igatahes ei püüa ta end uputama hakata. Mida kuradit tal küll selles välipolgus asja oli? Kas sa siis tõesti ei tea, poisu, pilkas teda Punapea, Ene oli kokk, polgu kokk, kuulus oma kotlettide poolest. Poiss imestas selle üle. Üksinda kahe tuhande mehe seas, küsis ta. Aga muidugi, vastas Punapea, ega ingel sellest hooli, kas kaks või kümme tuhat. Või ingel, pomises poiss omaette, kus ta küll elab? Kus ta küll elab nende kahe tuhande mehe seas, kes on rammusast toidust ja vähesest liikumisest üles punsunud ning kellele vaenlast õigel ajal ette ei anta, et oma savises mullas kasvanud ootamisviha tälgihoopides välja taguda?

«Kus ta elab?» nohises Ruuben Enekeni embusse vajunult. Tüdruku põuest tõusev palavus oli talle pähe löönud ja ta tundis end tema külge kleepuvat, nagu ulatuse ja rammu poolest kasvavat, ning see ogaravõitu küsilause, mida ta, suu tüdruku ihul, kogu aeg püüdis korrata, oli tema jaoks juba oma sihtmõtte kaotanud — ta kordas seda vaid mingi illusiooni loomise nimel, et tõestada üleküpsenud võilillennuttidele: femiiniinne kaos ei ole võimeline mind neelama. Ja kes teab, milleni see tardumus oleks võinud viia — sest Ruubeni libises pind jalge alt ning tüdruk ainult naeratas, säälred sirged, kõht pingul —, kui Eneken poleks väikesest ebakorrektsusega hakkama saanud, nimelt tõstnud hetkeks käe poisi õlalt, et ninasõõrmes tekkivat kõhvitust vaigistada. Poiss nagu ärkas tema liha rüpest, Eneken libistas ülestõstetud käe hoopis suu ette rahulolematust varjama; poiss vahtis magistraali, põsed veel unest lõssis, ning Eneken needis oma andetust, mis polsi kainenemist enam takistada ei suutnud. Poiss tõmbas sõrmedega üle juuste ja mingil määral oli see sõltumatusežest isegi seotud peaga võimalik. Ta silmis

oli nüüd eneseteadlik, igapäevane mure, millel veel õpipoisimärgid küljes.

«Niisiis,» lausus ta, «kus ta elab?» Poisile meenusid mingid ähmased katked äsja läbipõetud deidriimist ning tal tekkis kahtlusi, kas ta polnud mitte soninud. Võõrais paigus magades kaldus ta tihtipeale unes rääkima ja sonitud sõnadele omistati sageli sügavaid tähendusi — just vallalise naise fantaasia võis siit toitu leida.

«Ma arvan,» jätkas poiss, «et see ei ole üleliigne, kui ma tean, kus see tüdruk elab. Sa ei ole ju nii loll, et sa seda ei ütle. Ütle.»

Eneken taipas nüüd oma koti võilillepesast üles tõsta. Ta oli vahepeal kõvasti punastama hakanud, kõrvuni ja üle kaela, kuid võib-olla ei tulnudki see häbist. Pigem oli ta nõrdinud.

«Aga kui ma ei taha seda öelda?» küsis Eneken väga tüüdatult, pingestatud apaatiaga. «Sa ei suuda mulle tõestada, et see vajalik on.»

Poiss ohkas. «Ja miks siis ometi? Ma saan selle kaudseid teid pidi ikka teada.»

«Ma ei taha,» ütles tüdruk, kuid see ei olnud põhiline, mida ta ütleva pidi. «Võib-olla küsiksid minugi kohta sedasama?»

«Kus sa elad?» küsis Ruuben.

«Me elame koos,» vastas Eneken.

«See on hea,» ütles Ruuben. «Kui sa veel midagi ütleksid.»

Eneken nimetas aadressi, mida poiss peaaegu tähele ei pannud, kuid mis kuhugi ajusoppi kindlalt paigale vajus.

«Te olete hea tüdruk, Eneken. Ma ei tahaks teile meelega halba teha.»

«Miks te mu nime nõnda väänate?»

«See on stiili küsimus,» vastas poiss.

«Laske ma lähen.»

«Oodake,» ütles Ruuben. Tüdruk ootas, pea maas. Kartlikult tõstis ta siis pilgu ja oli nagu suur silm hämmelgalõnga otsas, kiikumas keset lagendikku.

«Vihmale kisub,» lausus Ruuben.

«Just,» vastas Eneken ja läks temast rohu sees mööda.

Oli ka paras aeg. Asjad olid omasoodu lõpuni veere-

nud. Ruuben laskis tal teerajal paraja edumaa sisse saada, et siis samas suunas järgneda.

Ümber rohuvälja keskel pöördus ta ümber. Enneolematu lärm kuuldus ta selja tagant — ja ta nägi, kuidas punastes kaelarättides lapsed treppidest alla laskusid. Ju olid neil suveajalgi omad üritused, pioneeride paraad või välikoondus, mis temasse enam ei puutunud.

Nende rivi oli suuri kärbseid nähes segamini löödud. Tanavakividelt pääsnuina valdas neid kõiki kolumbuslik rõõm, ehtne pioneeritunne, avastajahimurus, jooksmistlust. Nad huilgasid ja vilistasid ning püüdsid rohu sisse joostes siniseid kärbseid. Nad oskasid neid hästi püüda ja näitasid üksteisele pihu pealt. Näis, et kärbseid tuli veelgi juurde, et neile isegi meeldis, kui neid püüti. Need olid siis need sinised unelmad, mis pooles meheas nii kibedaiks muutusid. Neid oli kogu maailm täis, aga pihu sisse neid enam ei saanud. Nii möödus valmne kire hiilgus.

2. ONU LEEMUELI EKSITUS

Onu Leemueli oli juba varasest noorusest peale teitimõtlejaks ning lõuapoolikuks peetud, algul puht-perekondlikus ringis, hiljem külainimeste seas laiemalt, nii et need lilleõied, mida ta raugaohtu hipinoorukina nõöpnõelaga oma rinnale armastas kinnitada, olid justkui kell pidalitõbise kaelas ja lihapüretusmärk — neid nähes, nagu öeldakse, hoiti kõrvale. Sest ikka oskas onu Leemuel sõnade sekka poetada mõne okka, mis oma mitmekidalise otsaga meesterahvaid ajukäärude vahelt ja naisterahvaid kaenlakarvade alt kõrvetada tahtis, isegi Ehatähe ning endise... kohta oli tal ütlemist, isegi vana ruuna pehkinud rangide kohta epistel valmis. Tee siis säärase inimesega asja või ole temaga koos, sündmatu lõhn käib ikka üle pea, ja elulust vindub. Kui külamees laudast sõnnikut vedama hakkas ning onu Leemueli jõe äärest muhenenud suuga tulemas nägi, viskas ta töö kus see ja teine, torkas pläru näkku ning katsus mõelda muudel asjadele. Sest vaikselt suitsu ajada oli sellise räuskami ees igatahes kõige ohutum, töö võis küll oodata, aga jäi mõnitusest rikkumata. Ka pikameelne külamees oli lõppude lõpuks inimene. Inimene, kes töö ajal kõrvalise sõnadest küll suuremat ei hoolinud, aga onu Leemueli ropust suust lendava mudakäkisaju all ometi hinge musta nuttu välja ajamas tundis. Äti sõna käis lihtsalt üle jõu, kui ta su särgi vahele puserdama keerati, tee mis tahad, ja jalaga anda ei olnud kombeks. Onu Leemuel peab jõe ääres magusapoodi, ütles onu Leemuel ise, aga teadagi, mis

magusast siin jutt käis, eks va viinast ikka. Muidugi. Aga kuidas ta kuram sellest läppeveest niisugust jutuainet oskas sisse juua, see jäi arusaamata. Oli ju küla peal joojaid mehi teisigi, kes onu Leemuelile pudelite pealt kümme-null võisid ära anda, kes valasid nagu pesupalisse eest- ja tagantpoolt sisse, kuid kelle jutt oli tühipaljas lurin onu Leemueli ilukõne kõrval. Sest see näss oskas sõnu ka pastoritarkuse järgi ritta seada, kui tahtis, ainult et ta sitt ropendas nad lõpupoole ikka tavaliselt ära, justkui kiusu ajas. Jõe ääres pidas ta siis magusapoodi. Jootis näkke. Talle olevat unes ilmunud taldrik ja käskinud kõik Laeküla näkid viinauimas hoida, nii et uputussurm enam noorpõlvele ohtlik ei oleks, sest siis segavat näkid oma võrgutavaid laule nõidusvastaste vägisõnadega ühte. Kui naised jõe äärde pesu loputama läksid, võtsid nad ikka paraja malaka ühes, sest sõnadega onu Leemueli vastu ei saanud. Kippus teine mõnikord siis oma pilguga kollitama ja ikka selja tagant, paha vaim, ikka selja tagant vahtis naisi, ja kes üle neljakümne, räägiti, ja alla kuuekümne, ei pidanud tihtipeale vastu, sest kõlvatust küla ei salli. Jutt jooksis vanamehel kogu aeg, oli siis kedagi kuulamas või mitte, ometi armastas ta eriti naisterahva seltsi — küllap tal sellest ikka väheks oli jäänud. Minu sõna on kui kuld, ütles onu Leemuel mõnikord, et naiste sõimu vaigistada, aga ühtelugu varastatakse ta mult ära. Siis hoiab mõni juurikam näkk, kes tubli peatäie järel edevaks muutunud, minu sõna juuda kombel oma kahe tissi vahel ja lükkab mulle kiimalised sajatused suhu, millest ma enam muidu ei või vabaks saada, kui neid naisloomude seltsis kõva häälega välja üteldes. Nii on lood siin ilmakamaral, ja üks naisterahvas võiks ometi rõõmsameelsem olla, et ta tubli mehe patust lunastada saab, ütles ta.

Aga teadsid ka kõik külainimesed, et kui üldse, siis ainult naisterahva suuvärk onu Leemuelile võrdset võistulaulu võib pakkuda, teadis ka Leemuel ise ning hoidis end tagasi, oli koguni hellameelne mõne eriti krapsaka linalaka juuresolekul. Sest siin Eestimaa tuuletõmmu sees, ütles Leemuel, suudab vaid valgepäline naisterahvas ülemaailmsele tohuvabohule, millele minu sõna vaibumatult katet otsib, vastu astuda. Pruunikam karv on siin ikka ebalev, aga miks on see

nii, ei tea keegi. Räägitakse, et nende sõnade pärast hakanud üks ümarama kondiga õlgjuus onu Leemuelt lile isegi külje alla pugema ja onu Leemuel ei olnud seda mitte pahaks pannud. Eks ta ole. Leemuel käinud tol korral mitu kuud ringi, näkilõhn küljes, hää natuke karusem kui muidu, sõnad ladnama kõlaga.

Aga see oli ka ainus näkilugu, mida tõsisem külarahvas onu Leemuelt puhul kuulda võttis, ja põhjust selleks oli: naisterahvaga ei vedanud onu Leemuelil mitte üks põrm. Mis oli tema üksikule elule süüks olnud, ka liigne jutukus või selle all varjuv nõder liha, kas see et ta juba noorest peast enda nurgatagustes pudeliga paaritanud oli või hoopis elutarkussõna, mis naiste meeles mõlkus — ega heast paremat ikka tule —, ke oskab teada... Kuid Leemuel lausus seepeale ikka küla ajud peavad naistest rüvetamata jääma, ja see olgu seadus.

Oli vanamehel veel üks tuju, millest ta juba päris surma lävepakul nagu hammastega kinni hakkas, mis teda külainimeste vaateväljast ja üleolemisest ikka kaugemale kiskus ja justkui austustki tekitas. Käs teine üha rohkem linna vahet. Jutt püsis tal muidugi sama: vaja linnanäkkegi parema poolisega kostitada. Aga külarahvast ta tühja loriga ei tõmmanud ja vähemalt oma inimestest pidi küla peal ikka selge pilt valitsema. Kes, kellega, kuidas, miks ja kui kaua — seda teati omade kohta täpselt, ning kelle kohta ei teatud, see arvati omade hulgast välja, tõmmati piir rasvaselt vahele, ükskõik siis mis või kes. Mõned sellised olid külas olnudki, õnnetud inimesed. Nad kängusid siin üsna kiiresti. Aga onu Leemuel oli oma, mis sest, et lõhvard ja ringiaeleja. Loll ja oma, räägiti isekeskis, siis kui Leemuel eemal püsis, loll ja oma — igav oleks temata. Sest nagu korralikus kuningakojas, nõnda peab ka õiges külas ikka oma loll ringi tatsama. Ja et nüüd Leemuel oma oli, siis näkijuttude kuulamisega piirduda ei tohtinud. Vanamees linnas, asja ees, teist taga, konte väsitamas juba ei käi. Pandi Leemuelt poisikesed sappa, kirjutati mõni haigustõendiga koolistki lahti, et innukusel kindel põhi all oleks, ja oodati, mis juhtub. Kõik saigi kiiresti klaariks. Leemuelt pale kooriti rahva ees lahti. Kuid see ei olnud suurt põnevust karvavõrdki väärt: vanamees käis linnas lilli müümas.

Mis siis ikka, nõnda see ilmaelu on — uut nalja tuleb vähe lisaks. Oli nüüd vähemalt ättele midagi nina peale visata, kuigi see jälle kiiresti ära kulus. Poisikesed aga, kes linnas teda passimas käinud, ei saanud oma kombeid niipea lahti. Luurasid ikka Leemuelt rohu vahelt edasi, nüüd Laeküla kraavides. Ja rääkisid: Leemuel käib põlluveeri mööda, otsides kaunimaid õisi, nuusutab neid, käperdab neid, hoiatab neid, palub neid, siis murrab maha. Kui paras kimp koos, keerutab õlekõrtele vindi peale, teeb nad nõõrideks ja tõmbab kimbu ümber. Käevangus olevat vanamehel männijuuretest korv, algul arvati, et varastatud, siis tunnistas üks tüdruk üles, et tema andnud. Mitte päriseks. Niisama, häda pärast. Kõik lillekimbud katvat onu Leemuel linnasõlduks hoolikalt ajalehega kinni, ikka esikülge ja suured kirjad üleval. Kardab, arvati; pole varem äri ajanud. Ja räägiti minemisemõtetest. Et korralikke kiristulaudu näib tahtvat Leemueltgi saada — korjab esimest korda elus kopika teise kõrvale. Poisid olid veel Leemuelt linnas narritamaski käinud: proovinud kimbu hinda ikka allapoole tingida. Hirmutanud vanamehe müütsaga peaaegu pehmeks, ent alla kümne kopika hinda kah ei saanud. Ega Leemuel neid küla nooremaid kõiki teadnud.

Jah, linnas käis Leemuel tõepoolest äri ajamas. Aga ta ei käinud seal selleks, et äri ajada, vaid ajas äri, et seal käia. Neil asjadel oli vaks vahet ja külas elanud inimesena teadis Leemuel, et kui sind väga kuhugi poole kisub, aga põhjust võtta ei ole, siis tuleb põhjus teha. Sest külamees ei võinud kunagi kehkadivei kombe lihtsalt lusti pärast minna ja teha, sest seda küla ei sallinud. Suuremate tegude tarvis pidi tõsidust hoidma. Nii et kui linnaisu jälle peale tuli, siis sinna minnes pidi ikka midagi ostma, vähemalt vikativarre või tühja mutrikesegi, et oleks põhjus pärast ette näidata. Ega Leemueltgi nii kergesti otsa peale saanud, kuigi see lille mõte juba ammu peas haudus. Tema pidi ju oma tegundusi eriti hoolikalt kaaluma. Eks ta siis kaaluski senikaua, kuni himu enam ei lubanud, lõi käega, laenas healt tüdrukult korvi ja laskis asjadel minna. Sest osta ju temasugusel midagi ei olnud, ainult müüa, ja laegi siis mitte oma. Küla peal ei hakanud ta sellest palju jahvatama — nagunii saavad teada.

Linn oma autohigi kihvtise lõhna ja kõvakooreliste tänavatega, mis luud-kondid õhtuks päris hellaks põrutas, oli onu Leemuelile mitmeski mõttes vastik. Algu ei teadnud isegi, kuhu minna ja kas üldse minna. Sest jaamahoone oli juba ise suur küllalt, üleliia suur, inimvahust rääkimata. Mis linna siin veel, istu maha ja ära kaupa häbene! Aga miski kutsus ometi edasi. Leemuel oli harjunud minema sinna, kuhu külarahvas läks. Aga kuhu läks linnarahvas? Pea seljas, nagu liimas, magus lõhn jutiga taga — kuhu kuradima urgudesse see linnamees küll sisse ei vajunud, mis mustades sihtides ta, saatan, ei tormanud! Ja kui leidsidki mõne, kes kuskil pingil losutas, siis proovis seegi ajalehele auku sisse lugeda või vahtis, silm lummas, hullumeelselt liiva, näppude vahel tossamas konijupp. Ei siin saanud nii lihtsalt sõnakesi veeretada, siin vaatasid, et... aga mis sa ikka vaatasid. Selle eest torgati silm välja.

Ent Leemuel ei olnud ka mõni Sea-Oskari taoline matsijuurikas, kes asjade paremal-pahemal poolel vahet ei tee. Leemuel taipas hästi, et linnavingu sees peenemaidki lõbusid ringi hulgub. Ja nimelt: kõik oli linnas nii naisterahvapärane. Alustades juba rõivast, mis ihulist häbi pidi varjama. Kõik puhas ja pingul, justkui oleks pikk pidu käimas, kõik viimse võimaluseni näki ja puusa järele lõigatud, kõik kumeraks venitatud, üle rasvatatud ja vuukis, iga koht ise värviga pintseldatud, kõige väljaulatava küljes mingi nipsinäpsi ripnemas. Naisterahvad tegid ühtedes asjades mehi järele ja mehed tegid teistes asjades naisi järele, aga ikkagi oli tunne, et ainult naisterahvad siit suuremat kasu lõikavad, sest nemad olid ju ometi nii kilkvel, tõesti-tõesti, justkui kerge kilk kogu aeg peas, justkui noored plikad enne sauna. Ei selline isekeskis ahvimine toonud rahu, mida tõsine meesterahvas vajab, ei olnud siin vabamat kohta, kuhu pageda, aga kihuliselt mõnus see-eest küll, mis seal salata, ning nagu nakatavgi, kaitsku issand selle eest. Ei, see oli nagu suur maja, see linn, maja, kust üks hoovi ei viinud, heinamaale ei viinud, jõeale ei viinud, lukutatud maja — ja sellest see naisterahva võimgi siin püsis. Sest siia oli ta nüüd oma pesa meisterdanud. Siia sulekesi ja pitsikesi kokku kandnud. Siin tibukollaseid ingleid tornide otsa ripu-

tanud. Aga vanast peast, tundis Leemuel, võib siin ennaast luilutada lasta, hoolimata mürast ning raiskunud õhust. Ja üks asi veel. Onu Leemuel oli harjunud, et lõualöksutamises ta enesele nii kergesti vääri- list vastast ei leia. Aga siin, aga siin! Sõnadega andsid siin naisterahvad nagu karguga tagant üles, kõik järjekorras ja ühest suust. Väga vänge oli linnanaise sõna, kui ta sind maha rabada tahtis, pealtnäha isegi tavaline, aga kui vänge seestpoolt. See täitis rinna nii kohkumuse kui heameelepunaga. Vaikse, vaoshoituga. See oli ju nagu armastus, mis siin rõkkas. See oli ju tugevam kui surm. Eks seda ta, Leemuel, oli nii tihti otsinud, sestap too vaikne äratundmisrõõm, aga kas ta seda ka leida oli tahtnud ja pealegi nii suurel hulgal korraga, see polnud enam üliväga kindel. Sest vana arm ei olnud ikka veel roostes ja roiutas äti väga ära. See oli tugevam kui surm, ja surma see ei kartnud ja läks surmale rinnaga peale — ja läks temast kaugemalegi veel. Aga tema, Leemuel, oli ju lihtne inimene ja üldse mitte tugevam kui surm. Tema pelgas surma.

Kui ta päikesest hingeldades räästaaluseid pidi oma kondimisi käis, vahtis ta seda imelooma, kividel sündinud naisterahvast, vahtis tema siledat liha, tema plastilist konte, tema väikest mahutavust, tema pahe- lisi juukseid (maanaise juuksed ei olnud iial sellised), vahtis ja mõtles, mil määral küll on see naisterahvas sõnaks saanud, nii et sa teda kuidagiviisi enam sõna- dega võita ei suuda, ei, ja tema kõrv ei erista enam seda melodiat, mille varal härrasmees vanasti naise ära oskas sõnuda. Kuigi sinul see, Leemuel, lõpuks ikka tegemata jäi. Aga see olgu nii muuseas. Ja hädavares peab reeglist lahus seisma.

Ka lillekauplemine käis Leemuelil ikka nagu kõige muu sekka. Oli eitedelt küsinud, palju nüüd kimbud ka lähevad, eided vastu, et: täna nii- ja niipalju, nädala pärast kümme-viisteist kopikat vähem, kahe nädala pärast kümme-viisteist rohkem, vihmaga viis-kümme märjalisa, kõva kuumaga kah samapalju, aga üldiselt küsida ikka veidi rohkem, kui paras on, siis saab normi kätte. Nõnda lasksid eided juttu nagu pehmet sülti tulla ja Leemuelil ajas silme ees virvendama. Ütles, et tema rahaga mängima ei hakka, paneb kindla hinna, vaatab,

kas tuleb mõni või mitte. Eided jälle vastu, et kui sul õiget lusti põle, müü lilled meile, küll meie kaupleme. Niukat teile, ütles Leemuel ja näitas trääsa, mille peale eided koleda lõbuga hirnuma panid. Küll sulle mängulust kah pikapeale tuleb, kui kauplema hakkad, ütlesid nad. Ja see ütlus näis tükke minevat, sest Leemuel jõudis kiiresti sinnamaale (krutskimehe veri ju), et hinda päris näo järgi tõstis ja langetas. Aga ei tema ega ostjad teinud sellest numbrit — eks ta siis pani hindasid täpselt. Muide, see ei tähendanud üldse, et Leemuelil riigihinnast aimu poleks olnud, ei mitte. Selle, mida ta nimetas riigihinnaks, vaatas ta igal hommikul Lutumäel tõsisemate naiste kauba pealt ära.

Oi, kuidas roiutas päeva lõpuks see linnanaiste sees elamine! Tõesõna, nakkus. Nagu öeldakse, liha ei hoolinud vaimust. Vahtisid ja vahtisid, no lõpuks sai ju küllalt, jumala eest küllalt, aga ei, silm, juba poolenisti loojas, ei jätnud oma kiusu, muudkui liikus ja rehkendas, kaalus ja aasis, justkui oleks kõik oma. Ega sellele vastu saanud. Tuli vanadusele järele anda. Sest Leemuel teadis: vanadus on väsimus, ja mida rohkem väsimust, seda enam nokk maa poole kisub ja tujud segasemaks lähevad. Ja linnas valdas teda alati too närviline väsimus, nagu langeks koolulase vari üle tema lauba, aga selle väsimusekoore all töötas mingi tuline tukk, mis nii väga naisterahvaid rehkendada armastas, et väsimus kuidagi uneks ei saanud leebuda. Liha piinas ta hinge põhjani ära.

Ja kuidas kaup läheb? küsisid eided mõne aja pärast, näod naerurõkatuseks valmis, sest ega Leemuel tühje sõnu loopinud — ikka oli tal küüslauguiva kuhugi vahele pikitud, mis lõbule ruumi tahtis jätta. Ent Leemuel paistis hoopiski tüüdatud olevat, nii et kõverusteta vastas: ah, käib mul seal igasuguseid, paremaid ja halvemaid, kõigil pung pihus, mis seal muud tahta, kaup õitseb. Kaup õitseb, ütles Leemuel ja liikus edasi, ikka tolle laia räästaalusega maja ligi, kus ta trepil oma korviga külitada tavatses. Käis tal seal tõepoolest igasuguseid, karvaseid ja sulelisi, mõnikord ka päris õige tunnusega inimesi.

Aga kord, kui vines põuapäike lämmatas linna, tuli onu Leemueli juurde punapäine tütarlaps. Ja onu

Leemuel mõtles: see on nägus tüdruk. Ehk ma pole küll suurem tüdrukutundja, sest ainult näki külma saba on üle mu palge käinud, aga see on päris-päris sütitaja-tüdruk. Sest teda nähes tunned sa ikka, kui kena on kätt piki jumalast voolitud reit libistada, kui kena vajutada nõõpe tüdruku rinnal, kui ülemeelikult tore painutada käe järele pihta, mis on nagu kummist ja tahtnast ühekorraga ja mille sees veel lisaks soe masin töötab, mis nii imepärase sujuvusega käike vahetab. Aga ära ometi käega katsu, Leemuel! Sest see masin on ehk maandamata, elekter lööb rindu, halvab su ära ning viimaks muudab su siniseks. Jaa, sa vaata vaid neid õhkörne sinakaid ringikesi ta silmade varjus, vaata seda üha enam väljapoole koolduvat huultevahet, vaata punetavat laiku tema lõua all — see on elekter, mis temas mängib, see on uhke murdja tunnusmärk. Ai, kuidas on teda katkutud mehiste kätega, kuidas nuusutatud tema kahupead! Ei, mõtles Leemuel, see plika saab kõik, mis ta tahab, see niksutab vaid jalgu ning tema ette jookseb mehi filmidest, tarzanlikke mehi, tõelisi pulle. Ta muutub kiiresti sapiseks ja tema suu lööb läppuma, kuid pole minu asi tema sappi ravida. See tüdruk ulatub ju taevani minu ees, imestab onu Leemuel äkki, justkui oleks ta pikkusesse välja venitatud, ma näen, kuidas tema pea kohal seisab valgest beseevahust torn nagu härja kara, mille sees keerlevad laulvad trepid üha üles- ja ülespoole; torni tipus seisab latern, ja ma tunnen, et olen oma sõnadega kellelegi haiget teinud, kuid neid ei saa enam tagasi võtta ja seepärast kordan ma, et mitte sõnaväänaja olla: pole minu asi temale siin elus lõbu pakkuda, sest seda saab ta mujaltki.

Ja onu Leemuel ütles tüdrukule, et kimp maksab seitsekümmend kopikat, kuigi tegelikult maksis viiskümmend ja see oli ametlik hind.

Raha kukrusse toimetanud, mõtles Leemuel sellele, kui raske on päeva lõpul räämata hingega puhkama minna, ja et nii harv on kord, kui see õnnestub. Võib-olla juhtub see täna õhtul, võib-olla homme, võib-olla mitte kunagi enam. Keegi ei osanud öelda, mis juhtuda võis, sest seda asja polnud jumal enese peale võtnud. Juhtumine oli pärispatt, mis Eevast alguse saanud. Juhtumine ei olnud jumala, vaid inimese

mõõde. Mõned nimetasid seda vabaduseks. Ent see oli vaid vabadus pääseda paradiisist.

Ja näe, seisiski tema ees teine tüdruk, kes küsis nagu eelminegi, palju lillekimp maksab.

Ja onu Leemuel mõtles: see on nägus tüdruk. Ehk pole ma küll suurem tüdrukutundja, sest ainult näki külm saba on üle mu palge käinud, aga ma arvan, et väga lahke on see liha, mis nende pikkade peente kontide peal seisab. Tema läheduses tunned ikka, et taimed kasvavad ka läbi asfaldi ja et see asfalt ja need kivid on õigupoolest inimese käega laotatud, mida ei olegi nii kerge aimata, kui nendega omavahele jääd. See tüdruk ütleb sulle, et rahutu olek pole teps mitte õilsaim olek, vaid et paremad asjad kasvavad targu ja endamisi nagu mäed, mis ei purska, ning ainult ümin on nende ümber. Ta ei kutsu sind nii kergesti ennast himustama, et su sõrmed sellest niuksuma peaksid hakkama, ta nagu ei kutsugi sind patus oma hellemaid kohti puudutama, vaid tuleb ise su juurde ja puudutab sind ise ja see puudutus on justkui sinu enda lihase käega tehtud, ainult natukese tavalisem ning tagamõtteta. Sest niisugune on see tüdruk, kui ta enesel naiseks lubab sirguda, aga teada ju on, et naiseks saamist mitte kõigile antud ei ole. Ning tema häbitunne on pikk kui ta juuksekasv, tema põlved hoiavad kokku ja käed on keha ligi, et selle kumerusi kinni katta. Ja kuigi ta sind kaasatundmises puudutama tuleb, siis väriseb ta ise seepeale kui haavaleht; tema silmad, mille sära pimedas ei tundugi nagu selle maa tasasusest pärinevat, kipuvad võõra inimese läheduses hanguma — see kõik ei ole mitte väga hea. Tema juuksed langevad kui pisarate kaevu tasane nirin tema kaela pealt alla ning käsi ei julge alati võtta, mida ta võib, aga see, mida käsi võib võtta, ongi see, mida käsi peab võtma, peaaegu nii. See tüdruk ulatub kui valge lina laialt üle linna, imestas onu Leemuel äkki, justkui oleks ta laiusesse välja venitatud, ma näen, kuidas ta looridena tänavate vahel hõljub nagu udu, kunagi päris maha langemata, ja ma tunnen, et olen oma sõnadega kellelegi haiget teinud, kuid neid ei saa enam tagasi võtta, ja sellepärast kordan ma, et mitte sõnaväanaja olla: pole minu asi teda kõrvenõgestest vitstega lüüa, seda oskavad teisedki.

Ja onu Leemuel ütles, et lillekimp maksab kolmkümmend kopikat.

Pärast seda ootas ta kaua aega ning ta keha oli nüüd väga väsinud, aga inimesed, märgates tema köökus hoiakut, arvasid, et ta ei müü head kaupa. Päikegi kiirgas pikapeale vaid seda, mis tal hommikusest hoo-voimisest veel üle oli jäänud, ja isegi rohkem kiirgasid need soojad kivid, kui onu Leemueli juurde jõudis kinnimässitud peaga poiss.

Palju kimbu eest küsid, ätt? tegi poiss viisakuseta juttu.

Ja onu Leemuel mõtles: see on noor mees. Ta võib kõike, sest tema käsivarsi pole veel rebestanud rasked kivid ega väänanud roostesed rauad, ka ei ole naisterahva küüned kiskunud välja veel ühtegi juurt tema tihedast karvast. Sellepärast peab talle tema kohtlase küsimusegi andestama. Teda on peast toorel kombel haavatud, aga teda on ka kaastundega seotud tema hädas. Pole minu asi teda arvustada. Võin talle ainult meenutada, et õiglane meel ja mõõt mõõdu vastu andmine kunagi liiaks ei ole.

Ja onu Leemuel ütles, et lillekimp maksab viiskümmend kopikat, täpselt nii palju, kui tegelik riigihind oli, sest õiglane kaup ei riku tema saajat.

Beejärele tõusis Leemuel jälle püsti, et kodutee jalge alla võtta, ja haaras oma korvil sangast. Aga vaata imet, korv oli kerge kui sulg ja täiesti käepärane, kuigi kimpudega veel asi otsakorral ei tohtinud olla. Ta oli mõtlenud ju üksnes hommikupoolikul, arvata välja need kolm pealelõunakimpu, mis noortele inimestele sai antud, ja see tähendas, et pool korvi pidi veel täidetud jääma. Onu Leemuel rebis korvilt ajalehe; korv oli jumalasti tühi! Kes, kus, pomises onu Leemuel omaette, kahtlustades, et on nüüd hullumoodi petta saanud. Ta torkas käe rahapunga järele, sest kartis oma õnnetust suureks kasvanud olevat, aga see tukkus rahumeeles endise paiga peal. Onu Leemuel luges mõndid kokku ja vangutas pead: raha oli rohkem kui vaja, raha oli täpselt korvitäie kimpude eest, kui need riigihinnaga maha müüa. Riik pani lõpuks kõik paika. Kui palju sa ka oma arvamise järgi ei talitanud, maksid kokkuvõttes kõik riigihinna järgi. Riik oli nagu jumal, mis ajas asjad tasakaalu. Aga miks siis? Kavats-

sedes juba oma kaalutelu jätkata (ja tupikusse oleks see igatahes viinud, sest kõike korralikult järele mõeldes juhtus ikka nii), taipas onu Leemuel äkki, rahunenud ja rõõmus nüüd kojumineku eel, missugune tark iva peitus kogu eelnenud loos: naistele näo ja meestele mõõdu järgi, siis ei jää ka õiglane tasu saamata.

Mõned vanemad inimesed veel mäletavad seda.

3. SALAMANDRI MÄRKMIKUST

Kesknädal, 3. verepüha.

Ega ma lootnudki sealt midagi leida, tollelt ehitusplatsijurakalt, kui täna sinna jälle kaapima läksin, mingi ametniku-tunne lõi sisse, nagu enne tööleminekut, et peab oma kohust täitma ja aja lihtsalt ära istuma, sest ma tahtsin vist kõiki võimalusi ammendada ja lõpuks väljapääsmatusse jõuda, tegelikult aga välja pääsuni. Eneken oli mulle aadressi andnud ja sealt kaudu paistis nüüd veel ainus edasipugemistee, aga ma istusin platsil igaks juhuks oma aja ära, et see kõik tõsikindlam oleks. Sest nüüd ma pean neile külla minema, täp-tšarap, nuga hambus ja automaadikassett vöö vahel, nõudma pekki, võid ja mune nagu vägivaltsel mees kunagi, sest muu enam ei aita, peab murdma nende roosiõlisesse pesakesse, istuma nende keskel taburetil, kas nad või ise nutavad ümber, kas nad või ise mu juurest pagevad, — peab seal istuma ja rikkuma natukene seda pupelikku õhku, et nad tunneksid, kuidas adru mere ääres haiseb, ja et see pole mitte mustus, mida ma kaasa toon, vaid ainult vänge priiuse lõhn, mis nende sõõrmed verele kratsib, millega nad, tillukesed, pole ju ülepea harjunud. Jah, see külastäik saab nüüd teoks, ma murran ukse teie kojalt, tüdrukud, hoidke eest! Aga tänane istumine ehitusplatsil pidi ometi toimuma, kas või asjade lõpliku läbiseedimise huvides või et ennast distsipliini alla natukenegi, suruda, sest oli ju kindel, et nad kolmandat korda nagu muinasjutus sinna ei tule, ja kui mina ometi kolmandat korda läksin, siis vaid kontrolliks, et me oleme end muinasjutust välja

närinud, selle arvumaagia alt vähemalt, muu on kahtlasem, igatahes. See oli väga ilge ootamine, sest oodat ei olnud ju tõepoolest midagi. Mul olid kombekohaselt ajalehed kaasas ning jumal kiitku pressi — sellise ootamisel kulub ajaleht marjaks ära. Ma lugesin huviga nii sees- kui välispidiseid jutte ning kordasin vana meeste tarkust: tõeline hingepalsam, pealelõunal, peale tööd, peale perekonda. Aga ajaleht oli nii lühike, et teda pidi lugema veel teist korda, ja peale seda võis temaga ainult lõket teha — viimane lõbu määratud paberist. Ma põletasin ajaviiteks mõlemad kaasavõetud ajalehed.

Nii palju inimesi liikus täna läbi selle mahajäetud platsi, et ma pidin lausa imestama. Nagu oleksime meie kolmekesi ta avastanud, nagu oleksime meie kolmekesi seal midagi avastanud. Sest eelmise kahe päeva kogemus ütles mulle: siin ei käi peaaegu keegi, neid maid ei tunta. Siis tulid eile pioneerid, siis, täna, käis juba terve tropp kraadesid. Polnud võimalik, et me neid varem ei märganud. Ent seejärel ma mõtlesin: äkki see plats oli meile reserveeritud, kaheks päevaks meie elus, äkki oli kõik Suure Müüriladuja töö? Niisiis, siin edasi, veelgi enam hakkasid minu jaoks kõlama saatuse sõrme motiivid ja veelgi enam süvenes veendumus, et täna nad ei tule. Sest see plats oli teisi täis, meie etendus aga lõppenud. Ja veel: meie maa on saanud riiklikuks asjaks, meie olime vaid rentnikud sellel pinnal ja selles loos, mida me isiklikuks pidasime. Ma tundsin oma tüdrukute vastu poplehoidu: me olime kõik selle suure seaduse all ja plikalik suva ei olnud määrav. Ja siis tuli noorepoolne abielupaar treppidest alla, mees juba teksastele truudust murdma hakkav, naine kitsast abieluruumist juba millessegi naiselikumasse pürgiv, tulid alla ja peatusid. Sest mehel tekkis himu sigaretti läita. Nad olid esimesed, kes seal peatusid, ja sellepärast kirjutan ma pikemalt. Nad tegid nii: süüdanud sigareti, ei liikunud mees ometi paigalt. Ta nägi ka mind, aga ei hoolinud sellest suuremat. Õige kah — linnaoludes on kümnekond meetrit juba kosmos. «Ma olen kindel, et Tom jätab kõik ostmata,» ütles naine. Mees ei näinud siin nalja ja imes sigaretti edasi. Naine naeris omaette. Kui spetsiifiline on nali! «Ta on võimalu tuisupea,» ütles naine. «Idioot, mitte tuisupea,»

ütles mees — ja nüüd oli ka tema jaoks nalja. «Lähme, lähme kahekesi,» ütles naine. «Luba, ma keskendun ühele kord elus,» vastas mees. Mul oli teda hea kuulata, sest ka mina keskendusin, õige jutt, lageda taeva all ja ei ole palju abielupaare, kes mulle nõnda juhuslikult filosoofilise mulje on jätnud. Ei otsi pinki, ei otsi kohvikut, seisavad. «Tõmba käies,» lunis naine. «Siis ei ole see enam suitsetamine, vaid poos,» ütles mees, ent nad hakkasid ometi astuma. Siis tuli terve hari äraeksinud turiste, kes pidasid mind ilmselt ametiisikuks, siis poisikesed, kes arvasid, et ma olen purjus, siis täiesti tavalised inimesed, kes mind niisama vahtasid, ikka pisikeste pesakondade kaupa või päris alasti, nii et ma tundsin end kaamerasilmana ja asjatuks. Ma hakkasin igavusest luksuma nagu alati sellisel puhkudel, kus normaalsem oleks haigutada, ja mul tekkis tahtmine võtta maast üks kivijunn, lüüa sellesse hambad ja hüüda: «Die Geburtstage treffen und hoffen nicht laut!», teha rahvale hirmu ning nalja ühekorraga, olla loll keset teisi lolle ja elada ülemaailmses armastuses. Sest vaatlemist on mulle eluaeg õpetatud, juba idulehest saadik. Ai, juurikas, need olid mehepoegade hellad ajad, kui ta vaatama õppis ja isegi sinepi-vaas nalja ja sigadust näha sai, ja seelikutest läbi õppis vaatama ja ainult seelikutest läbi vaadata tahtiski. Ent taaskordumise haljas mõök lööb maha kaunimad ajad. Vaatleja targad silmad muutuvad pohmelliläikesteks, ta kklub ja kasvab tõmbiks, sest ta on asi, hall täpp seinale ja klatšilugude looja. Pigem olla juba ise Eesti-maa Buur Loll, Kurva Kala Rüütel, Blaubart-Punapart von Kapa-Kohila kui Kummaliselt Vingussilmne Nälja, menstruootik tuvisulistes pasteldes. Ühest asjast tundsin ma end ilmajäetuna, Suurest Miitingust. Inimene kui üksildane veidrik ei maksa midagi, mak- sab mass, Havanna karneval, mees oma tüdrukute kes- kel, seadus ja selle murdmine.

Ma lahkusin platsilt, millest mulle villand oli saa- nud, ja ei tahtnud jõuda nii kiiresti majja selles võõras linnas, mis oli mu suviseks residentsiks. Ma olen siin ju suvitaja, kivist külaline surnud onu majas. Oma õunaise ja tema poja lepitaja. Mul on ju koolivahe- aeg. Ja see ei ole tunni-vahe-aeg, mil ainult suitsu jõuab teha. Siin jõuab muudki teha. To make love.

Läksin siis mööda tänavaid, unustades hetkiti need tüdrukud, kes mulle nii uhke mulje olid jättnud, ületasin ristteid punase, kollase ja roheline tulega. Ja kohatasin mehi, mehi, mehi, kellest mõned tulid minu käe raha küsima, aga ükski tüdruk ei tulnud, ehkki ma oleksin meeleldi andnud nagu härrasmehed muist. Tuli üks mees siis suitsu küsima ja ma vastasin, et see ole. Seda parem, ütles tema ja küsis kümme-viitte kopikat. Vaatasin järele, oli ainult paber ja mõni vasetükk. Seda parem, ütleb tema, üks paber võiks päästa mu elu. Ütleb, et tunneb sugulasi. Sina vaikid ja annadki kõige odavama paberi. Siis ütled, et pole täna väärt. Aga nüüd vaata, et kaod. Kas siis mina, mina, raha, raha, raha pärast, muutub mees metsikult ja vihapisarad tilguvad talle silmi. Millegi kohutava arusaamatuga oled sa tema hinge riivanud. Ta hakkab eneselt särki kiskuma, et näidata sulle oma õlga: seal on kuulihaav. Usud teda. Aga tema sind mitte. Tule minuga kaasa, nõuab ta, või ütle, kus sa elad. Valeta talle, et oled maalt. Seda parem, vastab tema ja hakkab jälle särki kiskuma. Pole vaja, rahustad teda, et edasminna. Kurat, ütleb tema, ma võin raepplatsil selle paberile kusta, miilits on minu poolt. Sülitab paberil ja ei pane teda tasku. Ütleb, et on joodikuks saanud aga raha ei kummarda. Räägime mehejuttu, ütleb, tule kaasa. Tuleb su juurde ja katsub su kätt. Hakkab minema. Aga tema hüüab sulle järele roppusi mõne rahvusvahelises keeles. On üksildasi inimesi, kellegi tuleb tänavatel tegelda, ilma et see nende üksildusraviks. Ja ilma et see sinu üksildust raviks. Sest tüdrukutele võiksid sa anda kas või suurema paberi, kui nad hästi niksu teevad ja solvuda oskavad, aga nad ei tule seda näitama.

Aga siis jõudsin ma oma onu maja juurde, mis mul iseenesest üldsegi vastumeelt polnud, maja muidugi huvitav, isepäine maja, alates aia ja lõpetades keldriga, kus mul parajasti värvimistöö pooleli.

Alustagem aiast. Ebatavalisuse allikaiks on seal kaksoojamaist puuliiki, mille mu kunstnikust onu olevat kord madruste käest vahetanud paari soome püstvastu. Seejuures imestas ta minu kuuldeski nende võimaluste üle, mis kõige labasema spekulatsiooniga käigu mõnikord avanevad. Sest spekulatsioon kui tegevus

kalduvat enamasti diletantismi, diletantismi ohjeldamatus aga produtseerivat salamisi ja juhukaupa kõige väärtuslikumat toormaterjali, millele meister õigel hetkel peab peale sattuma. Muidugi, taimekasvatuse alal ta mingitele kogemustele pretendeerida ei saanud, nii et ta lõi välja tema tuntud hälve otsida asjadele ühiseid nimetajaid sealt, kus seda üleliigseks peeti, ent ta ei liigaks filosoofilisele meelsusele ka suur lobamokk, mis, kes rääkis liiga palju ja liiga vaistlikult, et mitte naalapead tabada. Madrused olid talle öelnud, et nad peavad Neptunuse nimel veel samal õhtul kaubast lahti saama, sest lõunamaa puud kasvavat kiiresti nagu lõunamaa lapsed ja kilekotid on väikesed ja laevad lahkuvad ja kõike muud. Ka onu ise oli märganud, et puud on väliselt peenetoimelised ja kuidagi andekad — tõesti nagu lõunamaa lapsed. Iseenesest mõista oli ta liialt täisvereline boheemlane, kulutamaks säärase tehingute peale raha, ja kuigi madrused olid olnud pealeükkivalt varmad kordama, et istikute, noh, väljatöötamine, harvendamine, levitamine teaduslikust kollektsioonist on eriti raske, rõhus onu oma kaubapusside purusoomelisele päritolule, mis madruseid pikapeale taanduma sundis. Kohe oli temas küpsenud ka meetod puude kasvatamiseks, idiotismist läbiimbunud ja õige, nagu ta ütles, ning see seisnes puude jootmises kõvasti suhkrustatud kriidiveega. Talveks rullis ta puude ümber musta plastikaadi, aga enne seda määris ta arvanud puud paksult masuudiga sisse. Ning puud olid suuremate asjatundjate kiuste, kandes ka vilja. Kokku on neid kolm, üks ühest, kaks tükki teisest sortist, kummagi puhul ei teata nende tõelisi nimesid, sest teadlasi onu kohale kutsuda ei lubanud. Üksikut kutsuti lihtsalt ahvileivapuuks, kuigi kõik on pildilt näinud, milline on savannide päris ahvileivapuu, ja ülejäänud kahte lorellideks, sest nad meenutavad loore. Üht esinduslik, lausa põhjendamatult esinduslik on ahvileivapuu, kes hoovi sisseastujat karge aupaklikkusega tervitab nagu vana teener ja majavaim. Ta on pikk, oma kolmveerand elektriposti, ja üldse — temagi on tegelikult ainult post, nõtk, kümnesentimeetrise läbimõõduga post, kergelt lainelise tüvemustriga, pähk-likumade järele lõhnav. Aga selle posti tipus on võimalik umbes sadakonna lopsaka lehe elegantne sasipesa,

mõned siiski oma traatjate rootsude otsas kuni kah kolmandikuni tüvepikkusest koolduvad. Mingit tabamatut õilsust lisab puule veel tema pidev vaoshoitu vibreerimine, lõtv ja samas erutav. Ma ei saa hoid tagasi kipitust, noh, oletame, et maksa piirkonnas, ku ma seda puud esimest korda sõnadega katta püüan võimalikult pingevabalt, kergelt, teda ainult riivatest ikka see Punapea näib vilksatavat mulle nend ridade tagant vastu, aga mitte vähemal määral ka nei Eneken, loogiliselt võttes isegi tema rohkem. Võib ühte puud joonistada kui tüdrukut, armastada teda kui tüdrukut, armastada teda enne tüdrukut, pärast tüdrukut, tüdruku olemasolemise ajal aga hoida teda varuks ja nii edasi — need on kõik minu pühitsetumõtted, mida ma mõtlemast ei suuda hoiduda ja mis on nii lollakad, aga eluks vajalikud. Nendele lisan ma siinkohal veel ühe: ahvileivapuud kirjeldades vajub mulle peale tahtmine olla delikaatne; siis vajub mulle peale nägemus, et tema tüvi on nagu tüdruku sääred, siis keeld — ära kirjelda teda rohkem, et teda mitte tappa. Kuid ma ei või jätta kõige tähtsamat ütlemata nimelt seda, miks seda puud üldse ahvileivapuuks kutsutakse, ja seda, mil viisil ta aastate jooksul on kokku on elanud. Asja võti peitub puu viljades. Kuski juunikuu teisel poolel hakkab roheline kaun, mitte suurem prillikarbist, ülalt lehtede vahelt end välja upitama ning läheneb iga päevaga üha paisudes ja kolletudes maapinnale. Ta ripub algul lõngajämeduse, hiljem aga beežikat kummivoolikut meenutava väär otsas, on kahe poolega ning rammus, keskel sügava vaoga. Ning sel päeval, mil vili kogu pikkuses muru lebab, lõikab onu tema nabanööri pidulikult läbi, aval kauna, roogib ta seestpoolt ollusest puhtaks (ta ei ole küll eriti mahlane, aga jahune, toitev) ja valab boolnõus šampanjaga üle. Ka mina olen seda segu mit korda söönud, ning söömaaja rahulik väljapeetus, on toretsev kõne ja vihm, tavaline hoovihmaplärakas, mis nagu seaduse järgi end ikka kohale veab, muudav minu meeoleolu lõburikkaks, andes suvele otsekoõigustuse. Ma jutustan peaaegu olevikus, ehkki on on surnud. Muidugi, vilja süüakse siin sellegipoolest vist käimasolevalgi aastal, kuid miski ei korva enam tema endist tähendust: ahvileivapuu lõikamisele järg

nenud päeval lõpetas onu oma tingliku suvepuhkuse ning asus taas kivi taguma, tööle, skulptoritööle.

Minu onu oli kiviraidur. Suurte käte ja selge peaga, aga nagu kunstnik ikka, ei hoolinud tihtipeale selgest peast, kippus hämaruse ja taevataguste korrapärade poole, kas või vägisi, kas või enesealanduse läbi, ühesõnaga — hindas selget mõistust ainult niivõrd, kui võrd see otsest praktilist kasu tootis, muu koha pealt aga pidas teda võimetuks. Mõistus, ütles ta, on kunstlike küpsemata fantaasia, ja see lause oli öeldud küll väga selge peaga, nagu mu onul üldse kombeks oli, kui ta mõistuse vastu rääkis. Ta ei armastanud, et rõhutati ühe või teise asja mõistlikku kenadust, et põhjendati midagi korrektselt seotud lausekimbukeste või sujuva mõttejärjega; suure lugemuse või psühholoogiliste teoreemidega. Viha võis teda sel juhul haarata nagu halvatus, tekitada isegi kõrikrampe ja lämmatushooge, sest ta oli mõne koha pealt haige, ning ainus asi, mis teda taolistel puhkudel tunni aja piires tasalülitada suutis, oli tema oponendi vastuviha, vihale vihaga vastamine — kui just keegi raatsis tema peale vihastuda. Mõistlikke naisi pidas ta ahvijateks, ehkki ta lisan, et olla pigem juba paheliselt peenendunud ahv kui siiras äbarik, mehi nimetas aga sel puhul lihtsalt degenerantideks, sest loogika ei olnud tema meelest muud kui nõrga inimese käsikaudu kobamine, asiste asjade pinnal liikumine. Jah, verbaalse soliidsusega võis teda turri ajada, aga kui ta üksinda mõistuse vastu rääkida sai, kui näiteks meie Matiga, tema pojaga, teda vaikselt toanurgas kuulasime, siis vestis ta healoomulise üleolekuga oma õpetlike järelduste poolest lausa kristallselgeid lookesi vaistu võidust seaduspärasuste üle. Kunagi ütles keegi seltskonnas, et mu onu ajab segi igapäevase praktilise arunatukese ja mõistuse suure algustähega. Seepeale vastas mu onu priskelt, et ta on harjunud sitta ikka ühte patta rookima, olgu see pärit inimeselt suure või väikese algustähega. Temaga ei saanud sellēs asjas vaielda. Ja kui ta vihaseks läks ja seosetult räuskama pistis, siis olen mina ainult korra näinud meest, kes temale samaga vastata suutis — see oli õnnelik juhust. Ei, mu onu oli tore mees, kui tema ees sõnadega kurni ei kiputud mängima; kuigi inimsobralik vormigümnaastika, lisan ta, ei tegevat iseäranis

kunstnikule liiga. Jah, minu kuldmuustriline Jaapani märkmik ei pea vastu seda soju, millega ma teda täidan, ta armastaks pigem kontsentreeritud ja ökonoomset inimest, kes oma tüdrukuid loendama ei kipu. Aga grafomaania on magus ajaviide, kus mõnu suurus ei sõltu üldse sellest, milliste mõtete tarvis paberit määrada, vaid ainult kergusest, millega lause end lause seest välja kasvatab, — ning ma ütlen: mida segasem on lause, seda kergemini kasvatab ta enesele lisa. Ma olen varemgi proovinud kirjutatud sõnu teha, aga ma ei ole alati niimoodi tundnud. See on viimase eluaasta saak — on see täiskasvanuks saamine või lapsepõlve tipp ja dekadents? Ja on veel teine tunne seoses selle grafoomaanilise perioodiga, mis ütleb, et mitte kunagi ei kirjuta sõnu paberile see, kes neid loeb, ehk teisiti: mitte keegi ei kirjuta iseenele isegi siis, kui ta nagunii kõike põletada kavatseb, vaid ainult teisele iseeneses. Seetõttu arvan ma, et kogu kirjutamine tuleb edevusest, ja ma tunnen ise, kuidas ma muutun edevaks, kui ma kirjutatan. Seda sõna, mis ei tule edevusest, tavaliselt ei kirjutata. Minagi kirjutatan kellelegi. Ma ei tea, kellele. Ma kirjutatan edevusest. Ent ma tunnen, et minus on ometi mingi sügavam salasoo kirjutada niikaua, kuni juhtun kirjutama midagi täiesti ootamatut, midagi sellist, mis järsku ja võib-olla paariks hetkeks ei ole sündinud ainult edevusest, vaid mille puhul ma tõesti võiksin öelda, et ma ei kirjuta mitte kellelegi ja et ma seda kirjutades ainult kirjutades olengi. Kõik ei saa isegi siin olla enesepett. Ja minu Jaapani märkmik ei ole väärt pooltki seda sõna, mida ma äkki kogemata kirjutama juhtun ja mis mu teksti õilistab.

Niisiis, ahvileivapäevast alates lõppes mu skulptorist onu suvine hingetõmbeaeg, mis tähendas nüüd küll vaid seda, et ta meisli jälle pihku haaras, sest muud kunstnikutööd, kõike seda joonistamist ja voolimist polnud ta vahepeal igatahes katkestanud. Praegu, mil ahvileivapuu kaun alumise otsaga juba peaaegu maad ulatub puudutama, poleks mitte kellelegi, ei minule, ei Matile, ei kaunile onunaisele liiaks siduda oma mõtisklusi kadunud onuga, sest surnu nõuab oma osa. Surnu ei vaja ei söömist, ei joomist, aga ta vajab, et talle mõteldakse. Ja sellepärast proovin ma nüüd üldpildi anda ka lorellidest, nondest teistest.

Lorelli nimi, nagu öeldud, on seotud looridega, millele on lisatud tükike itaaliapärase kehkenpükslikkust, või kui soovite — grazia't. Lorellid on erakordselt hapratoimelised, ehkki ei saa kuidagi väita, et just saleda tüvega, ei, seda mitte; lorellid on madalat kasvu ja oma kasvu juures sugugi mitte kõhnad, samuti mitte alledad: nende tüvi on kõver ja sõlmiline, uuretega, milles siin-seal sinetamas triip sammalt. Tead, sina, Kuuben, kes sa loed, ma arvan, et lorelli tüve võiks võrrelda rauk Hermann Hesse näoga, sest siis saab selgeks tema uurdeline iseloom: omamoodi visa ja väänik, omamoodi läbikulunud, ühemõtteliselt filosoofiline ja samas lõpmatult nüansseeritud. Selline on lorelli tüvi, mille põhiline omadus on siiski jäänud välja ütlemata: kuivus. Võta endale pihku näiteks suurem nael, näiteks viietolline, ja mine koputa vastu lorelli tüve: sa kuuled, kui rikkumatult kõbisev on sinuni jõudev heli, kui puhas ja kindlameelne. Lorelli puit on ilmselt väga väärtuslik. Kuid ta ei kannata mitte mingit painutamist, ta murdub igal juhul, heleda plakatusega. Seda aga, mida lorellid üleval pool kasvatavad, ei saa vist küll lehestikuks nimetada, omavahel hõõutakse seda lorelli peaks. Lorellil ei ole lehti ega okkaid. Lehtede asemel kasvatavad lorellid oksatippudest välja nagu hästi peenikesi õlekõrsi, mis koonduvad väga tihedateks ja kaharateks puhmasteks. Ja need puhmad katavad lõpuks kogu lorelli, millest tüvi natuke välja ulatub. Ning siis, õitsemissajal, mis algab paar nädalat peale ahvileivapuupäeva ja kestab umbes nädala, on selle maja aed võrratult pidupäevane. Sest igast õlekõrrest — ja nende arv on lõpmata suur — imbub välja piimjat vedelikku, mis õhu kätte jõudes kiiresti hangub, moodustades imepeeni ämblikuniite pikkusega viisteist-kakskümmend sentimeetrit. Ja ei maksa sugugi arvata, et igast kõrrest ainult üks niit välja ripub, neid võib olla mitukümmend. Lorellipuud kasvavad võrdlemisi lähestikku, seetõttu moodustavad nad oma looridest ühe suure, kahe kühmuga loori, niidid segunevad tüksteisesse. Loor ise on suurepärane, kuivade ploomide järele lõhnav päikesevari, mille sisse-
mus kihiseb linnuhäältest. Aga kui tuleb vihma, siis muutub loor nagu sulalumeks, kuigi kuivab veest vähem kui veerand tunni jooksul ja on pärast veelgi

käharam. Lorellikiud on juuksekarva tugevused ning tädi Helen, Mati ema, on nendest paar väikest linikut kudunud, mis on vähemalt omapärased, kui mitte enam: nendele ei jää nimelt plekke peale.

Nüüd on sul teada, Ruuben, mis selle aia nii tähelepanuväärseks muudab. Edasi tuleb juba maja ise, tavaline, ilus, kahekorruseline, pruunikaspunastest tellistest puhta vuugiga laotud maja. Tavaline on ta muidugi ainult kolmest küljest, neljas on ebatavaline. Selgituseks niipalju. Minu onu armastas endast, nagu tõeline kunstnik kunagi, märke maha jätta, tahtis võimalikult kõike, mis tema voli alla sattus, nii-öelda loojasümbolitega tähistada, või veelgi parem, neid tervikuna puuslikeks moondata. Kui talle mõni puujunn pisut pikemalt kätte jäi, siis lennutas ta selle muidugi lõpuks kõigi seitsme kaare poole, aga ta ei teinud seda enne, kui oli puujunnile näo pähe löiganud või teda lihtsalt ümaramaks vestnud või oma nimetähed temasse kraapinud. Ja alles seejärel viskas ta pilpa rahumeeles minema. Nõnda suhtles ta kogu maailmaga. Ta ise ütles: inimene on ikka koera moodi, kes siia-sinna kõndides endast lõhna maha jätab, et asju omaseks teha. Aga ma ütlen sulle, Ruuben, kes sa kuulad, midagi veel tähtsamat oma onu kohta. Arvatakse ju sageli, et kunstnik on see, kes maailmas liikudes asju üldhüveliseks ja villaseks teeb, neid soojaks ja koduseks muudab. Ma olen seda palju kuulnud: andekas kunstnik teeb meile pai. Küüslaugulehk ei käivatki nagu kunstniku järel. Minu onu järel käis küll.

Jah, see salapärane neljas sein. Iga kivikese peale on seal kulumiskindla väljamaa värviga joonistatud mõni morda või figuurike või midagi lihtsalt vaatamisväärsed, näiteks tallamuster, ja igal pintseldusel on kuupäev koos nimetähtedega kõrval. Loomulikult ei käinud onu seal iga päev seina määrimas. Käis nii, nagu tuju tuli, aga eeldusel, et pilt võtaks päeva kokku. Muide, ta piinles selle naljategemise juures mõnikord ohtlikult kaua, kui õiget ideed ei leidnud, või kujundit, kurat seda teab, ja tema eesmärgiks oli mitte ainult üks sein, vaid kõik välisseina tellised joonistustega katta. Oh, jumal, tädi Helen oli hüsteerika äärel, kui see neljas sein täis hakkas saama, kuid siis lõppes veelgi varem onu jaks ning paar kivi seinas jäid oma

loomulikkuses rikkumata. Kas polnud siin tegemist lampaliku ajaviitega? Ega ta oma jõudu säärase veidruste juures säästnud. Meisterdas mitu paari pukkegi, erinevas suuruses, et kõrgemate telliseridadeni ulatuda, sest ta hakkas pihta alumiste kividega, tõustes järk-järgult ülespoole. Sobivad pukid pidid tal alati seina ääres valmis seisma, masajad, hõõveldamata laudadest, väga teravmeelsed pukid, igaühele ookriga initsiaalid peale tõmmatud, justkui kardaks ta varastamist. Tädi Helenile mõjusid nad igatahes nagu punane palakas härjale: isegi seltskonna ees ei suvatsenud ta selles küsimuses end taltsutada; aga võisid mõjuda hulle-maltki, viies ta sõnatusse apaatiasse, enamasti teisipäeviti ja reedeti, mil tädi oli oma dentistitööst kõige kurnatum. Aja jooksul hakkas onu kividele üha peenemaid, üha pedantsemalt väljatöötatud pildikesi joonistama, ning nendest võis õiget aimu saada ainult läheda maa pealt, seega, kõrgemate ridade puhul, pukkidele ronides. Ta hälbis oma pildikestel üha kaugemale sellest, mida ta esialgu oli kavatsenud. Tema neljas sein, mis toimis, ütleme, kümnel esimesel real tähtsamatuna, jäädvustades «nägelikke setteid mõnest ehtsamast päevakesest» ja — siit leidis onu trumbid oma abikaasa vastu — sageli olulisemat perekondlikust elust, seega neljas sein muutus oma ülemises järgus millekski väga isiklikuks, sest ma tean, et mõnda sealsetest oopustest onu isegi pelgas, saamata siiski lõplikult jagu edevusest, mis teda kõike omaloodut võimalust mööda eksponeerima kihutas. Mingi salapärane põimumis-, pugemis-, väänlemis-, suubumis- ja muserdamistung lõi nendelt pildikestelt vastu, ent nad ei kujutanud üal midagi üleliia konkreetset, nad olid liiga infernaalsed, et võimaldada konkreetsemat seletust. Tädi Helenile nad ei meeldinud, teda häiris ilmselt ka onu fanaatiline sisseelamine tema poolt tehtavasse, sest kuigi onu oli alati olnud väsimatu töömees ning hajameelne kõrvalise vastu, ei töötanud ta ateljees kunagi sellise rabeda tunglemisspüüuga, mis talle siin omaseks sai. Minu meelest oli närvipalavik teda seni ikka ainult siis haaranud, kui ta töötada ei saanud. Ausalt öelda, minult seniilset inetust oli onu ülemäärasesse indu segatud küll, just seetõttu, et ta end väliselt ohjeldada ei kärsinud ja oma joonistustes mitte niivõrd joonistusi, kui-

võrd midagi palju naturaalsemat näis aistivat. Ma mäletan üht muljet suvest umbes aastapäevad tagasi. Me kolmekesi, mina, Mati ja tädi Helen, väljusime millegi pärast kõik koos rõduuksest aeda, et kutsuda onu õhtusööma. Ta töötas parajasti oma pukkidel, täiesti ära olev, higistav, omaette susisev, ega pannud meie juuresolekut küünevõrdki tähele. Ta ajas suure mõnuga keele suust välja, matsutas ja lutsutas huuli, mõmises pühkis higi õhetavalt näolt, neelatas tihtipeale kooohkega — justkui puges kellegi ees —, ning siit tekkiski too ebameeldiv tunne teda vaadates. Ometi pan mind see lause, mis nüüd tädi Heleni suust kuuldavalt tuli, punastama, sest olgu mis oli, aga töötavale inimesele võib teha mõningaid mõõndusi. «Sa võiksid ennast natukenegi häbeneda, isa.» Onu ärkas kui luulust, vahtis meid ümmarguste, sombuste silmadega, mille põhjades kilasid väikesed valged kolmnurgad, kahvatas — ja näis meid vihkavat, meid kõiki. «Kasi,» ütles ta puhtaks köhatamata häälel. Siin lõpeb minu mälestus, kuid ta mõju on siamaani erakordselt võimas. Vaata nüüd Ruuben, kes sa kuulad, mis pärast ma arvan, et minu onu külvas enda ümber küll alati tugevat omapära, ent väga harva seda üldhüvelist ilu, mis kunstnikega justkui kaasas käivat. Nimelt: temas oli väga vähe ornamenti. Onu ei korrastanud sedasinast maailma, vaid keeras teda lausa maitsetu viljakusega segamini. Jah, minu onu oli erakordselt maitsetu inimene. Kui tema esindustöödes peeti jõulisust ja sisemist virtuositeeti nendeks teguriteks, mille nimel kõik muu andestati, siis põhimõttelises plaanis ei tahtud tema maitsetusega küll leppida. Ta oli liiga ahne kõike endasarnaseks tegema, et see meeldivana paista oleks võinud. Ta armastas näiteks kohutavalt voolida. Tema ateljee nurgas seisis puust tünn, mis oli plastiliini täis. Plastiliin oli tema armuke, nagu ta ütles, kivi oli ta naine, pronks milles ta harvemini töötas, tema Batseba, valitsejanna. Aga plastiliin oli armuke. Temaga ta veetis omi vabu hetki, mõtiskles, samal ajal kui käed käisid, lõbustas kodust seltskonda ja mõnikord kohvikunukkegi, vedades plastiliini portfelliga kohvikusse kaasa, hoolimata põrmugi sellest, et tee- või konjakiklaas rasvaseid näpujälgi paksult täis sai. Ent tädi Heleni arvates ei olnud plastiliin kohustuslik. Ta hävitas vaibumatult

kõike, mis oli plastiliinist, sest plastiliin oli ju minu onu armuke. Ning isegi kires oskas see naine kultuur-seks jääda. Ta viskas lõputuid plastiliinkujukest tollesse põhjatusse eespool nimetatud tünni minu onu ateljees, kust need muidugi peatselt uuele ümbernäppimisele läksid. Plastiliini hulk seega selles majas ei vähenenud. Trotsiga voolis minu onu plastiliinist kujukest, tõesti trotsiga, ja ta tegi seda üldiselt tädi Helenit armastades, määris mööblit väljaspool ateljeed ja nii edasi, ent mis kõige tähtsam: kuna ta lihtsalt ei suutnud elada oma kujukest eksponeerimata ja kuna ta tädi Helenile neid tihtilugu heaga näidata ei saanud, siis toppis ta neid salaja kõige pöörasematesse kohtadesse, et naist õrritada ja kas või seeläbi tema tähelepanu köita. Ta jättis neid lebama vaibakarvadesse, vajutas kinni aknaklaasidele, pistis vaasi lilledesse, riputas kõiki gaasikraani külge, peitis voodisse linade vahele, sinna küll siis, kui tropp kurgus vististi väga pitsitama hakkas. Ma saan aru: see võis ju isegi liigutav olla inimesele, kes onu majas ajutiselt peatus ja kes, nagu mina, onuga suurt sõprust pidas, ent tuleb tunnistada, et pikemaks talumiseks oli tema elustiil natuke kibrutav.

Nüüd on onu surnud. Me oleme asunud tema mahajäetud likvideerima. Me oleme juba palju koristanud. Üks asi jääb, kui arvata välja skulptuurid — neljas sein. Kõik paberid, katsekujukesed, kritseldused kapiuste sisekülgedel ja peldiku laefantaasiad on juba hävitatud, plastiliinitünnigi põletasime pidulikult ära. Majas valitseb enneolematu kord ja puhtus. Aga mõned päevad tagasi kutsus tädi Helen mu endaga kaasa. Ah, siin algab teema uus variatsioon!

Belles õhtupoolikus oli üldse midagi kõhevile ajavat, tõesti. On ju suviti sääraseid narripäevi, et süda ei taha koos päikese allakäiguga maha rahuneda ja valgus näib, eriti õhtupöördel, nagu ihu ja hinge proovile panevat; et oled nagu suure magneti jõujoontega läbi liikunud ja õhk hakkab hingamise jaoks liiga püdelaks minema; ei ole küll midagi kõrvetavat, aga ometi on kõik pahalikust energiast küllastatud, paksult vedelat raadiumi täis, ja isegi high on paks nagu lima kala soomustel. Siis tunned mõnikord lagedal maal hirmu selle ees, et nii kaugelt kõik näha on, et kõik

on nagu liiga teatris, ning kui rohkem kannatust jät-
 kub, siis võib isegi tähele panna, kuidas kuskil silma-
 piiri serval on püsti aetud hiiglaslik peegel, milles sa-
 endale kaduvväikese kriipsuna prohvetlikult vastu-
 vahid. Just nondesamade meeleolude aegu tuli minu
 juurde tädi Helen ja ulatas mulle kolmeharulise vask-
 küünlajala, imelike ettevõtmiste tunnuse, ja ütles, et
 ma hoiaksin seda, sest meil on ees üks keldriskäik.
 Keldris käidi vist üldiselt taskulambiga — aga olgu.
 Matile ei maksa rääkida, ütles ta, see jääb eelduseks.
 Ma ei hakanud küsima, mida, sest ma sain aru, et
 kõike. Sellistel keldriskäikudel on kasulik vähem sõn-
 teha, hoida südant tema tuksumises tagasi ja lasta
 teejuhil ees minna. Tädi Helen süütas küünlad põlema
 me läksime ning ma olin tema ettevõtmisega täielikult
 päri. Ma tundsin, et sinna keldrisse on mind juba
 ammugi kiskunud. Hea jahe on suviti maa alla minna.
 Ma polnud oma onu keldris varem käinud, minu mee-
 lest käisid siin teisedki vaid erandjuhul, ent keldri-
 trepil — tädi Helen ees, mina küünlaga tema taga, see
 oli tegelikult ebalooiline —, kihvatas minus üks aru-
 saamatu äratundmine: siin käiakse rohkem, kui võiks
 eeldada, siin on seintel inimese hais juures. Ja veel
 meenus mulle üks juhtum onu elusatest päevadest, kui
 onu ei olnud kodus ja mina Matilt tema kohta aru
 pärisin ja Mati vastas, et isa ei ole kodus, aga ei ole
 ka väljas. Ja ma küsisin traditsiooniliselt didaktilise-
 vaimus, et mida see peaks tähendama, ja Mati, see
 varaküpselt blaseerunud marakratt, vastas, et kas ma
 siis tõesti ei tea, kus on, ahi, mis pole ei väljas ega sees.
 Loomulikult ei hakanud ma tookord temaga rohkem
 mängima, kuid nüüd sähvatas mul sellel trepil ometi
 pähe, et asi, mis pole ei sees ega väljas, on ilmsesti all.
 Ma ei teadnud veel, mida see tähendab. Kelder oli
 igatahes suur, väikese eeskoja ning seejärel ruumiga,
 mis ei jäänud maha keskmisest toast ning mõjus algu-
 isegi saalina, sest maa-alustes ruumides kipun ma üldse
 mahuga liialdama. Ta oli absoluutselt tühi, ja kujuta-
 ette — põrand parketiga üle löödud. Ta paistis üldse
 olevat hästi topitud pesake, ei mingit rõskust ega sati-
 kaid seintel. Aga need seinad. Erkpunašel alusel vonk-
 levad mustad ja väga põhjamaised inimkehad nagu
 näljapalavikus paisunud mõtete viljad — kõik seinad

olid neid täis maalitud ja tundus, et lõpuks oli ruu-
 mist puuduski tulnud ja igale vabamaks jäänud seina-
 pille veel täiendusi tehtud. Jah, kelder oli joonistus-
 eel tulvil. Küünla vabisev leek elustas figuuride
 avameelsuse. Siia oli häbematu avameelsusega pint-
 datud kõikvõimalikku lihalikku gümnaastikat, ini-
 meestel käed, jalad ja suud kosmiliseks ahhetuseks
 kistud, siin-seal võtmedetailidele sinakasvalgeid
 silku peale tupsutatud. Siin olid pornograafilise eks-
 pressiooni piirid küll üles leitud ja vähemalt minu
 kujutus ei osanud siit enam kaugemale minna. Ma
 oleks üldse uskunud, et on olemas selliseid võimalusi
 asapindseks rõvetsemiseks, aga kõige tähtsam: ma
 oleks uskunud, et on võimalik rõvetseda sellise
 viha, et viha rõvedusele enam ruumi ei jäta. Ma
 oleks uskunud, et rõvetsemises niivõrd üllas isane
 võib peituda. Ma tundsin, kuidas mind kõigest
 loomata oli suudetud ära kasvatada, hellitada
 ning kenakese televisioonimaailma jaoks, valmistatud
 pikantsusteks ja üleaisalöömisteks ja seksfilmide
 nautimiseks. See siin oli aga võimas ja puhas elamise
 väärtus. Kuidas meeldib, küsis onunaine, võttes mult-
 küünlajala ja seinale lähemale minnes, ning ma ei tea,
 kas ma pidin salatsema, kui ütlesin: päris tiirane.
 Kuid kui tädi Helen seepeale vaikis, sain ma aru, et
 minu silmakirjalik otsus polnud talle meelehead tei-
 nud. Ta tõmbas näpuga üle kükkis figuurikese selja-
 poole, nagu materjali toimet proovides, ja ütles kergelt,
 et mind justkui arvestamata: see on parim, mida
 ma tean. Nii see vist oligi, mis parata. Ma tundsin
 sügavat alaväärsust mitte ainult oma maitsetu onu,
 vaid ka oma maitseka onunaise ees. Mind oli ühe paari-
 kuu intsiimsusi vaatama lubatud ja mina irvitasin nagu
 kolipoiss. Mulle meeldib see, ütlesin ma. Tädi vist
 kuulas kusagil küünlaleegi varjus. Sa ei pea kiitma,
 ütles ta. Mulle meeldib see, kordasin mina. Kas see
 võib tõesti meeldida, pööras tädi ennast järsku ümber,
 kuidas sa võid selle ees ütelda, et see sulle meeldib,
 kas on ju su oma onu purukspekstud hing? Mulle meel-
 dib see siiski, kordasin ma kangekaelselt. Ära räägi
 rumalusi. Ruuben, ütles tädi nüüd paluvalt, ära räägi
 rumalusi. Ta läks küünaldega minu selja taha ja seisis
 seal, pannes mulle oma käe õlale. Sellised asjad ei saa

ju meeldida, nad tapavad, ütles ta. Ükskõik, kuidas see õelda, laususin mina, las siis tapavad, aga meele ikka. Nii ta siin käis, ütles tädi, töötas küünlavalgustatud ukse taga. Matil pole seda vaja teada, lihtsalt ta. See oli ju Mati isa, ütlesin mina, Matil on tema rohkem õigusi kui meil kahe peale kokku, sest teie ei ole temast, vaid üksnes temaga, Mati on aga tema. Sinna nurka joonistas ta üksikuid silmi, ütles tädi Helen, ja me läksime diagonaalis üle toa selle kaudu, mis oli üksikuid suuri ja väikesi ripsmeid tädi silmi täis joonistatud. Mind ei lasknud ta siia ilmselgelt, ja see sai meie tülide tegelikuks põhjuseks. Ta ütles, et abielunaine ei suutvat seda mõista. Arvas, et on olemas abielunaisi kui erilisi elukaid. Abielu teeb mehed pimedaks, Ruuben, arvesta sellest. Ära iial arva, et on olemas abielunaisi. On ainult need, kes mõistavad absoluutselt kõike, mida naine teeb. Mees ei suuda midagi sellist välja mõelda, mida tema naine ei mõistaks. Kõige lapsikum on ühe naise eest varjata pornograafilisi liialdusi arvestusest et need teda šokeerida võiksid. Sinu onu oli laps. Häbenes, ütlesin mina. Ära sina, Ruuben, ütles tädi iial häbene oma naise ees mitte midagi, mis sulle pähe võib tulla. Sest see solvab meid rohkem kui miski muu. Me oleme juba ammu enne seda, kui teie veel midagi välja mõelda jõuate, kõigiks teie ekstravagantsustest valmis ja me tunneme rõõmu neid ekstravagantsustest taludes, ehkki see rõõm võib tulla läbi valu. Me ei olemegi selleks, et asju häbenema ei peaks, ütles tädi sinagi võtad naise ju selleks ja sa oleksid rumal, kui sa neid võimalusi ei kasutaks, mida üks armas naine sulle pakub. See kõik ei ole praegu tähtis, arvasin mina, siin keldris ma ei õpi naisi tundma. Nüüd võt tädi käe minu õlalt ja lausus: selle kõige me hävitame. Ma ei saanud temast alguses aru: mis tähendab hävitamine? Sa oskad nii tühje lauseid öelda, Ruuben, ütles tädi, et mul kaob sinusse usk. Me hävitame ta, täpselt, seda teed sina, Ruuben. See sigadus lendab minust mööda, vastasin ma, ikka veel aru saamata, mis siin silmas peeti. Ta vaatas mind väga üleoleva leppemise ja minul tekkis patune, tahtmine andestada endast kaks korda vanemale naisterahvale mööda kõrvu, sest niipalju meest oli minus juba küll, et seda ei tunda. Aga ta hoidis põlevaid küünlaid meie vahel ja see meie vastastikusest põlgusest põles ära. Ta ütles: Ruuben, siin on isegi parkett, selle sa võtad kõigepealt, selle sa võtad kõigepealt üles, et ennast ette valmistada enamaks, ja siis värvid sa seinad üle, eks? Tädi iial, ütlesin mina, ma olin tema sugulane ja teie ei olnud ainult abikaasa, ärge seda unustage. Just nii, Ruuben, lausus ta, ma ei unusta seda. Ja lisas: mina olen siin tõepoolest kõrvaline ja sind ta armastas, aga tädi ei ole asja. Kelleks te ennast peate, tädi, küsisin mina. Ma pean ennast kõrvaliseks, Ruuben, kui sugulased omavahelisi asju ajavad, vastas tema, see oli sinu onu viimane soov. Mul oli juba ilusaid sõnu keelel, ütlesin, ent kui ta seda oli öelnud, siis teadsin ma vähealt üht: ta ei valeta. Ma teadsin, et ta pidas valetamisest labaseks ja armastas tõdesid mõnikord küüniliselt alla mängida. Ja pealegi oli kõik nii väga loogiline, kui arvestada minu onu iseloomu. Ma arvan, et minu onu viimane soov jääb täitmata, ütlesin mina, sest tema ei kuulunud enam temale. See ei ole enam tema isiklik asi, täpsustasin ma. Ma arvan, et me teeme selle tema isiklikuks asjaks, muigas tädi nii kaunilt, hoolimata minu teoreetilisest tarkusest. Ma arvan, et mitte, ütlesin mina tädi tooni jäljendades, vastavalt teie mõttearendusele tema patoloogilisest ja põhjendamata häbist. Ma rääkisin ainult naisest, Ruuben, lausus tema, ma ei rääkinud ei sugulastest ega kellestki muust. Ma rääkisin ja ta võis vabalt jätkata ning tema hääletoon ei keldris olnud algusest peale väga meeldiv, ehkki ma teda seal karvavõrd ei sallinud: naist ei võeta just eestõttu veresugulaste seast, et oma häbist jagu saada, arvasin ma kui rääkida asjast, mida sa vist väga soovid, ütlesin mina, oli sinu kallil onul tahtmine seda kaunidust juba omaenese kätega hävitama hakata, kuid ta lihtsalt ei jõudnud kõike. Mina ei pea tema elu pikendajaks, ütlesin mina. Väga hästi öeldud, Ruuben, lausus tema, ainult valesti. Ja siis pani ta asjale kiire punkti, sõnades: mõtle järele, Ruuben, ja mõtle järele, kas sa vaidled minuga või temaga. Ja ma mõtlesin. Ja ma olen ma parketi üles võtnud ja segan juba mitmeid päevi mingis kahtlases lootuses seinavärvi, ütlesin mina, kumb on kõvem, vere või kultuuri hääl. Tädi mu onu lõppude lõpuks kartis? See kõik lisab

vaid tema oreoolile sära ja salapära juurde. Kuid see on see, et ta kartis midagi päris õigesti. Kultuur peab kõike õgima. Veresaladus peab kestma. Tädi Helenis on midagi ürgselt tugevat, kui ta sunnib mind kultuuri vereasjaks tegema. Ent minu käed on kultuuririkutud. Mulle on õpetatud, et vandalism on üks vandalism. Tädi Helen suudab sellest koolitarkusest olla. Ja minagi pean suutma, ehkki ma ei tahaks tädi kuulekas olla.

Järgmise päeva elasin ma joostes: jooksin tänava selle asemel et käia. Poodi läksin joostes, poest täi joostes, joostes ma isegi jalutasin. Kõik oli parem kunagi enne, ainult jook hakkas õudselt meeldima. Jooksin mööda magistraali suurele tulevasele ehitustplatsile ja leidsin sealt imelise rohuvälja, milles ringiratast jooksin. Tõepoolest, ma pean seda õigeaegselt kunstiks, mis nõnda jooksmas paneb. Siis jooksin ma suurte ehitusplokivirnade vahel, aga see osutus jooksuks labürindis, millest mind punapäise naist lähedalolu päästis.

See oli siis minu onunaise esimene vallatus, keldriskäik, mis mind põhimõtteliste kultuuriküsimuste ette oli seadnud. Kuid igatahes ei jäänud see tema maseks vallatuseks. Ta oskas seda suurepäraselt edasi arendada. Tema geniaalne jonn mõnes asjas ja loodetavasti annab muuta kõike enesele meeldivat järjepidevaks, ei oleks nagunii lubanud jätta stseeni keldris üksi juhtumiks. Sest midagi talle seal meeldis. See ei olnud ainult kohustuslik ettevõtte onu viimase tahte asi. See oli meeldiv võimalus millegi elusama jaoks. Võib-olla sai ta seal midagi ära öelda. Võib-olla sain ma seal üht-teist kuulda. Sest minulegi oli seal midagi meeldinud. Ja tema hästiaretatud nina fikseeris tihedalt muusika uuteks üliarmsateks vägivaldaaktideks. 2. veebruar, pühapäev, mil minu ellu oli toonud siniste kärbe tähenduslikkuse, kanti ilmselt ka tädi Heleni ajamatusse. Sest temas on süsteemi. Ehkki ma möönan, naisterahva süsteemikindlus, rippudes loomupärase elegantsiga Kuu ja mulla küljes, ületab meesterahva mõistusliku ersastsi igas punktis juba nagunii.

Tal puudub nüüd võrdväärne vastasjõud, artistikaos, ta töötab pooleldi tühikäigul. Temas on jõud, mida peaks rakendama mujal. Tal on tekkinud juur-

da harjumusi ja nende pinnalt kasvatab end kibedama väikluse, mille olemasolu piinab teda ennastki. Tema on avalduma hakanud kalduvus hüsteeriasse ja vermed sellest saab peamiselt vaene hädavares Mati. Puhkusest delikaatsusest süsteemsusest on eraldumas mingi ülijäik kest, sünnitades isegi teatavat räpakust koraste konventsioonide suhtes. Tal on praegu puhkus. Ta käib täpselt kolm korda päevas duši all, justkui oleks ta kuningas Taaveti ihusoojendaja, ja see dušivõtt on siin majas ajakontrolliks, täpsel aegadel naudib ta sigaret näpus, muusikat à la Orff, täpsel aegadel võimleb ihualasti õlilaigulise trümoo ees (kust ma seda tean, seda ma küll ei ütle), masseerib peanahka, ja subjektiivselt öeldes, isegi naeratab. See kõik ei häiriks kedagi, kuid ebameeldivused algavad mujal. Näiteks on tädi Helen jõudnud ülimalt labasele veendumusele, et tema poeg Mati ei tohi näpuga isegi mitte oma ninaselga kompida, rääkimata nina sisemusest — see järgneb käratus. See on üleliigne. Ja samas tabasin ma kord tema enda, kui ta verandal aeglaselt ja süvenenult näpuga nina sisemust koukis. Ja ta ometi ei määri mind siis ja teadis, et ma seda ninanäppimise asja siin majas tunnen. Mis uudist, küsis ta tookord familiarselt, kerge õhetusega silmis. Uus kord siin riigis, olin ma visanud, juhtides tähelepanu tädi enese seasandlusele, mida ta ei teinud küll kuulmagi. Onu-aegse tädi Heleni juures olid sellised äärmused välis- ja sisetunde, onuaegne tädi oli... vähem jõuline.

Nüüsiis, teisel verepühäl, lamaskledes oma kadunud onu majas diivanil ja pidades eelõhtust vaheaega, mitte küll selles toas, mille tädi Helen mulle oli eraldanud, vaid suuremas, ühes nendest, mida pürjelikeeles elutubadeks hüütakse, pea ümber tädikese kätega voolitud ja muserdatud pinde, tundes vereliblesid oma laubal marli all minu kehalikku tervikut taastamas, tundes sagivat elu hüübinud verekorra all, tuli minu juurde onupoeg Mati, selle maja kirjatark, ja ütles muigamisi, et ema laseb paluda. Ja jälle küsisin ma seepeale midagi elementaarset ja ei suutnud olla oma eluaastatele vastaval tasemel: mis kurat laseb paluda, mida see tähendab? Sest alati, kui tal mind viimasel ajal vaja oli, oli ta ikka ise tulnud mind puudutama, peaaegu niksu tehes ja väga mesise võimukusega. Aga Mati oli, vastu-

pidiselt minule, oma eluaastatest kõvasti üle, nagu hiljem selgus, kui ta väga peenelt sõnas: vanema mehe eesõigused. Ja seejärel ta, murjan, täpsustas, et emalub selga pesema. Õige küll, ma viskasin pilgu keelale, just praegu oli tal kolmas veesolgutuspöölend, mingi uudse kogemuse embrüo hakkas minus peatõstma, hakkas küll alles pead tõstma, aga oli sellisen juba end nagu puuk suurt hirmu täis imenud. Ma tundsin, et mind tahetakse kiskuda mingisse süsteemi. Ta on vannitoas, ütles Mati veel paar üleliigset sõna, selge see, et paafrumis paafitamas ja tahab minipaffiks teha, poiss andis oma lausega mulle natukena aega enese kogumiseks. Ja nii ma läksin, juba peaaegu täiskasvanud mees, vanuse poolest vaid paar aastapuudu sellest east, mil romantilised poeedid ja maataatid oma šedöövritega pihta hakkavad, läksin ja koputasin vannitoa uksele. Sisse, kuulsin ma küpselkelmikad häält. Ma olen siin, ütlesin mina. Kuulsin väga ja väga emalikkude naerukulinat, siis jälle: üks on ju ometi lahti, Ruuben. Vaikselt hõõruti seepi nuustikule. Imal soojus immitses uksepragude vahelt. Raba sin ukse pärani, astusin sisse nagu tööhoos eksitatu. See oli siis tädi Heleni teine vallatus. Leitsak võtta otsekohe ninaaluselt piisad välja, vannivee rohelise supis hulpis keha, selg minu poole. Selja tagant oli vesi selge, kõhupoelses osas üsna seebist hägune — ei mind mitte liialt segi lüüa. Kas aitad mul selga pesta naeratas tädi Helen ja ulatas, teine käsi rinnanibude ees, mulle vahuse nuustiku. Aga miks ka mitte, ikka peab vanemaid aitama — hõõrusin teda hoolega nagu oma leivaema kunagi. Tõstsin vahepeal näo üles — seinapeegel higistas mälukaotuseni, higi voolas mul endagi sidemesse. Tädi Helen tõusis istest põlvili, ei ma ka alaseljani ulatuksin, kumeruseni lopsakate tuharate kohal. Seejärel ma loputasin talt seebi maha, olin meheteoga hakkama saanud. Täna, ütles tema väga lihtsalt, nagu mind veenda püüdes, see ei olnud ju midagi, Ruuben, seda võib ju kunagi korrata? Nagu ma tööpoolest oleksin midagi ennastületavat teinud. Mida küll pime keskaeg sellest oleks arvanud, see pime aeg, mil keha oli eimiski ja naise ihul ei veigelnud hõbedast soomust? Ma kandsin vist kogu öhtu kahet-susmaski ja olin lõpuni silmakirjalik.

Ju siis see aeg ei jookse nii järjepanu ühte kuhja, nagu sellest mõnikord kirjutada tavatsetakse, ja kuigi temas ei ole võimalik hingetõmbeauke leida, on ta ometi rööpsirgetega liigendatud ja mitte üksainus sisse- ja pealesünnikogemuse joon, ja on võimalik vahel paralleelilt teisele üleminek, unustades ajutiselt kõik selle, mille sa eelmistel oled omandanud, ja sa lootsid vaheldumisi erinevatel paralleelidel, mõnel lootsid kaugemale, mõnel oled peaaegu punkt, mõnel lootsid hooraks, mõnel jääd süütaks, ja see ei ole kompaktne hauakäabas, mis meist maha jääb, vaid takt ühte, takt teise meloodiasse suures mitmehäälses lugulaulus, kus polüfooniassa võib ainult uskuda. Sest see verepüha, see tähendab tänase päeva öhtu ja homiku vahele jäävas ajas ei olnud mul enam vähimatki minu hiljutisest paafrumiskist, vaid leidsin oma mõttejärje üksnes sellest, mis mind kahe plikatirtsuga sidus, mingitest mäluvinastest tornidest, kummalisest loovast, mille lõpus taevaserval pulbitses mitmeharuline täht, mõnest koolipeost, puhaste linade lõhnast. Siis jõudis öhtu. Siis haistsin õhus vedelat raadiumi, millesse miskipärast oli segunenud šampoonilõhna. Hoobilt seisid minu ees tädi Heleni kaks vallatust ja ma sain aru, et olen sisenenud ohtlikku tsooni. Me söime öhtust kolmekesi, nagu nüüd tavaliselt, ma ei teadnud jälle midagi punasest ja tema Enekenist, mul oli tunne, et tädi Helenist on saanud Great American Nude No. 92 ja tema suu on minu ootel lahti. Söime salatit, põhiliselt suitsukalast. Imehea. Ent väike lohutus enne Suurt Reedet. Mati õgis hajameelse kiirusega, mis viitas sellele, et tema tervislik seisund püsis normaalne, tädi Helen, mis ka tavaline, täitis end peamiselt rahuloluga. Ta on väga armas, kui tema tehtud loom läheb, hetkiti muutub ta siis isegi madonnaks. Puru veel suus, lahkus Mati, nagu alati, meid ennetades. Aga kui meiegi põhjakaabe otsa sai, ei tõusnud me kumbki, sest mina olin naise ees, kes mulle oma paljast ihu oli näidanud, justkui võlglane, ja tädi Helen teadis samuti, mis hinda usaldus maksab. Ma ei tea, mis temaga teha, alustas tädi siis juttu, ma ei saa teda ju ka kõrval jalutama viia, ta on liiga suur poiss, ja tema juures ei käi isegi enam sõbrad, paistab, et kõik on lõbunud. Tädi jätkas: muidugi olen ma talle ema,

ükskõik mis temast ka saaks, aga ma tean, et ema peab aeg-ajalt oma poega ka kõrvalt vaatama, mitte-ahelikult, nagu tulevast meest, ja ta peab isegi vägivaldselt oma poega niimoodi vaatama, kui tal vastutustunne puudub. See kõik käis muidugi vaese Mati pihta ja ma tundsin, et mind tahetakse mingisse isakogemusse pühitseda, millessegi igavesest ajast õilsasse, ning selle pärast püüdsin ma säilitada rangust, olla täielikult isase lohutaja rollis, sõnades: asi ei ole ju nii hull, pole on üldiselt kiire taibuga, kuigi temperament on teine, kui kadunud onul. Ema Helen muidugi muigas, nagu oleks linn tema püüenistes juba sees, ja püüdis minust hõlvata nüüd uue tiraadiga: kas mina, Ruuben, olen tõesti seda meelt, et pidada tema pojakest geeniusena puhtalt seetõttu, et too vaene kesksuvisel looduse pühitses söömase aegu toanurgas konutab ja matemaatikaülesandeid nokitseb lahendada, kas ma tõesti arvan, et temast niimoodi asja võiks saada? Liiga hajuvana mulle see valang armastava lese suust, ma vastasin: ole iial tõestatud, et töö- ja puhkelaagrid ühiskondlikke hüve seisukohalt progressiivsemad oleksid kui matemaatikaülesanded. Aga siis tema: ma ei usu nohiku tulevikku, ehkki ma ei ütle midagi matemaatika kohta vaid ainult seda, et ma ei näe temas jonnika matemaatikaga tegeldes, ma näen ainult vindumist tolma mööbli keskel, kus matemaatika on vaid ettekäändel et hoida oma abitud pilku vastu maad. Kui mõnel õigust kolm korda päevas duši all käia, ütlesin mina siis on teisel õigust ka tugitoolinurgas konutada. Ema õhutas tädi Helen. Ma jätkasin, vaevumata seekord esitada mingeid selgitavaid küsimusi: selle maja elulaad on peale onu surma niivõrd muutunud, et mida ei tohi enam vana malli järgi võtta, sest teie, tädi Helen, ei õilista enam boheemlasi, vaid küürite oma enese ihu, kuigi teil üksiolemiseks annet ei ole, ja ma lahendab ülesandeid... Siin ta katkestas mind, ütles: mul on annet üksiolemise peale. Heakene küsis: Ei, hakkas ta parandama, me ei räägi praegu minu me räägime Matist, ta on mu ainus laps. Ei, ütles siis, ka seda mitte, ainult mina võin ta meheks teha ja sina ei pruugi sellest ei mõelda ega rääkida. Palun mulle kordki tuld, ütles ta, selle eest, et ma sind siin linnas toidan, Ruuben. Ma tean, et selle eest, ütles

mina ja kraapasin tikust tuld ja külmkapp hakkas just seal hetkel surisema ja just samal hetkel lasti linna seal pussi ning keegi mefisto pistis tänaval hobuhäälema naerma; ma ulatasin põleva tiku tema nina alla, ta haaras mu randmest, sest see pidi värisema, ja imes ma sigaretille tule otsa. Mitte kunagi ei hakka ma, tädi, siia majja alfonsit muretsema, sest ma teen oma pojast ise mehe, ja kui vaja, siis kas või vägivaldselt. Ja ma tunnistan, et siinkohal põlesid minu närvid, mul oli nüüd juba raske sõna suust saada, kui mu tädi Helen seda oleks nõudnud. Aga ta nõudis. Ta vahetas mulle otsa ja nõudis mult sõna, lumivalges trikoo-ri naine, kes endalt kolm korda päevas roojust, ja kes pesi ja kes ükskord ammuste mesinädalate aegu onule oli öelnud, et ta armastab udust maastikku vähem kui iseenese armastust ja et tal on inglase Ruuben, palus ta nüüd kuidagi heitlikult, räägi mulle midagi. Aga mina ei ole prantslane, kes ennast värvargist elatada oskab, mina ei ole ometi prantslane — see oli ainus lause, mille ma oleksin võinud öelda, aga mis mul suus seistes ära sulas, nii et ma enam ei mäletanudki. Kui sina ei räägi, siis räägin mina, ähvardas tema ja ma imestasin, et selliste asjade üldse ähvardada saab. Ma painutasin oma näpud vahel väikest kalaluud, mille ma taldrikuservalt oli leidnud. Võlg rõhus hingel, aga tagasi maksta ei saanud. Ma ei taha sind millegagi siduda, ütles tema, ma tahaksin vaid, et sa mulle jõudu annaksid minu poja meheks tegemisel, sest mul ei ole seda enam aega, sa ei ütle midagi? Räägi lõpuni, naine, mõtle, mina, ma olen su võlgnik. Ma lähen edasi, ütles ma. Kuhu küll, mõtlesin mina nagu alati. Ta võttis minu sigaretti korraka pakist välja ja tahtis need võib-ida koos suhu toppida. Ta süütas siiski kombekalt ainult ühe. Kas sa võiksid, küsis ta, kas sa võiksid öelda siin majas niimoodi, et sa ilma kartuseta tuleksid minu juurde vannituppa, kui ma seal oma meele-annetega kahekesi olen, nagu sa tead (ta muigas), niimoodi, et sa vaid muigaksid nagu mina, kui sa sinna vannituppa tuled, Ruuben? Ma suutsin nüüd vastata abasusega: selga ei pea ju nii tihti pesema, tädi. See oli tõesti lapsik protest. Siin ei ole ühtegi tädi, ütles ma äkki vihaga, just seda pea meeles. Ei ühtegi tädi

ega onunaist, need on ainult väikese poisi sõnad; onunaine on samasugune sõna nagu onunaiseõepo naine, mis tähendab vaid seda, et me kõik oleme Aadlast ja Eevast, kas sa seda siis aru ei saa, koolipois? Ma ei ole su tädi, aga onunaine ei puutu enam asja. Sa ei pruugi ju vananaistetarkust päriselt omaks võtta, rääkis ta, sest sa oled veel nõndapalju noor, et mõni asja omal nahal läbi proovida, kas pole see siis tõsi? ei usu ju ometi minu alatusse, mida pole olemas, mul pole iialgi vaja olnud oma mehele kätte maksmist, mitte iial ei taha ma sind ära rikkuda, poiss, ja vana sulle vaid ühe toetuspunkti juurde anda, millest sa võib-olla kunagi ka aru saad. Su onu on surnud, Ruuben, ja mina olen maailmas täiesti samasugune nagu enne su onuga abiellumist. Sest surm on võimsam kui need sõnad ja sa oled sellest isegi aru saanud. Ta rääkis: ma tahaksin väga, ja ma tahaksin, et sa saaksid peale ei naera, ma tahaksin väga, et meie vahel oleks saladus, mis meid teistest tugevamaks teeks, ja see saladus tulla ja proovi mind lõpuni usaldada, andes oma elu hetkeks teise kätte, ja sa näed, et me jääme puhtaks. Kas sa usud, kui ma ütlen, et minu meel minuga ka pärast surma nõus on, nagu ta seda elu ajal oli, ehkki ta mõnikord virises, kui mina tema mõtteid välja pidin ütlema? Sa usu, usu, usu, see oleks tore, ja pea meeles, et ta minu üle alati natuke uhke oli. Ma ei ole ju mingi lehtsabaline, vaid eluaeg meel järelt kasinud ja sellest midagi õppinud. Ära võt minu juttu liiga tõsiselt, kui ma nüüd vaimustusse olin sattunud, vaid usu mind, usu, et ma mõtlen ka sinu emale ja Matile ja oskan su nende karide vahelt, mis sa kardad, tervena välja tuua. Usu, et midagi on, mis sa veel ei tea. Nõnda ta seal rääkis. Ja et tema sõnad vahele mitte päris ära kaduda, pidin ma nüüd olemasolust millegagi märku andma, sest sõnu tõesti palju ja nad näisid mind kuristiku servale lükkavat. Aga mul oli raske õiget pidet kätte saada ja ma siis ütlesin kõige halvema, kõige ärarikutuma lause, imestades ise, et kõik peale seda veel koos püsis; ütlesin: ma ei saa aru, millest te räägite, tädi. Tema silmad kilasid nagu suured mustad seibid läbi su minu poole, me asusime nagu põlevas metsas ja ütles: ah, issand, kuidas ma enda täis teen. Kuid

andnud veel alla, kiskus pakist korraga kolm sigaretit lauale; ning süütas neist ühe. Ta suutis veel muia-
 kui jätkas: mina ei vaja romantilisi meelelahu-
 Ruuben, mina ei vaja, et mind kolm korda
 kussutamas käiakse, minuga võib olla karm ja
 meletu ja see ei ole sinusugusele üldse raske, seda sa
 ometi mõistad? Sa jääd alati peale. Ütle jah või
 kas usud või mitte, ja siis on lõpp. Ütle, nõudis ta,
 et ma saaksin nõusid pesema hakata. Aga mina vaata-
 min nüüd lakke, nagu oleks kõik minust mööda läinud,
 ja tundsin, et olen millegagi rahul, äraastuja teisel
 kareleelil. Ma seisin suures soos, mingil kõrgemal mät-
 tat, üli higest paakunud tiigrinahk, minu ees laulis
 rahelises akvalangistiülikonnas tüdruk, punakad juuk-
 sed kummi alt väljas, ja tema kõrval mängis teine
 samalalot; nad naersid muusika sekka, kui vaatasid
 üksteise vahel lebavale kuldkuulile, õunast suuremale,
 üksteist väiksemale. Näis, nagu peetaks siin vide-
 ot, et rahulikult õhtule minna. Aga siis oli minu
 meel jälle toidulõhn, sest mind tõmmati juukseidpidi
 tagasi, algul mitte sugugi valusalt, aga seejärel
 tugevalt, ja kui ma lõua jälle ristloodi löin, sain ma aru, et
 tädi Helen sakutab mind lakast ja räägib: oi, sa oled
 arg, Ruuben, oi, sa oled arg, sa ei julge mulle isegi
 üht sõna öelda. Siis lükkas ta mu pea kõrgilt eemale, punas-
 tas omaette ja põlastas — see lõi mus nagu pussiga
 otsa, ja ma lasksin oma vihal koguda, polnud
 kartustki, et ta ära aurab. Ma kosusin oma vihast nii
 tugevasti, et polnud enam mingit kõogi tunnet. Tädi
 Helen sidus põlle ümber valge rüpe, kolistas nõudega
 laual. Nii, see oligi kõik, ütles ta, sa võid nüüd ära
 minna. Ma tundsin, kuidas uhmer kapil ootab tampi.
 Sa võid nüüd ära minna, Ruuben, ütles ta, ma hakkan
 sinu kotti koristama. Ma tõusin. Ma ei ole enam nii noor,
 et minuga nõnda räägitakse, ütlesin ma. Aga tema
 ütles: mine ära, kõik on korras. Ta keeras kraani ja
 minuga minu poole seljaga jääda. Isegi loomad ei tee
 nii. Ma läksin ta juurde ja pöörasin ta õlust ümber.
 Ta näis korra välja, et ütelda: sinu pihtimusi mina
 ei maksa. Olin kuratlikult pime, et midagi näha.
 Tema jäi leebeks, nüüd — ta oskas. Sa oled rumal,
 Ruuben, ütles ta väga mahedalt. Aga minul läks kõik
 segamini. Samamoodi oli ka Punapea rohuvälja sees

õhku ahminud, samamoodi — nagu Põhjanael iga
 samas kohas, kõik nõudis kättemaksu. Ma vist pigi-
 sin teda kõvasti õlast, kui ütlesin: kus on see rumal
 ütle, sest ta oiatas ja lõi mulle teise käega vastu kõ-
 Ja siis, kui olin nagu soolasammas selle naise ees,
 ta äkki minuga midagi ebalooslikku, vastupanda-
 tut: ta haaras mul märgade kätega kōrist ja imes
 minu suu külge kinni. Võib-olla ma puhatasin, v-
 olla oli see kraan, mis jäeti järelevalveta. Õhtune
 tuli aknast meie jalgade peale ja hiired kasuta-
 hetke, igatahes surusin ma oma suud vastu teda,
 teda eemale lükata, aga tema mälus nagu selle
 naerdes minu huuli, nagu tahaks ta viimsepäeva
 päevaks sealt midagi kaasa võtta. Ma jäin talle liht-
 alla. Ta kattis mu kinni. Ootasin vaid, kuni ta va-
 Siis näppis ta mu huulte vahelt mõned omaen-
 juuksekarvad. Me vaikisime. Said nüüd, ütles ta
 aegu hoolitsevalt, see oli sulle paras. Mul ei o-
 midagi vastata, ma olin kui läbi pekstud. Ta võttis
 käe oma pihkude vahele. Mine Mati juurde, ütles
 ma pesen nõud, mine vaata, mida ta teeb. Mine, m-
 Olgu, ma läksin, küüned peopesades, aga läksin. I-
 tahes mitte Mati juurde. Läksin aeda, et mõelda,
 maksab siin majas veel ööd olla. See kuradiauk. I-
 mitte midagi aru ei saa ja mõista ei või ja plaane t-
 ei oska, sest ma nägin, et siin enam tõesti midagi v-
 malli järgi ei käi ja ahvileivapuu vili on terviku-
 vastu maad ja lorellid õitsevad ja nii üks kui te-
 ühekorraga. Sest nad õitsesid tõesti, need lorellid,
 ahvileivapuu vili oli vastu maad. Võib-olla haaras
 hauas täna õhtul meisli järele.

4. VÕÖRAS LINNAS

Jah, ka Mati oli roomanud vastu õhtut, kevade poole,
 sadude aegu, siis kui limaussid asfalti libedaks
 andsid, läbi trepikäigu keldrisse, pihus taskulamp ja
 varastatud võtmed, kael kange rotihirmust,
 kukitamise surnud. Ta ei teadnud veel midagi.
 Ta oli ikka tundnud, et selle maja all mingi tuli
 põgub, mida seal kord õhutamas ja taltsutamas käi-
 vat, kuumem kui soojaveetorud, raudsest mantlist
 kaitsemata. Ta ei teadnud muud, kui et siin peab
 olema edasi pugema, üksikuti, manuliste eest var-
 kapuutsiga mungakuub üle õlgade, sest ta oli näi-
 nud, kuidas isa ema ees tsirkust tegi; haigusest juba
 väsinu, ent mõnes asjas siiski veel kindlameelne; kui-
 ta ema suud andis, nagu veenmaks, et kõik on
 korras ja ema võib ülatubadesse õhtut veetma minna —
 ja isa ise vaikselt, kuulates lõpuni ema sammude
 minna trepil, põrandaluuk avada, sisse ronida, luuk
 poolt klambrisse panna ja allmaailma vajuda. Ta
 teadis, milliseid probleeme isa endale nendest alla-
 kukutest tegi, sest isa arvas millegipärast, et peab
 juba tund aega enne keldriku tekkimist nende ees
 normaalselt, ülijoviaalselt perekonnapead mängima,
 oleks patsutama ja naeru turtsuma, muutudes seeläbi
 kühasekandjaks nagu Suur Tola ise, rikkudes nagu
 kühasekandja õhku enese ümber. Ta teadis, et ema
 muutub juhuse tõttu sellest allmaailmast aimu oli saa-
 nud, sest isa oli kusagil konspiratsioonireeglitest üle
 astunud; teadis, et ema pidas kõike rohkem silmas, kui
 ta näitas; et isa laskis nii mõnegi kohvikutunni tühja
 istuda ning istus pigem kodus — valvas oma koobast.
 Ta ei teadnud ta midagi. 'Kõik see, mis

päris oli, see avanes alles all. Ta hoidis lambivihku täismaalitud seintel ja mõtles, mida kõike isa oli olnud. Ta oli pidanud isa lapsemeelsemaks, puhtamaks — nendes asjades, mida ta seinal nägi. Ta ei olnud uskunud neid jutte, kui isa rääkis, et kurat teda köitmas käib, või ei, ta oli uskunud kuradisse küll, sellesse kuradisse, kes viinapudelite põhjades pidi elutsema väikesesse räpasesse näpistajasse. See kurat oli laaberdajamees, kiusaja, mitte rohkem. Temal võeti tatist kinni ja visati välja, kui ta liiga segama hakkas, tema põletati ära, kui tuhin otsa sai. Siin aga, siin keldris, siin oli kurat ilma kapjadeta, siin oli ta fanaatiline ja halastamatu nagu närijakari, kes endale läbi põllu teed linna poole murrab. Siin oli ta ilane, silmitu larhv. Ta ei vaadanud seda kunsti palju, tal sai kiiresti küllalt. Ta tahtis isegi natuke nutta, et ta sellest lõpuni aru ei saanud ja omaks ei pidanud võtma, kergendusest. Sest ta leidis siit ka midagi, mis talle lõpuni arusaadav oli — ta leidis ruumi kõige kaugemast nurgast ühe heleda ja siia täiesti sobimatu naisena, nagu pildiraamatust võetu, selle mõju oli lahe ja õige, ei pannud midagi pahaks, mida tema, Mati, teha kavatses või kavatses hakkas, ei üleüldse. Siin, tundis ta, polnud isa ennast rebestanud, kui maalis, polnud suitsuga kolle välja meelitanud, et mitte-isa olla, polnud mingeid kahtlasi jutte kuulnud. Seda nagu vaadates tekkis tal tahtmine jälle üles elutuppa minna, et istuda tooli pehmusse ja lahendada matemaatilisi ülesandeid, siis pärast süüa, kui uni peale tuleb, siis magada. Nii ta tookord tegigi. Ta ei olnud enda meelest mitte sugugi nigelam teistest poistest, sest kui midagi huvitavat ees, teadis ta, võib ta kõigiga sõber olla ja keegi ei tule tema peale näpuga näitama. Kui midagi huvitavat ees oleks.

Nüüd, kesksuvel, sai ta veel üht-teist teada. Ema ja Ruuben olid kahekesi kampa lõonud, et ühiselt isa üle naermas käia. Esimest korda oli keelatud allmaailma vastu võtnud kaks inimest üheskoos, mis tähendas, et tema võimu võis hakata juba maha suruma, mis poleks sugugi halb olnud, kui tegemist poleks olnud isa allmaailmaga. Nad olid isa sisikonda rüvetamas käinud, ükskõik kui vägivaldne see oma iseloomult poleks ka olnud, nad olid seal naernud, kaks inimest oma kokku-

klammerdunud inimesejõus, mille abil julm pühalikus maha suruti. Hävitada oleksid nad võinud, ent mitte reostada. Nad olid seljataga kõigeks valmis. Ta vahus tugitooli, süles Rubensi reproduktorgumik, kust ta asjatult otsis figuure, mida nende siivutuses võiks tema isa loominguga võrrelda. Siis lahendas ta ülesandeid. Tal olid nad paljud sõna-sõnalt pähe kulunud, need, mis ta iseenese jaoks välja valis, ja kõik nad pöördusid temalt pikka aega lahenduseni jõudmiseks, kui ta sinna üldse omal käel jõudis — ta ei olnud nendes asjades just väga kiire taibuga. Ta armastas neid seevõrra rohkem, proovis neis avastada isiksuslikke sügavusi, avas nagu uusi käike, kust enese jaoks armu-likkust võis oodata. Ja aeg ei kulunud ainuüksi arvude peale. Need olid ülesanded, mis tegelikult arve ei armastanudki, ehk ainult niipalju, et oma ülesandelehellemust koos hoida. Nad olid rohkem meenutused, jutud, millesse mõistatus vaid seejaoks sisse lukustatud, et nendega kaua-kaua tegelda võiks. Nad olid nagu ununema kippuva viisijupi otsimine. Nad olid lihtsad, mõnetaktilised viisijupid. Aga mis õndsus end nende koore alt välja upitama hakkas, kui paar nooti juba selgeks sai; kui oli selge, et mõni vana kuradirattalugu juba tulemas on, kolmekordne rõõm, nagu võõra linna lunapargis! Siis pidi ainult kõike kordama, muutes tempot ja helikõrgusi. Niikaua, kuni kõik oma olemasolus õigustuse sai ja tema, Mati, võis end toolikorjula peal ringutada, sest hindu vilespill mängis akna taga. Ja siis kargas suust-silmist vana lõbu välja, võttis su klõkõrvale ja viis suurde linna, kus nad isaga kahekesi olid elanud, üks, kaks ja kolm päeva kolmesaja kuuekümneme viiest, nagu mihklid, nagu kuninga kassid, saades kõigega hakkama. See oli suur park, isegi metsa moodi; siin oli kümneid koldeid, kus rõkatati naeru, sa võisid nad üksteise järel läbi sõeluda, andes omalt poolt vaid raha — ja seda puru oleks jätkunud kas vii kuu aja peale. Värviline kuppel lõkendas taevas, rattad käisid ringi, peeglid moonutasid asju, mis siia müüdi sobida ei tahtnud, nokkmütsiga vanamehed korjajad münte, mis taskus sügelesid. Nad olid lesinud isaga suure põõsa all, põõsa sisemus oli täis tikitud kollaseid ja punaseid elektrilampe. Isa tõlkis talle jutte, mida lunapargi tola rahva keskel ajas, tola oli

neid märganud ja nende vahele paukpähkleid va
 maad puruks löönud. «Mandžuuria sopkad» lainetas
 õhus, aga tola karjus neist üle, keegi ei saanud aru
 oli ta purjus või muidu artist. Kõik naersid justkui
 paradiisihullud. Isa tõlkis temale. Tola jutus ei olnud
 ühtegi mõtet, see oli sõnavahet, mis end pööras
 keerutas ja päid segi ajas. Tola rääkis: täna õhtul
 sureb maailm naerust koolerasse, päike loojub sola
 pange ja vaid klouni hää jäab lehvima tühjuse kohal.
 Keeled kurku ja hambad keelde, hambad üheks suu
 reks hambaks ja hambasse plomm nagu kivi Kristu
 silma ja kivi nagu rakett konstellatsioonide udu si
 ja udu nagu tolmu Pegasuse kabja all ja tolmu nagu va
 tühjas ruumis ja veri nagu valgus enne pauku! Ja pü
 nagu piisk, mis korbaks kuivab, ja korp nagu kera, m
 maad kasvatab, ja maa nagu puu, kust hambad kuku
 vad, ja hambad nagu naised, kes kiljuvad, ja kilje
 nagu kuradid, kes sünnitavad, ja naised on verd t
 ja sünnitavad suure-suure tola, ja tola hää on ver
 hää, sest udu on kõige algus ja lõpp! Need olid tola
 jutud, mis meelde ei jäänud. «Kui suur armastus
 mõtles Mati, iseenesest aru saamata, «kui kaunis lin
 täis armastust.» Siis oli isa murult tõusnud ja mõ
 teise pealtvaatava mehega tola õhku pildunud, kus se
 oma karjumist ei katkestanud. Kõrvalt hüüti «hoop
 juurde», kõik tahtsid oma kätt tolale külge panna, ko
 ei saanud, ka miilits oli juurde tulnud ja naeratas
 ütles, et see on keelatud, et tola teeb pargis tööd
 tööinimene on puutumatu. Ka sportlased, kes olid dro
 sides, naersid, keegi ütles, et kõik, kes pole vormis, ei
 sõbrad. Tola prooviti suudelda, mõned jõudsidki, tola
 oli ninaalune huulemäärdega koos, miilits võttis ta ka
 kõrvale, tegi temaga eemal suitsu; enne veel oli rah
 ees ütelnud: kallis mees, ära üle pinguta. Pärast
 tola tagasi tulnud, oli teinud, nagu nutaks, kõik nae
 sid jälle ja üks ütles: kurat, see on Raikin. Seepärast
 viskas tola hundiratast, veeres üha kaugemale põõsa
 vahele, miilits tuli jälle rahva sekka ja tuletas meelde
 et lunapark jääb pankrotti, kui ainult tola kuulatakse.

See kõik oli õige. Ei tohtinud midagi lasta kaotada
 minna. Mati oli vingunud suurest rõõmusest oma ainu
 isakese kõrval, näidanud näpuga, et lähme siia ja siia
 kõik proovime järele, kuni okse peale tuleb, sõidan

Isa alla, vasemale-paremale, niuh-näuh, pliks-plaks,
 midagi ei jäta vahele, kuni nutt peale tuleb. Isa,
 vana suitsuahi, süütas aina paberosse, tähniliste
 taustal, punaste täiskuuirvete taustal, seebi-
 taustal, iseenese taustal isegi siis, kui nad ei
 peegliruumides, omaenese suure kibeda suu
 taustal, ja sõnas: kui me siit kõike proovime võtta,
 siis me läheme lõhki; saame meie siis maailma-
 lõbuparki ühe õhtuga tühjaks pumbata. Pum-
 pame, pumpame, ütles Mati, algame otsast pihta. Siis
 isa talle öelnud: seisa siin, ja kadunud ise järsku
 pileteid ostma. Ümber vaadates imestas
 Mati, kui hüljatuks jääb mõni koht isegi kõva lärmi
 taustal, niiskeks ja üksikuks nagu hiiglase kaenlaauk,
 heki alamsamas heki taga kümme tuhat inimest kaela-
 hopakki tallasid, nii et ägas kanalisatsiooniga muru
 oli juba hilisvidevik, tihkelt pikitud pilved varja-
 sid ülemisi taevaid. Matist mitte kaugel, hekiõnaruses
 kaugel pingil vestlesid kaks vanemat naisterahvast. Neil
 olid palituid ega kübaraid, nagu oleksid nad vargsi
 läbi alamulgu lõbuparki pugunud; väravast tulnutel,
 piletimanikel oli hoopis teine stiil, hoolimata vanusest.
 Kallap isa oli aimanud sama, kui ta tema kahe vana-
 inimese silma alla jättis. Kuid need kaks ei istunudki
 lausa. Tõusid ja luukasid surnud jalgu, õhkasid, vaata-
 sid Mati poole, tulid lähemale, ühel oli kõrge valge
 kivi sõrmus sõrmes, ta sirutas oma pika käe Matile
 vastu lõualuid ja moondus naeratades äkki kohutavalt
 suureks — Mati lausa uskusi, et osa vanainimesi
 on olnud. Siis nad kadusid, Mati läks valgele
 pingile päris lähedale, peaaegu põlvedega vastu, sest
 ta teadis, et sellel on veel natukeseks ajaks inimese
 hõhn küljes ja muudel asjadel seda ei olnud. Isa oli ta
 viimast unustanudki vana heki keerdude vahele, siit möö-
 dalval rajal ei liikunud ühtegi inimest, läbi heki nägi
 ta kaugemal hämarate kujukeste segaputru. Pingi kõr-
 val kasvas suur roheline koonus — elupuu, eemalt oli
 ta tumeka moodi paistnud, lähedalt oli hea. Lühikeste
 pähklitega hakkas tal peagi vilu, ta istus pingile ja surus
 kätt reite vahele, jäi ootama, kuni laud all soojeneb.
 Siis tõmbas igaks juhuks veel lontivajunud põlvikud
 alla, et pärast, kui isa tuleb, selle peale enam aega ei
 lahke. Kiigutas jalgu, ootas, ootas, heki all käisid sii-

lid. Jumala eest, kui käristati ja naerdi ja põmmu taevasse tuldsülitavaid rakette — kui kurb see kõik lihtsa päevavalguse kõrval, olgugi et rõõm kurbus oli veelgi suurem, kui ainult isaga koos sai käia. Nüüd aga, päris üks, ajas keegi oma kuivad sõrmed ta naha vahele ja koputas küünega vastu luid — see olnudki väga valus, see oli tahtmine olla seal, kus pa isasid üheskoos. Korraga läks kogu taevast fosfori valgeks ja elupuu kattus hõbedase kastega ning hõbe oli nagu külma lupja täis pritsitud. Valge seljaga lendas heki seest välja, kaugemal platsil huilgas imelik rahvahulk, unustanud naeru pooleli. Valge rõngas jäi ülal pilvede külge kinni, siis vajus pimedus uuesti peale ning oli valgusest pimestunud silmade jaoks täiesti must. Nüüd võis kuritegusid teha, keegi ei näinud midagi. Siis hakkasid hääled jälle aegamisi rääkima, tundus, et inimesi on vähemaks jäänud. Vihm tilkus, nad olid taeva oma paugutamise ära rikkunud. Igal pool oli siin jõetähtseid kelli ja mitte ühtegi selge pool jõge, kus sa ise parajasti asusid. See oli võetud linna saladus. Tal hakkas kõht valutama, nutuisu läks üle. Ta undas omaette — nii näis kõik, mis ta sealt sooja saavat. Allee sügavikust lähenesid kiirustav sammud, see oli jumalik rõõm, ta tõusis püsti ning nägi pis erutusest elupuu lehti, hoidis end natuke puu varjast ning kargas otsustaval hetkel sealt välja — ahhh. Ei ehmatanud üldse, see polnud ka vajalik.

Nad läksid kanalile kanuuga sõitma; sissekäigu juures ulatati neile piletite vastu kaks mõla. Isa võttis paadis kohe kentuki lõvi asendi, ei pööranud peadki, küsis ainult, kas valmis, kas valmis, sest Mati ei tulnud nagu tavaliselt nii kergesti toime. Siis andis nõusolek mütsiga piletikontroll neile stardi, nad pistid vehkema (kohe näha, et võõras linnas, ütles isa pärast), rääkis pingutusest ägisedes: teeme ruttu selle sõltu ära, varsti läheb sajule. Mati randmed hakkasid kolima tõmbe järel valutama, ka isa ei pidanud kaua vastu teised mehed kihutasid neist mööda, pead vaata tükkapidi vees, ja vuhkisid kooris: rass i rass i rass. Vaat on hoogu, mõmises isa ja torkas paberossi ette, et kohe oli kanalivaht platsis ja ütles, et laske, mehed edasi, seismajäämist trahvitakse, ummikuid ei tohi olla. Isa vastas, et me tõstame paadi siin veest välja

siis õlgadel lõpp-punkti, aga valvuri nagu moondus ajakirjale hiigla-punapeediks, ta sai veel öelda, et see on viimane kord tema tööaastate jooksul; mis edasi tuli, ei viist puhas sajatamine, nad kuulasid selle lõpuni, aga ronis kaldale ja vajutas ättele viiekümne mündi kokku. Me oleme Eestist, ütles isa, ja päeva jooksul ei saa ära väsinud, pole seda õiget slaavi hoogu sees, saanud rohkem niisama unistama. Isa võttis taskust suure kollase plekkmärgi, millele draakon peale joonistatud, siis veel teise, millel tornid ja kiri «Tallinn», ütles, et kingib mälestuseks, küllap lapselapsed ikka saavad. Mis sest rahast, lõi kanalivaht nüüd käega, kui mälestuseks, siis mälestuseks, miks nad ei kogu. Ta andis viiekümne Mati kampsunitaskusse ja nimetas selle aadressi, kui neil hotellidega raskusi peaks tekkinud. Aga, tõstis ta näpu püsti, kui tulete ja mind ei leia pole parajasti kodus, siis öelge, et Jegor Semjonovi käskis tee hakkama panna. Nad naersid isaga hahakesi, isa tõlkis talle ja vanamees koputas põidlagi vastu rindu. Siis ütles vanamees, et las kanuu jääda sinna, kus ta oli.

Juba see vihm pladinal tuligi. Nad pistid jooksu värava poole, kuid muudugi ei olnud nemad ainsad, nemad olid ainult eestlased kõigi nende indoeurooplaste ja altallaste seas ja semiitide seas ja paari baski seas, nad jooksid peaallee kokku ja sealt suure ussina sõjaga, üle Mati pea lehvisid joped ja keebid, vihma saam igatahes küll tunda ei olnud, inimesed olid päris sõjad. Kui nad värava juurde jõudsid, seisis seal talaläetud kätega tola vastas, see karjus, et käsk on tagasi minna, kohe tõmmatakse vihmale udarad kokku, ja näe, tõmmatigi, pilved hajusid marsihelide saatel talal, suur osa inimesi hakkas tagasi jooksma. Meie teeme küll sääred, ütles isa ja nad läksid tänavate laudu trammipeatusse, sest trolli- ja laevapeatustes ei olnud sadu mehi, kõigil käised kääritud, ning nende vahel siblisid naised. Tramm aga kolises rööbastel peolehasti tühjalt. Trammis sõites ütles isa äkki: lähme natuke varem maha, mul ajab iiveldama, ja nad väljusid enne õiget peatust, otse pimedate majade vahel, kus isa oskas eksimata jõe äärde pöörata. Jõgi haises palderjanist, kalda lähedal kihises. Seisa siin, ütles isa nagu pargis ja läks eemale väikese kaldakoopa ette

oksendama. See on see harjumatu karussellisõit, seletas ta sealsamas suud pühkides, aga Matile ei tulnud tekkida üldse meelde, et karusselli peal polnud nad kunagi olnudki, ainult peeglitesaalis ja kanuu peal, sest tema mulje oli säärane: kõik, kõik sai läbi katsutud, viimane kui tilgani, kogu see kaadervärk, üles-alla. Ma ei ole ka veel väga väsinud, oli Mati öelnud, ootame, kuni sa hoog mööda läheb. Isa istus tambitud mättale, pausis suitsu. Sa ära suitseta, kui liiveldama ajab, ütles Mati mille peale isa vastas: las kuivatab südant. Kuid Mati pidi ikkagi paberossi Mati kätte andma, et uuesti kogu juurde minna. Mati viskas suitsu vette, kuulis suitsu kiskumist ja ootas. Nüüd peaks küll tühi olema, tuli isa taga lähme otsime teed.

Ei mina enam trammiga taha jukerdada, rääkis Mats kuidas sinuga lood on, jalad rakkus, pea segane? Mati vastas, et tema küll trammist ei hooli, ka suures linnas võib mõnikord jalga ruunata. See oli naerukoht, nad teadsid mõlemad, isa vana ütlus. Mati hoidis kätt käest kinni, isa kippus võbisema ning tema kingi astuma, ei jälginud ilmselt üldse, kuhu nad läksid. Nad surusid lihtsalt sammu juurde ning läksid otsejuhtsinna, kuhu jumal juhata, kõik oli hästi, ainult kohal jõudmisega oli nii, nagu ta oli. Isa sai ka ise vana sellest aru. Tema kõrisõlmes luksatas iga seitsme meetri järel. Pole siin boheemitseda midagi, ütles Mats peab teed küsima. Siis jäi järsku vakka, selge, ei jäänud suud lahti teha — tea, mis sealt tulla võis. See kõndiski tüsedavõitu mammi neile vastu; küsimine nüüd teed, pani Mati ette. Isa ainult mühatas, temal ei olnud momendil kriips peal. Mati astus siis kompsuga naise ise juurde, katsetas küsimust võõras keeles. Mis sa ütlesid, ikka, hotelli nimi rääkis enese eest. O, bože, puhast tubli naine enne, kui jutustama hakkas. Mati naeratas talle viisakalt vastu, naine kõpsutas kontsaga vanas asfaldi, vehkles kätega, vangutas pead. Isa ainult luksatas, kehtas õlgu, naine näitas veel kord käega sõrmi ja soovis head teed. Oohha, mõnises isa mõne sammu järel, läks ära ning oksendas avatud konteineri lähedal mingi klubi hoovil. Sealt tulles oli ta lõplikult reib. Oh, nüüd on kerge, hüüdis ta üle tühja tänava, nüüd ometi on kerge. Ta küsis: said aru, mida naine rääkis? Mati vastas, et palju jäi segaseks. No näed, rõõmus

isa poleks mind olnud, oleksid sa ära eksinud. Ta olnud küll tähelepanelikult ära kuulanud, naise jutu järgi tundvat siin palju pätte olema. Aga meie läheme mööda täna tänavat, natuke ringi küll, lõpetas ta, siin on midagi, ega see naisterahvas peta. See oli pikk tee, mis seal salata, alla nad siiski ei andnud. Vahetult enne hotelli tulid hoopis Matile luksatused peale, isa ütles millegipärast, et nad on rändlindude sugu, kes ei tea halla ei talu.

Isa, juba hotellis, sõid nad korpe teeveega. Nii, nii, sellega elab äragi, kui magu rasvast rikutud pole, tervis ei tule lihast, vaid vaimust. Nende kahetoaline number oli luksuslik: punasest puust mööbel, klaaside taga portselan, vigurparkett, kõrged laed, kanapee. Siin istus, ütles isa diivanile lõsakile vajudes, ei kuhjatust, ei sitse-satse. Küll oleks, kui sa siin elaksid, tegi Mati natja. Isa muheles: ega elu tühja kohta salli. Nii see vist oligi. Portselan kilises rõõmsalt klaaside taga, kui Mati põrandal tammus.

Kui nad söömaajaga valmis said, hakkas jälle sadama. Tuhoo tonti, ütles isa, näe, veetolm juba kardinates. Nad lükkasid aknaid koomale. Mati mõtles, et küll saab hea une, aga isa ütles selle mõtte koguni välja.

Isa läks isa duši alla päevast soppa maha loputama. Mati ei hoolinud ei jalgadest, kätest ega hammastest. Ta tulkus oma korpidest punnis kerega voodisse, viskus suurtele patjadele, kiskus tekiserva üles ja vajus linade vahele. Ta ainult nohises mõnust. Upitas enese siiski veel korraks üle voodiääre, kiskus ka isa voodil teki-erva üles, kavatses veel roosa öölambigi välja plöksutada, ent see oli juba liiast — uni surus ta selili.

Imelik, kui ootamatult võib mõnikord surmaunestki ärgata — ja miski ei reeda ometi ärkamise põhjust, sest vihm sabistab ruutudel, aken on irtakil, läppunud aknast pole juttugi, muhe tekk hoiab varbaid soojas, kuulmeid ummistab suure padja kohin. Ainult maga. Aga unel on omad teed — mõnikord läheb ta minema. Mati vahib esialgu seina, arvab tundvat, kuidas vihma sajab toaski, arvab nägevat niresid tapeedi all liikuvat. Heidab pilgu kõrvalvoodile — see on segi puserdatud tühi. Kuulatab: ei miskit peale vihma. Keerab end selili — kõrvaltoa uks on praakil, seal põleb tuli. Aga see on mahajäetud tuli, selge, et täiesti mittevaja-

lik. Mati läheb aluspesu väel lävele. Isa pole kusagi. Avatud rõduuksest valgub rõskus üle parketi ja tundub, et pragude vahel idanevad juba seemned. Ta läheb edasi, vannituppa, WC-sse — ei, ta on ainus inimene selles hotellinumbris. Tuules õõtsuvad kardinad, mitte midagi ei saa teha, mitte kelleltki ei saa küsida. On midagi juhtunud? Hirmus sõna, mille peab lõmaka vajutama. Aga see ei aita, uued sõnad lendavad tuulega tuppa, jäävad diivanile ootama, poevad selja taha. Ma ei taha seda, ei taha, palvetab Mati, minge ära. Ma tahan magada. Kardin tõstab end põrandast lahti ja annab teed sellele, keda näha pole. Kuid kõige hirmsam jääb akna taha, ta ei tule iialgi sisse, ta vahib läbi klaasi. Mati astub ometi aknale lähemale, ta teeb seda oma isa nimel. Ta vajutab laualambi põlema, suunab valguse otse aknasse. Samas lööb kupli jälle alla. Ei tohi teha rumalusi. Peab olema vagusi, et suudaks ära olla. Ta tõmbab jalad toolile enese alla kõverasse. Näeb äkki midagi tuttavat: «Armas Helen!» on kirjutatud trükitähtedega, nendel ilustused küljes. Ta tirib paberit enese ette ja loeb:

«Armas Helen!

Jään veel mõneks päevaks kodunt eemale. Saadan Mati rongile, millega me pidime saabuma. Kõik on kõige paremas korras. Ma lihtsalt ei jõudnud käia igal pool, kus tahtsin, mõne mehe juures. Aeg läks kiiresti, pidin ka poissi lõbustama. Ta on nüüd tüdinud, saadan ta Sulle tagasi. Kunstnikku elu — tead ise. Kodus räägime kõigest pikemalt.»

On veel teinegi leht, väike, soditud äärtega, see on lebanud esimese all.

«Helen.

Nagu näed, ei saabunud ma koos Matiga. On veel üht-teist ees, mitte miski ei kisu praegu Sinu juurde. Mul ei ole ju kuhugi kiiret, kas pole tõsi? Mind taga ajama hakata on mõttetu, see oleks väga silmakirjalik kapriis, mitte vajadus. Ära helista. Kui mind välja kutsutakse, panen toru hargile. Ole mõistlik, siis toon ehk kingitusi.

Jään üksinda viina, et Sa teaksid. Piiritus on oma, kassatriga kodunt kaasa võetud. Vaatan suurlinna kohast, lasen tal end võrgutada. See on minu vaba õnn, mitte see, mida me koos Sinuga jagama peame. Tahan näha. Miilitsatele kätte ei anna. Nii et ole rahu, nimi jääb rikkumata.

Pohjuseks on see, et tahan siin üksinda olla ja viina juua. Seda kirja poleks vajagi, sest mul on siin õigus ühe juua.

Abikaasa. (Ära muretse, täitsa abikaasa.)»

Mati on hirm. Ta läheb tagasi voodite juurde, süütab lambid. Paneb end kiiresti riidesse. Aga riided ei ole keha järgi, on kalgid, elutud — näha, et pole riided, ei kõlba pimeduse jaoks. Püksid lõhnavad ahistrohest, särk on asjalik, nad nõuavad millegi tegevust, kuhugi minemist, kellelegi teatamist. Kisuvad jalad üheskoos koridori, kus on tundmatud käigud ja iseenese võoristamine aeglases tõmbetuules. Ta ootab ukse tagant, et suur valgus võiks laekrohvi jälle põlema süüdata, ootab puhastustuld. Tahab, et miski ja kuivataks, enne kui ta laiali voolab. Ei võinud kunagi tulemata jääda sõnad: kebime voodisse, juba, meil on pikk sõit ees. Portselan väriseb klaaside taga, tassid on kohvilõhna juba ammuilma unustanud. Kuhu nad küll meie une on viinud?

Ta läheneb avatud rõduuksele, lükkab kardinat vahele ja murrab end vastutuult välja. Tuhatoos ning tühil klaas käeulatuses, lõug särgikaelusest sisse vajunud, magab tsementpõrandal isa. Ripakil näpud hoia- vad kustunud koni, nagu on ebaloomulikult mossis. Mati keeldub nägemast isa sellisena, nagu ta on, ja sus- tab talle nagu kõrvale pöörates näpu nina alla. Isa hingab, näpp muutub soojemaks. Üle maantee on teatri- hoone vihmast laiguline. Mati koputab isa õlale, enese pikk eemal, siis hiilib rõdult tuppa tagasi. Ta ei taha, et isa tema nähes ärkaks. Ta võibse, ei oska oma mul- jet kuidagi seedida.

Ta kustutab magamistoas tuled, riietub lahti ja poeb teki alla. Kõik võib veel korda minna. Ta oskab tee- selda magajat, kui isa teda peaks vaatama tulema, oskab hommikul olla täitsa tavaline Mati ning isa ei

pea häbenema, kui ta vaid ise oskab tavaline olla. Isa tegi halvasti, mõtleb ta, ei oleks raske olnud linna vahele pugeda, sest nii järsku see uni nüüd ei murra. Kelleks ta mind ometi peab?! Miks ta minuga vähem arvestab kui mõne teisega? Siis tulevad uued mõtted. Talle meenuvad kirjaread, kus isa ütleb, et tema, Mati, on linnast juba tüdinud. Isa tahab ema tema kohta salaja valetada! See on inetu, alandav selline omavaheline kampalöömine teise arvel. Ta ei ole mingi paberinutsakas, mille võib oma tahtmis järgi rongile visata. Ta ei ole viletsam kui teised poisid, kelle peale ei valetata. Isast poleks ta seda uskunud. Tavaliselt kasutas ikka ema tema olemasolu ära et isa oma arvamus alla painutada; tema oli siis is poolle, alati, ükskõik kui hästi ka ema tema soov oskas mõistatada, sest talle ei meeldinud, kui teda tähistati mingi ebamäärase «lapsega». Ta on poiss «Lapsel on külm», «lapsele ei tohi» — mitte ühegi riukaga ei saanud sundida teda omaks võtma lauset, milles lapse-element sees. Ema oskas kavalalt mängida asjadega, mida Mati ihkas, aga Mati loobus neist iga juhul, kui ema oma sõnu ei valinud. Nüüd näitas siis isa, mida ta emalt oli õppinud, ehkki ta päris lapselalinani ei laskunud. Nii lihtne oleks ju aumehe moodi ütelda: sõida ära, Mati, tahan siin üksinda viina juua ära sellest emale räägi. See oleks kurb, aga igatahes õige. Kas tema siis ei olegi mees, et talle viinast ei võiks rääkida? Küllap ta harjuks. Nagunii midagi selle tõttu joomata ei jää. Nii on asjad. Nüüd ta seal külmetab. Ja äratama minna ei saa. Sest siis oleks edaspidi kõik läbi ja nad ei julgeks teineteisele isegi silma vaadata. See võib veel korda minna, mõtleb ta, kui ise enne hommikut ärkab ja mina magajat oskan teeselda. Mina talle pahaks ei pane, sest ta pettis mind purjus peaga. Just nii peab mõtlema.

Mati lebab vaikselt voodis ja pöörab igaks juhiks näo seinu poole. Niimoodi on lihtsam magajat teeselda kui kõik lahti läheb. Ja siis mõtleb ta äkki: aga kui ei lähegi, ja talle tuleb nutuisu peale. Ta teeb suu lahti ja närib hammastega järjest kõik oma parema käe sõrmed läbi. See on valus, kuid teeb meele tugevamaks. Talle meenub ema ütlus: osta ometi lapsele jalgratast, las ajab end natuke higisekski. Ja tema ütleb: ma ei

taha jalgratast, see rikub mu südame ära. Kuigi ta on jalgrattaga ammuilma plaane pidanud. Ta ärkab kindlasti, veenab Mati ennast mõttes, ja tal ei ole ühtegi sõna küljes, ei peajupõletikku ega mürgitust. Sest öö on see ja isa karastunud mees. Ei põiepõletikku ega neerupõletikku ega songa ega radikuliiti ega maovähki ega väikeaju pehmenemist. Ega veresoone purunemist. Sest tatitõbe ei saa ta nagunii.

Ja nõnda mõeldes ta tukastabki. Ei, jalgratast ta ei taha. Ta teab väga hästi, et ta tukastab, ainult tukastab, hooti ja pisut, et siis pärani silmil seinu vahtida, sein püsib ta ees, ta vahib seda ripsmete vahelt ja läbi laugude, nagu kobra, kes und ei näe. Sest see ei ole uni, kui suur tapetseeritud sein nägemise ees püsib, uni on liikumine, muundumine, vale. Sein on siksakiline muster. Ta on valvel. Öine vahikord. Viimne vahikord enne koitu. Kõige vaevalisem, ent hädavajalik. Sest meeste uni on nüüd raske, vaenlase meel ärgas. Püssid on püramiidis, mehed magavad, kahekordsed koidud ragisevad norskamise all. Aga koidueelne vahimees näeb, et väli on tühi, midagi pole veel alanud, vaenlase lipud ei liigu pöösaste taga. Pole tarvidust puhuda signaali. Linnud ärkavad enne mehi, see on loomulik. Vahimees tukastab avatud laugega, see on loomulik. Niikaua kui vaenlase lipp ei paista, jääb pasunatoru külmaks. Ussid ärkavad enne mehi ja lähenevad suurte karjadena konnapulma õgima. Ussid vonklevad nagu siksakiline muster. Ah, see muster liigub, see on uni! Sellest peab välja rabelema, see on uni, mitte sein! Nii, nüüd on ta sein. Mehed norskavad koidu ees. Sein mis sein. Aga ta on lõtv nagu kile. Maha rebida! Alla kiskuda! Mehed, üles! Aga pasun ei tööta. Ärat, see on vaenlase pettesein! Häire! Surume peale, mehed, ärgem laskem ennast uinutada! Sein on ees. Unest vaba. Rahu. Nii hoida, et seda ööd üle elada. Ja ta elabki. Tema hämmastuseks on äkki suur valge toas. Ta on ärkvel omaenese pahameeleks. Sest ta on alles ööde ärkvel. Ta on ikka veel poisike, kes ei suuda ööd üle elada.

Isa voodi on tühi. Suur valge on toas. Ta keskendub. Siis ronib voodist välja. Läheb eestuppa. Suur valge on ka siin. Lehed on laual. Ta nihutab pea kardinale vahele, upitab end rõdule vaatama. Isa magab, käed

ümber põlvede, pea põlvedel. Sileda näoga, rahulikult. All müriseb linn, sõidavad autod, õhk on elujõudu täis. See asi lõpeb hästi, mõtleb Mati. Ta hiilib kollase reisi koti juurde ja õngitseb paberite vahelt korbi. Korp on niiskes õhus hästi säilinud, mahlakas. Ruttab taga voodisse. Tõmbab teki kõrvadeni, et saaks omaette nosida, vahetevahel kuulatab. Selle korbiga asja ära aja, otsustab ta, kui natuke veel korbist söömata. Pea muud tegevust leidma. Ta jälgib inimeste hääli akna taga tänaval. Alguses on kõik segapuder, võõra keele kõvahäälne jobutus, millest sõnu ei erista. Ent kannatades läheb asi paremaks. Üksikud tuttavad sõnad kargavad esile, siis tulevad sõnad, mille tähendust ei tea, aga mis pidevalt korduvad. Lõpuks näib talle, et kogu jutt aetakse ära paarikümne sõnaga ja et elamine on lihtsam, kui raamatutest paistab. Rõdu poolt ei kõssa tagi. Ta hiilib jälle voodist välja ja toob kollasest kotist raamatu. Nüüd, kus elu lihtne, võib seda lugeda. Möödaminnes heidab ta pilgu rõdule: isa nokutab unest peaga. Ta loeb teki varjus raamatut. See on päris põnev, aga tema lehekülgi peab kaua lugema, sest looduskirjeldusi ei ole ja vahele jätta ei saa. Kõige ohtlikum on lugeda kahekõnesid, siis võib kõik, mis rõdul tuleb, tähele panemata jääda. Ta mõtleb: nüüd ootan ma su ära, isa, sest see raamat on paks ja ma loen teda kannatlikult. Mõnda aega on tal isegi mugav olla ja ta arutleb mõttes, kuhu peita raamat, kui kõik lahti läheb. Siis kuulebki kobinat. Veri lööb talle pähe, pabinat on rohkem kui eeldatud, raamat takerdub kuhugi padjapüüri õmbluse vahele, ta pöörab ennast pooleldi kõhuli, et kaitstud olla. Ta hingab nüüd rahulikult teeseldes pesumajalõhnu, laseb suu lonti vajuda ja proovib silmi laugude all pahempidi pöörata, et loomulikult oleks. Kobin kordub. Ta ei arvanud, et see niimoodi saab kõlama. Jälle. Midagi on vääriti. Vale heli, varest kohast. Keegi oleks nagu numbri ukse taga. Issand. Kogu äraõpitud mäng ja kerge elamine lõhutakse ära. Kao, kao, laseme isadel magada, manab Mati. Ja kobin ei lõpe. Nüüd terve seeria, teine seeria, kolmas. Olgu neetud see räpakas vene temperament. See ei jäta. Lõdisedes tõuseb Mati voodist, astub pükstesse ja nõtkub välisukse poole. Mingu kõik, mõtleb ta, nad tahavad mult isa ära võtta. Ja nad ei saa

aga, sest ma salgan kõike, ma suudan seda. Kas tõesti saavad kontrollid igale poole, kas tõesti on nad juba kogu pikksilmade, helikopterite ja salakuulamisega välja puhkinud, fotografeerinud katuselt purjus isa, kandnud kaitsele tema tundemärgid ja saatnud tursked mehed teda maoloputuskuuridesse viima? Ta võib isa veel aratada ja teda ei tabata kuriteopaigalt. Kuid siis saab ta peaaegu mürašoki, kui too seal jälle kange vihaga üst klopib, ta niutsatab ja libistab käed külma võtmeümber. Ta laseb paha tuppa — saagu mis saab. Koridoris seisab pool tüdrukut, pool naist. Pahur, agressiivne, kitliga. Seal on suur võimas tolmuimeja ja suur narts. Olevus väljendab oma nõrdimust. Mati ei saa aru ja hiilib vaikselt tagasi. Teed, kohvi? mõtleb ta automaatselt, nii nagu teda on harjutatud. Olevus tunneb ära, viskab nartsu tugitooli ja paneb oma lõõtsa laule. Mati seisab keset vaipa, sõandamata ümber keetava, et mitte näha isa häbi. Kui olevus isa avastab, peksab ta teda pihkudega näkku ja läheb koridori karjuma. Midagi mõtlemata naaseb Mati magamistuppa, laseb püksid alla ja poeb linade vahele tagasi. Kõigepealt ta nutab teki all. Me oleme kahekesi, mõtleb ta, ja me ei saa midagi teha selle tühipalja koristaja vastu, kes trügib maailmavalitsejaks. Nad võtavad mult isa kaet valget päeva, et lõbustada ennast tolmuimemise sekka, nad kaaluvad minu isa kilogrammides. Siis muutub ta hüsteeriliselt meelekindlaks, kavatseb midagi ette võtta, ent suigub oma meelekindluse kulminatsioon ootamatult unne. Tema keha ei pea vastu, hing aga läbib vanade raamatute kanglastegusid. «Kipros tahab kätt, millele jupp tõrvaköit ümber keritud, ees, ja läheneb karule. Loom vahib tema mehiskuju julma rahuga, silmades kiiskamas punane vedelik. Ta teab, mida mehed tema ette köietatud käsi ilmuvad, ta on neid varemgi puruks rebinud. Tema vastu köis ei aita, sest ta oskab ka küünistega surmata. Mees röögatab ja viskab talle vastu, ta tunneb, kuidas sõlmiline käsi tema pärani lõugade vahele lükatakse, ja ta teab, et nüüd hakkab ta rebima. Ta teab, et kohe-kohe peab ta tundma pistet kõhu all, see on ohutu ja puss ei tungi sügavale, sest tema murrab mehe enne, kui see täisjõuga suruma saab hakata. Aga Kiprosel on pikad käed ja pikk puss. Ta kisub enesestmõistetava kiirusega

looma kõhualuse lõhki. On saabunud otsustav moment. Kui loom oma instinktidele järele annab ja kõhu välja rappuvaid soolikaid sisse tagasi ajama hakkab, on tema, Kipros, võitnud, kui aga loom surmast ei hooli, hukuvad nad mõlemad teineteise embuses.»

Mati ärkab. Jälle on ta millestki üle maganud. Ummus kummitab teda kogu eluaja. Tema ei ole nende seas, kes valvetele suudavad jääda. Ta peaks liikuma öösi kampsades ja passima kangide all, siis võiks ta öelda, et on maailma pärast muret tundnud. Numbris valitseb vaikus. Koristaja-olevus on kadunud. Maailm aknast taga on selline, nagu ei sõltuks see üldse temast, Mati. Keegi ei ole temaga, keegi ei ole tema vastu. Kui tähtsamad asjad tulemas, lülitatakse ta lihtsalt välja. Nõu ei ole tema jaoks. Ta ei elaks neid ülegi. Ta ei saa aru, mille eest on teda mõnikord armastatud. Mistarv istub ta koolipingis, kui ta nagunii enam kaua vastu ei pea. Ta pärandab maailmale ainult mõned fotod, millest koos teistega tehtud. Ta liigub eestoa poole. Üle lävepaku astunud, jääb ta seisma. Kanapeel istub tema isa. Koristaja-olevus on sealsamas. Nad on teineteisega seotud ja naeravad tema sidumatuse üle. Tule, Mati, hakkame elama, näiksid justkui kutsuvat nende läikivad, pealiskaudsed näod. Mati jääb seisma sinna samasse ning hüsteeriline kramp kisub ta pea kuklasse. Ta võtab käega uksepiidast. Ja vaatab ja vaatab ja vaatab, vaatab justkui Loti naine enne äratardumist. Ta tunneb, et isegi isale ja isegi sellel ööl pole ta vajalik olnud.

5. RÜNNAK

Ta oli läinud õllekõrtsi. Juba tükk aega istunud. Istus otse vettjooksvate ahvimokkade kõrval, sealt sai jahutust, kui nägu liiga liimendama kippus. Õllekõrvest tegi seespool oma tööd, hautas kogu olemise mõnuks pehmeks. Sõnadest oli ta üle. Ta sulpsis käega vahepeal, lükkas ninaselja ja põsed värskemaks. Kuiva naha salvrätiga. Kõige rohkem jahutust nõudis laup. Aga see oli paksu sidemekorral all. Ta soris käega kilekotis, nagu otsiks sealt midagi. Ainult kimp närtsinud hakkavaid lilli jäi pihku — meeldetuletus, et ta ei taganeks. Veel üks kann, ja siis. Ta oli seltskonnaga kiiresti kohanenud. Need olid vanemad, targemad mehed — üks koguni kuuekümnendatest.

Meinädalajamps tuleb üle elada, siis hakkavad asjad ka ehk inimese moodi sujuma, rääkis Sakkeus. See igavene pidulikkus tapab ära. Emased on nagu hullukari. Praegu pole oma naisegi üle võimu.

Löö ämmale käega, ütles Priidik, siis saad naisest ka jagu. Kui üldse saad.

No, kurat! mõirgas Sakkeus, aasta otsa käisime. Aga aga sa peale pulmi kohe peksma hakka, mats! Teisel võib-olla kõige ilusam aeg kogu elu sees, nii on lood. Tahaksin naisele anda, mis tema oma, kas või nädal aega, kui rohkem ei jõua, ainult närvi sööb läbi. Ära torgi mulle vahele. Kuula vanemat. Ja õpi. See käib üldhariduse hulka.

Priidik ei tahtnud vist vastata. Ta imes roidunult mustupulka, vana kogenud õllekõri, ja ei sallinud liiga kiiresti sattuvaid mehi. Ei armastanud praalida esimeste kannude toredas joobes.

Ta ütles: minul on üldharidus juba käes. Mina olen oma naise nii võtnud kui andnud. Kui hakkad naisele õiguse järgi mõõtma, siis nõrked enne ära. Ta kallutas kannu ainult õige vähe lauaserval, jõi nagu mollist, valdas peensusteni õllesaali etiketti.

Kui vana sa õige oled, poiss, küsis Sakkeus. Priidik näitas hambaid. Noh, atškoo tuleb ära. Ja abielus olnud?

Just nii, kapten. Lahutatud.

Ja mida sinusugune p...e siis üldse abielust teadvandus Sakkeus. Tutti proovida saab ilma hosiannatagi.

Enne hosiannat elad ühe, pärast teise naisega.

Ootamatult hakkas Sakkeus naerma, naeris omaette haleda lõbuga, luksudes ning jumalavallatult.

Ära haletse ennast midagi, sõnas Priidik, kannuser huulte vahele lükatud.

Kurat, ma sul haletsen, virutas Sakkeus talle vastu õlga, nii et Priidikul hambad vastu klaasi klõbisesid ja õlu ninaaukudesse loksus. Noh, poiss, laksatas ta lo Ruubeni käele, oi-jah, see on hea, mehed! Tema suukere väaksutas lauda, pika lõvilaka all näis veel peituvat kasutamata väärtusi, moraalseid, isalikke. Priidiku pea oli nääpsuke Sakkeuse oma kõrval, siililõikega tasaseks aetud, habras, ent tugeva kuklaga. Priidiku silmade kohal liikusid väga sirged ja targad kulmud millega pidi igal juhul arvestama, hoolimata mõnest teisest tunnusest, mis viitas justkui lodevusele. Sakkeuse naer vaibus maha, ta hakkas kõhima ja kõhima oma kirepunase lipsu viltu, see soonis ta jämedat kaela, kuid lõdvemaks ta seda ei lasknud — üleeile oli ta paari pandud. Priidik tegi Ruubenile märke: joo, joo. Ruuben osutas peasidemele: haav, pole kasulik. Siis aga jõi. Sakkeus rääkis, sellepärast ta siia oli tulnud ülehommest sõidame Türgi piiri äärde, oleme seal nädala. See oli minu idee, ma ei tahtnud mesinädalaid nälga sama maha vesistada. Las naine nuusutab ka soojema õhku ja kuulab üle piiri tamburiini kõrinat. Voh mehed, tuleme tagasi, mustad kui piprad. Sa ei usu Priidik?

Lase edasi, mulle läheb kõik, ütles Priidik. Ta täksitiku põlema ja läitis sigareti. Mina sinu üle irvitama ei tule, mul omad mured.

Kuskohal nad sul on, praelis Sakkeus, püksis võt Kurat, seadus peaks olema, et te värske naisemehe eest kõik kulpi lööksite. See on riiklik asi, armas Priidik, riiklik asi, abielumees hoiab riiki.

Skool, löi Priidik nende kannud kokku. Skool, pere

mees. Nad jõid kolmekesi ahnete sõõmudega ja Ruuben hakkas juba tundma, kuidas see õhtu haiseb meeldivalt loorberite järele.

Ai, kiusakas mees oled, Priidik, rääkis Sakkeus, shkki sinu vanuselt olin ma hullem nähvits. Aga sõbrameestega tüli ei norinud. Tõmbasin ülemustega pulka, hoidisin, rüvetasin peldikuid. Omad hoidku kokku. Et poleks karta, et üks teise paarikümne penni eest maha müüks. Selle terviseks joomegi. Sakkeus oli viimaste lausete aegu tõsiselt muutunud, Ruuben naeratas, nad jõid. Priidik rüüpas mõnevõrra hiljem, tal olid tühjebemed huulel. Ruuben hoidis kätt nüüd pidevalt siivanumas. Ta avastas, et selle hämuses vees ujusid kaladki. Ta võttis kotist lilled ja libistas need vette. Seal oli oma väärtus, nad olid spontaanselt ostetud ja selliseid pidi hoidma. Priidik nägi ta lilli ja muigas: võta ära, saavad õllemürgituse. Ruuben ei mõistnud. Vana Marienburg valab sellesse õlut, et kaladki midagi sööksid. Marienburg? Jaa, uksehoidja, vastas Priidik, ning ühtlasi selle asutuse õlleekspert.

Priidik, ütles nüüd Ruuben, ma räägin sulle pärast midagi.

Siis hakkas Sakkeus jälle oma jutuga pihta, ta rääkis neile Türgimaast ja tekitas mulje, et oli naise see-pärast võtnudki, et sõita Türgimaa taevast vaatama, see heasüdamlik härg. Ai-jah, Türgimaa! Salakavalus ja õilis meel mestis. Just Türgimaa taevas oli Sakkeuse esiisale ilmutanud kord paljulubava ende, siis, kui nad, talupojad, Plevnat piirasid, ise üles köetud öösistest painajatest, mis nii kiusakalt Võhandu jõe äärde tagasi kutsusid, ja ei hoolinud sellest, et koduigatsus käis sangeima paragrahvi alla. Ja ikkagi oli see Türgi taevas, olgugi et kõik toimus Plevna all, olgugi et türk ei olnud mitte sõber, vaid vaenlane, just kagupoolne taevaserv oli see, mis Sakkeuse esiisale rukkikolli triipu oli lasknud paista, kust võis nagu maakeelsete tähtedega lugeda, et sina, mees, pääsed, kui sa oma südame kõvaks teed ja elamise vihal ei lase kaduda. Beda Türgimaa taevatriipu tahtis nüüd Sakkeuski näha. Ta kulistas viimase kannupooliku kõrisse ja vahetas neile vaheldumisi otsa, algul Ruubenile, siis Priidikule.

Kuidas arvate, küsis ta.

Las käia, ütles Priidik, ainult ära kogemata Pleva poole vahi.

Sakkeus viskas paar kagardunud rublalist laual ning kõndis õllesaalist välja.

Sellest mehest saab asja, ütles Priidik, kui ta oma naisukesele rohkem järele annab. Nad neelasid vaikselt õlut, mõlemad lonkshaaval, sest Priidikul ei paistnud olevat kiiret ja Ruuben pidi end koguma: ta tahtis Priidikule üht ettepanekut teha. Priidiku silmad käisid saalipidi, ta tundis siin paljusid, siin oli oma tuum ja oma perifeeria, Priidik kuulus kõigi eelduste kohalt selt vahekihti. Priidik muigas, sirutas käe välja ja astas peo kahele Sakkeuse poolt visatud rublalisele. Ta nihutas rahad enese ette, puhus neile, justkui oleksid nad tulised, ja lausus: tervelt viis kannu veel. Ruuben mõistis. Ja Sakkeus, kallid, ei kannata seeläbi karva võrdki, lisas tema naaber. Priidik tegi istmel vindi ja hõikas kelnerit. Ilmselt oli see oma poiss — ta reageeris kohe. Kogu raha eest, sõnas Priidik, ulatades Sakkeuse rahad ja lisades omalt poolt veel mõned — juu joodu eest. Ja muusikat, peremees, muusikat, kas mas ei tööta või? Kelner vastas, et siin asutuses saab kõike ja küsis tühjasid kannusid näppides Sakkeuse kohta kus see on? Priidik viipas ukse poole. Ilmselt tähendas see WC-d või midagi muud tavalist. Kelner ei pärinud pikemalt.

Ühed joomased siin kõik, ütles Priidik, kui kelner oli läinud.

Ruuben otsustas veel natuke oodata (las tuleb muusika, las tulevad kannud), aga kindlasti pidi jälgima, et asja ülemäärase venitamise tõttu käest ei lase. Ta nägukuidas aknaristi vari laual liikus — see oli ohtlik märk. Päike ei seisnud, hoolimata kõigest. Ta hakkas kartma, et minetab ajataju, trummeldas sõrmedega laual, ajas segamini nägusid. Nad istusid Priidikut kahekesi lauas, seda ei tohtinud maha magada, uue mehi võis iga hetk juurde tulla. Priidik lõi rusikaga ta trummeldavatele näppudele, ta solvus, punastas. Siis toodi kannud, siis pandi muusikamasinad tööle. Ta hakkas rääkima, ei kuulnud suure lärmi tõttu enam omaenese sõnu, kuulis küll oma pingutusest kalki hääli, kuid mitte mõtteid, esitas nagu lauluteksti, mille täpne tähendus talle enesele kaduma läks ja jäi vaid ähman

ne sellest, mida ta saavutada püüab. Tal olevat üks üks käik. Ta arvab, et asju sõbrameestega seltsis on korda saata kui üksinda. Tal on üks maja, üks aadress. Ta teab suunda. Ta pole külla kutsutud, kuid tema minemine on vajalik, võib-olla temale, võib-olla teistele, võib-olla Priidikule, eks ju, Priidik? Tal on kahe tüdrukut. Ja Priidik mõistab. Tuleb kaasa, joob kohvi, räägib juttu, naljatleb. Niisama. Sest kaks meest ja kahe tüdruku kindlust üksinda ei anna. Nad hoiavad kokku, nad on tugev kui kivi, nad hoiavad üksiku lolliks, ise taipamata, milleks see hea on. Priidik on rahulik, Priidik ei kohku. Ja kui tal aega on, loob ta kampa.

Priidik naeris. Tõepoolest, milleks see pikk jutt. Priidikul on aega küllalt. Ta on vabakutseline universaal. Ta oskab laulda, joonistada, juua, kõike, mida elu nõuab. Ta võtab alati küllakutse vastu, kui külas ei ole midagi tööasjadega. Nii elati suurtel aegadel. Aga Priidik ei kiirusta, Priidik teab, et suur kiire tuleb meelde lasta, kui asjadest üle tahetakse olla. Priidikul on veel viis kannu õlut juua, millest ta vähemalt kaks Ruubenile kingib. Ja pealelõunane aeg on üldse liiga naeris, et midagi armastusest ette võtta. See pole armastus, parandas Ruuben kiiresti. See on asjadest hõõrumine, naeris Priidik teab mida eriti naljakat. Ütleme nii, nõustus Ruuben. Siis on see armastus, ütles Priidik, armastus, see neetud kõriloikaja.

Ruuben pidi järele andma. Tegelikult ei olnud ju kuhugi kiiret. Nüüd, mil Priidik oma nõusoleku oli andnud, võis jälle rahulikult juua. Juua, hoolimata lahtisest haavast. Lärmist üle karjumine oli neid mõlemad tublisti väsitanud. Ruuben pistis käe tagasi veeaukumasse, nad jõid pikkamisi ja mõtlikult. Kui kelner astis möödus, sirutas Priidik käed tema püksivärvli vahele ja käskis muusika vaiksemaks panna. Seejärel kohatas ta ja hakkas laulujoru ajama. See üllatas Ruubenit. Ta teadis, et avalikus kohas laulmine käis paragrahvi alla ja et ohutult laulda võis ainult varem kinnitatud programmi alusel selleks ettenähtud kohtades. Ent küllap oli siin riike riigis, nagu räägiti. Priidiku laul kõlas üha valjemini, kõrvallauas toetati teda, muusikamasin lülitati välja. Ukseorva ilmus kolm tunkedes poissi. Priidik tõusis püsti, vehkis kätega

takti ja laulis. Mehed ukse all võtsid valvele nad rōkkasid temaga kaasa. Nad laulsid üle keskmise. Lõppedes marssisid nad kõik Priidiku lauda istuma. Nad olid elavad poisid, puhtalt riietatud, väljakutsuvad. Nad võisid olla näiteks lavakad. Kannud reppu pihku ja tühjendati hoobilt. Kohe telliti ka uued. Nad jätkus, millest rääkida. Priidik noogutas neile armastavalt isana kõrvalt. Käsikaudu õngitses Ruuben lihtsust veest välja ja poetas nad kotti. Priidiku ja tema vaheline leping ei tundunud enam kindel olevat. Nii möödus tükk aega. Nad laulsid vahetevahel.

Priidik ei vedanud siiski alt. Ta tõusis äkki pool sõnalt ning Ruubenile viidates vabandas lahkumiseks. Teda hoiti tagasi. Nad seisid kõik viiekesi püsti. Poiss veensid Priidikut käega lööma, Priidik tõrjus osavalt nende etteheiteid. Siis sosistas ta nendega. Ruuben kuulnud midagi. Poisid ohhootasid ja naersid. Vaatasid Ruubeni poole. Kui nad Priidikuga minema hakkasid, nägi ta, et poisid astuvad nende kannul. Poiss viga, ütles Priidik, pealetükkivad, aga pole pahad. Nad said meist valesti aru, jätkas ta, aga see ei riku asja. Ruuben vandus. Nii lihtsalt see pähemäärimine ka käinud. Ta jäi koridoris seisma ja pöördus ümber. Poissid komistasid ta otsa. Uks on ikkagi teisel pool, hirmustasid nad ülemeelikult. Priidik tõmbas Ruubeni edasi, keegi ei viitsinud jagelda. Nad väljusid valguse kätte. See oli küps suvepäev. Neid juhtus siiski harva. Pärast iga prao vahel. Tolm ja lapsed segamini. Pargipinkidel puhusid isad tütreile papist pasunaid. Keegi ei läbenud viha pidada. Ruuben vaatas oma seltskonna üle, initsiaalid pidi tulema tema poolt. Ta võis keerata hoopis teise kanti, sukelduda kõrvaltänavaisse, miski ei sidunud teda selle kambaga. Tal oli võim pihus. Lähme, ütles ta, teeme tüdrukutele tuule alla. Nüüd oli ta pealt. Nüüd juba võis minna. Neile anti teed, sest nad lõhnasid õllest ja olid elujõudu silmini täis.

Iga oma närviuuga aimas Ruuben, kuidas raskemuse koorik tema ümbert jälle maha vajub, see kaalalati nii kähku, elu tuli ja läks justkui lennuk pilve vahel. Ta tundis millegipärast, et ta õn maitsekalt mugavasti riides. Ning see oli jumalikult algupärane tundmus. Ta tundis end peaaegu naisena. Ruuben ajas käed külgedele ja lehvitas neid. Ma olen nüüd vab-

hõlmamuse kohal, püüdis ta poistele selgeks teha, aga nad ei saanud aru ning haarasid tal neljakesi kaelalt, tõstsid õhku, vedasid nagu pühapilti keset tänavat. Niimoodi oli ta päikese kuumusele veelgi lähemal, kuskil katusel taoti triangleid ja plekk kohin. Võib-olla on see kõik tõesti ainult armastuse gaasid, mõtles ta, ja tšuudi kõledus elab edasi ja uus elu ei ole veel alanud. Nad tõstsid ta mingile tänavatähele müürile ja küsisid möödaminejailt tema vaatajate eest raha. Ta jälgis sealt ülevalt tänavaelu ning ei mõistnud, kuidas nad temaga nõnda mängida saavad. Lõpuks tõsteti ta alla. Ta kuulis, kuidas nad rääkisid, et ta on purjus. Aga tema meelest ei saanud see enamalik olla, ta arvas, et nooredmehed liialdavad. Ühes ta, hoiame nüüd sinnapoole, kus majad on punetatavad, sest seal ootab meid söömaaeg. Priidik vilpas käega: tema järel, sammumu marss. Nad astusid tema järel kahekaupa paaris nagu lapsed, aga vist ei tema samm tõesti natuke tõntsiks jäänud, sest varsti nägi Priidik ise ette ja juhtis teisi. Kust teadis Priidik oma aadressi, kui ta ei olnud seda öelnud? Või oli ta ikkagi välja lobisenud? Siis oli nüüd kurat pudelist lahti ja nad võisid tema tüdrukud ära narrida. Aga Priidik paistis igatahes õigel teel olevat, ta virutas käed pika sammuga ees minna, et Ruubenil tekkisid gaasid, ta õhutas eneses häbenemata rõhatusi. Kuid talle ei antud aega piisavalt keskenduda. Nad suundusid parki. Kaks inimlast magas pingil loius kohas, poiss ja tüdruk, nende poos mõjus läänemaiselt. Ruuben tegi paar jooksusammu, trügis Priidiku kõrvale ja püüdis kavaldada: kuhu nüüd õige minek? Priidiku nägu oli laipkaine, mõtetest rusutud, põlastav. Priidik ei kavatsenud head, see oli selge. Ruuben jooksis nüüd kogu seltskonnast kümnekond sammu ettepoole, jäi teele seisma ja ajas käed laiali, hõigates: jätke nüüd küll, poisid! Kuid see oli vaid õhatus, millele ta jõudis esile tuua, ja lähenedes purustas Priidik tema kätte. Nad tuiskasid edasi, hoolimata temast, püksid tahtis, lakad lippudena lehvimas. Ta jäi neist maha, tema, armastaja, tema, ainus, kel oli õigus nende tüdrukute puhul lärmata. See oli nüüd õudne, kuidas armastuse meeleolu talle pähe lõi, kurbus valgete pinna keskel, kurbus idaeuroopa hõredate muruplatside

vahel, kurbus oma hoolimatust põlvkonnast. Ta nendele kõikevaid selgi ja samas iseendast võõrandumise ideed. Ta jooksis neile järele, sest midagi võis ju nendele meele jätta. Nendega ühte jalga sammudes oli meele ilm vähemalt talutav kui mitte täidetud. Ta küsis kõrvalsammujalt tolle nime, poiss vastas, et Viirak. Ootatud eesnime, kuid käis ka Viirak, vähemalt üldiselt. Poiss küsis vastu, miks Priidik neid kaasa võtaks. Ruuben ehmatas ja pidi paar järelevõtusammu tegema. Priidiku rikutus hakkas end niisiis üha uute kantside pealt näitama. Te ei pruugi ju temaga kaasa joosta kogeles Ruuben, ent poiss vangutas pead, siis pilgutas oma vesist silma: ega sinagi pruugi temaga kaasa minna, eks ju? See oli Ruubeni jaoks jälle üllatav nime, hirmuäratavalt lapsik. Ruuben tahtis nüüd teada saada, mis selle kõige taga peitub, kas on see ühe elukutselise kaabaka künism või elamise absurdsus üldiselt. Sa ei saa seda teada, vangutas Viirak pead, just kui oleks tema käest midagi küsitud. Kust imbu informatsiooni, asetaski Ruuben küsimuse nüüd teistpidi, pidades silmas seda, et tema polnud Punapea aadressiküll oelnud. Teda ei imbu, ütles poiss, vaid teda laulvoolab igast kuradima kohast ja peaaegu kõikjalt saadakse teada peaaegu kõige kohta siin väikesel maal. See plika ei ela ju suures sinise sildiga litsimajas, hüüab Ruuben, et tema kohta kõikjalt teada võib saada. Ei tea iial naiste kohta, kus nad tõeliselt elavad, vastab Viirak, nende unistuste bordellid on tõepoolest sinise

Nad väljusid nelinurksele platsile, mis oli kivisõjapuruga üle puistatud. Paremat kätt platsi serval kõhnas kolm hiiglaslikku angaari, kuid muidugi ei hoitaks neis lennukeid, muidugi mitte, need olid kaubalaod ja müügipunktid. Siin olid poisikeste parimad rattakorrad, siin asus linna termiline tsentrum: suviti lõõgastati siin päike erilise vihaga, nii et kuiv süsi oli süttimas äärel ja südamehaiged käisid temast kaarega mööd. Sompus ilmadega oli siin midagi vahemerelist, paradiislikku: angaaride hiidkõlaritest kostis muusika, laste sed larmasid, mahedas vedelas õhus näisid rõivad elavloomulikult värvilistena, peaaegu mürgistena. Nad tõeliselt armastati seda kohta ikkagi detsembris, sest kui plats oli täis sooja vulisevat vett ja angaari ümber haljendas rohi. Seda ei peetud stiilituks na

kehtalviist vihma, see ei häirinud silma. Ja enne nääreid angaaride müüjatarid jälle oma armsamad linnad magnetofonidele, angaarides korraldati näärilaat, kinniskutega lapsed puristasid soojas vees, uimased naised istusid õitseval rohil. Kuni plats äkki jäätus ühe ööga kärbus rohi. Vinge tuul puhus nüüd kogu linna talve platsi kohal idast läände, puhus ohjeldamatult, puhus kärnadesse nina ja põsed neil, kes nende juhtusid. Ei olnud kõledamat paika terves linnas ja looduse poolt antud liuväli seisis kasutamata, ainult harva ukerdas mõni koerahulgu üle jää. Angaarid olid sel ajal suletud, ustel seisis papist sildid «Kevadeni», mis kadusid kiiresti jääkorra alla.

Ruuben teadis sel päeval üht: siin on jäletumalt vastu võetud kõndida, bensiniüving ujub kivisõe kohal, angaaride poolt õhkub tulise metalli lõhna, platsiäärsete individuaalide klaas on laineliseks sulanud. Ja kohutav vaikus, milles sammud näisid otse taevast vastu kaja. Kuhu oli jäänud see sajapäine leemendav rahvahulk, kes sind igal meetril püüdis üle kavaldada, sinust mitte tormata, sinu rada sulgeda? Kuhu lipud ja lennukid, käärin, ragin ja soigumine, kõik need haisud, mis sinuga kaasas käisid ja mis isegi läbi vingugaasi enesele teed murdsid? Ei midagi enam. Vaid kivisõe raske kruusid kõrvades, kolm metalset kukalt kõikumas silmade ees ja nende vahel, jah, nende vahelt vilkumas neli-nurkne laik üle katuste, just seal, kuhu nad minema pidid, just mäeveerul, just sellesama maja katus võis see ollagi. Võib-olla oli see tõepoolest üksnes armastus, kogu see lämmitav põletusainete lõhn, millel polnud enam mingit seost igapäevase elamisega, kogu see metalne põlgus pehme, sooja liha vastu? See vaikus, mis ootas ainult ühte välgulööki, punapäise tüdruku silmatuust. Ruuben rabas Viirakul käest: kuhu sa tormad, hull, selles katlas, keegi ei oota sind, see ei ole ju sinu armastus, mis sult mõistuse võtab. Kuid Viirak andis sammu jälle õigeks ja kihutas edasi. Ruuben sattus paanikasse. See viiemehepomm, mis söekiviplatsi kohal ühe tüdruku hõbedase katuse poole lendas, läks rüüstama tema enese pesa. Ehkki lihalikkus hakkas kaotama oma mõtet, pidi punapäine tüdruk jääma terveks, terveks ka kehaliselt. Nad suundusid kahe angaari vahelisse käiku, otsejoones kuumusevoole vastu, ühte

sammu lüües nagu paratamatus ise — ja polnud v
 ühtegi tüdrukut, Ruuben, kelle poole sa üksind
 oleksid saanud joosta —, kasvavas heleduses ei näinu
 silmad enam katuseid angaaride taga, ent seda võima
 maks paisus ohutunne. Ruuben surus end Priidiku kõ
 vale, võttis nagu laps tema käest kinni — tal hakk
 võhmast puudu tulema. Ta proovis midagi öelda, ke
 lavat, ähvardavat, paluvat, aga ta ainult vingus kog
 nud mehe käevangus. See siga Priidik ignoreeris tee
 fanatismiga, milles tuli ilmsiks sirgete kulmude poten
 siaal. Ma ei ole selle plikakese kojamees ega eunuhi
 pigistas Ruuben läbi luksatuste sõnad siiski välja, ag
 ta ei ole mingi masstüdruk, kelle poole tasub kamb
 joosta, ta ei ole vahtimiseks siin maailmas väljas, va
 ainult... ainult, ja ainult mina olen see mees... Ta
 ei jõudnud rohkem ja tõmbas Priidikut käisest taha
 poole. Priidikule see ei mõjunud. Kuula, mees, ütles
 siis Ruuben, kui ta jälle rääkida sai, sina ei tule tä
 siiski mitte sinna majja, kuhu ma su kutsusin, j
 koos oma kutsikategagi mitte! Priidik peatus ja tõst
 käe. Üks oli vähemalt selge: ta lööb. Teinekord j
 vähem, kui elada tahad, kuulis ta Priidiku sõnu. Joo
 dikularhy, ütles üks puhastest poistest, temaga
 maksa käsi määrada. Nii süütu ta nüüd küll ei ole,
 teda lüüa ei tasu, ütles Priidik, ja Ruuben vist ise
 naeratas selle peale. Tema meelest oli kõik siiski liig
 tõsine, et rusikaid kas või enesekaitseks üles tõsta
 Kakluseks valmistumine oli ju alati poos, agressiivn
 žest mõjus labaselt. Ta oli rüütel, kes kaitses daami,
 pidi tegutsema nõnda, et daam puutumatuks jääks. Ta
 tundis, et peab laskma ennast peksta, sest peale peka
 mist oli Punapea kaitstud. Siis hakkas Priidiku ka
 tema näo suunas liikuma, see ei olnudki rusikas, va
 avatud pihk, ja see, mis nüüd tuli, oli kõrvakiil, n
 süütu sõna, peaaegu poputamine, ent Priidiku sünni
 pärane virtuositeet üllatas jälle, sest kõrvakiilul, nag
 selgus, oli selline jõud taga, mis Ruubeni lödva keh
 süte peale kummuli virutas ja mõneks hetkeks tem
 suhted asjade reaalsusega katkestas. Siis olid tema sil
 mad jälle lahti, ta lamas hõõguvatel sütel, pinde kait
 ses kukalt teravuste eest, suu oli tolmu täis. Tema
 räägiti jälle inimkeeli, see ei olnudki veel armastus
 põrgu, ei, pidi veel siinsamas edasi rassima, ikka ja

ja ette ja sisikond gaase täis. Ta liigutas pead küljele,
 väsinud furgoonveok oli läheduses peatunud. See oli
 kollaseid pehmeid toole, millest teda tühjaks laa-
 di. Aga temaga räägiti teise külje pealt. Ta pöördus
 nii, nagu taheti. Suured tolmused püksid kasvasid
 ta kae juurest kõrgusse ja kuskil üleval kõikus ka
 saajapata, aga kohe selle kõrval leekis päike ja pimes-
 les silmad, nii et võis öelda: Priidik oli ülekuulamise
 organiseerinud.

Kui sa nii väga tahad, rääkis Priidik, jätame selle
 aja tänaseks katki. Aga naistega minu ees ärbelda ei
 maksa.

Ruubeni hääli oli tuhm, kui ta mõnuga vastas: lähme
 ära, Priidik, teeme neile plikakestele tule alla, õhtu-
 tag tuleb minu kulul.

Priidik kummardus nüüd veidi allapoole ja oli oma-
 laadi hämmeldunud: sa ei kahetse oma sõnu, poiss, kas
 loodi ei?

Ei, lausus Ruuben. Nüüd on see plika minu oma, sa
 kaotasid, Priidik.

Kui sa purjus ei oleks, poiss, ütles Priidik, saaksid
 sa veel kõva nahatäie.

Jah, pekske mind, ütles Ruuben, neli nurjunut.
 Tänaane päev läheb täie ette.

Anna käsi, ütles Priidik, aitab sulle seal vedele-
 misest.

Ruuben ei kuuletunud. Nad tõstsid ta väevõimuga
 püsti.

Mida edasi, küsis Ruuben. On teil ettepanekuid?

Millal sa mulle kätte maksad, poiss, küsis omakorda
 Priidik ja mürgine muie mängles ta huultel. See oli
 väärt hoop ja see tuli sulle kasuks, nagu paistab.

See jääb võlgu, mees, ütles Ruuben, sest sind ei ole
 millegi eest lüüa.

Sa ei karda kohe sugugi enam, ütles Priidik, okay,
 baby. Nad läksid jube järsku oma suure ülbuse kohta.

Ta seisis võidukana, olles uhke sellele paigale, kus
 vaenlane sai tagasi löödud, ja oli kindel, et tal on kusa-
 giti aumärki oodata. Tema teeneid võis õige naine juba
 ära lugeda. Suurest rõõmust unustas ta platsi kohal
 minava kivisööpalavuse, pühkis aina high, justkui otsiks
 sellest lõbu, ei pööranud sugugi mäeveerul helkivate
 katuste poole, läks hoopis ja uuris, mida mööblifurgooni

juures paistab. Küllap oli ta peaside parajalt räpane küllap leiti tema välimusest ülekohtu jälgi. Igatahes andsid laadijad suurest kollasest hunnikust ühe tooli talle istumiseks ja näitasid veel käega: istu, istu. Ehk ta siis istunud selle tolmu sees, keset suurt platsi, harts pea ümber, jalg põlvel, mõtted roosilised, Huckleberry Finn. Angaaride ette kogunes inimesi tänavalt kuumusest hoolimata himustati näha uut kaupa, mida peeti defitsiidiks. Õhk värises platsi kohal. Lähemal individuaalmajade aknad olid kuumusest vikerkaarevärvilised. Ta nuuskas üle kollase tugitooli käsitoe, avaldada tänu laadijatele, kes tegid samamoodi, ilma rätita ja väga sageli. Värske õhu vaegus üha kasvav, ent samal ajal ka ootamisrõõm. Ta nägi, kuidas paarikümmend meetrit eemal, keskmise angaari juures, seis juba soliidne inimegrupp.

Ta jäi tukkuma, teda ei segatud. See oli kõik pärast keeluseadust. Ta kuulis mingit muusikat, härdus elamisest inimeste maailmas. Priidik ei ole paha poiss, jõudis ta mõelda, ent ta on hingelt ärimenes ja selliste ei ole siin ausat tegevust. Siin haiseb. Siin lehkab. Siin on maapõue inimvaenulik lõhn: klaas, süsi, metall. Ent see ei olnud põhiline. See oli terviku lahutamise osadeks. Siin haies armastuse järele. Siin haies armastuse järele.

See oli armastuse lehk. Vängeim kõigest, mida teatati eluvoodi, milles lamas teki all Punapea. Ja inimesed sumisesid poolsõõrina tema ümber, vaatepilt oli realistlik, voodi oli realistlik, lutikamusta ja roosteplekidega. Ja kõik oli nagu tulevik. Inimesed valvasid voodi ümber. Mitte ühte neist punapealistest ei saanud ta üksinda, nad olid kui riiklik omand ja ajasid riiklikke asju. Ruuben tõusis kollaselt toolilt ja läks voodi juurde.

Ing, hõikas ta poolihääli, et magajat mitte ehmatada. Sel tüdrukul oli halb komme pealelõunati põõnata. See oli ärajooksmine päeva eest, sama, mis koolipoisil kartus kahte saada.

Tõuse üles, Ing, hüüdis Ruuben, elu magad maha.

Mügar liigutas ennast teki all, ajas käed serva vahelt välja. Tal oli seljas luitunud kodukittel. Ruuben ootas vaikelt: ärkav inimene on alati natukene uus selle

maailmas. Siis avas tüdruk silmad ja nägi Ruubenit. Ta kargas põlvili ja tõmbas teki sülle. Tema nägu oli punane, juuksed sassis. Poolsõõris rahvahulk mulises lauplaanil lõbusalt, ent püsis siiski korrektsuse piirides. Punapea näost oli näha, et rahvahulk on talle seljatanud. Kurat ei varjanud end seal. Rahvahulk oli rahumalas ja ohutu. Ta näis omaette palvetavat. Tagane, saatan, tagane, kuulis Ruuben neid sõnu. See kõik on ületatav, mõtles ta. Karga aga plikale takka, kuulis ta rahva seast. Libu roll õnnestub sel alati, hõikas naisehääli.

Mis sa tahad, sosistas Punapea. Ene, hüüdis ta selja tagant.

Teda ei ole, ütles Ruuben, mitte kedagi ei ole tegehanud peale minu, sest nad keegi ei suuda sind välja seada.

Sis ei ole mindki, ütles Punapea.

Miks sa nõnda räägid, küsis Ruuben.

See tüdruk, kes on ainult sinu jaoks, kahupea, ei ole enam õige tüdruk.

Punapea põski mööda voolasid higitilgad, see oli ebausumulik. Sest pilved olid juba ammu päikese ees ja näis, et Eestimaa stuvi on end paari päevaga läbi põletanud.

Ma ei ole ju midagi nii ebardlikku, ütles Ruuben.

See ei ole armastus, vaid tapmine, lausus Punapea.

Ruuben puudutas madratsit ja heitis pilgu voodi alla. See oli risu täis nagu ühiselamutoas. Siin oli saunavann «Ainult jalgadele», mingi kolmnurkne liikumärk, restoranidest varastatud kahvleid ja nuge, pudeleid, milles oli kord loksunud soe taksoviin — kahe ka need poisid kokku vedasid, kui külla tulid. Ta vaatas veel kummargil olles üles. Punapea küünitas üle voodiserva, et näha, mida ta teeb; nüüd tabati ta teelt, ta niutsatas ja pillas ülalt higipiisku. Ruuben kukus saunavanni voodi alt välja, astus sinna jalgu, pani käe kõrva äärde ja manas näole idiootliku ilme. Rahvas sai aru, et see pole ainult loll nali, vaid ka monopoliseeritud seksi allegooria. Poolsõõr plaksutas käsi ja naeris.

Mind määrima sa ei ulatu, poiss, ütles Punapea ülalt, ehkki ma tunnen end mõnikord nagu liha pannil, millele sinusugused vaid uut õli peale valavad. Tule ja

tapa mind, kui sa suudad, aga sina teed märke. libad nagu kass minu ümber oma armastusega, aga ei aita enam meid kumbagi, sest ta on juba mööda. Tule ja tapa mind, sõida nagu autoga minust üle, jääb meist midagi ka maailma järele.

Ja Ruuben astus vannist välja, võttis selle sangapühipihu ja lennutas rahva sekka. Lavastaja pakub ilmselt üle, kuuldus rahva seast. Rahvas vaikus. Ta vaatas üles ja nägi nagu tuhandeid lapsenägusid paistmas läbi teki, läbi kitli, läbi tüdruku kõhunaha.

Ei, sind määrima ma ei ulatu, mõtles Ruuben, ehk ka parimad naised võetakse viiekordselt, aga sind suudlema küll.

Ta ärkas ja asus silmituna jooksuma. Ta pidi jooksuma, sest see ei olnud tema linn.

See oli teine linn, näis, et asjalikum, tõsisem, puhtam, ja ometi võõras. Siin võidi sind tühi asja pärast läbi söimata, kõrvakiile jagati lahtise käega. Siin eputatud raskemeelsusega. Siin oli iidsetest aegadest soolaga kaubeldud, siin tundis tööline end peremehena. Siin ei olnud noorus püha, vaid talle vaadati kui lõnguseajale. Ent isegi siin elas veel erakorterites tüdrukuid. Ja seetõttu jäi lootustki üle: äkki on nad kolm ühest linnast, need tüdrukud ja tema. Seal nemadki olid võõras linnas, kui elasid erakortereis. Äkki on nad kaugest keskajast, nemad, kes peale enesest ka teisi usuvad. Äkki oskavad nad naerda nagu nunnad. Kui ta näpud vastu hoovivärava puitu surus, jäid neile pigiplekid peale, väravakaart läbides ei olnud ta veel jõudnud keskenduda, hoovis seistes tabas teda äkki korrastamata aistingute virvarr: kivid, kassid, aknad. Ta oli liimist lahti, varaõhtune aeg oli liigestest lahti; see ei olnud vallutaja hoiak, mis end peale surus. Ta seisatas, püüdes eneses midagi koondada. «Su riiv on lahti kui kesksuve taevast, mu süda on tinast, mu huuled on vaevast: mind oota.»

Vana elegantne punnlaud, kõvasti pehkinud, haruldaselt kerge ja inimlik. Kõrge kolmekorruseline sein ainult pisikese pööninguaknaga katuse all. Õuel kõsapesuköök, akende asemel vineerid. Siin pori sisse kuulvanud kassijäljed, pori igal pool segunenud briketitõlmuga. Rauga kõhatused läbi majaseinte. Siin nad sisendasid. Käisid igal hommikul põlvini poris ja korjaskid

trepikäsipuudelt tuberkuloosipisikuid. Ent õitsesid elasti ja isegi kampsunitel ei olnud hallituslõhna küljes. Tüdrukud ei paistnud agulit enesega kaasa tarivat. Ruuben oli juba jõudnud välistrepist üles ja sisenes hoonesse. Pime auk. Ainult teisele korrusele viival keerdtrepil paistmas sõõr. Korterinumbri järgi elasid nad teisel korrusel. Ta hakkas mööda treppi tõusma, valjudes aegamööda esimese korruse imalast peldikutähtsust. Võis oodata kohanemisraskusi, mida ei saanud vältida, kui olid rünnanud inimest vaid väljaspool tema suuaset, väljakute ja tühermaade avaras hingest. Priidik mängis musta mängu, kahekesi oleksid nad siit lauldes ära läinud. Trepiastmed olid tundlikud kui trumminahad, kogu maja kõikus ja vääksus, seitse korterit klatšis kaheksandat. Ta jõudis üles platvormile ning jäi masendusse vaikuses seisma. Ta ei tajunud siin majas mingit pooltoone, ainult kas lõputu naging või surmavaikus. Aguliäärnused. Ta kordas mõttes valmismõeldud tervitussõnu. See ei kindlustanud küll kogelemise vastu. Ta pobises midagi tervitusetaolist nina alla. Ei, ei kogelnud. Kuid minnatahtmine kadus nagu ära. Ta otsustas siiski kaeda veel igaks juhuks viljapuuaeda. Raputas teadlikult keerdtrepi käsipuud. Neil pidi olema selge, et keegi ei kavatsegi siin hiilida. Ta raputas ja kuulis, kuidas kukuvad vaasid võbisevas majas, kuidas langevad viigilehed ja vajuvad kokku Potjomkini külad, ja läks väärakalt trepist alla.

Ja jälle lõi talle vastu see vaba soe õhk, mida oli vaid paariks nädalaks kesk Eestimaa suve. Kalasuutsutamistsehhi korstnad varjutasid aeda, kuigi asusid teisepool rohelist planku, mille peal jooksis neljas reas okaspuud. Läbi traadi lendles vaid kärbsed. Õhus tundus suutaukala lõhna, ent ka tahma oli omajagu. Ta murdis teed läbi tikripõõsaste, põõsad olid vanad ja käest lastud, marjadel oli kae peal. Õunapabulad andsid ehk enamgi lootust. Aga lilli, lilli, lilli. Neid oli siia kiregastatud, iga vabama platsi peale, nad õitsesid kollaselt ja sügavsiniselt ja samettraagiliselt ja ebainimlikult ja õunapuude vilus isegi ebainimlikult mõõdutundelise intensiivsusega, puhtalt ja jahedalt, justkui ei olekski õitsemine peibutusakt, vaid tarkus, mida meie ei tea. Võib-olla et see oli äärelinna filosoofia, millest nii kerge üle vaadata. Ja siis tuli liigutus. See võis

tulla siitsamast tikripõõsa tagant, aga ka kaugemal. See oli kindla peale hoiduda püüdev liigutus, nõrgemale olendile kuuluv: loomale, naisele, lapsele. Kuuhoiduvus ei tähendanud veel ohutust. Pigem hoiatusära nori. Ja nõrgemas peitus ju alati fanatismi, ta austanud võrdsete reegleid. Ruuben lükkas õunapuuoksi kõrvale, kuulatas. Kuulis kalakombinaadi kornate vuhinat. Läks kukesammul edasi. Ei teadnud mida vaadata. Ja siis silmas ta tüdruku koolutatuselga. Tüdruk tegi tööd, ilmselt rohis, ei näinud midagi. Tal olid jalas lühikesed püksid ja kuklas krunnikeeratud juuksed. Oh, kuidas ta vihkas neid krunne, neid paiseid naiste kuklas! Talle oli nii palju räägitud, kuarenenud on naise maitsemeel, kuid ta teadis juba oma tarkusest, et see kehtib vaid niivõrd, kui võrd meenaisel kantsikuga taga käib, ja et oma sooüksinduskaob naisel igasugune vajadus olla maitsekas. Ja siis see siis oli. See oli ju Eneken. See oli ju seesama tüdruk, kes seal parajasti lühikeste pükstega kükkis mulda kaapis. Mingi niidiots oli niisiis käes. Ruuben naeratas omaette, katsus millegipärast kõik tasku igaks juhuks läbi, vaatas taevasse. Pilvede püha. T rabistas läbi põõsaste lähemale, jäi okastesse kinnihõikas pisut enneaegselt «päevast». Eneken jõnksatas ja tõusis püsti. Seisis ta ees, käed-jalad kummaliselaliali, põsed võibisemas.

Tere päevast, kordas Ruuben, tulin külla.

Läks nagu läks. Ta tahtis esimese hooga alati liipalju ära öelda ja oli seetõttu ebasümpaatne.

Kas mulle, küsis Eneken tasa ja nii võimatult koduselt, et Ruubenil käis külmaviirg üle selja. Ta tundis et see ei ole tema element, ja ta tundis, kui võrd seda vajab — ja kui ohtlik see talle on. Eneken kogus end veelgi, punastas, näis aru saavat, jah, näis arusaavat, et poisile ei meeldi krunnikeeratud juuksed. Ruuben sisendas küll juba endale, et see on tühiasi ja et vaatenurk peab püsima eetiline.

Ma tulin teile üldse, ütles Ruuben, teie korteris. Kõigile. Kui teil just mahti on. Kui just väga kiire ei ole.

Meil ei ole kunagi väga kiire, ütles Eneken naerades ja Ruuben ei saanud aru, mis võim seda tüdrukut üleval hoiab. Neil oli alati kas midagi puudu või

midagi üle, nad olid alati kas all või peal ja sa ei leidnudki hetke, mil sa ei pidanud end pingutama. Tüdruku käed ja põlved olid mullased, laiaotsega lühikesed püksid kiskusid külgedelt üles. Tal olid nii pikad sääred, et ei tahtnud püksiaukudessegi suutades lõppeda. Ta proovis end mullase käega kohenadata — sellest ei tulnud midagi välja. Ta naeratas jälle. Ruuben tundis, et kui see tüdruk praegu ka alasti tema ees oleks seisnud — ikka oleks ta naeratanud. Midagi lihtsat ja võimukat oli neis mõnikord.

Ma ei ole üldsegi valmis, nagu sa näed, sõnas tüdruk, ma peaksin end veidi pesema.

Ara katkesta minu pärast, ütles Ruuben, sa ei pruugi ju seda üldse.

Aga kui kraan siinsamas plangu ääres on, ütles tüdruk. Ta naeratas üha julgemalt.

Ma oleksid mind nagu oodanudki, ütles Ruuben teravalt, et tüdrukut natukenegi häirida. Eneken langetas silgu, ent see ei olnud kohkumus, mida ta varjas. See oli võidurõõm. Ta pöördus, et minna end pesema. Ta juba oma mullakriimudestki reitel lõbu tundvat. Ta mängis naist ja seda ei oleks Ruuben temast küll oodanud oodata.

Kuule, Eneken, püüdis Ruuben taas alustada.

Ma ju kuulen, Ruuben, ma ju kuulengi.

Kas sa oled üksinda, küsis Ruuben otsustavalt. Tüdruk pöördus.

Ei, aga sinuga ju, sõnas ta ja punastas seekord jälle.

Kas Punapea on kodus, küsis Ruuben mornilt, mul on lilled kahele. Ja teda tahaksin ma kõigepealt näha. Ma olen tema ees süüdi.

Tüdruk vaikis. See ei ole mingi põhjendus, ütles ta. Ja see ei ole üldsegi sündsusetu, kui sa näed, kuidas ma oma jalgu pesen.

Kindlasti mitte, vastas Ruuben tigidalt, sellepärast ma ei tahagi seda vaadata.

Ma oled nii toores, ütles Eneken.

Jah, rõve, vastas Ruuben.

Mitte rõve, vaid toores. Vett täis, ütles Eneken.

See kõik ei ole ju lõppude lõpuks sinu asi, sõnas Ruuben peale pausi, kui ma seda tüdrukut nelja silma all tahan näha.

Ikka mine siis, ütles Eneken nüüd juba varjamatu

irooniaga. Võib-olla veel kahetsed seda, millest sa ilma jäid.

Millest ma jäin, küsis Ruuben halba aimates.

Tüdruk naeratas. Ruuben tundis õudust. Ta ei uskunud oma kõrvu.

Mine, mine, ütles tüdruk. Ta magab. Ja ta ei ole nii lahke kui mina.

Ruuben ei teadnud, mida teha. Ta tahtis äkki ära koju, sooja ahju ette, soojade tekkide vahele, mänguasjade juurde. Kuid seda ei võinud ju pooleli jätta. Hüvitust ei oleks hiljem leidunud.

Võin ma sulle vähemalt lilledki anda, küsis ta tüdrukult, kes nüüd ei olnudki enam justkui tüdruk.

Siin aias, küsis Eneken omakorda pilkava tooniga, aga kummalisel kombel taastunud emalikkusega. See aed on ju lilli pilgeni täis.

Ma tahaksin teada, milline sa üksinduses oled, jätkas Ruuben peaaegu iseenesele ning tajus, et selle spontaansusel oli mingit üllatavat mõju. Ta astus tüdruku juurde ja suudles teda laubale peaaegu kinnisilmisest ta kartis talle otsa vaadata. Seejärel eemaldus ta kiiresti ja jooksis maja välistrepist üles. Kaks tüdrukut oli juba terve maailm, ent üksainuski oli hirmus, kui ta enam äkki ei häbenenud.

Ta seisis ukse taga, koputas närviliselt ja nõrgalt. Ära ärka, palus ta mõttes. Miks ta koputas, oli raske seletada, vahest seetõttu, et liiga palju oli kaalul, et mitte koputada. See kummaline elu. Vastust ei tulnud. Vaikimine tähendas nõusolekut. Nagu pimedus öös. Sisse. Sees. Soojuses. Lõhnades. Magusas. Pliit ja külmutuskapp. Seinal Soomemaa kell: mees tagumas kirvega puupakku iga veerandtunni järel. Väsimatu mees. Siis poolpaakil üks järgmisse tuppa. Suur randevuu on alanud.

Ta tõmbas kingad jalast ja liikus edasi. Sökkides tundis ta end üllatavalt mannetuna, peaaegu püksata. Kingad tähendasid tema jaoks palju. Teda hämmastas korteri kuivus. Ta ise oli üle kere niiske, tema suur pahisev nina sügeles. Kõik oli nii kuiv, et ei julgenud puudutada, võisid asjad ära ligastada, neile halba lõhna külge jätta, tapeedile, lambikülitile, uksekingile. Ta tonksas poolpaakil ust õlaga. Pühkis taskurätiga sõrmi ja astus tuppa. See magas seal. Suurräti all

lebas ta kerratõmbunult, selg Ruubeni poole. Vaid punane juuksepehm näis olevat ärkvel ja upitas end risti serva alt välja. Ruuben vihkas oma leemendavat nagu.

See oli kõrge madratsiga voodi viiekümnnendatest või kolmekümnnendatest (ta ei teadnud iial), kapitaalne kaheinimesevoodi, kuhu ka kolmekesi võis lähedalt ära mahtuda. Ja ristipidi isegi neljakesi. Punapea keha viskus voodisse nagu merre. Teda ei ulatunud niisama katsumagi, pidi põlvili voodi peale ronima, see aga ei olnud loomulik. Kui sellest üldse hoolida. Sest tal oli ürgulikult kiire, kui ta ei tahtnud oma elu tippphetki sinult tagantjärele suureks tunda. Pidi naistest ees-aju võtma. Need ei kahelnud iial. Ja nad ei olnud loomilised. Neis ei olnud seda ainetki, mis nalja sünnitab.

Ta ronis voodisse. Tema oli küll naljakas. Muud ei jäänud lihtsalt üle. Ta ei uskunud, et teda võidakse iial süürasena näha: penina tudengisängis, tagumik püsti, silmad kilavad. Aga muidu ei ulatunud ta seda laetegu vaatama. Too näis nii sügavalt magavat, et magas vist isegi oma unenäos. Ruuben ajas kõrvad kikki, sõnus Enekeni pikameelsem olema ja laskis pilgul vaibuda tüdruku kenadusse. Ta ahmis vaadata kõike, mida vaadata andis: raseduskogemuseta keha metallet õrnust ja leegitsevate juuksetuttide segadikku, ta vaatas haprust ja hoolimatust nende une-olekus, ta nägi, kui rikas pingetest on see tüdruk — ja üldsegi mitte kurb. Kuid midagi jäi puudu. Ta ei näinud lapi-keetki tema nahka. Ei silmi ega suud. Ja niimoodi ei saanud ta selle tüdruku siiski veel suhelda. Ilusaid skulptuure oli ta lapsest saati armastanud, nüüd võis ta endale lubada ehk rohkemat. Ta võis lubada endale armastust suhelda inimesega. Tal oli pass juba mitu aastat lausahtlis valmis, nüüd võttis ta selle sealt mõttes välja ja palus luba vaadata naisterahvast — ta pidas seda oma konstitutsiooniliseks õiguseks. Nagunii ei jäänud selleks hiljem enam piisavalt aega; ta teadis, et isegi parimad mehed on seda oma elus vähe saanud. Jah, see element oli elavhõbe. Ta tõstis käe. Ei olnud kaotada mitte midagi peale armastuse, aga seda teha ei saanud. Tõstis käe ja eemaldas ettevaatlikult tekiserva tüdruku näolt. Allapoole suud ta siiski

tõmmata ei söandanud, kartis unenäo katkemist. Näha olid kulmud, ripsmed, laud, silmaalused, põnnukid, nina, ka natukene kõrva juuste varjust. Sinisvöödid silmade all olid metafüüsiliselt uhked, kuid olid selle tüdruku kõige kaitsetum koht. Nad olid narkus, neist tuli alustadagi, ent veel ei olnud teada se nörkuse iseloom. Veel püsis saladus.

Märkamatult vajus ta mõtiskellu. Märkamatult kol voodilt uuesti alla. Vahtis, käed puusas, läbi akna pa vaid kalamaja korstnaid. Kajakad ootasid katu värske kala tulekut, julged linnud, kõige julgemad linnas, ülbed nokkijad. Rohelised õunavissid paist otse akna taga, nad olid külmad laskuvas päikes Kuskil all kõndis neiu Eneken ja ei tulnud miskipär üles. Ta oli taktitundeline tütarlaps. Taktitundeli kuid pagan. Ent Ing magas üha sügavamalt; unen vajusid koormatena tema peale, üha enam muut tema nägu erinevaks sellest, mille järgi teda täna tunti, ta magas surmaund, aga Ruubenist ei oln printsi. Ta võttis oma kilekotist ükshaaval lilli ja te pis neid laual seisvasse vaasi teiste lillede vahele, van olid kõik topitud ja arukal tegevusel ots peal. Na nüüd konspekte, mis lebasid madalas virnas, kõ kaaned vastu laudu karvaseks hõõrutud, kõigil lehe karvased. Siin seisis suur-suur kõrgkoolitarkus, lähtus tulevasse ellu, viietuhanderublaalse diplomi sa Ta lehitses neid kaustikuid, püüdes mõistatada, k tähendusrikas on siin iga sõna, olgu see «sündikali lik» või «anarhistlik», «kabalistlik» või «illusionistlik», «roiskumine» või «progress». Siin-seal leidis ta le äärtel rosette ja miniportreid, mõnes kohas igapäev seid tüdrukulikke mõttesähvatusi: «täna õhtul saa Tipp kuradile», «näib, nagu oleks mul vesi kingas» ja Millegipärast oli lehenurkades väga palju hüüdsõ kõigil hüüumärk taga: «ahhoi!», «ohhoo!», «nunnadi jälle «ohhoo!», siis «üüit!», «plumps!», «kikeriki!» jälle «ohhoo!». Võis arvata, et loenguteemad ei sun nud neid päriselt rahuldada. Mõnes kohas tekstis vigurdatud käekirjaga, surudes seda vasemale ka või kirjutades imeväikeste tähtedega ja tähtede pikade sabadega või tehes hoopis infantiilseid tru tähti või lisades eestikeelsete lausete vahele väga r vaselt toonitatud võörkeelseid sõnu, nagu «persecutio

Prunk». Ruuben mõistis neid täiesti. Miks ei pida nad kõrges koolis sodima, kui olid seda keskkoo tegema harjunud. Sest kogu keskkool sodis. Taga need ja viimased lehed olid kõigil räpased, hoolika kandsid kaustikute vahel lahtisi lehti ning sel võis täiesti ohutult ka roppusteni langeda. Ta kor neid sõnu mõttes: «daddy», «Prunk», «persecution». uuesti. Vaatas neid kaustikuid, mis lõhnasid ja väsimuse järele. Nägi kajakaid korstnate otsas, otadati värsket kala. Ära ärka, Ing, ütles ta. Lüangi valgus läbi ruutude. Kõik aknad olid kinni. Toas jah. See ei olnudki tuba. See oli suletud ruum. See tempel, pühakoda. Siin lõhnas kõdu ja lihapatu. Ometi ei olnud see tüdruk kurb. Ometi ei olnud pühakoda kurb. Siin lõhnas suve järele, kui ise- vast võitu saadi. Siin oli nii vänet reaalsuse na, et ta seda ei talunud. Ta kuulis vaid aguli kohalavat laulu. See oli nukker ja mehine laul. Ta tun- et see kuulub talle, on liha tema lihast ja luu tema Ta seisis keset templit, tema ümber oli suvi, ta ise seda ei olnud, sest tema oli vaheaste, ja tema oli vaheaste, ja naer oli vaheaste. Suvi, mida oli alati kahtlustanud kuskil olevat, ent mitte siin, omaises agulis — tema ümber oli suvi, kuid ta ise ei küündinud. Ta küündis vaid templi eeskojani, muusadeni, romanssideni. Kuhugi kaugemale jäi midagi veel. Igavene müüriladu ja aetas kivi kivi Kusagil lehvis ütle mata kaunis ütle mata sõna. ta oli tulnud vaid, et rikkuda selle toa õhku. Ta tahtnud määrda puuderdatud pindasid ja maksta Helgus, et ei olnud, mille eest maksta. Ta tundis, need kaks andestavad talle pigem viha kui harduse et nendega rääkides ei oleks ta tohtinud mõttes mõtles ümiseda.

Ta pööras end ümber. Seal lamas see lihalik meistri- igavene linn ja tupehoidja. Ta läks jälle lähe- proovides võtta veel viimast. Oli selge, et Ene- ei tule. Eneken laskis neid olla kahekesi, sest ju ikka kahekesi olema. Kuid ei saanud olla kahekesi suvega, millel ei olnud otsa ega äärt. See oli maailm ja midagi sellest ülegi. Siin ei olnud või- omada. Siit ei saanud varastada midagi kahekesi- tarbeks. Siin oli see, mis kuulus kõigile. Ta

haigutas ning teadis, et saab seda veelgi teha. Vaimne kõrgepinge avaldus ikka labaselt. Läbi nähti õitses imeline aas. Tema serval kasvasid kuldpeised pöösad. Ja mitte romansse ei lauldud selles toas, mida need naised oma kõhuga maailma kandsid, alguseta ja lõputa, valge ja melodiseerimata helikumises kusagil aasade all, olles sisukam oma mis osast.

Ta sai peagi karistuse. See ei üllatanud teda. Ta seda isegi oodanud. Kogemata ei saanud teha ha. Kell raamaturiiulil hakkas äkki nagu kaikaga metalli taguma, konspektide lehed süttisid üksteisest vastu hõõrdudes. Punapea nahk võbeles, nagu küpemas mõte ärkamisest. Tüdruku heledus pimestas täiesti.

Ta vankus üle toa. Ta otsis eset, mida varastada surus näo kleiti, mis lebas tooliotsal. Ta lehitses hõlvalt konspekte, püüdes mingit aistingut eneses tunda. Ta leidis konspekti vahelt kirjaümbriku. Numbri ümbriku, jäi rahule, pistis selle taskusse. Siin midagi säilivat, mingi tekst. Ta ei julgenud enam ei tohtinud julgeda enam. Näiteks Punapead vaadates. Enam. See oli siis lõpp. Kõike võis häbi muuta.

Aega läks üha kiiremini raisku, aega läks üha üha raisku. Ta ei pannudki kingi jalga, vaid haaras näppu. Ta lipsas koridori ning sulges end peldiku. Siingi oli peldik valmis, see kurbade varjupaik, sidus siin oma nöörid ja tõmbas hinge. Suur randepomises ta, toetades jalga lumivalgele, meloodiavahetusele. Naljategemisega ei tekkinud tal kunagi raskust. Muu oli nüüd läbi. Naljakas oli isegi see, et ta ei elas. Peldik oli naljakas ja kindel. Ta vajutas võtme otsaga oma käsivartele naelajäljed. Mõnutes veel mõne kene selles kindlas kohas.

6. KIRI PROVINTSIST

Ta luges seda kirja nagu piiblit, eest tahapoole ja tagant ettepoole, uuris temas esinevaid paatosetüüpe, püües määrata sõnade täpseid tähendusmahte ning otsustada mõteteks moondumise võimalusi; ta jättis endale mõtte lausemalle, mida, kohates oli tundnud, et ta on saanud kuradimat moodi elus poiss ning et peale öiseks mõeldud deodorantide läila auru on elul pakkuda veel mingit ülemeelikust, mille üldiselt näis sageli tõusvat kõrgemale traditsioonilisest isiklikust tasemest. Kõigest võis endale teha piibli, sest ka kõige nirusem piibel koosnes sõnadest, mis olid sadu inimpõlvi vanad ning sisaldasid terveid maailmaid meeste ja naiste, riikide ja rahvaste tõusust ja langusest; aga kui mõned sõnad olidki uuemad, siis vaid need, kes nende varjusurmaaju tagasoppides olema-olevat pähe olid võtnud, taipamata seda, et sõnad väsimat aja kestel nagu mõttedki, ehkki ei kao, ja et mõne aja jooksul vanaisa poolt hüljatud helijärgnevus kerkib ühele pinnale moodsa lööksõnana, üllatades oma ajakusega isegi kultuuri ennast. Jah, kõigest võis teha piibli, selles polnud kahtlust. Kõik sõltus siin tõlgendamise fanatismist.

Ta Ruuben tegi endale piibli eespool nimetatud kirja. Muidugi mõjusid siin kaasa aeg ja koht, kuigi ta ei vähenda üldsegi Ruubeni saavutust. Sest Ruuben oli tundnud enam seda linna ära. Ta luges kirja, mille ta oli ta puudutanud ja mille adressaati ainult silmele sõandanud, ent peale lugemist ei tundnud ta enam seda linna ära. Muidugi, see oli võõras linn, ta ei ole kunagi salakavalalt flegmaatiline ja öösel kül-

mast teutoonlikust kirest nõretav, ent nagu selgus, v
 ta olla ka uus linn. Selline, mis on klaasist ja
 miljoneid lampe, selline, kus kellad tikuvad al
 kurjategijate kongides ja kus leib hoiab suu pu
 suurte sõnade tarvis, mille olemasolu on tuntavaks
 nud ühe päris labase kirjakese kaudu, kuidas ja mika
 küsi aga küsi, kui keelt ei karda põletada. Jah, see
 uus sündiv Saalem. See kasvas nädalas mitu sentime
 rit ülespoole ja tema kivi hakkas aastate jooksul kla
 siks õilistuma. Siin elas tüdrukuid laiade seelikute
 kes mõnel tühjal platsil ootasid sind ka siis, kui rah
 häda aimusel linnavärvast välja oli valgunud —
 võis alati juhtuda, alati võis tulla pöuda või katku
 vaenlasi; ja sina, kes sa olid otsustanud surra pig
 linna kui inimesena ja kuumusest õõtsuvail tänav
 seistes selle linna oma kõikvõimsa üksinduse rü
 tahtsid võtta, et tal vähemalt sellinegi kaitse üll ole
 sina, kes sa oskasid äkki tunda, kui suureks võib pa
 suda üks hingeomandus, nii et terve linn, terve tü
 linn temasse ära mahtus, sina väljusid äkki mõn
 nelinurksele platsile, kus kivisillutis tulise taeva
 hõõgus ja kus sa kartsid, et ei jõua sellest platsist en
 ära pöörata — ning sa märkasid kusagil kaugel pik
 varju üle platsi libisevat, samal ajal kui päike sel
 pea kohal; ja vari, mis jõudis su jalgade ette ja pe
 tus, osutas teed oma algusse; sa hakkasidki minem
 mööda varju ning enam ei olnud nii palav, ja umb
 poole maa peal tõstsid sa silmad, et näha taamal se
 mas laias seelikus tüdrukut apteegisildi all, juukse
 lehvimas tuules, mida ei olnud, seelik plagisemas
 lipp, käsi hoidmas veeretamisrõngast ja pulka. V
 siis, kui varisesid kokku enne mõnd ristteed ja ei suu
 nud võita oma kuumusest õelat südant, oli see va
 jälle su juures, libises pööraku tagant välja, ehkki
 ei näinud veel tema kandjat, oli su juures ja lä
 mööda, aga sellestki piisas. Ja mida rohkem see li
 ülespoole kasvas, seda enam tuli temasse uusi tüd
 kuid, seda rohkem võis temale loota, seda enam
 temas vihma ja aatomituld, mis tuli vihma järel.
 seda rohkem oli temas häbi. Sest häbi paistis tem
 siis selgemini välja.

Ent liiga palju tarkust tuli ikka veel kahetsu
 kaudu. Rakvere raibe, rahulolematuse lill, oli tem

noorusliku kodumaa sümbol. Vaid õnne eest põgene
 mit räägiti siin õnnest. Siin kirjutati õnnest.

Ta seisis puu all ja tema ümber märatses vihm. Ning
 vihm oli pärit parematest aegadest, sestap ta märat
 seki nõnda, kui nüüd ja siin maha langes. See, mille
 ta puhtana maha jättis, oli allegooria teisest noorusest,
 allegooria, mis tekkis siis, kui vihm ise oli juba vaibu
 nud ja linn seisis õndsana nagu läbipekstud nunn
 lageda taeva all, aga päike põles kui lamp suures saa
 les, kuum, kuum, kuum.

Kastan tema pea kohal värises ja kõrvalt tuli maan
 tee lõhna. Veel kaks istusid asfaldiserval, rebides vahel
 dumal suutäisi kallist, hästipressitud vorstikangist.
 Need olid paksud õlised vammused ja pool pudelit riigi
 viina. Nad ainult mõmisesid enne lonksu ja ohkasid
 lonksu järel, üks ütles omaette, kui suud pühkis: «Elu
 nagu sopsti.» Tõepoolest, nii ta oligi. Miilitsad seisis
 palju kaugemal, üle maantee, muuseumi ukseorvas,
 vihm hoidis neid kinni ja maamehed rikkusid mõnuga
 ühiselu reegleid. Trammid ei liikunud. Rööbastes vahu
 tas vesi. Suvi, suvi nagu ökitus. Korraks sopsti — ja
 kõik.

Oli ta varem suviti piiblit lugenud? Ta ei mäleta
 nud. See oli siis esimene kord. Nüüd oli talle ka selge,
 mida tähendab piibel: piibel oli usk kirjatähe iseenes
 eku sündi. Paber ei pruukinud alati näputöö lõhnaga
 alla. Paber võis lõhnata ka tulevikus koos valatavast
 verest. Ta ei hakanud seda maameestele ütlema. Need
 ei talunud arvatavasti kõiki paatosetüüpe. Ta palus
 seilt lonksu viina. Koos otsisid nad siis lauseid selle
 vihma kohta. Üks ütles: «Kõva vihm on nagu suvised
 tulud: kena, aga murelik», teine ütles: «Nagu tuld
 lahaks», ja kolmas, Ruuben, ütles: «Kusagil filmides
 sajab paremini.» Kolmekesi koos mõtlesid nad veel ühe
 lause: «Sajab nagu saksa naise rõõm.» Siis sai viin otsa
 ja nad lasksid viinapudeli vett täis. Miks sa selle
 marle enesele ümber oled mässinud, küsis üks maa
 meestest. Valehabemeid ei ole saada, suve ajal, aga
 need on jalge all kuumaks tehtud, vastas Ruuben.

Varastatud kiri ise oli järgmine:

Tere, mu suur, vana ja tark!

Mix sa mulle enam ei kirjuta, kas sa arvad, et ole nüüd kõva ülikoolieit ja ei hakka lapsega aega raiskama? Pole viga, üx provints kõik tuhat kilomeetri ümberringi, ega sa sellest ikka ei pääse. Ära unusta, teil seal ei teata pooli asjugi sellest, mis meil tehakse siin tehakse nüüd selliseid asju, millest sina omal ajal ei osanud undki näha, ma ei hakka parem rääkima. Rikun su ära, tahad ehk proovida. Suur sõbrake mardikateadlane. Ega sul seal ühikas peale kärbest ja kide muud ole. Sööte kohupiima ja loete teki pornot. Mõnd «Mäeküla piimameest» või? Mul sõbramees ütles, et kõngete seal ära nagu kuivikud enne peab teid soojas vees leotama, kui hammustad tahad. Õpid sitasitika jalajälgi tundma, kogu sinu teadus. Kes su last hakkab toitma, kui mõnel kurval helkel suurele-suurele maailmaroppusele järele annad. Siin juba küsitakse selliseid küsimusi. Et kui sa see väga nukrutsed, ega sa siis leivaametit küll ära õpi. Kas sa ikka tikid veel ka või? See olex nii armas, tiki kiv mardikateadlane. Vaata, et sa nõela näppu ei torka mõned lollid on sellest ära surnud. Kui sa mulle ei kirjuta, siis ma saadan sulle paar sõbrameest sinu kolli tegema, ega sa siis ei pääse. Nax-nax ja valmis. Kui sa veel päris hullux pole läinud, siis sa saad armis ma mõtlen. Kirjuta ometi mõnest professori tohmanist, nendega pidavat ülepäeva pulli saama. Tiki mulle midagi, õeke, tiki, tiki, tiki. Nagu kell.

Aga ma ei tea, mida sulle kirjutada, jama on juba palju. Mul on tekkinud peavalud. Võib-olla et suitsetamisest, kuigi ma end nii nõrgax ei pidanud. Lühü ütles, et see on igavene pohmell, nii nagu mõni ütles, et on igavene suvi või igavene armastus. Või see igavene siga. Tead sa üldse, mis on pohmell? Või oled kahvlast aasta jooksul natukene inimesex saanud ja teadki äkki. Või on templites kõik vanad sõnadki ununenud? Pohmell see igatahes ei ole. Ma arvan, et see on suitsetamisest, sest seda ei ole veel keelatud. Väsitab ära muud midagi. Vanadus. Tulex ka õige peale kooli mardikateadlasex, ühes linnas läheb pikapeale läilax, isegi kõht venib välja nagu neegrilastel jne., jne. Tead, kuropult mu pea praegu lõhub. Sa ei suudax seda üldse

teha. Sa oled ju meil karske pupe, ehkki nii sexapiil. Ma tahax teada, mis vembu sulle see imeloom kord mängib, see sexapiil, ega sa nii lihtsalt pääse. Mina olen punapea, mul pole midagi karta. Pole liiga palju suitsetamist. Peavalust saab ka üle, kui tahta. Suitsetamisest ei kavatse ma küll maha jätta, võib-olla hakkab vähem piima jooma. See olex muidugi naljakas. Pigem juba mingid pulbrid. Või punktmassaaž. See on iidne meetod. Apollod kipuvad hellusi käppima. Mõni räägib ka tõsiselt, näitex tantsimise ajal. Püüab veenda, et koosolekul õppinud. Vanad võtted. Et lähme, ravime hingehäda. Nii lolle ma enam ei seedi. Arvavad, et elavad viiekümneendatel. Et enne kui kätt vahele pista, peab provintsisoojase häälega kodu mängima.

Tead, kuidas see peavalu tegelikult on? Nagu uss. Ta liigub üles- ja allapoole, paremale-vasemale. Kui päris alla jõuab, siis hakkab iiveldama ajama. Mõnu närib niisamuti ja sunnib vanduma. Sõimused on parim rohi peavalu vastu. Ma tahaxin enne sõimeest, kes mind tervex sõimata oskab. See olex juba suur armastus. Selles ma isegi elaxin. Aga see on selliseid klutte. Oskavad noa ja kahvliga õnnasõnnikut süüa, ja kui hirm nahka poeb, siis hakkavad ka, aga õiget prisket armastuses sõnuvat sõnu pole kuulda. Nii on lood. Nüüd sa tead tõde. Aga ainult valutab pea edasi. Sunnitaxe «Mäeküla piimameest» lugema. Pole vigagi. Ainult pealkiri on veidi vananadi-naa, rohkem mõne tädikese jaoks. Sellise pealkirjaga asjakese võtab ainult üx ürgneitsi ilma sundimata ette. Aga sees pole viga, vabanda kordamise eest. Ometi ka mõni talutav naine romaani juhtunud. Ei ole ega ingel, kujuta ette, ei päris nii ega naq — võib olla surm, kui vaja. Mul on võimatu midagi tunnis teha — ometi üx võimalus ausalt vaikida. Ma tahan kuulata, kuidas nad analüüsima hakkavad. Naeran ahku. Kui küsitaxe, ütlen, et esimene öö ei rikkunud ühtki eesti naist. Et oli üx väheseid saxa rõõme, ja seda peab oskama näha. Aga aitab haridusest. See on naganii kohustuslik ja kõigile ühtemoodi.

Kui kirjutad, kirjuta mõnest professorist, sellest, kuidas nad ühe vildiga loengusse tulevad või kuidas nad külge löövad. Kas on õige, et mõnega saab enne õppetundi hm-hm, kui läbi tahad ja õppida pole tuju? Ma

usun, et seal on igasuguseid, ehkki see kõik kokku provints ja fantaasia on hea. Kas soovivad mul tulla? Aga ma ei tea, kellex tulla. Postpunk noorus tea, mida tahta. See on iga nurga peal kirjas ja ex pea teadmisex võtma. Tõesti ei tea, mida tahta. Mida sa issake tahad. Sest midagi ju nagunii ei juhtu. Aga ma ei ole loll, ma siiski tahan, usud, sinisukk? Ma tahan. Ma ütlesin, mida ma tahan. Ühte suurt mees kes sõimata oskax. See on peamine, mida ma tahaks. Ulejäänud asjade seast ma enam tõesti tahta ei oska. Meie emakesed tahtsid kõik poetessidex ja tohtrite saada, oli see siis õilsam? Ja nüüd on vähe emasid ja palju sinisukki, kogu meie eluke pulbitseb potisinisega. Kas siis sina ei tunne, kuida sulle sinisuka hing sinu on kasvatatud? Mina küll tunnen. Ja kui sina ei tunne, siis vaata ette. Sest ta on sul nagunii sees. Ma arvan, meie emakestel oli lihtsalt vähem huumorimeelt. Kui ma mõtlen sellele, et tahan poetessix või tohtrix saada, siis tuleb mul, vabanda väga, ox peale. Ja selle poolest võin ma ju päris kena tohter olla, ma arvan. Kui ma oma Tahtmise kätte olen saanud. Ma loodan, et sina ei taha saada mardikateadlase, ehkki sa sellex nagunii saad, ma tunnen sind. Kui sa tõepoolest ei taha, siis maxab sulle veel kirjutadagi. Ütle, et ei taha. Ütle. Ütle. Ma veenan su nagunii ära, sest ma olen punasema peaga ja parema peaga ja noorem. Ütle, et sa ei taha. Meie saame nagunii, kui saame. Kas pole tore filosoofia?

Me oleme tüdrukutega koos olnud. Palju, rohkem kui vaja. Ma ei tea, mida teete teie oma ühiselamutoakses. Võib-olla mängite kabet. Meie võtame viina. Provintsi hallus. Viin on valge, aga vajalik. Ära arva, et teen klassikut järele. Pole vajadust. Kõik ongi nii. Poet kirjutas ju meist. Vanad tühjad mõisad, vanad igavikmõisanäod, vana vedel mõisaveri, kolkalik puhast tõu vähe rahvusvahelist intelligentsi. Need on isa sõnad sinu lõbux. Sa austad ju kõike isalikku? Säh siis veel sinisukk on ainult altpoolt perset sinivereline. Pea sinu meeles. Mõni mees oskabki ainult sinna alla vaadata. Ära siis õnge mine. Kuula nooremad õde. Niisiis võtame viina küll mitte, pole seda õiget hirmu, ei lähe sinu. Konjakit kah kohvitassi ei vala. Joome selget valget veini. Ja teeme kõike, mida üx plikadeseltskond lubab.

Ma ju tead, ta lubab kõike. Meil ei ole midagi poistade vastu, aga otsi neid. Otsi, otsi! Ainult sportlased ja intelligendid. Musklimehed ja piimaidud. Olex mõni, kuidas sulle öelda, sa ehk taipad. Mõni selline, kes siipalju naha vahele ei vahi. Kes ei omista tähelepanu, mõistad. Võib-olla mõni küürakas või ühekäeline — nendes olex vahest midagi. Aga pole võtta. Me oleme radikaalne grupeering.

Ma armastan veini. Mees nagu alkohol — see olex juba midagi. See olex juba midagi täpsemat. See tõstax vastutuse talumatult kõrgex. Lonx ja pohmelus, lonx ja pohmelus, jumalik rütm, ja iial ei teki seda lollakat tunnet, et mlm on imede aed või hädade org, millest ühel plikal on kohutavalt raske üle saada. Ma olen eluaeg tahtnud õppida seadust, et mlm on vaid tegu ja kättemax, aga pole suutnud. Kujuta ette meest, kellest on võimalus end surnux juua! Aga see on nüüd keelu all, neil on kriips peal, joon all ja kriips peal.

Siis me tegime lollusi, nagu kombex. Keerutasime taldrikut ja proovisime alastitantsu. Sellest see jama kõik algas. Ma ei tea, mida sinu mardikamängusid täis topitud peanupp sellest arvab, aga mina isiklikult arvan, mina isiklikult kui radikaalse bloki esindaja, et selles asjas on ühel naisterahval pii-ra-ma-tud vabadused. Ma ei tea midagi loomulikumat kui tüdrukute alastitants. Kujuta ette, see on moraalselt terve ühiskonna alus. See mõte on niivõrd suur, et ma ei tea, kas ta mahubki väikesesse sinisesse postkasti, aga kui ta juhuslikult mahub, siis saad sa ta teada. Rahune, tudeng, me ei lähe millegagi liiale, me oleme lihtsalt õudsalt naiselikud tüdod. Ma veenan su nagunii ära. Ma ütlen, et see on õudsalt radikaalselt naiselik palja pepuga mööda mlma ringi lasta, ja mul on kuradima kahju, et seda peab tegema salakambas akendeta ruumis ja 3 korda lukutatud uste taga. Sest ma tunnen, kuidas kaovad need kurnavad tahtmised saada poetessix või peaministrix — siis, kui ma tantsin, minu armas, sest siis ma olen nii üht kui teist nagunii ja ilma igasuguse tahtmiseta. Ja ma ei ole enam selle sexi ja pilvikandmisega ära rikutud poetiline hing, kes nii kohutavalt jumaldab seda igavest x-tähte, seda igavest x-tähte, et selle peaaegu igasse hardalt eestikeelsesesse sõnasse sisse tahab toppida. Me oleme x-põlvkond,

notsu. Aga ma ei karda seda. Me saame sellest üle, me oleme avangard. Ma ei karda x-i.

Aga kui ma tantsin, tibu, siis tunnen ma, kuidas iga tilk minu kehamahla on nagu ravim, kõvem kui koera-ila või sipelgahape, iga minu higipiisk on kullast, aga ainult siis tõesti, kui me üksteise seltsis ennast natuke solgutada oleme saanud. Me peame mõnikord kokku hoidma ja üksteist üle keha imetlema, millegipärast on see vajalik, ma tunnen, võib-olla sellepärast, et meie kadedus mlma vastu saab alguse teise tüdruku kehast. Me tantsisime valssi ja hopakki ja tangot ja tšatšat, vähe sellest, me tantsisime menuetti. Küünlad põlesid ja meie nahk lõi helkima, usud! Me olime kui siud, halastamatult ilusad, silmad mürkilusad. Ma olexin võinud sünnitada ühel neist õhtutest, ma olin loomisest lõkendav! Ma olin hea, armulik, rahulolev ja kaunis. Ja ma olin tuhat korda vajalikum sellele riigile kui mõni ülekolletanud poetessix-tahtja. Aga üx öö oli veelgi võimsam. See oli peaaegu esimene öö.

Poikad olid välja nuhkinud, et me Lilli isa garaažis end üles seame. Algul nad lõhkusi niisama ja pistsid rohukõrrekesi ukse vahelt sisse, siis aga hakkasid lol-lusi tegema. Trampisid katusel ja tagusid suuri naelu läbi lae. Siis proovisid ukse vahelt tuletukke sisse pista. Me karjusime, et nad jätaxid tulëga soperdamise, ehkki see pole keelatud, aga nemad nõudsid meist ühte eneste sekka, ühte ohvrit, lunastajat, oi, kõvad poisid! Nad ei osanud arvatagi, millised me olime, alasti kui siud, kõigist neist verejanulistest nõrgukestest üle. Me ootasime, et nad heaga lähexid, sportlased. Nad olid kangekaelsed ning see tulëga mängimine läx päris lapsikux. Me lõime oma plaadimängija kinni ja peitsime oma ainsa veinipudelikese kaugele-kaugele. Et nad kallale ei pääsex. Kustutasime küünlad ja panime need kolm kahesajavatist, mis seal laes rippusid, põlema. Lill ja Rebekka avasid uxed, meie teised seisime keset garaaži kahes kolonnis, käed puusas ja jalad harkis, ise higised nagu vanakuradid. Oh, see oli alles pilt, kui uxed valla said! Nad vahtisid meid, suud ammuli, ja need tosin paljast häbet võtsid neilt viimase, mis võtta oli, nad vajusid isegi kühmu ja tõmbusid kokku nagu lambad. Siis hakkas Lill kõva häälega naerma ja meie teised samuti. Nad ei öelnud enam ühtegi sõna, klassikaas-

lased ja koolivennad puha, suure suuga härras-mehed.

Me olime võitnud. Ja me võidame. Nad ei öelnud sõnakestki, see oli erakordne. See ajaski meil vist pead segi. Meile ei piisanud nende kohkumusest. Lill õhutas neid taga ajama. Me hakkasime demonstratiivselt siseses garaažist välja liikuma, keegi ei mõelnud sellele, et peale nende poisikeste on mlms veel muidki inimesi, kes enamasti pealekaebajad. Poisid lisasid sammu, vah-tisid taha, siis proovisid märkamatuult kõrvale sörkida. Kuid nad ei suutnud end meie eest peita — sellest kujunes päris ropp pidu mitte just kõige pisema Eesti-maa linna tänavail. Meid oli karteist, karteist alasti nanna, sa kujutad seda! Müilits ei püüdnudki meid takistada, nad on selliste asjadega kohutavalt vähe harjunud, vaesed poisid. Aga me ei rikkunud ühtegi seadust, ei purustanud ega lagastanud midagi igapäevaste inimeste kombel, isegi komblusseadust mitte, sest me olime nii õudsalt ilusad, et sellest rääkiminegi sünux absurd. Mida olex tulnud meiesugustega peale hakata? Ei midagi, me ei osanud iseendagagi midagi peale hakata, me olime juba kõik võimaliku ära teinud. Mulle tundub, et kogu mlm oli meie ees nõutu. Aga seda halvem talle. Kui tosin püxata plikat mlma vastu võib ajada, siis on see küll nigel mlm. Kuidas see juhtuda võis, küsiti meilt hiljem. Aga nad küsisid tege-likult: kuidas juhtuda võis? Ei võinud ju midagi juhtuda. Kõik ainult toimus ja arenes. Juhtumine — see on tulnukas viiendast dimensioonist, 19. sajand. Ju-lla ei juhtunudki midagi, ma arvan, sest ma ei suuda ka ise uskuda, et äkki midagi juhtub — minu elus pole veel midagi juhtunud, ka see asi ei juhtunud. Ta are-nes, nagu hiljem selgus. Ei mingit plahvatust. Ei kus-ki, öeke. Näis, nagu võix midagi juhtuda. Aga ei. Järgmine päev pugex lihtsalt eelmise tupest välja, aeg arenes edasi. Kuda juhtuda võis? küsisid nad. Ei juh-tunudki ju, ütlesin mina, hoolimata hirmsast ootami-nest. Võib-olla et aeg haigutas korra ajaviitex.

Mu käitumishinne tõmmati nulli peale, vestlesin dire-ja teiste intelligentidega. Me olime kõik nii kuradima normaalsed, et nad leidsid end peagi taas vanas heas mlma, kus tõepoolest midagi ei juhtu. Maaketa käib ju ikka ümber Päikese, ütles õpetaja Kamõškin. Käiski.

Aga oli aegu, kus ta ei käinud. Mul on seda võimatu mõista, ehkki ma tean, et see on imeline tõde. Sina ülikoolinäss, säärase nostalgiani vist ei küüni.

Aga see pillerkaar ei olnud siiski veel lõppenud. Ma sulgesime end uuesti garaaži, ehkki oli teada, et meie kõigi nimede taha on kuskil juba linnukene tehtud. Me kardam, õeke, et sinu nime ei kaunistata veel üheski nimekirjas see ülitähtis märk. See käib umbes nii moodi: V. Sellega võetigi meid hiljem konxu otsa. Aga poikad olid muidugi puhtad kui pesukarud. Neid ei tunnustatud süüdi selle eest, et nad võõraste plikade ellu käppima tulid, heideti ainult ette, et ei teatanud. Kuid üldiselt, käitumine viis. Oli aegu — ja ma olen kindel, et juhtus aegu —, kus selle eest kividega visati. Või on seegi udu? Mõnikord on mul himu olla kivi, mis praegu kuskil sinu jalge ees vedeleb või meie ühises haiges sapis või kusagil majaseinas. Et näha ja oodata ja uskuda, et kunagi midagi juhtub. Olla ka või kilpkonn, kes 300 aastat elab, ja näha tõesti killustestki millestki, mis juhtub. Olgu. Poisid ei saanud midagi ja muide meie ei saanud ka midagi selle eest, et me tänaval alasti lulli lõime. Me suutsime veenvalt põhjendada, et see oli enesekaitse. See on muidugi jama. Midagi me ei suutnud neile põhjendada, sest nad pole õppinud veel kuulamagi. Ma ju ütlesin sulle, milles oli asi: nad ei võinud seda, mida nad nägid, vallitsusvastaseks pidada. Sest nad imetlesid meid. Meid mõisteti süüdi selle eest, et me Lilli isa garaažis orgiaid korraldame. Vaat kuhu oli koer maetud. Sest meie ainukese pooliku jutipudeli leidsid nad ometi üles. Aga nad olid ise purjus. Nad olid purjus keeluseadustest. Meie ei olnud purjus. Meie olime ausalt joobunud sellest naiselikult igikestvast mlmst, kus mitte midagi ei juhtu. Sest kui meis oligi midagi maisest alkoholist, siis oli see juba ammu välja higistatud, me higistasime kuradid. Nad kartsid midagi, saad aru. Kõige hullem oli see, et nad ise ei teadnud, mida nad kartsid. Nad olid lausa paanikas sellest, et nad ei teadnud. Kartsid lihtsalt, et äkki juhtub midagi. Äkki juhtub midagi. Äkki juhtub vabadus. Vabadust juhtub ikka. Vabadust ikka juhtubki. Issake — säärases lauses on tõesti midagi halbaennustavat.

Lill ütles pärast, et jätkame veel. Istusime seal

garaažis nagu langenud inglid. Uxed kinni. Nagu porandid, enamikul suitsud ees. Polnud mingit tuju end viide panna ja koju kõmpida. Elu oli nässus. Lilli isa ei teadnud veel midagi ja sellepärast piisis esialgu rahu. Aga nüüd on garaažil juba pulk ees. Istusime siis seal ja keegi ei olnud meie kohta veel paha sõna öelnud, aga lollusi enam teha ei tahtnud. Rääkisime anekdoote. Igasuguseid. Selliseid, kus kolm või neli eri rahvusest meest tegelastex. Need on parimad anekdoodid. Ma olen õppinud neist rohkem kui mõnest targast raamatust, mida olen kogemata lugema jäänud. Kummalised asjad need anekdoodid. Kes neid teeb, kust nad tulevad. Keegi ei tee, kusagilt ei tule. Ja ometi on vaja tervet hooma klubi, et mõnda vaimukamat välja mõelda, ah? Nad tekivad tõepoolest nagu tolm kõigest sellest elamise jamast, lihtsalt kogunevad aja jookul. Mida sina arvad, tarkusesammas? Mida professorid arvavad? Kas tõepoolest isegi anekdoote keegi ei tee ja nad tekivad iseenesest, a r e n e v a d? Kusagil peab ju ometi olema ka mees, sa ei usu? Kui ma kohtan kunagi seda meest, kes anekdoote teeb — ma ei taha enam muud.

Varsti hakkas meil jahe. Aga polnud mingit himu viidesse panna. Ootasime nagu vangistamist. Keegi ei tundnud meie vastu huvi, kuskil ei kolisenud rauad. Tollel ööl. Kellelgi ei olnud vist protokollibanketti käepärast. Aga järgmine päev oli paberit täis. Igale lehele, kus pitsat peal, kirjutati midagi meie vastu. Tollel ööl sai palju vaimukust kuulda, see tugevdas meid. Ma ei tea, mis meie vanemad meid ei otsinud. Või otsisid. See oli ainuke vaba öö minu elus, kuhugi polnud kiiret, polnud kiiret välja magada, sisse magada, ära magada, üle magada. Ainult jube hakkas pikapeale. Lülitasime pilli sisse. Aga muusika oli meie juurest ära läinud. Me olime nüüd täiesti kasutatud naised. Ja seetõttu hakkasin ma oma luuletusi lugema. Mojus isegi hästi, sest nagu sa tead, ma toodan põhimõtteliselt ainult lihtsat ja lollakat luulet.

Päevad läevad
nagu laevad,
kaovad uttu,
ruttu, ruttu.

Me kordasime seda salmi kõik üheskoos palju kordi. Võib-olla mõni väljas kuulas. Aga kui kaua kuulas, siis sai ehk aru. Lõpux tahtsime kõik nutta. Ma ei tea, mida meil veel vaja oli. Kõik oli ju olemas. Kõik, kõik. Schwüle Tage, ütles Rebekka. Lihtsalt švüüle thaage, mis olid kätte jõudnud, arenenud, eluroinamise švüüle thaage. Võib-olla oligi kõige õigem sellega piirduda. Kes aru sai, sai aru. Ma ei tea, kas ma sain. Aga midagi selles oli. Mlm oli meie oma, hoolimata käitumishindest.

Lõpux panime siiski hilbud selga ja avasime uxed. Uus koolipäev oli algamas, õeke. Öö oli juba tinti täis. Kuskil silmapiiri taga helises juba koolikell. Me ei proovinudki seda päeva ignoreerida. Aga esialgu püüsi öö. Öö oli meie oma. Ööpimedust ei saanud keegi võtta. Lähime järve äärde. Sinna on meiesugused end ikka visanud, maa on meil vana ja õilis, iga mätas vere peal kasvanud. Kõik järved surma omad. Ma ei talletanud sinu jaox ühtegi jaanimardikat sellest ööst, ainult taevast oli valgeid kirpe täis ja hing sügeles. Kõige esimene ja õndsaim idee, mis meile tuli, oli minna koos riie-tega vette — igavene suvi. Võib-olla sa tõesti ei mõista, mix peab kõik olema à rebours. Võib-olla sa arvad, et me loeme provintsis brošüürikesi, mida salajane lennuk öösel alla pillab. Me ei loe. Me oleme ju põhjamaa neegrid, meie, KKK — see armas saxa murre. Kui sa end mõnes asjas petmata jätad, siis sa tead, mida tähendavad need švüüle thaage. Meie elus on ju palju thaagesid. Ma olen meie armsa emakese pealt õppinud, et peaaegu iga päev on mingi thaage. Isakesel on ainult töö ja kuupäevad. Me teame väga hästi, et me oleme lollakad, aga me ei hooli sellest, sest meil on švüüle thaage. Panjatna? Manitsused siin ei aita. Meie elu on thaagesid täis ja pool mlma siunab meid selle eest ja me isegi siuname, kui säärane thaage juhtub olema. Sellepärast me tahtsimegi end riie-tega vette kukutada. Aga vist oli meid liiga ära hirmutatud. Me tahtsime vist kõik lõpuaktusele nixu minna tegema. Sa võid näppudel üles lugeda, mitu korda sa peale passi saamist nixu oled teinud. Seda lõbu ei saa teistele jätta. Hakkasime laulma. Hommik oli juba peaaegu päral. See oli see igavene peaaegu. See igavene venitamine. See arenemine. Me kogunesime puntrasse nagu noored ämblikud. Olex võinud kas või lund tulla, kliima meid

enam ei vaevanud. Et seda igavest venitamist võita, hakkasime pihta päris algusest. Ühest kümneni püüsi-
sime pinges. Näis, nagu võix iga hetk esimene kiir järve alt välja tulla. Justkui plahvatus. Nagu algus. Aga me oleme kodanlikud kaunishinged, mu armas. Me jääme ju lugedes tuttu. Me väsimisime päevast. Me ei pea vastu. Pole midagi õudsemat. Kes meid valvab? Vähemalt olin ma esimene. Nad magasid nagu nunnad, kui ma silmad lahti tegin. Tundus, et midagi on juhtunud. Oli ainult valgus, ei taevast, ei maad. Ainult mingi sülem vajus mulle õõtsudes peale, tungis kõigist mu mulkudest sisse, ainult mesilassumin. Miljon, biljardino. See oli antiik, õde, abrakadabra. See olex võinud olemata jääda. Me ei kannata seda nagunii välja. Ta kadus kohe, nagu polex olnudki. Kohe löödi kõik kahex, valgus ja vari, taevast ja vesi. Plikadepundar koolipäeva eel. Magus jörin ja kriidimaitse. Ma tegin neile koolikella häält. See äratas nad kohe, otsemaid. Päike arenes taevalael, vesi oli väga karastav ja tuju oli nagu plikadel üheskoos alati — pääsemise tunne. Me jõudsimme kõik kooli. Suure kohtumõistmise vahel jõudis mõni viiegi saada. Meie võimalused on lõputud, Eneken Raidreet, me oskame isegi absoluutsest null-
laust viie välja teenida. Kirjadeni. Hingekateni. Nägudeni.

ng.

P. S. Öpi.

P. P. S. Ah, öpi. Me võidame. Venceremos.

7. ONU LEEMUEL IMESININE PÄEV

Kõrkjastiku müha on täkitud tumepunaste lindude kisast, peopesa hakkab väsima, kämbla haare vettinud palgi krobelistel pinnal annab aegamisi järele.

Oi, röske suvepäeva roppust, oi, seda pensionipõlve muretut joovet! Mõnus norin kaigub vastu vanamehe õõnsas keres, käsi ei tõuse enam sellekski, et öelda jõeale aidaa. Pabeross jääb nõrkuse tõttu tegemata. Leemuel, Laeküla viimase paruni poeg, on saanud lõplikult maameheks, maganud oma õo rahvale kuuluval põndakul, suu võilillede kibedast piimast kõver, peas maakeelsed pühadus- ja teotussõnad segamini. Kõik maakeelsed sõnad on nüüd viimaks olemas, aga nad on üheskoos ja segamini, justkui oleks elu paabeli torni ehitamine, milles lõpuks uhkus saab karistada ja sõna saab mulinaks, hingerahustavaks, aga mõistetamatuks. Ta teadis nüüd selgesti: siin ta on olnud, sest teisiti pole ta saanud. Maameeste pojad liiguvad paremale-vasemale ära, silmad reostatud võõraste värvidel kokkukõlast, aga sina, sajatatud parun, vereimeja kaan läbi seitsmesaja aasta, ei kahetse seda maad. Ehkki sa oled ninapidi mullas, tõelisem maamees, kui maamees ise kunagi olnud. Aga just nüüd võid sa täie õigusega poetada tärkava kaera vahele juba vahepeal ära kulunud sõnu: see on minu maa ja mina olen tema trööstivaim. See on Maarjamaa.

Jumaliku tolmuimeja lõugade vahele on kui pull

just aetud, nõnda vaibumatult kumiseb tema taevasse liikuv hingeõhk, ülendades meelt, ja otse küla kohal, see nendesamade pilvede tagant tilgub vanajumala seljapilsku maise õnnevalaja higimaskis näole. Juuksed ja liival adruka segamini nagu sõnad, kui ta seal külib, ja ta ei tee väljagi neist pähe tuiskavaist liivateradest, mis temasse kinni kleepuvad. Aga ta tunneb selgipoolest, et tahab miskipärast kammeljaks ja et tahab vait. Sest kärbsed käivad teda juba lakkumas, sõbrad.

Linalakk naisterahvas ei kao tema meelist. Miski ei ole, et kord olid olnud ajad. Olid olnud ajad, kui sahvatud parunipojad käisid öösiti talupoisse järele jättes ümber küünide ja läbi lakkade, unustasid oma kihilded ja käisid aitade all päristüdrukuid varitsemas. Aga neid tunti isegi pimedas ära nende kangest keelest ning pehmetest käelabadest, ja neid ära tundes ei olnud piigad ühe keelatud rõõmu, kuid võib-olla just sellepärast ei andnudki kätte. Hiljem, tanutatuna, käidi nad ikkagi kõik järgemööda läbi Maarjamaa iidse seaduse kohaselt, siis kui maamehed juba neis aastates olid, mil mõistsid, et naise himude kaev selle jaoks liiga sügav on, et seda paari poritilgaga rikkuda võiks, ning nende vastsed naised oskasid juba rõõmu tunda süväärses vere kangusest südame all. Ja nõnda nahutas kaitisaks kidaline roosk kõige soolase kõrval ka imalat rõõmu maanaise valgesse nahka, mida naised aga vargsi ei teada hoidsid, sest see oli nagu salaleping nende ja härraste vahel, mis peale keelatud lõbu midagi veel keelatumat sisaldas, nimelt lootust siledanäoliste poiside järele.

See kõik oli olnud ja on otsas. Otsa hakkas lõppema ka mõttetihe päev, kadus sinise kuulina kuhugi ülal pilvede taha, jättes sinu, Leemuel, kõrkjastiku veerde jätama. Kas suudad sa veel, vana aju, reastada ritta mõnu, nii et neist mõte välja kooruks? See polegi enam nii lihtne, kui unenäod vägisi tõelisemaks saavad hommiku ja öhtu kulust. Lapseks, tagasi lapseks, Leemuel. Ajade juurest rõõmsa lallamise manu, tahad sa või mitte.

Põndakul ärgates oli ta kõmpinud üle jõeäärse luha, muutades jalgu vuhiseva heina vahel. Vastu juhtunud jõe juures kaevul oli ta kustutanud janu, mida tuuline õhk juba isegi küll leevendas. Seejärel oli vantsinud

kaugemalegi, suurele maanteele, seisnud, jalad harkkeset tahedat asfalti ja küünitanud kaela hingeldades linna poole. Ent ei kõrgemad korstnad ega tahmav triip lihakombinaadi kohal olnud end nähtavana andnud.

Maantee oli nagu meri. Midagi võis sooja vedasfaldi seest või teeäärsest kruusast ikka leida, mõnd lindikesi või nõöbi või raudrohus käsnuva kartumugula, mille ümbert murenes lahti kunagi mudas vajutatud sõrmejälgi. Linna poolt lähetatuna palas aeg-ajalt mööda sisemaale tungivaid veoautosid, laadiseva raua müra eraldas ta katkeid temale võõrast ent imelikult nakatavast elektrilisest muusikast, mida ta oli hakanud just siin, maanteel, omamoodi ootama. Ja just siin, maanteel, ta ainult kuuliski killukesi, sest lest nagu lunastuse poole kiljuvast kokkukõlast, ja mõnes kem kui killukesi ta sellest välja ei kannatanudki. Nõukus linna hääli ja peenikesed preilid, arutas ta siis, kui järele mehed nagu neegrid kõrbes hüüavad. Ta teadsi hüüid juba isegi natuke, kuidas roosaks võitnud variküüs ja vasikaripsmed seest siplena võivad ajada. Mõnikord unes astusid säravapalgelised piigad tema tapsi tema nägemustest läbi, rüpp seeliku all silu pingul, ning ta oli õnnelik, kui aimas lõhnaveepilve tagant noore naiseihu janutavat lehka. Ta teadis, mis on puberteet, ehkki ta oskas öelda ainult bubert, mäletas seda kui oma elu kurnavat põbe, seostas see rohekaashallide plekkidega kasvua väljaveninud ja ametel ja oli tundnud kõik need hilisemad päevad soojale üleolekut metsikut poiste vastu. Talupoiss on nõnda palju väärt, kuipalju on tas looma, oli talle juba ammu sisse sõnutud, ja ta oli ka oma silmaga ära vaadanud, et see mitte ainult talupoiste puhul paika ei pea. Aja nüüd viimati, oma pool aastakest või rohkemgi, ei saanud ta enam lahti hädalisest tundmusest, et vaikselt ja visalt punnitavad murdeea paisad jälle ta liha välja — tee, mis tahad. Jälle kord oli maailm emal lõhna pilgeni täis, nürilt kriipis vaim vastu kivi ning otsis vaid üht — Eestimaa Linalakka Naist. Mitte midagi ei jää siin ilmas viimaseks, mõtles onu Leemuel tõsislikult, lastehaigused peab veel kord enne surma põdema. Ole jälle nagu kompassinõel, mis kangekaaslikult selt kõige kõvema magneti poole kisub. Vanadus po

lakkumine, nohises ta, ei vanadus ole lakkumine. Vanamees ei saa enam maanase lakaski kõikidest lakkudest jagu. Linalaka lakaski.

Maantee kuum lint häiris ta jalgu ketsitaldade all. Ta vurasid sisemaa kullamägede poole. Mingi äkiline sunni ajal otsustas ta järele katsuda, kas maailm veel endasse võetav. Astus mõned sammud maantee äärist, jäi seisma ja pani käe tõstuks valmis. Tegi näo, nagu oleks kõik muugi ootamine sellele ja taga. Mõtles: ma ootan. Aga seda oli nii raske teha. Ju siis ei olnudki see kõik ainult ootamine. Aga ta oli sõnadest segamini.

Siis peatas ta hiiglasliku isekallutaja, jättes tähelepanemata juhi viiped, hoiatavad paugud mootoris ja lajala tahte, millele ta ilmselt vastu astus.

Asja on või? kisas juht kabiiniust lahti lüües.

Onu Leemuel tatsas lähemale, otsides jutu algust. Mida vead? Sütt? Margariini? küsis ta.

Asja oli ka või? käristas noor juht millegipärast tõnult. Tal oli suur auto, aga paistis, et teda oli hirmutustega hirmutatud.

Ta ei palu sult midagi, noormees, lausus onu Leemuel aeglaselt, tahtsin vaid noore inimese häält kuulda. Kas sa kurat oled lolliks joonud või? sisistas juht. Ei eest!

Ta tõmbas kabiiniukse kinni.

Siis hüüdis, pea! hüüdis onu Leemuel, kuulatades hirmust kostva muusika käike. Ta hakkas aimama, et see tembutamine vajalik oli. Kes sul seal laulab?

Noor juht silus pahaselt rooliratast, ei pidanud aga vastusele vastu, muigas esiotsa hapult, siis aga kiskus astupandamatu kuu-naeratus tema näo laiaks. Ta pisis pea aknast välja.

Siis sõnas ta. Teda on praegu kogu maailm täis. See käib enne ja peale tööd ja töö ajalgi, aga temast ei saa. Ta on meie kõigi ühine naine. Sellist on ka üks ju?

Tal on meeldiv, naiselik hääli, ütles onu Leemuel. Siis tema juba teab, mis enne paabelit oli.

Mida, mida? küsis juht, aga unustas selle kohe: teab ta ei tea, aga nagu sooja saiaga tõmbab üle kõhu. Ta ei lõkendas. Hüppa nüüd eest ära, onu.

Juua ma sinult parem ei hakka küsimagi, ütles Leemuel.

No küsida ikka võib, ütles juht ja kummardus kabile sisemusse. Ta ulatas kinnikorgitud pudeli. Karastus jook, bezalkogolnõi, luges onu Leemuel. Seegi on pabelist, mõtles ta, üks ei mõista teist. Kas tõesti on allgoll see ainus tõeline, ja kõik, mis temast üle jääb, val bezalkogoll, nimetu, olematu, värvitu? See on su saatus, Leemuel.

Jah, ta on võrratu, rääkis juht. Ma võtaks ta ka või mitme peale, kuradima tüdruk. Kust nad kü tulevad?

Sa räägid Amandast? küsis onu Leemuel nukral.

Juht lõi ainult käega. Onu Leemuelgi tõstis hüvasti jätuks käe: hüvasti, hüvasti.

Kui lähedal olid tegelikult suvepäeva kobrutava pilved! Onu Leemuel vantsis mööda maanteelinti.

Temas oli mingi sädemeke oma isa meelelaadist saanud. Isa oskas seletada põhjamaa inimese pilved armastust: see on vihmaootus, mu poiss, see on me sügavusse vaibuva mõtte ootus laia, horisontaalse maailma järele. Kuid vihm ei ole ju horisontaalne, oli ta öelnud väike Leemuel. Isa oli naernud: ei, vihm ei ole mu poiss, aga vihmaootus on küll. Külarahvas räägib, et sa olevat hullumeelne, sõnas nüüd noor Leemuel ettevaatamatult. Ent isa ei hakanudki paukuma, vaid tõmbus mossi. Mis teab külarahvas mõisamehest, ütles ta. Külarahvas räägib, et mõis ja küla on üks, ainu pesu on teine, sõnas noor Leemuel. Meie märk on keegi ööpäike, ütles isa, siis süngelt, ja kui sa seda mõistad, hakkad, siis saad sa ka aru, kes sa ise oled. Miks sa nii on, küsis noor Leemuel tasa. Isa vaikis. Siis ütles see peab nii olema, et ainult meie sest aru saaksime. Ma opin selle selgeks, oli Leemuel lubanud. Ja ta sai midagi aja jooksul selgeks. Sai selgeks, et isa hulle meelelaad elas temas edasi. Ta elas oma isa edasi. Kõik.

Üllatus sundis teda sammu poolitama. Maanteeveerukruusa sees märkas ta päikesetähni vilksatust. Ta kummardus alla ja kobas käega kruusaterade seas. Klaasimuna, tillukese helesinise klaaskuuli oli ta leidnud. Ta õhkas kuulile peale, pühkis rõivaservaga läikivat. Imesinise esmaspäeva tunnismärk oli tema käes! Või

hata vist head. Sai vähemalt ühe päeva vestitaskus talletada. Vanainimesel oli ju vaja mitmesuguseid eegakatsutavaid märke, et kulgemises pidet leida. Kui nad olid kõik juba selgeks õpitud ja segamini läinud, tuli otsima asju, et olemist korraldada. Aga näe, klaasimuna ei talletanud mitte üksnes ainuolevat päeva. Sõnadest ei saanud kuidagi lahti. Nad olid kõik sõnu laia, iga väiksem kui liivatera, iga tühipaljas klaasimuna, mis vabrikuvärava alt välja veeres. Ei saanud nad suudelda sõnadeta ja seetõttu oli maailm sassis.

Ta oli juba lapsepõlves armastanud ümmargusi, läbi- jaistvaid vorme, mida tema põhjamaalasehing haruldasesteks pidas. Kord sattus ta ema ehetekarbikeses tuulata nägema tillukest safiiri. Ta ei teadnud, mida sellega siin majas tehti. Siin ei olnudki sellega midagi teha. Linnas käis isegi voorimees paikades, kus oli paistlik endale mõni kivikene rinda riputada. Iidsel konniproual polnud selliseid paiku. Ta oli mõnes mõttes kõige lihtlabasem maanaine. Nõnda jõudis Leemuel järelduseni, et ainus, kellel siin safiiritilka vaja võib minna, on tema ise. Ta otsustas helesinise kübeme eledaks lihvida, temasse augu uuristada ja siis ta oma ehapäevakuue ülemiseks nööbiks ömmelda. Miks oli seda kõike tarvis, tollal? Aga miks oli üldse mõisat tarvis? Mõisamehel olid omad hullud teod, millest saagi aru ei saanud, aga milleta maailm oli poolik. Või-olla oli siin tegemist lihtsalt kutsika looduslähedusega, mis kõike emarüpe siledust meenutavat heaks pidas? Või oli see hoopis sirguva mehehakatise jonn, mis tahtis lihtsalt ühest asjast teist teha, saagu see altem, nagu öeldi? Juba aimates oma teo mõningat ehaloomulisust, hiilis ta videviku eel töötuppa, kinnistades väärtusliku leiu kruustangimokkade vahele ja hakkas teda aeglaselt viilima, summutades müra õlise häälega. Mõne aja pärast tööd hinnates tuvastas ta, et tulemus laseb end veel kaua oodata. Jälle viilis ta. Ja tundis üha selgemini, kui mõttetult võib kuluda aeg. See oli mõisaaeg selle kõige halvemas mõttes. See oli eelimesaja-aastane häbi: viiliga safiiritera hõõruda. Ta tahtis aknast välja. Küla magas. Tal hakkas nutt kurku tõusma. Mitte millestki ei saanud ta tookord aru, ainult et tõusis kurku sellest tobedast viilimisest, mida trotsi eepetada ei lubanud. See oli kummaline üksindus vil-

jaka maa ja piimalehmade keskel: nagu oleks ta Ameerika lennanud. Kõik katkes ootamatult.

Mille peal sa seda viili nürid? kuulis ta järsku võimukat häält oma selja taga.

Nööpi, piiksus ta saamatult hirmu varjates, vastata vale käändega.

Isa rebis viililt kaltsu.

See poiss ei tea vist küll, mida tema teeb, ütles ängistava rahuga. Ja siis, peale vaikust: selle poisi justkui ei olekski... meid teisi. Sunnikunahk.

Mürinal vabastas isa kivikese kruustangide haardest, kuid unustas talle käe alla panemast. Kivi kukkus põrandale ja kadus hämaras sooniliste laudade vahele.

Kas ei ole see kõik hirmus, poiss? küsis isa aastasadade jooksul sissejuurdunud poosiga, mis paistis te ennastki nutma ajavat. Leemuel mõistis, et mitte ainult tema ei teadnud, miks ta safiiritilgakest oli viilinu vaid et ka tema härraslik isa ei teadnud, miks oli tulnud oma poega noomima ja miks ei võinud safiiritükike põrandalaudade vahele jääda. Isa laskis aeglaselt käpukile, öeldes: kui ma seda nüüd leiaks, siis... siis langeb... Ja Leemuel tajus nii selge omaenese lihase isa mõttetust, et vajus isa kõrva põrandale ja hakkas põrandalaudu kobama, ajas oma käed isa kätega segamini, tegi, nagu ei näeks ta, kuidas tema rüütellik isa nutab, ja tegi, nagu ei näeks ta safiiritilgakest omaenese isa põlve all.

Sääraseid asju ei ole siin majas veel tehtud, ütles isa mõne aja pärast läbi tagasihoitud tihkumise nägu peale seda puges Leemuel hirmust töölauda alla ja peit seal seni, kuni isa oli ruumist lahkunud. Sellega loodi peski loo esimene vaatus.

Teine vaatus mängiti läbi sama aasta talvel. Oli kauni ja Leemuelist pisut vanema talutütrega summutatud paksus kooriklumes taevaserval vinduva päikese ketta poole. Nad läksid metsa sobivaid jõulukuulid valima. Aga ilusaid kuuski leidsid nad seda enam, mis sügavamale metsa tungisid, ja nende nõutus üldiselt kasvas.

Hea küll, Lemmi, ütles talutüdruk siis ühe metsa legendiku valguses, siin kasvab kaks kena puud kahe vuti, märgime nad ära. Märkide järgi pidi tüdruk jää-

nisel päeval koos vennaga kuused üles leidma ja ära

leida. Tuleb vist homme jälgi mööda siia tulla, arvas Leemuel.

Talgedest jääb nüüd küll väheks, need võivad kaduda, ütles talutüdruk. Kuidagi teisiti on vaja. Oskad sa midagi? küsis ta Leemuelile uudishimulikult otsa vaadates. Leemuel püüdis oma tarkusvara vaagida.

Eh? küsis naabritüdruk.

Eh, ütles Leemuel.

Ta püüdis midagi välja mõelda, kuid metsa ramp-astele vaikus segas teda. Ta seisis mornilt nagu lume-vahele puud tema ümber: mõisamees, kellelt küsiti nõu.

Aga, näe, mina tean, naeratas talutüdruk. Ta tõmbas tasku alt roosa riidekakra.

Kas rebime pooleks ja paneme mõlemale kuusele lehviki külge? küsis ta nagu meelitades. Ja Leemuel vastas väga: ei olnud see ju üldse talutüdrukute asi. Mõisad rätikuid pooleks rebida. See oli mõisasaksa mehe töö või mõne jõukama taluperemehe kapriis, aga talutüdruku jaoks oli see midagi päris võõrast, midagi võõrast: oma roosat unistust käristada.

Ei, aitab ühest, vastas Leemuel siira alalhoidlikkusega.

Olgu siis üks.

Aga Leemuel imestas jälle: riidetüki sees vilksatas kileline kiviterake, mida talutüdruk natuke peopesal hoidis ja mille siis kasuka alla tagasi pistis. Leemuel mõeldud veel küsima hakatagi, kui tüdruk juba lehvi kinnitamisega valmis oli ja teda emalikult õlgade ümber kaitutas. Ongi kõik korras, oli talutüdruk naernud. Kivike oli kindlasti sama, mõtles Leemuel tusaga. Ja ta tundis, kuidas tahab sellest emale rääkida. Aga selle kinnituse suurus tegigi ta ettevaatlikuks. Talutüdruku naeratükk naer veel metsaservalgi tegi ta täiesti kinnitatuks. Ta haistis mingit naises peituvat mõistatust — kord, klutina.

Nii need asjad olid läinud.

Ühe Leemuel laskus maanteepervelt alla. Ta ihkas end kuhugi istuma seadida ja pisut hinge tõmmata. Kõik ei viitsinud temaga tegemist teha, ja mis vana-ahaga jännatagi. Kõigil oli ju kiire. Ainult kui mõne tüdruku poisi peale sattusid ja kui see parajasti ratta-

putitamise ga ametis ei olnud või, nuga hambus, ja kaldal spioone taga ei ajanud, võis loota inimlikult seltsi. Tüdrukud, need käisid tavaliselt pundis ja naersid su üle, onu Leemuel! Juba väikesest peast naersid. Ei aidanud siin kivikesed ega midagi.

Leemuel käänas metsatuka taha, Juhkumite mapi poole. Kui väike Art õue peal mängib, siis võib ju võtta maha istuda, mõtles ta.

Talu oli hästi hoitud, jasmiini- ja saunalõhn ei olnud teda hüljanud. Ainult liiga pidupäevaselt, justkui peatult kohisesid kased. See oli ühe mõisamehe jaoks ikka veel harjumatult... Ta ei osanud öelda. Rahvusromantika oli vist see sõna.

Ah, seal see väike poiss oma liivakünnas kohmitses. Imesinine päev tõesti, Leemuel.

Tere, Art-poiss! hõikas onu Leemuel juba väravast.

Tere, onu Leemuel, vastas poisike asjalikult ja teatas külanalja: kas sul juba hommikune viin joodud?

Kus sa sellega, osatas onu Leemuel. Igasugu sõnu ei nad väikesele lapsele külge pookinud. Juba teist korda võtab Art ta totaka küsimusega vastu.

Noh, Art-poiss, ehitad jälle oma maju? Onu Leemuel laskis liivahunnikus külili.

Ma teen kaitsekraavi ja torni, ütles poiss. Paljast liivast ei saa, see on kuiv. Mul on vesi ja see on mõrva-kauss. Liiva peab veega segama, et torn vastu peab. Kaitsekraav vajub ka sisse, kui liiv kuiv on. Kõigepealt tegin ma tee, et auto saaks mörti kohale vedada.

See on õige teguviis, nii peabki, kinnitas onu Leemuel. Uimasus hakkas tema pead vaevama kohe peale jalgade lõdvestamist.

See on piibeli torn, kus keeled segamini läksid, ütles poiss.

Ei, paabeli, paabeli ikka. Piibel on muu, piibel on raamat, kus paabeli tornist kirjutatakse.

Võiksime poisiga koos limonaadile päkad silma ajada, mõtles onu Leemuel. Majas mürab keegi naer-pöörane oma pottidega. Vihastanud või?

See on piibeli torn, ütles poisike trotslikult, mis küsi vanaema käest.

Ah, mis vanaema. Olgu siis piibeli. Su vanaema on ise üks paras piibeli eit, mõtles onu Leemuel, kui vaid teaks. Jumal, jumal, kes mu siit liivahunniku

st üles sikutab? Poisikesena hakkad oma paabeli ehitama, vanas eas oled sassis nagu nõõripundar. Kõige lihtsam on võtta naine enne mõistuse tulekut.

Ta otsustas liigutada veidi oma kätt, et see ära ei saaks, ja tundis ise seda nagu liikuvatki... kuid ei, ei, päike mängib su arunatukesega, onu Leemuel.

See kaitsekraav on vajalik, et halvad juurde ei pääse. Oleks hea, kui saaks vett sisse lasta, siis oleks see rüütlitel. Aga ta imbub ära, liiva. Neil ei olnud kunagi nii kindel, kui nad arvasid. Nad oleksid pidanud rauast eesriided ette tõmbama. Minul on aiavõrku. Onu Leemuel, sa saad päikesepiste.

Nii, nii, ümises Leemuel, kõik need tornid ja tallerid ja veelaskmised, ah, issand... See poisikesepõli on ikka kibe, Art-poiss.

Kaitsetorn on kõige tähtsam, ütles Art, kaitsetorni alla tuleb armastuse auto.

Mida, mida? venitaski onu Leemuel.

Armastuse auto, kordaski poiss. See on üks asi, mille vanaema mulle annab. Ma ei tea veel, milline. Aga see on auto.

Armastuse auto, mõtles Leemuel, säärase tottruse peale saab ainult mõisarahvas tulla. Ta jõudis arusaamisele, et peab oma ketsidest vabanema. Muidu hauduvad jalad ära nagu kapsad. Ta nihutas end suurte pööristustega mingisse idamaa kägarasendisse ja kiskus seal ühe, siis teise ketsipaela sõlmest lahti. Vajunud ta selja peale, hingeldas ta tükk aega oimetuna, kuni võrra puhunud, lükkas ketsid kandadega jalast. Vajunud varbad sukeldusid sooja liiva.

Vanaema hõikas mind sööma, sõnas väike Art.

Vanaema? Mina ei kuulnud midagi.

Ta olendasid oma ketsidega. Ta hõikas mind köögist. Aga ma ei saa minna. Torn pole veel valmis.

Noh, kui see nüüd õige piibeli-paabeli torn on, siis sa ju võiski pooliti jääda, arvas onu Leemuel, mõeldes hoopiski muust.

Ei tohi, ütles Art.

Aga ta nii noorena tohiks jah, nõustus onu Leemuel, parem proovi juba lõpuni teha. Mis see noorus üldiselt väärt on. Las see vanaema hõigub oma supi

See oli hea naer. Vanamees ja poisike taipasid mees-
mad konksuga nalja tuuma. Onu Leemuel ei suutnud
oma tuntud rõõmurõhksusestki hoiduda.

Oi, poiss, anna mulle mõni rauast riist, ma tahan
limonaadi lahti, on sul?

Ah sul on limonaadi?

Minul on limonaadi.

Mul on naaskel, aga see on nüri.

Ojeh, see on hüva riist, lase aga tulla. Jukerdan
mõnda aega korgi kallal, sai onu Leemuel ta lõpuks
pealt ja niisutas oma kuivaksnaerdud suulage. Siis va-
tis ka Art sõõmu, nii et vesi tuli silmist.

Küll on ikka maitse joogil, imestas onu Leemuel, ta
suutäis oli terve liitri eest — ei enam taha. Onu Le-
muel jätkas mõtiskledes: kargas meelde üks juhtum
kui üht kuradima leovett sai joodud — pool elu rikk-
ära. Oli kah mingi karastusjook, aga alumise leiva-
pani lippama. Ei, parem olla juba joodik, aga elu
edasi.

Võib-olla on see hapuks läinud, arvas Art.

Ai, kuram, rääkis onu Leemuel, nüüd võtab see
päriskõhedaks. Ära joo, poiss, kui naist tahad võita
ära parem joo.

Onu Leemuel tundis äkki, nagu lamaks ta kõiku-
kaitsetorni viltusel katusel, kust ta iga hetk võib alla
libiseda. Tema kõrval mürises armastuse auto, ajas
oma igavest vingu. Pole enam vanamehe asjad, mõtles
onu Leemuel, need igavesed asjad, see igavese su-
igavese armastuse igavene jant. Üsna tema pea kohal
lendasid sametvestides pääsukesed, tirides üle he-
sinise taeva vikerkaarvärvilisi lõngajuppe. Nii va-
asi veel halvasti lõppeda, mõtles onu Leemuel. Kõik
see sodi, kogu rägu, on ju mestis unenägu. Peaks on
elu-olemist natukene uutmoodi seadma, muidu va-
näotult kuhugi kraavinurka vedelema jäädagi.

Ära joo ometi seda kuradima laket, prahvatas
äkki, tea, mis juhtuda võib. See kuradi bessalkogoli
kivisööst aetud. Vala ta oma mõrdi sekka või vii kui-
kurat tahes, kas või piibeli torni juurde.

Ta hingeldas. Või küta seda kuradi armastuse
autot... Mingi jama, mis nad lapsele õpetavad.

Ta kuulis nõrka solinat laugude tagant. Art va-
limonaadi kaitsekraavi. See laps ei olnud veel päris

teadud. Need pääsukesed võiksid kord oma tiirutamise
asja, see ei ole ju ometi nii vajalik, et maailma pare-
maks muuta. Oh, jumal, kurat, kuidas võib üks vana-
mees keset päeva ära vajuda.

Ta ei pilgutanud oma silmi ka selle peale, mis järg-
nes. Art hakkas vaikselt rääkima.

Ma saan varsti valmis, nurus ta lepitava häälega,
süüts üks natukene.

Mida see siin teeb, kuulis onu Leemuel tuttavat
hääle.

Ta tuli mind vaatama, rääkis Art ilmselt kiiruga
lõpetades.

Mida vaatama? Nüüd vaatab ta oma unenägusid. Sa
sai ju võinud mulle ütelda, Art.

Ma ei saanud ju, vanaema.

Hea küll. Oled sa nüüd valmis?

Kohe saab.

Onu Leemuel ajas laisalt käe rinnataskusse.

Ma veel liigud, Leemuel, kuulis ta.

Ma tulin sind austama, vanaema. Pääsukesed tõid
sulle külakosti võõralt maalt. Hinnaga kolmteist san-
tiimi. Eht mõisa kaup.

Ma oled palju joonud, Leemuel.

Ma ei saanud ju, vanaema. Pääsukesed tõid
sulle külakosti võõralt maalt. Hinnaga kolmteist san-
tiimi. Eht mõisa kaup.

Armastuse auto, irvitas vanamees läbi hammaste ja
hääletas, mäletad veel, peretütar, olid kaunid jõulud.
Nüüd eht mõisa jõulud.

Oled inimene oled sa, Leemuel.

Leemuel kuulis vihast podinat pääsude siutsumise
hääle, aga sai aru, kui tähtsusetu see kõik on.

Ja sina oled nüüd valmis. Ma ei kannata poisikese
hääle oodata. Võib-olla toimus veel väike sõnelus
vanaema ja lapselapse vahel, kes sellest enam aru sai.
Ma viidi vist poiss tuppa.

Nii, see oli nüüd korras, Leemuel. Sinu ainus prob-
lem oli veel liivahunnikult püsti saada.

See oligi päev.

Nüüd on kõrkjastik murenemas tumepunaste lindude
hääle ja taevasi süljepiisku tilgub vanamehe higimas-
suse niole. Kas kisub vihmale? Kuskilt eemalt kostab
mingi muusika, mis justkui läheneks. Onu Leemuel

tõstab pead. Arusaamatu meloodia tüssab teda alguse oma käikudega, kuid saab lõpuks selgeks.

Amanda, lausub vanamees üllatunult. See on Amanda.

See päev ei ole veel lõppenud. Viimane päev pikk.

See on hull maa.

8. SÕNADE OOTEL

*Kas tõesti 4. verepüha,
kalapäev?*

Õh. Olles ühe aknapoole avanud, põlvitab Ruuben laial aknalaua ja kehastab suurte tunnete kõlvatust. Ta on suubunud täielikku hingelisse äraolekusse, armastus on temast üle käinud nagu marutuul ja ta lõplikult deburžuaseerinud. Asjade maailma ei ole enam. Värv ja vormi ilu on saanud mõttetu eluotsingu saks, kohviveški, gepardi jooks, eelajaloolised vee-
mused — neid ei olnudki ju, ei olnud olemas miskit väikeste asjade maailma, ei viisakust, ei komplimenti, ei head puutöömeistrit, ei nikerdusi, ei garnituuri; oli vaid tung end hingeliselt laiali laotada, lehvida avaruse üle nagu See enne oma suurt seitsmepäevast edevus-
hetke, millest asjade mõnus alguse sai. Ta vajub aknalaua lōsakile, niiskunud nagu liigub alla, kannatus on sama suur kui armastus naise vastu, keda ei näe. Ainult kauged helid, rongi vastupandamatu huige, selkõige sireeni hää, see imeline helifragment, tungib pooli olemispiirkonda — milline intensiivne, ületatud maailm see on, millesse ta vaibub. Inetus poosis tõesti suure mehe kohta, nagu kott, nagu munajoodik rōõtsu-
tab ta laial aknalaua, inimene, kes veel ainult mingi sandiva sõna kaudu elab ja ainult nii inimesena elabki.

Ei saanud Ruubenile ette heita hüsteeriahooge või mustifikatoorset eneseteostust tema eelnevas elus; tema, nagu teisedki analüütilised ja teetiliselt koolita-
tud poisid, need iroonilised murdeea psühholoogid, oli liiga eristanud sisu ja vormi, sõna ja tegu, kaalukat ja

tühja fraasi, oli näinud silmakirjalikkust teravasti läbi ja imestanud inimkonna psühholoogilise naiivsuse üle. Sõnad, ainult sõnad — see oli temagi kõnedes nii sageli esinev hinnang, millele vastandati asjade olemuslik külge, varjatud ja justkui ainus tegelik. Seejuures jäeti tähele panemata see kergus, millega sõnaliste hinnangute abil maailma tegelikult loodi. See oli halb, räpaskalt loodud maailm. Eakaaslase suust pillatud «jama» võis moonutada viimseni objekti, millest algul oldi siirast tunnetuslikku rõõmu tuntud, kui võtta kõige lihtsam näide. Aga nüüd, punase tüdruku kootud armu- paelus, peaaegu surres, selgus äkki, kuidas sõna, õige mini, kusagil võimalik ja nii lootusetult oodatav sõna saigi eluks eneseks, kuidas sõna leidmise vaev ühtselt elamise vaevaga, kuidas sisust ei aidanud ja sisu lihtsalt ei olnudki olemas ilma kummalise glossolaalia- ihata, mis tema sisemusest väljapoole teed otsis, aga mille ärasünnitamisega ta hakkama ei saanud — ja mille sünnitamisest ta näis lämbuvat. Sest sõna võim oli kasvanud tõesti piiramatuks. Ta tahtis seda tüdrukut — ta tahtis. Ta ainult tahtis ja tahtis. Aga lihahimu oli selle tahtmise sees väiksem vaev. Ja soov tüdrukuga koos olla, temaga seltsida, teda jalutada — kõik see oli olemas, aga see oli väiksem vaev. See meeleheitlikkus, millega ta ühe saleda introverdi ümber tiirles, ei olnud tingitud üksnes võimetusest meeldima hakanud tüdrukut endale saades magatada ja see ei olnud lihtne naise-hinge-nälg, mis tema pea segamini ajas, ehkki ta just seda kõige loetu ja kuuldu põhjal oli kartnud. Hüllem oli hoopis muu: ta teadis, et kui tüdruk tema ette ka ise ilmuks, leivad valgel linal, kummardades ja rääkides: siin on see ihu ja hing, mida mul pakuda, — et isegi siis ei oleks miski olemuslik veel lõppenud, kuigi pinge maanduks ja tekiks uus omapärane kogemusalus. Probleem ei olnud buržuaasset päritolu olgugi et kõik, mis liitus armastusega, näis sealtpool tulevat. Ei. See oli midagi hoopis muud: ta tahtis selle tüdrukuga seoses sõnuda. See oli väga segaselt ja ometi nii täpselt öeldud. Ta pidi leidma mingid sõnalised raudklambrid, millega oma andumust koos hoida ja ühes sellega iseennast, ta pidi leidma sõnad, millega oma andumust talutavaks või isegi väarikaks elada. Ta pidi looma iseenesele palve. Ja see palve ihkamise vaev

oli kasvanud maailma koos selle tüdrukuga ja see oligi püha armuvaev. Kõik muu oli möga selle ümber ja peal.

Ta teadis, et palve ei või olla kirjandus. Kõik kirjanduslik ei kõlvanud palve jaoks. Tema kaebelaul pidi olema lihtne ning lõpetamata, täpne lõpmatus, nagu ta tundis, närviline ja kuuldav. Kuuldav, mitte mõistetav. Midagi sellist, mida ial ei võiks nautida püha kunstina ja mis üksinda olles jääks auklikuks, igaveseks sõnaliseks fragmendiks. See pidi olema fragment. Ainult selles fragmendis oleks ta saanud oma hinge ära elada, ainult fragmendis oleks end hing saanud tühjaks lõõtsutada. Fragment oli midagi nagu elu. Ta oskas hinnata mõnd maksimi, mis sündinud armastusest naise vastu. Ta teadis, et parimad neist ei olnud mitte mõtteterad, vaid palved armastuse küttes, mida kirjanduslik edevus ei olnud ometi kohitsemata jätanud. Ent mõnest mõtteterast õhkus veel palvetaja hingeõhku. Näiteks. Sa ei saa olla liiga õrn ühe naise vastu. Näiteks. Maailm Annast teab mitut lugu, aga temal ei olegi maailmast lugu. Näiteks. You lonely girl in a lonely world without day-dreams. Imeliselt täituvad fragmente oli temasse tilkunud suurtest ja väikesest lauludest, mida ta põlvkond enesega kaasa vedas (Üks suvi ju kunagi oli, mis oli... Öö lõhnab, vihma sajab, on kevad Tartu peal... Head ööd, Rebecca, heledat ööd... Kuu paistab, igavene suvi lõhub hinge... Il pleut sur la ville, comme il pleut sur la ville... O Lebensmittag, feierliche Zeit, o Sommerschwüle... See what you've done to my world... See what they've done to my song...). Kummaline, kuidas meloodiakatted sõnade sisse ära kadusid, kui ahistus suureks kasvas ja melanhoolia jaoks enam jõudu ei jätkunud, kuidas jäi üksnes kuuldav lausetükk sinu eluhoidjaks, justkui muusika ei olekski sõnadest üle. Sõna võttis enesesse kõik, ka muusika. Ta võttis armastusegi enese huarde hoiule. Ja kes sõna ei otsinud, seda piiras sõnatu süüa — surm.

Et armastuses on mingi tabamatu sõnaline tuum — see mõte ei olnud Ruubenile veel kunagi varem pähe tulnud. Ta ei oleks sellest arugi saanud. Niikaua kui see elu ühe mõistatusena ikkagi päralt jõudis. Siis oli see käes, ehkki see oli absurdne — aga ta oli käes.

Mitte tüdrukut ei olnud talle vaja, vaid sõna, sõna fragmenti selle tüdruku puhul. Ta mängis tola tüdruku ümber, mõõtis tema jalajälgi, nuhkis tema mahapillitud asjakeste vahel — see kõik käis armumisega kaasas. See kõik oli tuntud kirjandusest. See kõik oli ju ammu välja naerdud. Kuid nagu ta nüüd adus — ta oli kindel, et ta ei olnud esimene —, ei peitunud nende kaudsete füüsiliste kontaktide taga mitte lõpliku füüsilise läheduse ihalus, ehkki sinnamaani enam nagunii välja jõuti, vaid armastava hinge vabanemine sõnalisse eneseväljendusse. Ta oli kindel, et see lõpliku füüsiline lähedus osutub mingiks väga eemaletõukavaks lihasorkimiseks, kui teda ei toesta hinge õnnelik mulin, see arusaamatult sügav sõnaline mana. Ta uskus et isegi don Juan võib jääda puhtaks. Ta oli ju omu uinuva kaunitari juurest pagenud — miks küll, oli mõelnud. Oli see tõesti lihtne kartus jääda tobukesekuhke emase ees? Seda ei saanud salata. Tal puudus rokokookavaleride üllas elegants, mis lubaks armastatud daami rüppe alati ja asjaoludest hoolimata suubuda, ta häbenes anduvat armastust ning ei tundnud toreda mängu reegleid. Ja et neid ka teised ei tundnud, siis ei saanud seda nimetada ebaküpsuseks. Aga tal olid teisi võimalusi. Jõhkramaid ja ajastuomasemaid. Ta oleks võinud tüdrukut une pealt huulde hammustada või süngelt ja vaikides tema ärkamist tervitada, ning ta oleks end õnnestanud. Sest ajastu reeglid ei võimaldanud kiljumist. Ta oleks seadnud tüdruku julma fakte, et teda armastatakse kogu selle viha jõuga, mis ühes keskkoolipoisist elab, ning et armastuse eest pole pääsu, — ta oleks end õnnestanud igal juhul, sest ta arvas teadvat, et isegi nii noor naine nii vägeva armastuse eest tõepoolest ei pääse. Ometi jäi ettevõtte tootajama väga olulise puudujäägi tõttu. Selleni ta püüdis jõuda hiljem. Nimelt, küsis ta eneselt, mis pärast oleks ta pidanud üldse nõndamoodi käituma, nagu ta nüüd mõelnud oli, ja mis pärast kaldis ta üldse oma pagemist nurjumiseks pidama? Kas siis tõesti ei saanud olla õnnelikku pagemist? Ja ta leidis, et saab, ehkki ta ei olnud kindel, et ta seda ise kogenud oli. Ja pika enesetuulamise järel jõudis ta veel ühe üllatava tõdemuseni: kui ta tookord olekski tüdruku ärkvele suudelnud või mõnel muul moel teda vägisi enese omaks

muudnud teha, siis ei oleks seda paljukiidetud armastust, mille all ta end nüüd vankuvat tundis, üldse olnudki ja temast ei oleks saanud nii suurt muu teha. See mõte suurtest sõnadest vallandas temas äkki nõrkuse. Ta oli kogemata puudutanud asjade tuma ja end kõrvetanud. Elu ei võinud olla nii absurdne, nagu ta hetkeks paistis. Õnneliku hinge mulla ei võinud olla lihtsate asjade tuumaks. Sõnade eel ja järel kõrgus ju olemuslikumaid asju. Ta keskendus veel kord, et oma haiguses veenduda. Ja veendus ikkagi, et armastus on siiski lallamine keset elu ja et ta ei saa algust ei naisekurnamisest ega selle ihast ja et sellega ta ei lõpe. Armastus on kuulamine ühe tüdruku puhul. Armastus on rääkimine ühe tüdruku puhul. Teda ei ole enne ütlemist selle tüdruku puhul. Ja teda pole pärast. Ja Sõna ei ole öeldav, ehkki kuulatav sõnumise seast. Sõna on milleski ära kõneldav. Ja kui õnnelik põgenemine on võimalik, siis küll kartusest kaotada sõnumise võimet.

Ta oli aknalaua kokku vajunud nagu kott, võib-olla kogus ilagi tema huulte vahele ja püksipõlve, millele ta oli toetanud suu. Kõlvatu Ruuben, inetu poiss, kes armastuse häält eneses palveks tõusvat. Raske arvata, milliseks võiks kujuneda tema armastus oma ärgnevates faasides, armunud olek, armastuse tulemine aeg oli igatahes hirmus. Hea, et kestis pikk mitmetasine koolivaheaeg. Hea, et ei ilmunud keemia- või ajalooõpetaja. Sest tema elu üks kellalöömisetunde ei oleks tunniplaanidesse mingil juhul ära mahtunud ning ta ei oleks ühestki võrrandist või ajaloo fakti ümberütustusest leidnud seda maagilist sõnade kombinatiooni, mille artikuleerimine talle inimväärikuse pidi tagama. Ta oleks seisnud klassi ees, võib-olla kohuslik kriit, võib-olla taskurätt pihus, ja oleks oma mõttelaamade vahele suutnud ehk pomiseda mõne muusilise olemise lõplause, umbes kas «koju tahaksin» või «ärge tehke», ning oleks siis kriiti hoidva käega varjanud grimassi, mis mõjunuks nagu haigutus, kui teda ei oleks saatnud iseeneslik lalin. Ja võib-olla oleks matemaatikaõpetaja Kamõskin joonistanud klassi-päeviku vahel seisvale kuivatuspaberile rooma rišti ning öelnud, et integreerimisreeglite mittetundjale peaks järglaste saamise ära keelama, mille peale tema,

armastuse küttesse jõudnu ja suurte tunnete kõlvatu kehaastus, oleks ehk õpetaja öla kohale kummardunud ja temale otse kõrva lalisenud: «Ma elan veel.» Ja õpetaja Kamõskin oleks ehk esialgu vaevu nõksatanud, siis tõusnud püsti, haaranud tahvli servalt vaba kriiti, tõmmanud Ruubeni seljale, nurgast nurka, süst x-i ja öelnud «kasi». Ning tema, Ruuben, oleks vaadnud seda irvitustest heledaks põlenud klassi, armastamise pärast järglaste saamine ära keelati, tal oleks hakanud õudne selle klassi tarkuse ees, oleks vedanud end direktori juurde, oleks kirjutanud talle lehekesele mõne tähe armastusest, kuid vaevu direktor neid kõverikke oleks mõistnud.

Ta teadis, et säärasena on ta ühiskonnale ohtlik, oli vääratum veel kui pätibanded, kes parginurkad väikeste, viilist valmistatud nugadega alaealisi täkkid ja valurahaks neile münte peale pildusid. Ta oli vääratum veel kui avalik naine, kelle blasfeemiline valmikus võis igas riigis marjaks ära kuluda. Hea, et tal eraldati varjupaik ühes deklasseerunud majas, kus kolid natuke tema moodi hullud. Ta oli inimvääriku madaldaja — oma nõrkusega suuri tundeid lõpmõelda. Kuhu jäi see roosa, magus, helge armastus mis paljudele ta sõpradele oli naeratanud ja teinud, nõnda kadedaks teinud, et ta kontrollitööde ajal dšalide ja njuutonite asemel oli kritseldanud paberolematute tüdrukute olematuid nimesid, mille eest tal halastamatult kaks pandi, ehkki kõik muu oli õiguse numbreid oli ta ju suutnud reastada? Või ei olnudki kadedus, vaid armuotsingute kurb algus? Sest kadedus oli ehk ebaproduktiivsem, kui nende fantastiliste tüdrukunimedede kõlavus lubas eeldada, kadedus ei ole ehk osanud sääraseid nimesid välja mõelda. Jah, teada, kadedus kestis vaid niikaua, kuni algas see hing söövitav sõnademula. Armastus tegi oma halastamatuid tööd. Temap see õhutas koolivihikuid sodima, lükkasi joonistama, kirjakesi saatma, võorkeelseid sõnu pluusidele maalima. Aga ta ei õhutanud, see oli rohkemalt öeldud. Temap need sõnad ise oligi. Tõepoolest kogu kool sodis. Kõik otsisid armastust, kõiki kihutas armastus, kõik elasid armastuses, need maitsevad koolijütsid. Aga njuutoni asemele rebekiina oli kirjutanud tema, Ruuben, ainsana. Sest paljud olid ju

enne kaheksandagi klassi lõppu hakanud maa sisse tegema oma roosade buržuaa-telkide vaiu ja jätnud maa sõnamulina tema, Ruubeni hooleks. Nad sodisid, nad pidasid piiri. Neil polnud enam piisavalt aegagi maa aknalaua munajoodikut mängida, nagu tema enne, võõras linnas tegi. Võõras linn oli tema mehehinge lahkelt lahti rebinud. Enesepett kisti käte vahelt, margimine, korvpallimäng ja videoshow'd haihtusid, need poleks neid olnudki, naiseihugi hakkas ta pilgu all kestendama. Apollolik joon tema välimuses, mida mõnikord oli märgatud, ähmastus paari elulise žesti muutuse tõttu. Võis jälle öelda: samm inetusest ilusse ja määramatult väike ning ilu ja inetus ei ole füsioloogilised terminid, vaid eetilised nüansid.

Ta oleks võinud küll öelda: jah, mungad ja kerjused on armastuses olnud. Ehkki iga kristlik palve üksikuna ei maitse talle põrmugi, ta oli proovinud. Ja poeedid on armastanud. Ehkki ta ei oleks osanud nimetada luuletust, mis talle palveks oleks kõlvanud. Ta leidis osakeid fragmente, nagu öeldud, ja talle näis, et tõelist palvet ei saagi luuletuseks kirjutada, sest tõeline palve on lõputu fragment, milles armastus ennast tühjaks teeb. Diboora-panaatša-finelli-ormeeke... nunnadi kuldpaagi ülim forell...

Ta juba kuuliski. Aken oli lahti, oli öö, justkui pime, aga uneskõndijale valge. Ta tõstis käginal pea ja vahetas seda linna. See oli armastuse luulust täidetud. Ta tegi neid sõnu, mis särasid poodide, baaride, kinode aknast, aga mida kiiremini ta neid lugeda ahmis, seda enam imes ta neist kummalist jõudu, sest ta hakkas kuulma. Ja siin-seal kuulduski mõne öösse helinu hääli või naisterahva kingaklõbin, mille vahel kips-kõpsu segunes hooletumate sammude hõõrumine — säärasest sammukajast võis õppida rohkem kui vile naise magatamisest. Ja ajuti põles mõni vana sivihoone kvartali servas ning lendas tulest välja tühine kass, kes kandis sädemeid laiali. Kassid tapeti maalakatega ja tuli veega, ei leitud ainult neid armastuse otsijaid, kes olid tahtnud sõnuda tule puhul. Sest needki otsisid armastust, aga kui nad kätte saadi, siis sooviti neiltki võtta järglaste saamise õigus. Ja Ruubeni Punapea ei olnud mitte juhuslikult leegikarva talle täis, lagipeas, reite tipus, käenalde all. Seegi oli

põlev tüdruk, nagu neid vajati, armastus aatomisees-
vastu, millest maailm end tappa laskis. Põlev põõs-
näitas end jälle. Punapäiseid tüdrukuid oli hakatud
juba ohverdama, nad hoidsid end eemale oma hinda
tundes; ja osa naisi, kellele punast karva ei olnud
antud, värvis tutte, et armastuse poolt tapetud saada.
Ema Helengi värvis. Vaevumärgatavalt lisandus tema
juustele päevade kuludes punakamat tooni, ja ka muu-
tutid riiete varjus punasid, ta muutus üha hõõguva-
maks ja salapärasemaks, üha enam õppis ta kõnelemis-
kunsti, tund-tunnilt vähem vajas ta käsi, ja nagu
Ruuben tundis, pani tema, Ruubeni oma sõnade vande
alla — just samamoodi, nagu Ruuben seda ise ihka
ühe sündinud punapealise puhul.

Ei olnud teada, milleni see võis viia. Seal, kus lõppes
asfalt, sääl ootas meid Jeefa, sinisukad pungi nii ohtlik
kult täis... Ta tundis tarvidust vägivalla järele. Sõn-
data, lõhkuda, kutsuda esile karjatusi, toota fragmente
fragmentaarset ülitõelisust. Linn oli hakanud tema
ümber laulma. Restoranid, baarid ja avalikud korterid
levitasid hingematvat sõnamula, naised vindusid kuus-
kordsete majade avaustes, ent lihalik pillerkaar ei rii-
kunud seda, kes elas kõigi armunute kaunimale tule-
vikule. Või kuidas? Ruuben tõusis põlvili. Õpetaja
Kamõškin, hüüdis ta lahtisel aknal, kas tõesti ei va-
tõeline armunu loota enam kui kastratsioon ja see
nii paljutootaval päeval? Õpetaja Kamõškin kuulas
silmad maas, siis nuusutas oma nahkset piitsakurevää-
Tõeline armastus, ei ole pärandatav, venitas ta justke-
hajali olles, ent ilmse ähvardusega. Aga mis puutub
see siia, hüüdis Ruuben, miks nõuab see kõik ähvarda-
mist, miks torgite te päranduseasju, kui suur armastus
mulle peale on langenud? Kas ei ole ma õnnelik ja
austusväärne oma piinades, mina, deburžuaseeritu? Ma
oled näotu ja kõlvatu, ütles õpetaja Kamõškin, sa ole-
enese arust hõivatud pühasse asja, kuid sa ju näed
kuidas sa maailma lõhud, fragmentide otsija. Kuid
on ju ülim, õpetaja Kamõškin, hüüdis Ruuben vaimu-
tuses, kui ma leian selle fragmentide seeria, milles suur
armastus end vastupanumatult kihevile ajab, mida
võib tahta veel üks poisike! Aga millest me siis elame
hakkame, poisike! karjatas õpetaja Kamõškin istme-
karates. Millest me siis elama hakkame, kui isegi sinu

sõnused leiavad endale lõpu ühepäevastes fragmenti-
des! Ei, mitte ühepäevastes, protesteeris Ruuben, nen-
desse mahub kogu olemise paatos, nad on igavesti
täituvad sõnad! Vale, karjus õpetaja Kamõškin, SUUR
ARMASTUS EI OLE PÄRANDATAV! Pea see meeles,
pea see meeles, kui sa maailma päästmisest osa
lahad saada! Fragment on küll lõpumatult täituv, aga
ainult üksiku jaoks, ja üksiku jaokski mitte alati.
Fragment on liiga sügav, et kanda kogemust edasi, ta
on põhjatu. Palved ei toeta järjepidevust, suur luule-
taja ei jää armastuse sisse, sest siis ei suudaks ta maa-
ilmale midagi anda peale anonüümsete tuletukkide,
millega vaid mõni üksik oma uhkust täidab. Fragment
ei ole ülim, õndsas sõnamulina peab lõpetama exodus
kultuuri orjameelsesesse ja piiratud maailma, hinne kaks
peab tapma suure armastuse pretensioonid, sest me ehi-
tame inimest ja mitte tühipaljast sõna! Armastusest
peab saama kunstiteos, vaid siis pärandab ta midagi
ka tulevikule! Armastusest tuleb targana välja tulla!

Mu armastus! karjatas Ruuben. Mu punapäine seen!
Ta kargas püsti ja virutas peaga vastu aknaorva üle-
mist tasapinda. Vaene pea ei olnud oma mõõtu veel
täis saanud. Ruuben varises öise maja põrandale, tõm-
mates enesega kaasa raamatuid, nende seas Lutsu
ühilaljas «Kevade». Kohe saab läbi, mõtles Ruuben hetk
enne vaikuse teket. Siis saabus valulik vaikus, milles
ta edasi mõtles: mu armastus. Mu armastus. Niutsatu-
saga sa ometi ei lahku. Sa lõõmad, ma tunnen seda.
Koolid põlevad su käes. Suur suvi lõhub me ümber.
Me ärkame uude paremasse maailma.

9. KASSIMÄNG

Paljaste säärtega hakkas Enekenil peale vihma jahe. Asjatult kiskus ta allapoole oma lühikeste pükste servi, mitte ainult selleks, et külmatunnet vähendada, vaid ka seletamatu häbi tõttu. Niiskus hiilis ta püksisäärtest sisse, imbus pesusse, jättis mulje, et püksid aina lühenevad ja lühenevad ning et tema riietuse nappus on lausa katastroofiline. Mitte ühtegi inimest ei silmanud ta kõnniteil liikumas, ehkki avatud akende tagant kostvad siksakilised, katkestatud helid märkisid igavese eluolu vaibumatut kulgu. Ainult kasse käis üle tänavate, neid oli siin palju ja nad ei olnud sugugi ühesugused, kui neid vaatama sai jääda: nagu oleks agulise laskond kassinahkadesse varjunult oma hämaraid asju ajanud. Ripsmetel kibelev pisaraseel sundis teda otsima üksindust, ta tahtis ära sellelt tänavalt, ei soovinud endal tunda enam ühtegi pilku, eriti läbi aknaklaasid heidetud häbituid, kitsisid pilke. Ta pages juhuslikku hoovi, olles määranud enne umbkaudselt kodu asukoha kusagil viljapuu-aedade taga. Äärelinna majade puhmas peab olema tagahooviteid, mis viivad alati sinna, kuhu tahetakse, peab olema, proovis ta võib-olla uskuda.

Hoovis, kuhu ta sisenes, leidis ta kuuride ja tara vahelt porise jalgraja. Ta ei hoolinud briketisodist ega halvast lehast, vaid justkui vajas praegu põlist elamist mustust enese ümber. Teerada viis otse, siis pööras paremale. Seejärel tuli lahk. Tekkis küsimus, kas minna vasemalt poolt, pugeda küürutades piki planku kasvavate sirelivõlyide alla, või jätkata teerada, mis jooksis algayate puuriitade ja kuuride tagaseinte vahel paremal pool. Ta valis esimese võimaluse, sest see näis olevat kodupoolsem, pealegi oli see soojem ja pime. Ta uskus, et sirelite all on mõnikord ohutum. Kallutades end ettepoole, hakkas ta ettevaatlikult oksa tõstma, et

oma keha avanemasse käiku kuidagi sisse libistada. Selline minek võis lõppeda ummikuga plangunurgas, kuid ta tundis end vahvalt, seega isegi rõõmsalt niimoodi liikudes. Vihmapudemaid kukkus lehtedest krae vahele, andes edasi oma jaheda, rahustava teate: õhtuhakk, Eesti, ikka veel noorus. Lõppude lõpuks võin ma ju alati ümber pöörata, mõtles tüdruk. Rõskus pani ta kergelt kihelema, käsivartele jäi märke oksakühmudest.

See minek oli nagu peitusemärg. Oli ju temagi lapsepõlves olnud hekk ja aed. Ja kõik peitmiskohad muidugi teada, parimad hingepidamiskohad läätspuuheki taga. Kõik kohad olid teada, aga kummalisel kombel ei just see tõelise mängumõnu. Just siis, kui oli puhas tüdrukutemäng ja poisid oma ekstravagantsete otsingutega asjasse rabadust ei toonud. Üks jäi muidugi maja seina äärde lugema. Aga ülejäänud peitsid end vaikival kokkuleppel sellesama parima läätspuuheki taga, mõnemeetriste vahedega, igaühel oma poos valmis. Vahetati ainult kohti eri peitmiste aegu, aga kohade valik jäi samaks. Niipea kui lugeja oli kümneni jõudnud, alustas ta peiduurgastest, kuhu keegi end kunagi ei peitnud. «Tühil!» hüüdis ta õhinal iga uue naha või nurgataguse järel. Heki tagant kostis juba kihistamist, mis segunes suuremate turtsatustega, kui otsija viimaks hekile lähenes, näol ebaharilik muie. Ta hakkas käsikaudu hekki läbi kompama, lastes end juhida kiljatustest ning naerust. Heki taga läks lahti kohutavaks rabelemiseks: roniti üksteisele otsa ja selja taga, et pääseda otsija käe puudutustest, käristati rõivaidki puruks. Kelle käest või jalast või juuksetutist otsija kõige enne kinni sai, see pidi järgmine kord lugema minema. Aga loomulikult mitte varem, kui kõik hekisolijad kinni olid võetud, kõik käed-jalad ära puudutatud. Taoline mäng küttis tüdrukud alati jubedalt üles, nad muutusid mõnikord metsikuiks ja jooksid isegi koduaiast välja. Nüüdki veel, sirelite all oma uuedusega võideldes, aimas Eneken salapäraseid raudu sadame ümber.

Ta tegi avastuse: plank vasemal pool lõppes äkki nagu lõigatult, isegi toetava postita ära, ees vohas aga sirelite tihnik. Võis minna suvalises suunas — aina sirelid vaatepiiri ees ja kohal. Jäädagi sirelite sisse.

Hetkeks pidi ta nüüd hinge tõmbama, sest kükk-kõnd oli vaevanud ta jalad. Istunud maha, tupsutas ta rätikuga niiskuses vesiseks tõmmanud nina. Plank ja instinkt lubasid tal veel kord täpsustada kodu asukohta NW. Issand, kui tore oleks sirelite all koju jõudagi! Ainult keegi ei tohtinud seda teada.

Ta jätkas teekonda suunas, mida pidas õigeaks, proovides aeg-ajalt siiski oma liikumisjoonisesse haake teha, sest otse minna ei oleks nagunii õnnestunud, aga teadlikud kõverad võisid säilitada lõppkokkuvõttes tasakaalu. Ent ei pääsenud ka kohustuslikest kurvidest. Suure põõsaaluse valvel seisis tema ees äkki kärnkonn, maigutas raskelt ja fanaatiliselt. Üksindus märkas pahatahtlikult kõike, inimesestas konnagi. Otsekui tükk elavat pidalitõbe hingeldas põõsa all tema ees. Mida rohkem ta ennast julgustas, seda enam näis talle, et konn valmistub lodevaks, vastutustundetuks hüppeks. Jälestanud neid loomi eluaeg, tajus Eneken alles nüüd seda pulbitseva elu rikkust, mis väikeses kärnases elajas peitus ja tema psüühilisse surutusse viis. Jälle koges ta, et sellest, mida sa pole kartnud, oled sa üle vaadanud. Ta sisistas tasakesi konna poole, lootes selle ussihirmule. Siis hakkas taganema. Tasa, tasa. Kuni nad teineteist enam ei näinud.

Üha palavamaks muutus ta keha sirelite all ekseldes. Vaim hakkas jälle üliõpilaseks tahtma, või ükskõik kuhu, kus sai lageda taeva all seista. Ja ettevaatus kadus sedamööda, kuidas tõusis kärsitus. Sirelitüükad kriipisid nimelt tema käsi ja jalgu. Siiski oli ta kindel, et pole kaotanud õiget sihti, ehkki kohtumine konnaga oli jätnud halva maigu suhu.

Aga sirelitihnik pidi olema erakordselt suur, absurd-selt suur ühe väikese tagahoovi jaoks. Et appi hõikuda, selleks jäi tal ometi söakusest puudu. Ühes sirelipõõsas silmas ta kiikumas kollast mänguhelikopterit, sellist, mis tiivikuna tiireldes õhus lendas; miks polnud poisikesed helikopterile järele tulnud? Kas peeti sirelitihnikut selleks, kust otsida enam ei tasu? Sirelilehed olid kohati suured nagu seened, mahlakad ja parasiitidega täidetud. Kuhu ma küll jõudnud olen, mõtles tüdruk ja surus käed hetkeks reite vahele. Aga see hetk oli nii pikk ja ängistav, et ta liigutas end kohe. Mõnikord arvas ta kuulvat, nagu astuks kellegi kuradinahka

aspad sirelipõõsaste vahel. Veelgi enam kartis ta paari väveriakordi, mida hirm talle alati kõrvu manas. Siis jäi ta ärevalt sinibeeže pilvetagumikke vahtides mõnikord jälle seisma. Ta higistas, ent ta higi oli külm.

Hõndaks, Eneken, sa oled näinud nii palju päikest ning söönud nii palju sireliõisi — ja nüüd kardad sa üksindust sirelipõõsaste vahel, küsis ta eneselt. Ei tohi ju leinata valguse äraminekut — see toimub vähemalt üks kord päevas. Kuldsete kirjadega teetassid sinu puhvetis on ikka sama tolmunud, sinu lilleline kleit ei ole isegi sügisvihmade aegu. Ja kõik see on täpes sinu pulmades ning sünnitusvalu seisukohalt. See ei ole sinu matriklis ainsatki hinnet ega jäta sünnimärke sinu laste selgadele. Tegelikult ei talu sa üksnes vanade naiste õelust. Tegelikult vuhisevad nende maitsetult lõppakate pilvede taga terasest lennukid, ja lennukites on ettevõtlikud mehed, ja lennukites on Kaukaasia apelsine, sidruneid ja tubakat, millest jätkub kõigile ja meestele, naistele ja lastele. Ka sina võid juba homme õhtul apelsinikoori majoneesipurkidesse lõigata, et koogi vürtsainet teha. Keegi ei võta sinult seda kerglast vabadust.

See magus sõna — vabadus. Vabadus teha kooke; vahupiimakooke, õunakooke, vahukoorekooke, kreemikooke... Vabadus keeta seljankat, neerusuppi ja kistada eneselt kestendavat nahka, vabadus nutta ettevõtmistulehele, vabadus värvida kaenlakarvu, vabadus asetada trükitud paberit... Seda vabadust oli selles maailmas porikuuks nüüd nii palju, et kramp hakkas ninge nõõrima. Ja vabadust jätkus sellessegi sireli-
sauri.

Ent eespool huilgas vabanemislagedik. Seal ei kasand mitte ühte-ühte-ühtegi sirelipõõsast. Tüdruk ei näinud enam oksa tõsta, tungis neljakäpukil viimastest põõsastest läbi. Need olid kui nimme eriti sitke kanga. Ta jõudis ristkülikukujulisele rohuplatsile, mida sellest küljest piiras sirelivõsa. Kuid see ei lugenud talu, sest nüüd oli tal vähemalt koht päikese all. Ta viskas end keset lagedikku pikali ning tõstis vahelkõigal üht jalga teise järel põlve peale, et verepaisud maha saada. Ah, tema, Eneken Raidreet, oli siiski rahas ja poisteks valmis, ja siis naiseorjuseks valmis, ja naiseorjuseks valmis, ja siis... Ta otsustas end sireli-

valli vahel nüüd ometi püsti ajada, et naerda geograafilise kohmakuse üle.

Mingi džungel see ei olnud. Aga too järelmaks puhtnegatiivseks, peaaegu informatsioonitühjaks. Korra võis küll natuke sooja saada. Mingit džungel siin olla ei saa, olla ei saa. Eneken tõusis siin sirelivalli ääres kikivarvule ja proovis midagi näha. Midagi peale taeva ta ei näinud, ja veelgi enam punetas ainult tükikest taevast rohkem. Siis hüppas oma pikkusele mõnekümned sentimeetrid juurde, kus see jäi samuti asjatuks katseks tarkust saada. Ei olnud mingit kindlat suunda, kust linnavingu haista, häätsumu ei andnud orientiire. Hirm tuli tagasi säärase mõttega: kui see urgas tekkida oli lastud, siis pidid sellel tõsisel põhjused olema. Tõsisel põhjused, tõsisel põhjused. Jah, siin haistes saladuse järele ja midagi jäi varju. Midagi jäi varju. Paanika tuli kiiresti. Eneken tahab sind siia, hakkas ta manguma. Ma tahan, ma tahan, et sina tahad, et mina sind tahaksin tahta. Ma tahan labast lõppu, ma tahan labast lõppu. Ema, ema, mul on nii švüül, mul on nii švüül.

Ta tormas neljakäpakil tagasi sirelitesse, tungedasi senikaua, kuni laup vastu planku kopsatas, hakkas siis piki plangu äärt liikuma. Plank oli minge osa sellest varjatud elust, millest ta aru ei saanud. Ta oli nii ligidal lagendikule ja nii kõrge. Kus oli varem olnud? Esimene nurk saabus varsti, siis teine. Tüdruk jäi põlvedele istuma ja nuuksus. Polnud mingit kahtlust — ta oli sisse piiratud. Suured sinibeežilised pilved lasti kõitõega hästi madalale sirelite kohale rippuda. Elektriseeritult võnkus rohi põõsaste taga.

End kainusele sundides arvas ta, et saab plangu kõigele vaatamata hakkama. Proovis isegi ette kujutada, kuidas ta üle aia ronib. Heldeke, ta oli nagu mardikas: käed konksu, jalg peale ja ainult natuke ähkimist. Ta pidi tegema vaid parima hüppe oma elu ja oma elu kõige ramedamad liigutused ja kõige tumad hääletsused. Seda oli nii vähe nõutud videvikku. Eneken Raidreet, olla vaid korra lehm ja kõik see korda.

Kuid teda heidutas mõte sellele, mis oli teisel plangu. Äkki seal oli midagi. Äkki seal juhtus midagi. Äkki seal juhtus midagi. Ta mõtles jär-

kord küls talle üle jõu. Ema, ema, mõtles ta. Ta ronis lagendikule ja heitis kõhuli rohtu. Ta tundis, et ta ei ole enesetapuks veel valmis. Ei ole valmis end kord päevas magatada laskma. Ei ole valmis sünnitama. Milline ebaküpsushoog võis mõnikord peale tulla! Hakkasid kartma oma kõhu pärast. Tahtsid teda ainult tugevasti vastu kaitsvat maad suruda ja lasta keegi muul minna. Sest kõht oli naisterahvas ise.

Kusagilt sirelivõlvide alt libises rohule hatune kollatriibuline kõuts. Tema raske karv tundus kubisevat sõõdikuist, oli kohati turris, kohati nahahaigusest paistnud. Enekenil jooksid külmavärinad üle ihu. Ta oli hirmunud. Samal ajal väljus areenile teinegi kass, tuim ja kondine, ja ei teinud esimest tähele panemagi. Kollane hatukubu jäi seisma, oigas haledalt, inises sugu-asti järele. Kondine istus temast mõne meetri kaugusel sabajuurele, pöörates selja. Küllastunud kiretu pilk tahtis sirelilehti. Eneken surus silmad kinni, siis avas need. Kollane lähenes teisele alandlikult selja tagant. Ta hingeldas kuuldavalt ja tilgutas rohtu ila. Ta lakkas emase saba. See pööras end välkkiirelt ümber ning lakkas kollase ees hambaid. Kollane põikas tagasi, vahtis iharusest värisemas. Ta hakkas lähenema pool-kuult, vingerdas peaaegu maad mööda uuesti kondisema poole. Siis peatus ta ja kiunus rohukõrte vahel. Kondine paistis olevat ükskõik, kes ta sugutab. Kollane vahtis jälle katkendlikult, nagu rohu sisse peidetud, inises pikalt ega püüdnudki enam lõpetada. Kondine haigutas, tuues haigutuse lõpul kuuldavale jörina, millel oli ärasolgutatud emase kalkust. Kollane inises ka veel, siis kargas üles ja lõi kondisele käpaga selga, et et too ehmatusest kräunus. Kondine pöördus välkkiirelt näoga kollase poole ning teravnurkne küür pinge-atas ta kuju. Haaramisvalmis hambad näost esile tungimas, kilas ta kollasele pikalt otse silme vahele. Kollane taganes seekordki. Tükk aega oli kosta ainult sirelilehtede sahinat. Kondine kass lakkus luiseid lappi.

Kollane sõi rohtu ja oksendas läbinätsutatud pudi rohule välja. Siis lakkas ta karvutuid kohti oma kehal, silmapilkade mõnulevate keeletõmmetega. Kondine kass muutus rahutuks: algul hõõritas ta keha ja näugus sahinat suuga sinibeežide pilvede poole, mõne aja

pärast hakkas selja taha pilke heitma; kuid kollane nätsutas, oksendas ja lakkus liiga süvenenult. Kollane kass paistis olevat seda tõugu, kes teeb kõike idja järjekindluse ja unustusvõimega. Kondine niutsas korra, teise, kolmanda. Kollane tardus hetkeks, kumistas, ja seejärel, nähes teist endast mõne meetri kaugusel ootamas, otsekui kohkus. Ta silmad pöörlesid, kiim temasse tagasi tuli. Kondine niutsatas käre ning kollane unustas ettevaatuse. Ta jooksis ummiku kehalt kidurama poole, kaotades karvatutte, ning lõi talle parajal hetkel hambad ninna. Südantlõhest karjatusega koos sülitas suur haige kass idealismikud rohule. Ta hõõrus oma haavatud nina vastu mätasniikaua, kuni muld välja tuli. Samal ajal alustas kondine uuesti ootav-kärsitult niutsumist, ja kui kollane selle peale ainult vagusi urises, tegi ta midagi ülima armastusväärsust: tõusis istest, läks haavatu juurde, pissis tema ette. Seejärel naasis ta oma kohale. Kondise kassi külaskäigu aegu oli kollane küll silmad kinninud ja kergelt võpatanud, aga nüüd näis ta ometeadvat, mida talt nõutakse. Ta tõusis samuti istest nagu kondine kass. Too kiitis leebe peapöördega seltsasendi heaks. Ja siis hakkas tüse kollane koogama ülepaisutatud sentimendi ning lõputu orjameelsusega voolas kassi kõne. Ta tegi oma tööd hoolsalt, silmitses. Tema hää väljendas andumust, mis ei jätaks üksiku initsiatiivile enam mingeid võimalusi ning tulevat ürgkõutsi enese suust.

See oli Enekeni jaoks vastik. Tal hakkas vastik, suur räpane kass tema tulevaste laste häälega oma hää väljendas. Aga ta surus kõhtu hoolega vastu maad, püüdis vagusi.

Oma halinasse süvenenud, püüdis kollane end siiski pidevalt kondisele lähemale nihutada. Tema hää muutunud laulvamaks, ta liikus vaheldumisi parema ja vasemale, tegi haake, ikka aeglaselt, justkui tuldades. Kondine kass oli end näilise tuimusega ümber pööranud ja pesi jalgevahet. Mõnikord ajas ta pea naha ähvardades ettepoole ja püüdis kollase kassi pilku. Siis taganes kollane veerandsammukese, mitte rohkem. Mängureeglites oldi kokkuleppele jõutud. Kollane ahendas poolringi kondise ümber, mõlema kassi suutilkusid ohtralt erituvast ilast. Pinge oli haripunktil.

Nad asusid teineteisest käpalöögi kaugusel. Kollane peitis oma armilise näo üha sügavamalt rohtu, kondine hoolitas irevil hambakestega suud tema kaelale ikka lähemale, nende kehad võbisesid kollase kassi rampast häälevoos.

Eneken tõusis neljakäpakile, hüüdes kõtt-kõtte ja liikus peopesaga vastu maad. Oma tulevaste laste mõniskust eitades kordas ta kummalist sõnapaari peaaegu hallimeelse veenvusega. Nad jälgisid tüdruku sõnade tõmmis nõtkuvat pead. Kõtt-kõtt-kõtt... Ta tahtis ära, kogu eemale kõigest.

Kollasele vist meenus midagi. Võib-olla oli see midagi hea. Võib-olla oli see midagi noorusest. Võib-olla aitas ta imet. Ta hakkas rohu sees tüdruku poole hüüma.

Kõtt-kõtt, karjus Eneken ja vehkis käega. Talle näis, et purpursed karvutud laigud kassi kehal väljendasid midagi rohkemat kui pelk nahahaigus, midagi valmemat, marutõbisemat. Üleoleva rahuga libises kondine kass loorberist lõhnavate sireliokste alla. Tal oli ajast oma arvamus kujunenud, seda ilmetas suurest võnkleva saba poolprofiil.

Eneken ei teadnud, kuidas end kaitsta. Tema anuvad sõnad näisid kassi vaid innustavat. Aga ta ei saanud piirases olukorras vaikida. Ta eritas sõnu niisama hoolikalt kui kass ila, sest ta oli lõplikult tüdinud sellest äävest, sellest maast, tahtis seda enesest eemale karjuda. Ta isegi haukus inimese moodi, lootes, et kass lohkub. Siis hakkas ta nutma ja taganes kassi ees. Aga peaaegu ei julgenud ta taganeda, sest võsas oli väiksemal loomal eeliseid. Ma vihkan teid, mõtles ta, nii-põrd kui selleks veel suuteline oli, kogu seda molkestest karja, sind, Ing, ja sind, tatipea. Te olete sitemast puust kui mina. Ma ei tohi teil lasta seda maailma ära rikuda. Ma tahaksin tappa teid ühenduskrambis ja oma ainsa emaga ära minna. Issand, mida ma pean teie heaks tegema!

Ta pigistas sõrmed mättasse ja paljastas hambad — ta ei näinud midagi, ei arvestanud kedagi. Ta urises kurgupõhjast ja aimas vaistlikult, et see on hea. Ta naeratas, pisarais, siis silmad kinni, ja urises veel. See altas, see pidi olema. Isegi päris lähedale jõudnud tema jätkus ei nõrgestanud enam tema tahet. Nüüd

oli ta kõutsist üle. Ta liikus natuke selle poole ja see see raibe, ta taganes jõnksutades küljelt küljele. Eneken urises ja näitas hambaid, kass taganes jälle. Ta läks hästi, paremini ei võinud minnagi.

Siis hakkas kass laulma, algul värinaga hääles, ent üha enam kõlapuhtuse kosudes. Tema kollane kary ripendas üle platsi uhkavates tuulehoogudes, naljakalt tõusid mõned tordid pealael ja kõrvade taga püsti. See oli vaeste armastajate serenaad.

Ma vajan rahu, mõtles Eneken urisemist katkestamata. Ta ei näinud midagi, sest tema pikad juuksed olid talle silmade ette langenud ja silmad nende all suletud ja kogu tema ihu võnkus, ent kassi laulu järgi orienteerudes liikus ta rahus aegamööda edasi ning tema vaenlane taganes tema ees. Kuidas see kõik võimalik on, mõtles ta, kuidas ma neid exameid tegema pean, mida ma üldse enesega peale hakkan. Ta raputas juuksed silmade eest ja vaatas kassi. See oli otsekui pöörane. Armastuse hääli täitis rohu, ajades kogu maailma iiveldama. Eneken tõusis oma koera-asendil nutma puhkedes püsti ja viskas kassi kingaga. See räusatas, kadudes põõsasse.

Eneken vaatas ringi. Vähe, mida näha oli. Aga ta teadis, et kui veel natukene nutab, siis ta hätta ei jää. Sest kõik oli veel ees: öö, Eesti, naisea orjapõli. Ja see kõik ei pruukinud olla nii iiveldama ajav kui esimene armastus.

10. BOKSER

Kord hakkas vana Prantsusmaa uhke kuningas laula, kes ise naiste peale väga maias, kuningannast alikaasa vastu kiivust tundma. Enne seda sammu oli ta küll asja arutanud oma kõige truuma nõunikuga, ning see, kellel paleeintrigide viimsete keermetesteni välja selge ülevaade oli, leidis, et armastava mehe kiivus on igati põhjendatud, kuigi ei ütelnud kuningale kohe, mida teadis. Ta soovitas majesteedil mitte oma mõnsat tuju ja ühes sellega kerget jalga kaotada ning mitte teha kõrgestisündinud prouale etteheiteid tema oletatavate üleastumiste pärast, mida ju kuningakojas, seda lisas nõunik nii muu seas, esiisade kogemust arvestades teatavate reservatsioonidega tuleb võtta. Peale seda tagasihoidlikku vihjet ilmestas nõunik oma sõnet pegasoslike kujunditega ja ülistas prantsuse aadlidaamide loomulikkust sündsustunnet, ajades kogu suu — aga mis süüd saab olla üldse kuningannal! — noorte krahvihakatiste kahjuliku mõju kaela. Edasi leidis nõunik, et asja saab lahendada kuninglikult, see tähendab — teravmeelselt ja märkamatuks, kasutades ära kuninganna enese «moraalse ihu» (see väljend meeldis kuningale!) varusid. Kuninga tuju oli nõuniku sujuva kõne tõttu tublisti paranenud, ta ütles nõunikule, et riik, milles nii hästi osatakse rääkida südameasjadest, püsib maailmas veel kaua, ning ulatas targale mehele usalduse märgiks ühe oma briljantsõrmuse, paludes kujunenud olukorda kuningriiki väärivalt vaagida. Nõunik omalt poolt lubas mitte säästa vaimu jõudu, töötades usaldust kuritarvitamata... Siinkohal nõunik küll komistas oma jutus ja kuninga naeratavad huuled tardusid hetkeks, sest olemata just targaks peetav, oli kuningas ometi ja peaaegu ebateadlikult peen mees, ehkki ta sellest ise suurt ei hoolinud. Kuid

nõunik alustas juba uut lauset ja lubas mesisel hää lähemate päevade jooksul midagi välja mõelda.

Asjalugu ise oli järgmine. Nimelt liikus õukonnas juba mõnda aega ringi laulik Bruno von Wilpert, vana saksa rüütli anderikas järeltulija. Kuigi tema nimi omakorda jäikuses prantslase kõrvale esiotse ebameeldiva mõjus, harjuti sellega peagi, arvestades veel asjaolu, et ema poolt pärines Bruno galli soost, rääkis õukonnas kõige puhtamat prantsuse keelt ning sajatas hirmu viisil saksa armetust, kui vaid anžuu vein ta keelepaalad valla oli päästnud. «Prantslaselt prantslasele armastas ta ise kirjutada oma sonetipuhthandi lõhnavat pealdisele, saamata aru, et solvab sedaviisi rängalt kuningliku perekonna rahvusvahelist verd. Kuninganna hindas tema häbenemata teatraalsust sellegipoolest sest narrivabadust pidas ta ka poetide privileegi. Kuninganna aga tema silmade heledat vaadet, mis peegeldas meelelist mõõdukust suuremal määral kui ükski tema värsiridadest ning tõotas õndsaid randevuusi imelises maailmas (kui tähtede seis soodsaks kujuneks mõõnis kuninganna). Labase lihaliikkusega ei olnud see kaunis daam eales silma paistnud ja tema hispaaniaalik rangus näis isegi liialdatuna õukonna elegantide sagimise taustal, kuid sõnaosavatele austajatele ei ometi näppu suu peale panema ei tulnud. Ei. Ta lubas neil tiirelda kui mesilastel kaktuseõie ümber, kinkides mingi tabamatu loogika alusel harvu naeratusi kõigile ootamatumail hetkil ja ajades nende hinna seetõttu kõrgemaks kui kümme tuhat eküüd. Ei tasu varjama tõsiasi, et Bruno von Wilpert kuningannale tõepoolest meeldiva mulje oli suutnud jätta. Kuninganna ainas Brunos isegi teatavat vaimusugulust, annet, mis selle kondlikkusest hoolimata ei suutnud loobuda üksinduse kosutavast hingepuhastusest. Üllatusega leidis ta end nüüd mõnikord kordamas Bruno värsiridu: «Les enfants de la lune, désolés par les nuages etc.» Jah, see sakslane teadis midagi, millest edvistavad juhuluuletused vorpijad undki ei osanud näha. Ent kuningannat ahvatles kuramaažile veel teinegi põhjus: palees sosistati, et kuningas viimasel ajal mõnede daamide suhtes liiga avalikku heasoovlikkust on üles näitama hakanud. Kuninganna ise ei olnud küll midagi märganud, ei olnudki see ju tema ülesanne märgata, pealegi, kuninga

annates olemisest piisas talle täiesti ning kuninga abitsa roll huvitas teda tegelikult vähe, kuid millegi pärast tundis kuninganna just nüüd, et kättemaksja ei mõjuks tema peale sugugi halvasti, et aeg on süda ja vaim on valmis — ühesõnaga, ta tundis kutsut nagu õukonnas öeldi, ja ta usaldas selle kutse avalikku tähtsust.»

Tänaval hulkumist oli Mati ikka eimiskiks pidanud. Ta teadis oma klassivendi sellega järjekindlalt tegelevat küll peale kooli, küll pausipäevade ajal, kuid teda kunast ei oldud kampadesse ial kutsutud. Ta ei oleks seda tahtnudki. Tema meelest valitsesid kampades kurnad instinktid ja bossikultus. Käidi lihtsalt irvitades ühest kohast teise, sigaretid ja nukid näpus, kujutati vangialustes suuri tegusid ette ja tungiti siis tagaukse sisse kinodesse või kohvikutesse, kust lahkuti demonstratiivselt peeretades üsna pea. See ei olnud mingi mõnu, see ei olnud isegi kurb, see oli avangaristlik peeretus, nagu isa seda nimetas. Ta oli näinud kampa majakatustel hullamas ja liivakastides joomas, kamas tüdrukuid veeretamas ja vabaõhukohvikuid terroriseerimas. Ta kartis ka tuttavaid poisse, kui need kambas talle vastu tulid ja oma karjateadvusega ta maailmast justkui välja tõukasid.

Isa juttude järgi teadis Mati, et temagi oli nooruses kumbaskäija olnud. Aga vist oli tol ajal teistsuguseid kampugi, kes tegelesid näiteks sellega, et kõiki linna maju üles joonistada või kommunistlikke panamudeleid välja mõelda. Ehkki pasatskeid oli igal pool palju. Hiljem, sellest ajast, kui Mati ise mäletama hakkas, meeldisid isale rohkem kohvikud, mille imalat lõhna ta enesega sageli koju tõi. Kohvikust tulles oli ta alati rahulik, tegi temaga juttu ja ei mõõtnud, käed seljal, oma töötoa tolmuseid nurki nagu vanaks elanud ketikoer, kes enam silitamist ei salli. Neil puhkudel tegi isa mõnikord ettepaneku linna peal jalutada ja Mati ei keeldunud kunagi, võttis ainult tüki leiba taskusse näsimiseks kaasa.

Mõne tuulise platsi serval istus isa siis otse kõnniteepervele ja tegi suitsu «põlvekõrgusel», mis oli ta silme kirk. Ning rääkis mõnest rauatükist, mille siit-samalt platsilt pealesõja-aastail leidnud. Mõnest «Sortja» lendu lastud padrunikestast, millel kirjale lisaks

ka süda sisse kraabitud, või tilgakujulisest uhme-
nuiast. Tol ajal oli kogu linn leidusid täis, maailma
masin oli siit täiskäigul üle veerenud ja vänge
oli veel majade kohal. Või ütles hoopis mõne imeli-
lause, näiteks, kuidas ta Pika jala tõusul telliseid va-
deldes ühte vana ja rumalat mõtet enam nii väga
kartnudki. Et telliskivi võib mõjutada mõtteid, see ta
ettevaatlikuks. See tõendas, kui vana ja mõjukas
kättemaksuhimuline oli see linn, milles ta elas, ja
võimukas ja enesesse tõmbunud see linn, mida
sageli lihtsalt kalasadamaks nimetati. Või näitas
talle ajalehekioski müüja kätt, mis sirutus luugist va-
kopikaid võtma ja mille eripärasusest Mati kohe
ei saanud, kuigi ta märkas, et tumedad karvad jõulis-
peaaegu kandiliste soonte peal ebaharilikult pu-
hoidsid. Aga kui käsi ostjale mündipaari vastu ajale-
ulatas, nägi ta, et käel puudub pool põialt ja et Pika
Peetri luine küüs surub trükimustast paberivoldi
tugevasti põidlakõndi vastu. Just sääraseid enne-
vananenud käekõndid, rääkis isa, olid talle kord tähe-
duslikuks saanud, võõrutanud ta lahti eelarvamus-
jumaldada saledat ja pikka vormi.

Nüüd oli suvine õhtu ja Mati liikus üksinda vanad
kättemaksuhimulistel tänavatel. Üksinda hulkuma
Võib-olla oli see imelik Ruuben temas rahutust ol-
küttnud. See imelik poiss, keda nimetati sugulaseks
millegipärast andekaks. Kes ainult tuli ja läks ja mi-
midagi ei teinud, ning kui ta parajasti kodus oli, ei
kuusetil roiutas, ehkki ila ei maganud, sest tema
mad käisid kogu aeg ringi ja tema jalad värisesid mi-
gis närvilises ootuses. Kuid Mati ei kahetsenudki
hulkumist, sest oli oma armsast ülesannetekogust lei-
nud teksti, mis lihtne ja naljakas, matemaatikat ko-
lase elutarkusega ühte segav, ja ärritav, milleski va-
loomulik ja ometi vale, ilusa tädruku punaseid higis-
sukki meenutav, ja vastumeelne, ja ikka õnnestav. Ta
ta sünnitas kättemaksu mõtte oma armsa ema vastu.

Ohk tõotas vihma. Mati liibus uue pandimaja rää-
alla ja jäi süütundega vaatama, kuidas betoonist prü-
kasti servale asetatud mahlajäätise-poolik aeglas-
sulades prügikasti küljele valge, justkui ebamoraal-
nire jättis. Mida oleks võinud selle kohta öelda? Ma-
langetas pea. Elu oli nõme. Temas ei olnud enam

hast jõutlu, mis oleks takistanud häbitutele asjadele
kõnnimast. Isa tema kõrval hakkas lõpuks ometi ära
tema. Ta oli arvanud, et füüsiline surm ei tähenda
midagi või et isa surm isegi õilistab maailma poja
peale. Peale matuseid oli maailm valge. Kuid nüüd ei
olenud enam isalikkus võidelda ema tungide vastu.
Kunagi oli emast sündinud. Aga isa surm ei olnud
tema. Mati süü. See oli isa enese süü. Ta oli emale alla
olenud. Ta oli põranda all emaseid maalimas käinud.
Ta oli surnud juba enne oma füüsilist surma. Midagi
oleks saanud enam teha ema vastu. Kuid kätte maksta oli
võimatu. Kas või iseenesega. Temas oli tekkinud mõte
kättemaksust armsa ema vastu. Mida oleks võinud
selle kohta öelda? Niimoodi oli isa teda sundinud maa-
ma omaks mõtlema. Tema aga oskas nüüd mõtteis
siis ropendada või palvetada, ainult ägas veel, ja ei
oleks aru, kelle jaoks elas ta oma tavalist, võõrast
elamist. Ta vaatas üles ja nägi pandimaja räästast
süü venivat valge vedeliku niret. Ta vaatas vihmavee-
niresid, siniseid, lülilisi ja kuumuses pundunuid, ja
süühest neist valgus välja valge kleepuv nire. Ini-
miste suunurkades rippus valge, veniv nire ja nende
niresid olid punnis. Isegi naer, see hea, ajas huuled
valgest vedelikust kleepuvaks. Kunagi lapsepõlves oli
Mati olnud jäätis, lemmikroog, mida ei söödud söögi-
nimega. Ent lapsepõlve hapnik hakkas otsa lõppema. Oli
tema emale kätte maksta.

Kuidas küll isa oli võinud naerda mõne poja tähele-
paneku üle! See oli hea naer, ehkki mõnikord ka halb
naer. Siis tundis Mati lükatavat end kitsasse poisi-
sõpraskonnasse ja isa naerus olid mingid seltskondli-
kud toonid, mis hoiatasid Matit, et isa ei ole ainuüksi
oma oma, et isaski on kurjust, mis sunnib teda elama
selle jaoks, mõnikord ema jaoks, mõnikord päris vöö-
niste jaoks. Oli väga haavav tunda, et isa ei olnud
ainuüksi isa. Kuid sageli võis naerda teistmoodi, vas-
tastikuliselt, semulikult, teistega arvestamata, võis
naerda õndsast «me oleme ju naljamehed»-naeru. Üli-
harva võis naerda isegi perekonnanaeru — see oli
kolmekesi-naer, see oli ime tänaseni —, aga sellele oli
võimatu põhjusi leida, sest otsides need ei tulnud. Oli veel
kolmekesi-naer, mis justkui õndsuse ootel
hakkas, aga milles n e m a d kaks nii ohjeldama-

tuks läksid, et Mati aias inetute tagamõtete olema olu, — ja siis naerdi tegelikult tema üle, tem tōttu! Siiski jäi isa isaks, isegi nõnda veel meheks, kes seadused olid teada. Aga ema oskas end imeliku nuga kaugetesse ruumidesse sulgeda, painajate, õõnate taimede taha peita, ussina kaduda. Ja siis te enam ei olnud kui ema, aga ta ei kadunud hoopis, vaid muutus lihtsalt pahaks ning ükski seadus ei kehtin enam. Siis ilmus lauale kisselliklaas, mille kõrval se kiri: «Armas poeg! Sinu isa läks täna õhtul külla. Sinu emagi läks külla. Mine õigel ajal magama. Sa kardad ju rumalaid jutte punastest kätest, mis mängivad klaverit. Ema.» Ema eest seadused ei kaitsnud.

Ta kuulis selja tagant koera haukumist. Ei, ei, tuli ülevalt, pilvedest, see oli inimkoera enese haukumine, mis pilvedelt tagasi pörkas. Ma võin hulkuda mõtles ta. Päike oli taevast veel noor, linn alles huuga oli õhtu, aga kõik oli veel nii noor, tundus, et võis lausa elada, isegi nii rumalalt noore mehena, kellele ju iga päev elulootust ei antud. Tema nägemistevõime oli viimasel ajal langenud, see oli toas konutamine tagajärg. Ta oli end siiski suutnud milleski kulutada midagi oli temagi elule tagasi andnud. Tema taga hauguti. Sina, inimkoer, mõtles ta, kannata ära need pilvad. Kannata ära see vihkamine, mille jaoks on sinu kasvatatud. Ah, ema, ema, isegi päike taevast tilgavalget kleepjat vedelikku, sa oled mind hingege kasvatanud!

Ent nüüd sundis toores haugatus ta ringi pöörama. Esialgu jätkus tal silmi vaid tuiaka bokseri jaoks, ta näis tahtvat teda rebida — Mati taandus. Läbi ehmatusevina eraldas ta siis koolivendade irvitusest moodunud nägusid, naeruloksitused tagusid vastu ta kõrvesti. Blond-Antsu ja Joosepi pead näisid lämmis õhuna nagu pehmed pirnid, ninad kuumusest punased, tahmatäppe täis. Purskkaev nende selja taga väikeskvaääril omandas äkki absurdse tähenduse.

Kuidas koer meeldib, Peti, kuulis ta. Teda hõõtsid Petiks, sest ta oli mõnes mõttes ju tõesti tarkpea, mitte ainult prillid ei olnud siin peapõhjus. Blond-Ants tiris bokserit paelast ja käsutas teda sitsima. Kas pole tore kutsu, ah? Kas tõepoolest oli kogu elu nii toore naljakas, et nad pidid hirnuma nagu hobused?

Joosep, tüse poiss, kah prillidega nagu Matigi, aga hoopis teistsuguste prillidega, näitlejaprillidega võib-olla, võib-olla isegi suurte rasvaste popivennaprillidega, patsutas talle õlale ja Mati tundis küüslaugulõhna, lõhnavat, vaba, joomapunkrinüanssidega. Joosep vahtis näppude vahel paberossi, temas paistis ikka mingi intelligendihoiaku taotlust, ikka veel omasuguste teadusel mõjus tema mängurlus filosoofi žestina. Näh, ei taha kah? pillas Joosep pakkumissõna, odav mark, aga õhtuti kõlbab. Ta tõmbas alati blaseerunult paberosse ikka sama marki, aga serveeris seda alati nii, otsekui oleks ta tänavanurgalt möödaminnes esimese ettevahtuva tubakapaki ostnud; tema üks teemasid oli suhtuda hooletult, peaaegu nõrduvalt sesse igavesse piirupanekusse, millega ta nii tihti tegeles ja tegelema oli sunnitud, et see enam poosina ei mõjunudki. Mis teed's kah? Bokser jõnksus nõõri otsas, see oli midagi uut koeraga kamp. Blond-Ants lõhverdas niisamuti, ta oli üllatavalt laialivalgust poiss, ta ei andnud endale aru, temas ei olnud isegi tarkamas veel sellist tundmust, et kordaläinud elu peab olema kui pommilõhk väljavalitud punkti — aga see oli tundmus, mida enamik poisse juba taipama oli hakanud, mida juba kartma või millest juba üle olema hakanud. Blond-Ants hõljus aga veel ema kõhus ja selle juures oli juba midagi ebasüüdsat. Mis teed's kah, kordas Blond-Ants oma arusaamatu maitsevaesusega ja Mati, kes oli juba kogunud, tegi suugi lahti: isa otsin. Isa hinnaga lõi ta nende suukesed nüüd ilusti kinni, sest Mati isa oli olnud hästi tuntud mees. Blond-Ants otsis oma kaaslaste näost suhtumismärki, ent Joosep oli vähemalt selles vanuses veel intelligent ja ei andnud midagi välja. Ta puhus rahulikult suitsu, ei erapoolik ega erapooletu, omajagu taktitundlik ja samavõrd ülbe, aga selliste nüanssidega Blond-Ants mängida ei osanud. Sinu isa peaks ikka ju mulla all olema, ütles lõpuks Joosep, aga Mati oli liiga kärsitu vastama: otsin oma mullaalust isa. Selle lausega oli ta ühtlasi üle piiri läinud. Kamp muigas. Joosep patsutas talle jälle õlale, Blond-Ants lõhverdas pihku. Bokser ahmis õhku ja näis tahtvat karjatada. Kohe hakkab sadama, lisas Mati nüüd päris nutu äärel, vahtis taevasse, kus pilvedid lauldes linna kohale lendas, vahtis taevasse, et

pisarad välja ei saaks tulla, aga ära ei läinud minna ei tahtnudki. Need olid siiski oma klassi poisid, läbinisti võõrad, kuid siiski poisid, kes elasid tema vormiliselt ühte elu. Klassivennad. Võib-olla et nad seda ei mõistnudki.

On aeg mehetegusid teha, sõnas Joosep rõhuga, neldes, õrritades, jah, muidugi, aga see kõik ei ole nii vale, kui neile endile näis. Need olid kõik lapse suud, kõik need kolm, ja selles kõiges oli kokkuvõtte midagi sümpaatset. Mati ei naeratanud küll neile, aga kuldse tõlla peale võis naeratuski paista, kui ta pea aegu üleolevalt küsis: mida pakud? Ilmselt imetles klassivennad tema mehish mängimislusti, peale tagasihoidud pisaraid, kogu tema nõnda hädise koolilegenditaustal. Joosep muigas. Sul on päris hää kasvatus, Peti. Blond-Ants turtsatas, aga see mäng läks liiga peeneks kätte, et temale mõnu pakkuda. Nagu ikka, proovis vaistlikult labasustega asjasse pööret tuua. Petil selle jutu peale juba püksid täis, ütles ta. Mati ootas. Ta tundis, et võib nüüd oodata. Ei olnud enam tema kord öelda.

Joosep vaatas talle silma, seda polnud raske talida. Ärgem siis sõnu loopigem, ütles ta lihtsalt. Mida hing muud ikka veel oskad, küsis Blond-Ants oma muutumatul lainel. Joosep ei lasknud end häirida. Antsu koer ei ole kah just kõige kehvemate killast lausus ta.

Koer ei ole milleski süüdi, proovis Blond-Ants hump midagi öelda ja Matigi pöördus nüüd Joosepit vaatama. Ta tundis, kui imelihtsalt oli ta äkki ses kambas see ükskõik siis millises rollis, aga ta oli sees, ta ei olnud enam autsaider Peti, vaid kamba liige, keda hõlmas Petiks, keda narriti ja naerdi, aga keda pidi nõi arvestama, sest ilma temata ei oleks enam olnud seda kampa. Need asjad käisid mõnikord tõepoolest kohutavalt järsku, et isegi usk koolipoisina ära elada tuli tagasi ja ei olnud tahtmist kätte maksta oma sündimishetke eest. Ta vaatas huviga koolivendi, need olid ju semud. Need olid ju needsamad Tootsid-Kiltsed, keda kõik teadsid ja keegi ei põlanud. Kas tõesti, ma les ta. See pidi säilima.

Ma usun, et Ants... raatsib meile seda nalja lubada, ütles Joosep aeglaselt.

Ma ei saa midagi aru, naeris Blond-Ants abitult ja kukutas bokserit, ehkki koer milleski süüdi ei olnud.

Ja ju lubad meil oma peniga pisut nii-öelda epateerida, lausus Joosep pilkavalt.

Palun, see on leitud kutsikas, ütles Blond-Ants ega saanud vist siiski mitte millestki aru ja oli justkui kartma hakanud. Nüüd Ants minu nahas, mõtles Mati vaikesel kahjurõõmuga, las rabeleb. Ma olen kambas.

Mõttele järele, ütles Joosep mõnevõrra sunnitult ja tema hääletoon ei puudunud isegi raasuke tõelist elurõhkust. Kutsikas on leitud, koer on oma. Pruut on leitud, naine on oma. Ema on leitud, isa on oma.

Blond-Ants kehtas selle kõige peale vaid õlgu.

Äinu teha, resümeeris Joosep. Blond-Ants kõhatas. Mati vaatas kella. Kell oli nii ja nii palju. Vihm paistis kahe peale tulevat. See ei ole kõik nii metsik, nagu ma arvasin, mõtles Mati. Joosepit võib peaaegu usaldada. Joosep on meie juht, tal on vajalikku kavalust. Blond-Ants on käsilane. Mina olen Peti. Hüvasti, nõretav päris! Ma lähen kampa!

Nõunik oli oma hiilgava aastapalga kuningakojas täielikult ära teeninud. Kaksikümmend kaheksa tundi pärast nende viimast jutuajamist võis ta kuningale teatada, et probleemi lahendus on leitud piisavalt vaiklas. Kuningas oli päri kõike pikemaltki kuulama. Ta oli veel seda vana tõugu, kes eelkõige hästi sõnasatunud tegu elus esmatähtsaks pidas. Ja seetõttu laskis ta enne veel, kui nõunik oma seletustega pihta hakkas, kannutäie piimanõgestel seisnud veini tuua, et häbi- ja saakesed nõuniku kõnet häirima ei kipuks. Nõunik tegi jutuga algust ja küsis esiti kuidagi segaselt, ega tema Majesteedil kuningannale lähedal seisvate daamidite hulgas erilisi usaldusaluseid leidu. Kuningale ei meeldinud see algus. Kuidas te võite nii rohkelt oma vaimukust üles näidata, küsis ta nõunikult meelkorda. Ja jätkas: mida tähendab see teie eriline eriline seas? Nõunik noogutas alandlikult peaga ja nimis vaid: te ju mõistate, Majesteet, mida ma silmas pean. Mille peale kuningas raius: mina, kuningas, esimene inimene, ei pea iialgi midagi mõistma, kui mu alluvad minu juurde tulevad; mina vaid kuulan, armas nõunik. Nõunik vaikis. Ta tundis kuninga peatõhikut. Nii, ütles kuningas seepeale, ma usun, et

teie mõistate. Nõunik noogutas. Tõepoolest, rääkides nüüd kuningas, kuninganna daamide seas on naisi, kes ei peaks surema. Nõunik ei öelnud mõnda aega midagi jälle püsis vaikus. Juliette de Braqui, peaaegu sosistades nõunik mõne hetke pärast vaikusse. Kaks meest vahtasid õukondliku pilgu. Mademoiselle on üks vooreslikemaid naisi, keda ajalugu tunneb, lausus kuningas pühalikult. Vastus rahuldab nõunikku täiesti. Ta langetas pea, nagu tunneks ta muret Juliette de Braqui ülivooruslikkuse pärast. Juliette de Braqui oligi teadlikult kogu intriigi sõlmpunkt, suisa öeldes, kuningas viimane armuke. Mademoiselle Juliette'i positsioon õukonnas oli kujunenud kaunistest haruldaseks: oli kuningas soosik, oli ta samal ajal pälvinud ka kuninganna eriliselt heatahtliku suhtumise, veelgi enam tema kompromissitu usalduse. Ei juhtunud just tihti, et kuningas ja kuninganna ühekorraga nii rängalt oleksid eksinud. Nõunik kahtlustas Juliette'is voolava salajast talupoja või siis vähemalt juudi verd. See oli nimetatud daam kogu kurja juureks, kahe isanda teenriks ja kuningriigi nõrkuseks. Aga tervet seda hädade hunnikut kroonis üks ja ainus — lõputu hirmus. See räägiti nii suur olevat, et mõjus peaaegu süütult. Siit hakkasidki asjad hargnema. Bruno von Wilperteid ei olnud rohkem kui üks. Aga iga mehe kohta oli õukonnas vähemalt kaks naist, nii räägiti kõõgipoolel: üks oli, kes ta oli, aga teine oli Juliette. Juliette nüüd kuningat proovimas käis, ei kohutanud kedagi teadajate seast. Et Juliette laulik Bruno luuletunde oli röövinud, ei olnud isegi rääkimist väärt. Aga et kuninganna siin tema võistlejaks sai, oli juba midagi erakordsemat. Sest Juliette oli kiivas kui laul Nõunikku, tarka meest, ei huvitanud muidugi kiivus naisiivne fenomen iseenesest, teda kütkestas kiivus vahend. Juliette osutus kõige muu kõrval ka väärt kasulikuks naiseks. Nõunik rääkis kuningale asjaoludest, millest see Juliette'i kaudu juba varem informeeritud oli: Bruno ja kuninganna õhtustest poeetikutundidest, mis algasid iga päev täpselt kell seitse ning kestsid kella kaheksani. Bruno olemuslik saksapärasus oli võimsam kui ta kihk olla prantslane — kuningannale isegi meeldis see. (Kaks koolilast, mõtles nõunik tusaselt, erootika tunniplaani järgi.) Samuti vihje

nõunik ühele intiimsele asjaolule, mis kujunes tema elu aluseks: kuninganna vestles Brunoga hämaras kummit, tumepunase eesriidega kaetud akende taga ja üheainsa (naisiivuste tipp, mõtles nõunik isekeskis) küünla valgusel. Üheainsa, karjatas kuningas teatraalselt, ehkki talle see seik teadmata polnud. Üheainsa, ütles nõunik põlglikult. Milleks, küsis kuningas ilmest siiralt, seletage mulle, jumala pärast. Saksa poiss, ütles nõunik, tume maa. Väga tume maa, nõustus kuningas, jätkake. Nõunik jätkas. Nimelt ei olnud see üheainsa küünalgi päris tavalist marki, vaid üks kümnest nn. roosilisest imest, mis kuninganna oli lasknud eelmise kord valmistada. Kuningas noogutas: kuninganna erisoovid olid vähesed, ent võõrapärased. Roosilist imet põletas kuninganna nüüd ainult poeedi külaskäikude ajal. Ja tänase õhtuga, tõstis nõunik sõrme püsti, pidi üks kuninganna neljast viimasest imeküünlast otsa saama. Homse õhtu jaoks, tõstis nõunik teise käe sõrme püsti, laseb kuninganna Juliette'il tuua uus küünla — sest nagu saatuse iroonia süütas just see Juliette igal õhtul kell seitse roosilise ime kuninganna tualettlauakesel — ja siis jääb neid järele vaid kaks. Nõunik tõusis püsti. Ta oli erutatud. Kuningas nahtas heasoovlikult naerma: te olete kabalist, mu arvas, need arvud ei vääri säärast pingutust. Need arvud väärivad kuningriiki, ütles nõunik ja istus jälle. Need arvud muudavad kuningriiki, kordas ta veendumalt. Sest, jätkas nõunik, need kaks viimast küünalt peab Juliette kuningale andma. Nüüd, järgnevatel õhtudel, peale seda, kui Juliette on süüdanud küünla kuninganna kambris, süütab ta samasuguse küünla ühes kuninga tubadest. Samuti toimib ta küünla kustutamise aegu — kustutab selle ka kuninga toas. Iseenesest on see rituaal tarbetu, mõõnis nõunik, sest me saame nagunii teada, millal põleb lõpuni kuninganna erakordne küünal, kuid ta lisab asjale kuninglikku väärtust ning võimaldab Tema Majesteedil toimuvasse sümboliseelt süveneda, seeläbi ka viimaseks kuninglikuks žestiks end paremini ette valmistada. Teatraalsusi armastav kuningas õõtsutas vaimustuse ootel oma pead ja küsis, milline saab olema see viimane žest. Ja nõunik seletas: kui kaks küünalt, üks kuninganna ja teine kuninga juures, on lõpuni põlenud, vajab kuninganna

uut küünalt, viimast (seda kuninganna ise muidugi ei tea), mis asub nüüd kuninga valduses. Kuninganna saadab Juliette'i küünla järele, too aga tuleb ja teatab kuningale käsust. Siis võtab kuningas ainsa järelejäänud roosilise ime, läheb sellega ise kuninganna juurde, süütab selle ise (kuningas juba niuksus vaimustusest, sest mingi tõeline teatraalsus peitus neil ise'ides) ja ütleb leebelt abikaasale: monsieur von Wilperti mälestuseks. Kuningannale kui arukale naisel piisab sellest täiesti. Ma mõtlen, lõpetas nõunik, et kuningannale piisab sellest täiesti ja monsieur von Wilpertil pole enam mingeid šansse.

Kuningas tõusis püsti. Te olete keeruline mees, nõunik, ütles ta, ning ma ei mõista hästi seda tseremoniaalset kupatust, mille te välja olete suvatsenud mõelda, aga mulle meeldib see millegipärast ja ma usun teie vaimukusse. Nõunik kummardas. Teile meeldib see, Majesteet, ütles ta, sest see saab olema õukondlikem mäng, mida te mänginud. Seda ei olegi vaja mõista. Õukondlikkust ei võigi mõista. Sest see on vere kutse. Minagi ei mõista kübet selle sisust, mille ma välja mõtlesin. Aga ma tean, et see viib võidule. Millegipärast viib võidule. Nõunik laiutas käsi ja lisas: see on Prantsuse kuningriigi ime. Kuningas hõõrus käsi: te olete meie kuningriigi lipp, nõunik! Ma olen teiega rahul. Nõunik seadis end lahkuma. Ent veel minekul pöördus ta ümber: muidugi, mademoiselle de Braqui positsioon õukonnas ei pruugi peale nimetatud aktsiooni just paraneda. Ta paraneb! hüüdis kuningas armunu enesekindlusega. Kuninganna lakkab teda soovimast ja seda omajagu põhjendatult, täpsustas nõunik. Ma ei salli nii labaseid kahtlusi peale nõnda suurejooneliselt kavandatud plaane, nõunik, lausus kuningas rangelt, te avaldate ju mulle oma umbusaldust. Nõunik kummardas aupaklikult ja lahkus. Temagi ei olnud Juliette de Braqui vastu päris ükskõikne.»

Nüüd nad siis läksid algava vihma tibusajus. Joosep suure sammuga teistest pisut eespool, Mati keskel, küüvalt keskel, sest ta oli nüüd selles kambas ju sees. Blond-Ants bokseri võimuka tagasitõmbe tõttu teistest mõnevõrra maas ja Joosepi tempo üle virisedes. Aga seda virinat oli kuulda vaid hooti, sest oli puhuma hakanud kõva vastutuul ja kõik tänava hääled hulpselt

siis nagu killud tormihoos ning ainult tuulemühin oli pidev. Matil mattis hinge. Ta surus lõuga kramplikult vastu rindu, et oleks võimalik lämbumispausideta õhku saada. Ta oli selles kambas nii sees, et oleks söandanud Joosepi käest isegi täpsemalt küsida, mis neil plaanis, aga see ei olnud võimalik, sest tuul puhus ta suu kohe õhku täis ja ta sattus paanikasse. Joosep oli temast võrratult tugevam. Ees sammudes virutas ta käe aegajalt ülles nagu lippu hoides ja jorises mingit heroilist viisijuppi. See kõik tekitas Matis natuke hirmu, sest mõjus otsekui vastuhakk. See meeletu vastu-tuult-pürgimine, kas oli see tõesti nii tähtis, kas ei oleks siis võinud pulli teha ka pärituult minnes, kui loodus neid ise tagasi hoidis; see koera paela otsas venitamine, see revolutsioonilise paatose tekitamine — kas ei olnud see kõik justkui ülespuhutud tseremoniaalsus ühe pealelounase kambapulli jaoks? Aga selles oli midagi meeldivat. Seda võis nimetada teatriks, kuid see andis tõelisi tundeid, see tegi pretensioonikaks, see võimaldas katsetada senitundmatuid žeste ja poose. Kui seda ka väljastpoolt näha ei olnud. Joosep pööras end ümber, juuksed katsid segadikus tema näo, aga suu oli suur, arkvel, liikuv.

Neil on hirm nahas, karjus ta, ning tahapoole oli see võikalt hästi kuulda, me peksame nad kuradid välja oma televiisorite tagant.

Mati püüdis midagi vastata, jälle ehk midagi küsida, ent tuul lõi tal hinge kinni ning ta vehkis ainult kahe käega üleval, surudes pea kiiresti rinnale. Tal polnud õiget žestikuleerimiskogemust, tema kätekeel mõjus seda amorfsemalt, mida aktiivsemaks ta muutus, märkide kaotasid oma aimatava tähenduse ja jäi üksnes kimbatuses vehkleva poisi appihüüd, ehkki see nii polnud mõeldud. Joosep lõi käega, pööras ümber ning karjus midagi seosetult ja täiesti vabalt ja tuul peksis selle sealsamas puruks, ilma et põlgav sootsium sellest üldse teada oleks saanud. See oli kui riik riigis, võis karjuda mida tahes lausa keset pealinna, aga vabadus nõoris kõri ja kutsus üksnes looma moodi häälitsema.

Blis istus Joosep äkki keset maanteed maha ja irtitas selle vastu, kui nad Blond-Antsuga lähenesid, seejärel hakkis end sillutisele selili ning sirutas käed laiali. Kui Mati tema juurde jõudis, nägi ta, et Joosep naerab

täiel rinnal ja hääletult otse taeva poole, tuul vingus temast üle ja lükkas talle prahti juustesse. Bokserid kaame Blond-Antsuga jäi seisma Joosepi jalgade taha, bokser nuusutas tallaaluseid, aina nuusutas ja nuusutas, kuid vastutuult ei olnud neil mitte mingit lõhna, ja mitte ühelgi asjal ei olnud enam lõhna. Blond-Ants raevutses, ei olnud kahtlust. Kuid sellise tuuletormi sees kaotas see raev tähenduse. Ta ei pääsenud kuidagi välja. Ei häält, ei lõhna, ja suu oli lahti üksnes allatuult, aga seal oli tühi, suurtes päikesevarjudes vaiklev tänav. Sest päikegi näis võnkuvat taevas, varu tuli sellele lõpp, pilvetõld oli temasse juba sisse sõitnud.

Idiootne naerugrimass püsis Joosepi näol, kui ta jälle istukile tõusis ja käe ulatas, et teda püsti tõmmata. Nad astusid Blond-Antsuga tema juurde ja vedasid ta püsti. Joosep rebis Blond-Antsu käest koerapaela otsa, andis koerale lasku vastu taguotsa ja pistis koos loomaga jooksu. Vastutuult. Tuulepeale. Samas suunas Mati ja Ants rühkisid talle raskelt järele, oskamata muud teha, sest kõik, absoluutselt kõik oli tühi ja linnamaru ootel majadesse sulgunud. Vaid kaks asja meenusid Matile hiljem tollest äikese-eelsest evakueerunud linnast: üksik riigilipp, mis pudupoe ukse kohale otsa, kui kabuhirmus välja riputatud, ja neile täistuledes aeglaselt vastu sõitev must «Volga», mille mõtet nad ei taibanud, aga mille alla nad silmituna peaaegu jooksnud oleksid, kaks memmepoega, kaks ema-poega, üks esimest korda kambas ning teine kampades iseloomu tuks kasvanud. Kaugel ees seisis Joosep bokseriga juba trepikoja varikatuse all, seal algasid pikad ja lamedad viiekorruselised elumajad, seal kadus linn ja kasvavad majade korpused, toorlinn, kõnnumaabetoon.

Blond-Ants vajus äkki sillutisele kokku, kuid see ei olnud kehaline viga, vaid psüühiline ülekoormus, hirm, seesama hirm, mis äikese eel ja suurte kuumade vahel linnas välja lõi, see vabadus, mis nõrkushetkedel kohutama hakkas. Mati laskus põlvili ja proovis sõber Antsu pead ülespoole kiskuda, talle märku anda oma kohalolekust ja toetusest, sest sõnad ei oleks nagunii aidanud, jah, see oli nüüd üks kordki ausalt nõnda, ei sõna enam tõepoolest ei olnud, pidi ilma hakkama saama, lohutussõnu ei saanud enam öelda, armastus

enam ei olnud, pidi hakkama saama sellega, et seisis lihtsalt inimese kõrval, toetasid teda, puudutasid mitmest kohast, et ta su lähedalolus ei kahtleks ja melodraama ei tulnud mitte kuidagi kõne alla. Mati läks Antsu selja taha ja püüdis teda kaenalde alt üles venitada. Ants punnis tuimalt vastu, Mati jõud oli aga seltsuga liiga napp, et klassivenna kallal vägivalda tarvitada. Ta nägi, kuidas boss eespool trepimademel kükitades suitsu tegi, pabeross pihkudest ümbritsetud ja suured rasvased prillid valvel. Mati jättis Blond-Antsu sinapaika ning tormas edasi. Poolel maal bossi juurde heitis ta pilgu tagasi, klassivend lebas kui sõjast mahajäänu tühjusse suubuvast tänavarennis, see oli liiga juube, et sellele käega lüüa. Mingi muusika oli nüüd kuulde heitunud, näis, kui löödaks kaugel linnavalitsuse hoone tornis Buchenwaldi häirekella, mis käskis Antsu ära päästa: kel-le eest, kel-le eest, kel-le eest? Kelle eest lähete teie rahuaegsetel tänavatel, kelle eest ehitate teie barrikaade tuleviku jaoks? Ta viskus kuulde ja see kandis ta linnutiivul tagasi klassivenna juurde. Ta tegutses vaistlikult, kiskus Antsu pea sillutiselt lahti ja jagas teise käega kõrvakiile, vastikustundeta, inimarmastushalata, sest nii tugeva tuule sees ei olnud ei lõhna, ei hääli, ei valu, ning Ants pidi ainult aru saama, et ta ei ole üksi jäetud. Kui Ants silmad avas, viipas Mati käega Joosepi suunas, venitas smiling'i näole, tõstis põidla püsti. Tema esituses paistis see kõik totter välja ja Ants jäi endiselt apaatseks. Siis surus Mati rusika vastu Antsu nina ning viipas jälle Joosepi poole. Nüüd hakkas Ants liigutama. Mati tundis, kuidas tema rusikast hoovas võimu teise mehe liikmetesse; tõuse, tõuse, nügis ta rusikaga Antsu nina all — ja Ants tõusis. Ma olen mees, voogas läbi Mati ihu imetlushääl, ma olen mees, ma olen mees. See sisemine eneseimetlushääl oli tuline ja terav ja oma kõrghetkel plahvatas ta röögatuseks, mis Mati õndsalt naeratama pani: ma olen mees, kel ei ole karistajat. Kui see mööda läks, oli Blond-Ants end juba püsti vedanud; Mati haaras ta kae ja nad asusid uuesti teele ootava bossi poole.

Boss lõpetas suitsu ning avas ukse. Bokser katsus iga paari sammu tagant peatuma jääda, kuid teda õpetati kinganinaga. Siis seisis nad trepikojas tuule eest varjul — ja nagu oleksid nemad need tuulepöörajad

olnudki, seisis ukse taga äkki mõnitav vaikus. Joosep pööras ümber. Teda paistis häirivat rahu. Ta pistis pea ukse vahelt välja. Jumala eest, see ei mõjunud üldsegi väga hästi. Nad kuulsid, kuidas naisterahva kingaklõbin tänava sügavikku hääbus. Nagu olekski see tuulise olnud, kes kingade klõbisedes nüüd mööda sai. Blond-Ants ei olnud veel oma nõrkushetkest toibunud, tema silmad vilasid mööda maad, libisedes aeg-ajalt põlglikult üle bokseri selja. Õela osavusega koukis ta ühest postkastist välja kirja, luges pikka selle siht- ja tagasiaadresse, murendas seejärel tükikesi ümbrikuid ning ühtlasi kirjast, poetas need lõpuks jalapühkimisrestile. Joosep kõõlus ikka veel ukse vahel, vaikus püsis, oli see ja pime nagu aafrika kuuvarjutus. Mati ei kahetsenud midagi. Ta oli kambas end väärikalt üleval pidanud.

Joosep tõmbas ukse kinni. Padu hakkas alla tulema. Bokser noolis hajameelselt jalarestilt paberitükikesi, mis tema peremees sinna oli pillanud. Joosep pani uue suitsu. Jämedad langevad veejoad purustasid asfaldi rebenenud servi ning kõik, kõik, kõik oli vaid siingi ajaküsimus, nagu on ajaküsimus seegi, mil üks abitu koolipoiss end armsa ema rüpest vabaks ostab, mõtleb Mati. Joosep lükkas siseuksed avali, et kamp edasi pääseks. Nad marssisid mööda treppi üles.

See oli sinise polstriga kaetud uks, mille taga Joosep seisatas ning tema kaks jüngrit ootele jäid. Asjalikult suitsu tossutades sidus Joosep bokseri paelapidi ukse lingi külge. Väikekodanlase hais käib üle pea, ütles ta. Need olid esimesed sõnad üldse, mida nad üle pika aja kuulda said. Kõik muutus korraga vähem õilsaks ja normaalseks. Herõiline anarhism taandus igapäevakohuse ees. Kõik riigid toetusid väikekodanlusele. Örritada buržuaad, see tähendas õõnestada riiki. Buržuaa jäi süüdi ajaloo, anarhist riigi ees. Anarhist unistas plahvatusest ja lohutas end hüppeseadusega. Ta elas ajas. Buržuaa elas ruumis. Korteris. Majas. Ta unistas Ruumist: Ameerikast. Ta lohutas end ruumiga: plahvatuse lokaalsusega. Bokser oli lingi küljes kinni, heitis matile ja valmistus riigi alustalasid õõnestama. Boss andis kolm nõudlikku kella. Nad kadusid ülemise koruse treppidele. Midagi ei olnud näha, aga kõike võis kuulda. Nõnda olid nad harjunud elama.

Alguses ei kostnud ometi midagi. Siis avati uks kuidagi ebalevalt, väikekodanlikult, luuravalt. Boss puhus uljalt rõngaid. Krabistati ajaloo lehekülgedel. Ust lukati vaikselt, aga järjekindlalt, kuni ta vist päris ristseisiti lahti seisis. Mati närvis küüsi. Ta kartis koera kohtumist emaga. Piinlik vaikus ümbritses anarhisti kohtumist buržuaaga. Vahetati vastastikku rahatähti. Kokkulepluse vaim jäi kõluma. Ei tööta, lita, sisistas Joosep. Leitud koer, pomises Blond-Ants alandlikult. Onnelik mees oli kaotaja, ütles boss mürgiselt, siis käsutas teda: õssita, ärrita. Blond-Ants vaikis. Aeglaselt vajus ta trepi peal istudes laiali, valge vedeliku ila ümmitas tema huulenuurgast. Joosep lõi teda põlvega kuklasse. Võta, Keerub, hüüdis Blond-Ants hädiselt. Matil hakkas paha. Ta tundis, kui ilane oli temagi. Ent ajalugu ei jätnud haisu külge.

Hass hass, hass, hass, hüüdis Joosep ja kargas trepilt alla, tegi käänaku ja kargas veel allapoole. Mati ja Ants jäid pidama. Boss pidi oma idee eest kõigepealt ise maksma. Ent lööming jäi ära. Mitte piiskagi verd ei pritsinud ülakorrusele. Boss näis vaid kärsitult ukse lingi kallal nagistavat. Mati hiilis allapoole ja Blond-Ants tuli talle käpakil järele. Anarhisti tseremoniaalne marss oli vaibunud koduseks žanripildikeseks. Avatud korteriuksel seisis kohkunud väikemees, püss käes ja põlvikud lontis. Tema huvi paelus peamiselt koer. See lebas rahulikult jalamatil ning tema mokaade ees oli väike äranäritud paberitükike. Sealsamas kükitades harutas boss paela lingi küljest lahti. See ei tulnud ega tulnud. Boss oli närvis. Mati läks alla ja silitas bokserit. Sel oli anarhisti lõust, aga südamlilik keskpäik. Blond-Ants toetas seina.

See on bulldog, ütles poisike lõpuks ja ohkas. Kui ta hammustab, siis jääb jala külge kinni.

Joosep oli omadega korda saanud. Anna mammale-papale tervisteid, sõnas ta poisikesele, kui nad lahkusid.

Nad seisisid jälle postkastide juures. Läbi ukse paistis, kuidas vihm kogu linna vahtu oli löönud. Tumelillas elektriseeritud õhus valgusid veejoad taevast alla. Ainult välgusähvatuste aegu lõi linn valgeks, olles nagu jumalikus lumesajus plahvatava päikese all. Seegi oli

anarhistlik vaatemäng, seegi üleküllastatud tseremonia, mis vaid pisut buržuaa televiisoripilti võdistas.

Ei õnnestunud, ütles Blond-Ants kergendusega, paneme tänaseks pillid kotti. Boss pani aina uut suitsu. Tema konid kadusid kuidagi märkamatuks ja üha uued ja uued tubakapulgad põletasid end tema hammaste vahel läbi. See oli tema üks sügavalt sissejuurdunud maneere: süüdata suitsu võimalikult sageli, alustada, õhutada, hoolimata peatsest lõpust. Loodus ise on sinu jutu vastu, sõnas ta üleolevalt. Lõhub, röögib nagu hull. Küpses sotsialismis. Vagade, visade põllumaade kohal. Kokkulepluse vaimu kiuste. Aga võib-olla on ta sinu jutu vastu, ütles Ants virila trotsiga, sinusugused istuvad päris varsti kusagil pukis ja meenutavad oma revolutsioonilist lapsepõlve. Mati imestas väga. Kõik need olid ju tegelikult veel lapsesuud, mis mängusõnu täis, aga kuidagi märkamatuks libises mänguloor mõnikord kõrvale ja muutus parodiaks esiisade sõjasõitude puhul. Kelle poolt oled sina, Mati, kui barrikaadide ehitamiseks läheb? Kelle malli järgi lahendada sina matemaatikaülesandeid? Millisest leerist otsid sina tüdrukuid punaste higiste sukkadega; kes laenab sulle oma särgi kuningriigi lipuks? Nad vaikisid kõik piinlikkustundest. Aulik bokser matsutas suuga ja pööritas silmi, temagi hinges hakkasid vist kunagi allakugistatud vihavahud vaevaliselt paisuma, ta aina neelatas ning seedis, püha viha hingestas tedagi.

Me jätkame, ütles Joosep, täpselt ülejärgmises trepikojas. Täpselt samal viisil. Ja sinu lontuks kasvanud koer peab ju kah midagi ajaloo heaks tegema. Või peaksime hääletama, lõpetas ta pilkavalt. Kes on poolt? Ta tõstis käe. Kättemaksuks, mõtles Mati ja tõstis samuti käe. Siis tõstis ka Ants hädiselt muiates käe, ehkki häälteenamus oli juba toimima hakanud. Kui me nüüd pooleli jätame, siis me jätamegi pooleli, ütles Mati segaselt. Joosep patsutas talle õlale: igas kambas peab olema liider, anduja ja filosoof. Kolmikrakk võib juba tegusid teha. Kes on anduja? küsis Ants ikka oma hädist muief jätkates. Bokser, vastas boss mõjukalt ja lükkas välisukse lahti. Ta tiris bokseri enese järel veejugade alla, surus tema pead äsfaldiaukudesse, mis vahutasid veest, ja venitas teda kahele kápale seisma, et talle raske vesi vastu silmi vasardaks. Siis haaras

tal esikäppadest ja tantsis temaga äikesevihmas, et Mati jälle justkui muusikat kuulis üle majade lundavat ning Joosepile midagi ette heita ei saanud ilma temata ei oleks neid hetki iialgi tulnud. Joosep, Joosep, hõikas ta trepikoja varikatuse alt ning ka Blond-Antsu tagant. Kui boss koeraga jälle juurde ronis, ripnes tal huulte vahel tühi vettisuitsupaber ning tema nägu, kael ja õlad olid veevuhaste all tumepunaseks tambitud. Prillid olid kadunud. Mati ei saanud aru, kas oli vihm nad puruks peksnud või Joosep ise taskusse pistnud. Boss oli nüüd enam kui mürtsumees Joosep ja tubaka-manega ta andis tõelise juhi mõõdu välja. Boksergi oli enam kui palju enam kui koolivend Blond-Antsu peni, kes avaldas mingit puhtatõulist temperamenti, kriitikat hambaid, vaatas ootavalt bossi poole ning näis austavat värsket liha. Seadke end valmis, poisid, Joosep paberossi pannes, minut hingetõmmet ja uuesti lahti. Kui me nüüd pooleli jätame, siis me jätamegi pooleli. Ajalooliselt. Mati võttis prillid eest ja surus püksitaskusse. Ta ei kujutanud ette jooksu vihmast.

Ettekujutusi polnud vajagi. Joosep haaras bokseri kaenlasse ja tormas ähkides sattu. Kaks koolivenda järel, algul justkui kikivarvul nagu ettevaatlikud, järgnesid ikka, siis, hetke vältel vihmast juba ligunud, täistallaga edasi, poole sääreni vees, anarhistlike võtete suunas. Matil tuli hirm peale. Peaaegu kätega veevallis teed kobades, tänavajõe vastuväikes vankudes — see äratas eelaimusi uppumismassist. Ta ei teadnud veel täpselt, milline lõpp talle määratud ning mida võis pakkuda kodumaa loodus. Kalline võis ju mõnikord siiagi linna eksida. Kätega kattes murdis ta teed sinnapoole, kuhu arvas elavendi kadunud olevat. Ta teadis, kui kergesti võib teelt kõrvale kalduda, kukkuda keldriauku või teelt kápuli — väsimuse korral piisanuks sellestki. Ta ta nuttiski, siis oli see igatahes kõige ohutum viis, mida maailmas leida võis, nutta nii, et sa ise ei aru ei saanud. Ning ta ei oleks eales varem teadnud, et oskab hallide majade vahel kõndides oma elumamineku üle nutta, nutta üksinduse üle keset tänavat, sest keset tänavat ta ilmselt siiski oli, ehkki

oli selge, et siiagi võis samamoodi surra kui oot. See oli boss, kes ta üles leidis ja trepikoja varjast alla tõstis.

Jälle tõusid nad mööda treppe, tõsisemad, kui kui enne, välja arvatud Keerub, kes näis oma ajasest ülesandest aru saanud olevat ja ajaloolisest mivismist laetud. Jälle koer lingi külge kinni, jälle nõudlikku kellatirinat ja korrus kõrgemale. Bokser urises meeldivalt ning seisis neljal jalal valmis. Hass, Keerub, hass, hass, luges boss talle valt sõnu peale. Tilk tilga järel pillas bokser ilmatile. Seegi mõjus hea endena. Ilmne, et keegi ukse taga. Ilmne, et korteris salamisi räägiti. Ilmne oli, et säärast vihma kardeti. Hea külaliskülastajaks olnud tõenäoline. Säärase vihmaga võis korraldada nõiajahte. See tõi ainult patte meelde, aga patte oli vagal maal igapähe mitme surma jagu.

Joosep kõndis allapoole. Veel natuke jälgis ta suitsu pannes koera temperamentset ootust. Siis võttas koera lingi küljest ja hõikas kaaslased enda juurde. Ülejärgmisse, sõnas ta, ja jooksupä. Ta võttis hõõrviirutas jalaga luku kohalt vastu ust. Teine ja kolmas kordki ei andnud uks järele. Siis boss kusi. Võib-olla et midagi immitises tuppagi. Mati ei näinud, aga keda seda alt. Muidugi, see oli kõik sigadus ja ajas keda dama. Aga selles peitus mingi traagiline õigustunne, tema põlvkonna olemasoluks.

«Järgmisel öhtul jälgis kuningas ilmse lõbukaaslasena sulnis Juliette tema lemmiktoas, mida selle kuu suse pärast Kuldhobuse talliks nimetati, üheksa roosilise ime süütas. Kuningas laskus lauäärsele peele, silmitses küünalt ja palus Juliette'il hea jääda. Mind ei ole vaja selleks paludagi, naarmuliku, himur ja otsustavatel hetkedel pisut toimega Juliette. Kuningas kannatas selle välja, ta oli juba nõnda vanaks saanud, et teadis: rohu maksab ka midagi. Istuge, Juliette, ütles ta, istuge minu kõrval kanapeele. Ovaalsel lauakesel lev küünal aga oli tõeline meistritöö. Väikesed vaamoretid hoidmas üleval korintose sammast. Sama kogu vorm kuidagi väga sale, liiga sale, kuningas, liiga pinges, dünaamiline, afekteeriv. Aga kohta, milles ta oma kuningakojaga elas. Kuningas

naudis monarh oma nõuniku väledat mõistust ning muigas ühtlasi selle tseremooniahulluse üle, et ta õukonnas aastate vältel nii järelejätmata ohutada oli püüdnud ja mis tema enese toetust ei saanud ei vajanud. Kuid selle kõrval tundis ta end enesesse imbuvat mingit maneristlikku rahumõistust, mida ei saanud eriti väärilikaks pidada. Ta pööras Juliette'ile, sellele sõbralikule, häbitule, elujõulise tüdrukule, ning mõtles, et võib-olla ei ole tema mõistus Juliette'i vastu sugugi nii juhuslik ja elementaarne laadi, kui see esisadel tavaks oli. Kas te tõesti ei karda, Juliette? küsis kuningas tüdrukult. Ta küsis Juliette omakorda naeratades vastu, ning kuningas seepeale mõttesse jäi, hakkas Juliette häälega naerma: kuningat ja sõnni ei pea naistest kartma, kui ta õnnelikuks tahab saada, Teie teate. Ah, teid noori, tõstis kuningas teatraalselt ühegi hiilgavas Prantsuse kuningakojas vaevate teadete õnneunistustega! Juliette lõkerdas naerda. Kas teadend minu vanaisa jõulupasteedist tunnete? küsis kuningas. Juliette vangutas pead. Ma jutustan teile, kuningas meeleliseks muutudes.

Õhtul kell kaheksa kustutas Juliette küünla ning ütles, et teha sedasama kuninganna juures. Kõik järgmisel öhtul. Ent nüüd otsustas kuningas kavaldada. Ta teadis, et on olemas midagi veel huvitaväärsemat kui himura naise kogemus — nimelt armuliku silm ise. Talupojaveri ei taipa nüansse, mõtles kuningas, juudi nina ei ole loodud delikaatsuste jaoks. Salaukse taga kuulatades veendus ta, et toas ei olnud enam kedagi. Ta astus sisse. Kõik näis siin olevat veel poeedi kirgastunud sõnadest. Kampriat heljus värssidena õhus. Tuba õhkus vaimsusest, õnnestunud vaimsusest. Ja see ei olnud kuningakojas. Selles oli mingi astroloogilise tarkuse kõrval, midagi ebaselget ja uimastavat. Kuid see ei olnud ebameeldiv. Kuningas hingas aeglaselt ja sügavalt. Vanadus, mõtles ta, tunnen vajadust teatud tarkuse järele. Kuningas võttis lauakeselt oma abielu amulettküünla ning võrdles selle pikkust samaaegse küünlajupiga, mille ta oma toast kaasa oli toonud. Kõik klappis — küünlad olid ühepikkused. Juliette teadis seda. Bruno von Wilpert, pomises kuningas

omaette, mul ei oleks midagi selle kõige vastu, kui tühipaljas turuvapiga narr ei oleks. Ta mõtles selle mille ta kuninganna jaoks ette valmistab. Liikumine ja sõnad pidid saama läbi proovitud. Drama improvisatsioon oli ühel Louis'l juba muidugi kaasa antud, ent oma naise ees võis alati süü kohmakusi. Ja enne kui von Wilpert selle maa oma jalgelt pühib, kirjutab ta mulle veel oodi, kuningas muheldes käsi.

Paaril järgneval öhtul vestlesid kuningas ja kuninganna. Kuldhobuse tallis sümboolsel ajavahemikul kella viie ja kuue vahel kaheksani Tema Majesteeti erutaval teel. Kuningas oli paberile visandanud liikumisjooni, mis kujutas skemaatilisel teel tema tegevust dramaatilise öhtupoolikul kuninganna toas. See saab olema plaan, kus kuningas, fulguratsioon kuningriigi toas, Nõunik tegi joonisele mõningaid parandusi, sest kuningas ei olnud arvesse võtnud kuninganna toa pühitsemist. Monarh kortsutas kulmu. Või viia etendus mingisse suuremasse ruumi? küsis ta. Võimatu, lautas nõunik käsi, võimatu, Teie Majesteet, mõelge ise järele. Ka lisas nõunik, et kuninglik ekspansiivse artitsismi arvel tuleks ehk võimeteaste traagilist sügavust ning püüda lihtsate vahenditega, perekondlikumas toonis abikaasa ühendada. Te olete kodanlane, hüüdis kuningas, armas nõunik, me ei ole ju laadal! Nõunik punasest Oli asju, mida ta häbenes. Ta oli tööpoolest peaaegu kodanlikku päritolu. Ja ta teadis, et mõnikord peab see välja. Mitte, alati ei suutnud ta maha suruda buržuua-skeptitsismi. Ta proovis end siiski õigustada ja muide, see õigustus ei olnud sugugi *ad hoc* mõeldud. Teie Majesteet, ütles nõunik, ma lähen kuningannast. Jah? küsis kuningas pilkavalt. Ainuüksi juhtum Bruno von Wilpertiga võiks olla sellele, kõneles nõunik ja takerdus hetkeks... kuninganna alati mitte sugugi teatavat saksapärase laadi ära ei põlga. Kuningas vangutas pead. Te olete mu sõber, sõnas ta, von Wilperti auks peab ütlema, ta on mees, kes oskab žeste teha. Ta teeb seda oma pärase paisutusega, vaidles nõunik ikka veel isikliku vastu, sest vihje kodanlasepäritolule oli temas tugev, tõstnud, ta teeb seda ehtgermaani maitselagedusega.

...sõbrad lähtrid värisevad häbi pärast laes. Ja mina, mu sõber, nõunik, kaldun vist mõnikord sama saksapärase ekspansiivsusesse, nagu te suvatsesite mainida, kuningas jälle pilkavalt. Ma vabandan, talitses nõunik ja kummardas.

Kuningas kiindus oma plaani niivõrd, et unustas isegi Juliette'i. Ta ei viibinud enam sageli sel ööl, kui Juliette küünalt käis süütamas või kustutamas isegi oma lemmiktoas, ehkki kontrollis alati minut ajalt, kas küünal põleb. Kuus päeva pärast eelmist ühendamise võrdlemist otsustas kuningas oma salakäiku kuninganna tuppa korrata. Mingi rahutus häiris teda, isegi kodanlik pisik oli isegi kuningriigi esimese mehe pugenud. Kell veerand üheksa hiiliski ta kuninganna poeesiatoi ukse taha, kuulatas, ei kuulnud aga isegi peale kardinat sahina tuules ja lükkas ukse lahti. Alguses ta mõnevõrra ehmatas. Ta oli siiski uskunud von Wilperti suuremasse korrektsusse. Ent see ei olnud kuninganna hispaaniaalikult terav taguots. Need isegi Juliette'i koonuselised, liikuvad reied, ja see, kes all nii mehiseid ratsurõhatusi kuuldavale tõi, ei olnud sugugi saksa poeet. See oli nõunik, kes, nagu ta muu tarkuse kõrval ka praktilisest elukoolist ära ei olnud. Kuningas väljus, aimates, et isegi kuninganna esimesel mehel on teatud kohustusi oma alamate vastu. Beejärele koputas ta kõvasti ja nõudlikult vastu vastu ning andis armunud paarile aega end veidi lõõgastada. Kümme sekundi pärast astus ta uuesti kuninganna tuppa. Nõunik seisis peaaegu valvel ja Juliette kohendas kardinaid. Aga juba kaugelt tuvastas kuningas, et see küünalajupp, mida tema pihus hoidis, ja see teine, mis kuninganna lauakesel seisis, olid täiesti erinevad. Vaene Juliette, ütles ta isiklikult, te ei kujuta ette, mis teid ootab. Juliette tõusis kuninga juurde ja heitis tema ette põlvili. Nõunik muljus oime. Ja mida teil on öelda, nõunik, küsis kuningas oma abilise poole. Liha sai vaimust teha, pomises nõunik aeglaselt. Liha? tõstis kuningas oime. Lihapatud karistab jumal, Prantsuse kuningat ei huvita. Prantsuse kuningat huvitavad riigivõimad, mõiratas kuningas. Lahkuge, Juliette, ütles ta mõnevõrra leebemalt, õukond karistab rohmakust. Kui Juliette oli lahkunud, ei kärsinud nõunik enam

oodata, vaid alustas kohe kaitsekõnega. Majesteet ütles ta väga alandlikult, see on meie omavaheline ja seetõttu sõandan ma viidata asjaolule, et Juliette Braqui teatavad hingelised, ma ütleksin isegi kehaäärased ei pruugiks teile päris tundmatud olla. Ma pean nimelt silmas tema alakeha nii-öelda ülitemperamenti, mis... kasvab sedavõrd, kuidas ta näeb kirgede märklauda kuningriiklikes astmestikes... õnnituvat. Nõunik ei saanud enam hästi ise aru oma sõnadest ja nendega kaasnevatest nüanssidest. Ta kavatsiiski vapralt jätkata, sest teadis, et rohkem kui teised kardab kuningas halvasti öeldud või ütlemata jäetud sõnu, kuid kuningas katkestas tema jutulõuna. Te tahate mind veenda, nõunik, et mademoiselle Juliette de Braqui on lausa lapselikult kiimuline nämmõnevõrra lihtsameelne, aval ja oma keha omaduse ülimalt naiselik tütarlaps, kes raatsib end anda üksnes et paljudele tema arust seda väärivatele mees-tele kuningriigis, vaid paljudele korraga, isegi ühe ja samal õhtul, kui see õnnestub, kas nii? Nõunik vastas gutas ettevaatlikult. Kuid see kõik on ju täpes, jätkas kuningas, see kõik ei puuduta kuningriigile oluliste teemat. Muide, see kõik on mulle hästi teada. Ma ütlen teile isegi enam, nõunik, sest, nagu te suvatsesite mainida, me oleme tõepoolest kahekesi, ehkki me oleme just kõige sobivamas ruumis säärase vestluse jaoks. Mina isiklikult, kuningas tõstis näpu, elan end mõne kord Juliette de Braqui peal välja just nimega sellepärast, et Juliette suhtleb sisuliselt kõigi meie toimekamate hõlvkondlastega ning et seetõttu Juliette kaissu pugedes ma justkui kindlustan meie kuningriigi ladvikut ja ühtlasi tema südant, ma justkui koondan Juliette'i keha kaudu meie riigi esimesi ridu, on see nüanss teile mõistetav, nõunik. Kuningas oli tõusnud kõrgpaatoslikku kõneviisi. Nõunik noogutas kõhatades. Ta tundis, et temas on vist midagi kodanlikult vagurat selle kuninglikult omapärase mõttelaadiga võrreldes. Ma justkui koondaksin meie kuningriigi esimesi ridu, sosistas kuningas ekstaasiga, milles valitsev egoistlik väim, kodanlik väim mu armas nõunik, mind viimasel ajal väga rahutis on teinud. Juliette on meie hoovkonna võimsaim kuning

nõunik, ja kui te sellest aru saate, siis olete te mõistnud kuningriigi ideed.

Nõunik vaikis. Ka kuningas vaikis, seedides oma sõnu. Ta oli nii mõnigi kord varem üllatusega tõdenud, et hästi käima löödud sõnamass on juba oma loomuse poolest filosoofia, et omasoodu, vabalt voogav sõna ei vaja inimese ülemõttlemist, olgu see inimene kuningas ise, vaid ilmutab tarkust, mis päritud aegadele. Ma olen siiski kuningas, mõtles kuningas. Ja kõike seda arvestades, jätkas kuningas järele vestlust, on mul eriti kahju, et Juliette ei ole nõnda petnud on. Nõunik ohkas ja ei mõistnud ühtki kuninga jutust. Kuningas ulatas talle oma pisi-küünlajupi. Mõõtke seda, nõunik, kuninganna küünlakesega, ütles ta irooniliselt. Nõunik võttis küünlajupi pihku, hakates midagi aimama. Ta astus kuninganna lauakese juurde ja mõõtis küünlaid. Teie küünal on kolm korda lühem, Majesteet, ütles ta häbe-õnnega. Nii, lausus kuningas blaseerunult, millega te seda põhjendate, tarkpea? Nõunik liikus hajameelselt ümber ringi, hoides pihus kuningale kuulunud küünlajupi. Sellest olid säilinud vaid amorettide ümarad otsad ning sääremarjad nende all. Teie küünlast on ümber ühe viiendik, kõneles ta otsekui omaette, kuninganna küünlast mõtlemapaneval määral rohkem. Nõunik määris ei ole mitte mõtlema panev, vaid lubamatu, vastustas kuningas. Paistab, et kuninganna on asjast aru ninna saanud ja Juliette on tema mahitusel meid mõistnud. Nõunik vangutas pead. Meie mõlemaga on Juliette maganud, ütles ta siis mehiselt, ning ma arvan, et tema silmis on see argument. Nagu te suvatsesite mainida, Majesteet, on ta mõnes suhtes kaunilt lihtsameelne. Tõsi küll, nõustus kuningas. Ma arvan, et ma annan teile seda ütleva, Majesteet, sõnas nõunik, aga ma näen asjale ainult ühte seletust. Ah, issand, sois kuningas, mitte seletusi ei vaja me praegu. Ometi saate te selle ära taluma, lausus nõunik. Ma arvan, et kuninganna ja Bruno von Wilperti poeesiatunnid on juba mõnda aega toimunud... pimedas. Koos kõige ühe juurde kuuluvaga. Sest sakslased lähevad pimedas jampsi täis. Ning Juliette'i süüdatud küünal, kar-
 ma, on suurema osa sellest õhtutunnist seisnud kustunud. Bruno on ta kustutanud. Bruno on süüda-

nud ta vahetult enne kella kaheksat uuesti, et Julia midagi ei märkaks. Kõik. Ma arvan, et Bruno von Wupert on esimene ja viimane poeet, kes armulist kuningat maitsta saanud. Saksa kelm. Kuningas algas ohkas selle jutu peale. Mitu korda? küsis ta tülpina. Nõunik mõtles veidi ja, arvestanud kõiki asjaolusid, nimetas täpse arvu.

Nõndaks, ütles nüüd kuningas vaikselt, see kõik on hea. On hea, et meil on selge ülevaade sellest, mis õukonnas toimub. Bruno on inimene, kuninganna on inimene, see kõik ei üllata mind põrmugi ja on loomulik. Jah, nõunik, see on loomulik. Ent mis sa nüüd minust, kuningriigi juhust? Te ei arva oma lausus nõunik, et üks saksa kelm on teie abikaasa paari päevaga suutnud rikkuda? Pealegi, kõik ja saladusse. Ootamatult hukub Bruno metssea kihva all lähemas metsasalus. Seda kõike pole vaja, ütle kuningas, mind huvitab üksnes asja riiklik aspekt. Mind huvitab, mis saab minu kavatsatud etteastest küünlaga, nõunik. Nõunik kehtas õlgu: see nii mõned päevad edasi, Teie Majesteet. Te olete kodanlane, karjatas kuningas, teie nahk on paksem kui künnel ninasarvikul kokku. Te ei taipa midagi kuningriigihingest, te oskate ainult riknenud kauba väärtust kokku arvutada. Te ei taipa, mida tähendab minule, kuningale, ajaloolisele inimesele, ajaloole endale see kerge meelne väljend «mõned päevad», mille te nii lõdvalt oma mokaotsast pillasite...

Ent unustagem siinkohal kuningliku hinge mõistnud sügavused ja ajaloo seletamatu filosoofia. Meie seisab lihtne, see tähendab, matemaatiline, ent ühtlasi kodanlik ja väga eluline probleem: mitu korda? Probleem, millele kuningad üleõla vaatavad, mis aga sinu noor rehkendaja, tulevikus kindlasti vaevama hakkab. Niisiis, mitu korda? Nõunik teadis. Kas ka sina, eelastuja?»

Aina mühas ja mühas. Seekord läksid nad kolmele troppis, sünged, üleni läbi ligunenud, ent otsustavalt kui varem. Oli kunagi muinasjutt vihmainimestest, nad olid, mis nad tegid. Kuidas uue parema maailma ära rikkusid. Kui ka keegi ei uskunud, nad proovisid ikka. Viienda trepikoja uks seisis ristselgiti lahti ainult oigas mõnikord tuules. Miski ei huvitanud neid

ühkem küsimusest: mida teeb bokser, kui talle avab ukse vihane, toores eestimaalane? Mõni alles jalad alla saanud uuspursui või buržuaapõlvest unelev tööline. Need need olid kõige ohtlikumad. Need pürgisid ajakukku, need olid tõelised rivaalid, vaimu ajas-hoidjad. Need pidi needma välguga. Kas või põuavälguga.

Kolm poissi istus kolmanda korruse viimasel trepiastmel, märjad kui kassipojad, veest nirisevad, juuksed sojakil, üksteise vastu liibunud. Korrus allpool ootas Keerub oma tundi, ootas oma ajalugu, ootas plahvatust. Ta oli kindel oma edus. Kolme poisi ootuses ülevalpool segunesid uudishimu, kartus, häbitunne, tülpimus, sülm, kindlus sellest, et oldi veel peksuealised poisid, kirm selle ees, et vastutajat ei olnud enam võtta. Neil ei olnud kergem kui mõnel muul meie seast. Pahandust teha ei olnud üldse kergem — oli raskem. Aga pidi ju mõnikord midagi tegema. Võis ju mõnikord midagi juhtuda. Sest nagunii ei juhtunud midagi. Nende õlad muutusid istudes kokku ja tunded liikusid kehaketis edasi-tagasi. Midagi oli neis kõigis sarnast, tuli välja, tegi boss oli tõeliselt oma — aga midagi võimendati igas lülis erineva tugevusega. Blond-Ants vaatas läbi koridoriakna vihmapädu, Mati pilk seisis kella seieritel, nagu loeks ta plahvatuseni jäänud sekundeid: viis, neli, kolm, kaks... ja jälle uuesti: viis, neli, kolm, kaks... ja veel ja veel, visalt, kannatlikult; Joosep oli ikka veel ilma prillideta, ent ikka veel boss, teadev, väsinud, oma.

Aike selles linnajaos, kui kaua veel? Korraks arvatakse nad läbi vihma nägevat tohutu suurt päikesekolmnurka üle taeva liikumas. See oli nagu kunagi nii armastatud suvine koolivaheaeg, lõputu, vaba ja ülemaailmne. Igavene koolivaheaeg. See on nüüd läbi proovitud, pobises Blond-Ants, läki minekule. Paratamatult, ütles boss vaikselt, vihm. Vihm ju, kordas ta, teha. Kui vihm, siis vihm, ütles Mati. Vist küll, ütles boss, vihm on vihm. (Kes seal on? hüüti Keerubi noorest ukse tagant.) Vihmaga ei minda ei koju, ei kulla, toetad tagumikku seal, kuhu parajasti juhtunud oled, oled seal, kus sa parajasti juhtunud olema — selles on midagi vaba. (Kes on? hüüti ukse tagant uuesti. Huhk, sinu jaoks on kirves. Keerub hingeldas kuulda-võtt. Tema tilkuv ila luges plahvatuseni jäänud sekun-

deid.) Sest kui midagi juhtub olema, siis on ta olemas vabana ja ta on olemas paratamatult. (Nuhh välja! hüüti ukse tagant. See piinatud naine ei ole enam ammugi sinu oma, ta istub nüüd minu haaremis! Ja kõik sinu naljad tapan ma kirvega, Toivo!) Ja tema olemasolemisega tuleb rahul olla, sest see ei ole iial moraalitu ega moraalne, see ei ole iial alandumine ega üleolek, see on küpsemine, see on olevaks küpsemine, olemisse võimine. (Uks keerati lukust lahti. Bokseri jalgade krabin linoleumil. Lörin, rõhkimine, kiljumine. Uks kinni.) Ja teda mõistes oled sa see, kelleks sa saad. (Tal on nurjatused veres, kähmlemine, vintsutatud urin, nutt, vingumine, koerapalve.) Blond-Ants tormas trepist alla ja hakkas vastu korteriust taguma. Andke mu koer tagasi, hüüdis ta, tema ei ole milleski süüdi. Andke mu koer tagasi! Andke mu koer tagasi! Ka boss ja Mati jooksid alla. Kusagil lähemates ruumides taoti millegi tõmbiga vastu põrandat ja parastati võikalt juurde. Siis lähenesid sammud räpakalt korteriuksesse ning oli kuulda ähvardus: nüüd saad ka sina oma jao, siga. Poisid jooksid hirmusööstu ajel allapoole. Uks avati ja midagi visati allapoole poolkorrusele: süh. Siis oli tükk aega surmavaikus. Päike libistas end klaaside vahelt sisse. Võis hakata koju säädima.

Ülal lingi küljes rippus läbilõigatud koerapael. All poolkorrusel immitses verd bokseri maharaiutud käpp. Plokkmaja koridoris mõjus see uskumatult. Aga neil ei olnud vaja seda uskuda. Neil olid kõigil oma pelgupaigad olemas. Nad nägid ainult, et vastutaja oli seegi kord olemas olnud. Nii kaua, kaua lubati neil lapsed olla. Neil lubati kämpades kõndida, et nad suuremat pahandust ei ulatuks tegema. Nad olid mürakarud, popivennad, kabajantsikud, ei muud. Kurat ilma kapjadeta elas mujal.

Tilkus järelvihma. Päike oli väljas, aga vihmast veel jahe. Sõidutee täielikult vee all. Blond-Ants kuhugi kadunud. Kaks prillidega poissi jätsid tänaval hüvasti. Armukadedus lõhub kõik enese ümber, ütles boss elu targalt ja ometi midagi häbenedes. Matit ei huvitanud see. Talle oli jälle kättemaks meelde tulnud. Nad lahkusid vastassuundades.

Ära tule mu juurde, kui sa ei taha, et ma sind löön, ütles Mati kodus emale. Hiljem, pimedas, varastas ta

oma kapist paki kalleid, kingitud salvrätikuid ja kaks välimaa vigurküünalt. Muud sobivat ta ei leidnud. Oma toas rebis ta salvrätikud pisikesteks tükikesteks ning tükeldas noaga küünlad. See kõik oli nii nõme, nii algeline. Aga midagi pidi ju mõnikord tegema. Millegi eest pidi ju temagi vastutama.

11. TEEKOND KÜPSEKARTULITE JUURDE

*Ma tahtsin näha mässava maru algust
ta kohal sähvava välgu rohelist valgust*
F. Tuglas

Niikaua, kuni Punapea end niiskest padjast tõusvate unepohmelusaurudes liigutada ei mallanud, ei tundnud ta mingeid lõhnu. Lõtv nagu kass, lebas ta voodil, ise enese jaoks veel kehatu, olles olemas ainult silmalaua ja nende taga tuikava teadvusega, mis oli oma vaatepunkti ümbritsevas ruumis juba paika pannud, ent tusahoogu vältides keeldus mõtlemast järgnevale tegevuskavale, kohustustele, unetule ööle, mida ei võinud vältida peale nii mõttetult sügavat pealelõunauinakut. Siis liigutas ta oma pead, et veenduda, millise tuimusega on see õhtuni veninud uinak ta täitnud. Aga siis haistis ta ka esimesi lõhnu, tuttavaid ja edevaid, eelkõige ikka veel nii noore ja värske juusterasu ning šampoonilõhna ühendit, naiselikku trumparoomi, erootilise karje mõjuvõimsat vastet. Mingi enesekindlusega see ju taastas, mingit noor-olemise õndsust meelde tuletas, ja jumaluke! oli ta siis tõesti juba nii vana, et seda õndsust nõnda ehedalt hinnata oskas? Vähemalt jõudis ta nüüd splineerivast nõrkusekrambist vihani Noor-vana, noor-vana, see oli nagu kella tik-takk hommikust õhtuni, see naisterahva elu, see emaseks

saamise elu, kahe mõiste vahel. Ta oli ärganud eba-meeldivalt järsku sügava ja libamisi virgumist nõudva meekoorma alt, nagu umbsest maa-alusest šahtist välja lennanud päästva avause poole, ja nagu selgus — täiesti põhjusega. Kellegi tänu ei korvanud nüüd tema süümepiinade raskust. Maja ei põlenud, õhuhäiret ei olnud veel oodata, eksam, ah, sedagi siga võis sülitada — milleks ta ärkas? Päev oli maha magatud ja mitte kellegi eest ei olnud see teda päästnud, tundis ta esialgu; ees seisis vastik öö, enesepetmine üha ärapõlevate sigaretijunnide ja lahjendatud viina seltsis, milleks see kõik? Sina vana nohune kõõm ja punapea! Sina libu! Sina Kesk-Lääne tavernimadrats!

Enesemõnitus oli siiski mõnikord midagi väärt, nimelt siis, kui midagi eriti veel viga ei olnud. Ta tundis enesesse isegi mingit jõudu kogunenud olevat, mille arkamissokk esialgu varju oli jätnud. Millegipärast meenus talle kaunis, mõnulev lause, mille keegi intervjueritav näitleja raadios oli öelnud: «Noh, noh, suitsumehed armastavad ehk žesti mõnevõrra enam kui lihtsarelikud, ent see on ka tulehoidja auväärne žest.» Millest küll see lapsik himu tubaka järele, mõtles Punapea, kas tõesti iseenesega mängimise vajadus, nartsissi lõpmatuseni korduv eneseimetlusžest? Või võimalus teha midagi mitte midagi tehes? Kui nii edasi läheb, hakkangi ma tõmbama. Ta jäljendas nagu poisikene mõnikord omaette laua taga suitsetamist pliatsiotsa või paberinutsakaga, vestles kujutluses mõne telebossi või kahtlast mainet mehega, raugeid suitsurõngaid puhudes, kahe kauni sõrmega ise oma huuli emmates, rahul, väsinud, sõltumatu. Ta mõtles sellele mängule mõnikord sama kiimaliselt kui elukutseline suitsumees oma suitsupausile. Kui nii edasi läheb, hakkangi ma tõmbama. Ja kaotan veel natukene oma päritud steriilsusest. Ja nüüdki lamades näisid kerged tubakaspiraalid hõljuvat kusagil kõrgustes lae all, tema nina otsis ahnelt kinnitust aimustele, mis teda kimbutamas käisid, märkamatuult seostus tubakalõhn nüüd halli meheülikonna revääridega, jäigast särgikraest tõusva tugeva kaelaga, vängest viksist lõhnavate mehehaabastega. Kui nii edasi läheb, võib õhust ära elada, mõtles ta ja surus oma nina patja, nuusutades magamisjäljel omaenese sooja lõhna, mille imalus teda hei-

dutas. Igal pool see tüdrukulõhn, ei kuskil midagi soolasemat, karskemat, talvisemat. Ta masseeris teki all oma roidunud jalgu, aga käed väsisid enne, kui jõudsid liha parajal määral elustada. Viimaks tõusis ta põlvedele, nõõpis pluusi lahti ja vahetas seejärel otsustavalt kooliriided kitli vastu. Siis läks koridor, WC-sse.

Aga ta oli naisi, kes häiriva täpsusega säilitas enese pilte pisiasjade paigutusest koduses ruumis ning määratles ohtliku enesekindlusega hälbeid vaaside ja kujukeste asendeis. Temas oli seda naise vaistu, mis süüdistas alati süüdlast. See punapäine tüdruk teadis väga hästi, milleks ta suuteline on, ja veelgi paremini, milleks on suuteline ta toanaaber Eneken. Ta oleks võinud vanduda, et tema tänavakingade asend à la viltuse jalaga T on esiteks vihastama ajav, seejärel aga isegi kõhedust tekitav. Ta ei suutnud end, nagu mõnikord varemgi, säästa mõttest, et Eneka on midagi juhtunud, sest tema, Punapea, neid kingi ju viltu ei olnud ajanud ja Eneken oleks võinud seda veelgi vähem teha ja muid võimalusi polnud. Muid võimalusi ei olnud, ning ta oli juba piisavalt vana, et arvestada röövlilugudega. Kus on üldse Eneken? võis tekkida küsimus. Kuid selle järel tuli — aeg toob seletust. Ta oli harjunud seletusi aja hooleks jätma. Ajal pidi lihtsalt olema võimalust areneda ja midagi erilist ju nagunii ei juhtunud. Räägiti abstraktse südamevalu tulutusest ja reaalistest tegudest. Kõrge sotsialismi esimesest nõudest. Sest midagi ei toimunud juhuslikult. Mis tulema pidi, see tuli. Kui midagi küsagil juhtus, siis ainult rumalate jaoks. Karta ei olnud seega midagi, aga uudishimutseda võis sellegipoolest, see oli üks naise eeliseid maailmas, eriti veel, kui viltuse jalaga T sinu matile on visatud, justkui pooleks murtud sõimusõna. Selle uudishimu tagajärjed kujunesid masendavaiks.

Vaibakortsul arvas ta leidvat jäljekontuuri, rukkilillevaasis paistsid veel hooletu käe liigutused, uus kimp rukkililli närtsis lauaserval. Nagu väikeseks lohutuseks aimas Punapea, et selle kõheda kompositsiooni taga ei saa peituda toorest jõudu ega otsest kallalekippumist. Sõnum rääkis selget keelt mingi juba olnud olukorra rabadusest, mingitest närvilistest kätest, mis polnud osanud selles maailmas tema enese reeglite kohaselt

talmetada. See ei olnud ju Eneken! Ja tema, Punapea, ärkas samas asendis, milles ta oli uinunud. Tal tekkis jube mõte. See mõte oli jube oma abstraktse loogika tõttu. See oli mõte: võib-olla oli see uinak teda aidanud siiski millestki üle elada. Talle meenus tema järsk ärkamine. See kõik oli alles nüüd! See on ehk veel nüüdki! Tuuletõmme, kella tiksumine — kõik see oli teda tema unenäos saatnud, kui ta nägi end oma pea lõhkemisest. Ja kella tiksumine selles toas oli muutunud, see tuli vale nurga alt, see ei andnud enam põhitooni kätte. Seda kella oli liigutatud!

Ja lõpuks lõhn. Seda ei olnud küll palju, aga selle intensiivne vine, selle teravad, vängepoolsed kiud hakkasid siin-seal ninna, see lõhn näis raskesti assimileeruvat selle toa pärisõhus, ta säilitas mingi iseseisvuse, omapäisuse ja see võis vihale ajada. See oli hästi läbi töötatud õhk, see oli jõuliselt läbi elatud hing. See oli võib-olla hüsteeria. See oli võib-olla poiss. See oli võib-olla palju rääkida tahtev poiss.

Nüüd lõpuks lükkas Punapea riivi välisuksele ette. Ta polnud seda varem taibanudki. Eneken pidi olema alas, sest ust polnud lukku keeratud. Nüüd hakkas esile kerkima reaalsemaid, lihtsamaid võimalusi, aga see ei rõõmustanud teda põrmugi. Kes tahes oli võinud siin korteris käia. Selline järeldus mõjus labaselt. Selle üle ei tasunud enam isegi mõelda, see tõi paki kurku. Ta pidi oma iiveldust teise tüdrukuga jagama.

Punapea jooksis aeda. Siin oli oldud. Oli kaabitud lille- ja juurviljapeenraid, oli käidud, mõeldud, mõnustatud. Kõik Enekeni laadis. Tema, Punapea, polnud harjunud end tühjaks laadima lapikesse kultiveeritud maamulda ning pidas aiaharrastust maailmamure ärastamiseks sentimentaalsuses. Teda ei huvitanud elava lille üürrike puhang ega selle filosoofiline tähendus, vaid üksnes lõikelilled, üleandmine, vastuvõtmine, pühademeeleolu. Vaid kord pohmeluses oli ta Eneka koos näpud mulda pistnud ning niiskeid kamaraid suurendades terveks igavikuks peavalu unustanud, määrinud oma külmaverelises, demonstratiivses kassihastuses põsed ja nina poriseks, kriipinud karusmarjaokkaga peeneid punaseid jooni käeselja nahka. Tal puudus õige ülevaade aia suurusest, värvidest, viljadest, ta mäletas küll tumepruuni kõdu kompostihunni-

kul, seda värske õhu voogu lagunevate taimede kohal. Kuid õde ei olnud enam siin. See ei olnud kõik mitte kriipsuvõrdki temapärane. Uksed lukust lahti. Tänavariided ju üleval. Ja siis kõik muud asjaolud. See sündmuste mikromaastik oli noore, enkki konkreetse ellusuhtumisega naise jaoks vähemasti eemaletõukav. Pidi ootama — aeg andis arutust. Aga pidi mujal ootama, see oli sama selge.

Ta läks üles, riietus kiiresti ümber, ja jättes too koos tema kaoatiliste asjaoludega puutumata, väljus tänavale. Ta eelistas aiamaale näiteks merd, oma loomulikus sopas vaikselt loksuvat merd; haisevat, sügavat, ent siiski mitte lootusetut. Fulguratsioon võis ju äkki lahvatada temagi kohal, varem kui kusagil mujal, eredalt, avaralt, õnnestavalt, nagu katastroof, mis paneb maa laulma ja inimesed laulma ja lipud kasvama umisedes kuni taevani, kus lillagi sõuab lauldes üle... Ent ta veenis end kiiresti ümber. Mitte miraaže, vaid värsket õhku oli talle vaja, meri — see oli eelkõige tee mere äärde, jalutuskäik, kättemaks armsale öele, kes nii räpakalt võis endast väiksema unustada. Ei tohtinud mere ääres unistama jääda, suu ripakil ja silmad barbaarselt udused, merdki pidi nägema kultuuri taudal, pidi vestlema, kõnelema, tundma temas ära aivazovskilikke üheksandaid laineid ja žerikoolikke meduuside parvi, pidi rääkima, rääkima, rääkima... Kuni jõudsid õudusega ikka samasse vanasse punkti, millest sind sõnade abil sunniti mööda hiilima, jõudsid ikka barbaarselt vahuste huulte ja äraoleva silmavaateni, jõudsid ikka muusika ja armastuseni, justkui ei olekski sõnad ainult sõnad ja justkui ei olekski kultuur see meeldivalt frigiidne elukas, kellega võis mängida nagu kaisukaruga lapsepõlvest surmani, jäädes naiselikult kergeks, meeldivaks, koketseks. Ta läks meeleldi ringiga, et sisendada enesele: meri — see on vaid tee mere äärde, läks läbi loogeliste tänavate, läbi ehtsa aguliilu, läbi üleskaevatud, võsastunud saksa surnuala ja jälle läbi aguli pehkinud värvikuse, selle asemel et minna randa otse ja inimese moodi mööda kabelitagusteed. Vanad kibestunud naised sirutasid oma kaelu nagu seeni akendest alla, uurides ükshaaval läbi kõik need punakad karvad tema pealael, kõik voldid ta pluusi rinnal ja kaenalde all, registreerides tema hoo-

õnnaku seksuaalse potentsi, ja tundsid ehk lõpuks sisse päris sisse pugedes mingit mõnugi sellest teadaat agressiivsusest, mida üks tüdrukupõli maailm pakkus. Vihmajärgsed linnukesed juba väljas. Õhtunegi päike raisata ole.

Jah, ka Punapea oli teisest linnast, linnast, mis tema kokku ei puutunud. Tema lapsepõlvetus ei olnud vastu ei olnud mitte niivõrd igatsus, kuivõrd ootus vältimatu kehalise kontakti järele, vajadus kogeda merd lihtsalt ja kehaliselt, üle kere, intiimselt, mehiselt, kilgeteta. Ta oli lõunaeestlane, ta tahtis saada; mis on ääretus, rannatus, kokkupuude maailmaveega, soolase, liugjalt haarava vetevooga. Ta tahtis sügavust, tema lapsepõlvemaastikku kuulusid need teatraalsed järvesilmad, mille liikumatu sinivärv varjas mitmekümnemeetrist kuristikku, ta tundis sümbolit — ent ta ei teadnud, mis on madal piirideta ja ta tahtis õppida eepikat. Teda ei huvitanud see, maailmavesi võis olla ka üheksa kilomeetrit sügav, see ääranee sügavuskujutelm ei olnud inimese jaoks mõeldav, pealegi, ta oli vale, sest merepõhi oli liiga sügav, et olla sügav — seal, kus meri sügav oli, ei olnud ju kaldaid, ei olnud piiri, ei olnud sümbolit, oli ainult abstraktne, paks veekiht. Sügavust võis vahendada üksnes sümbol, üksainus ese, üksainus sõna, üksainus ühte silmapilku hõlmatav järv. Eepika ei vajanud kontsentreeritud eset, piiri puudumine oligi tema olemus. Kuid ta pettus meres siiski, polnud midagi, mis ta oli lõunaeestlane. Ta oli tookord veel liiga noor, et mitte olla lõunaeestlane. Linnaaluse abaja kivil seistes nägi ta merd kahest küljest kitsa kribaga piirnevat, ees oli aga kõige tavalisem, taevase lagapool märkamatu ühtesulav vesi, mis mingit muljet ei jätnud. Ei olnud sügavust, ei olnud piirid, oli ainult hall veepind. Hiljem ta õppis. Tema lapsepõlve viga seisnes selles, et ta oli mereski otsinud sümbolit. Ta oli otsinud ääretuse sümbolit. Siin puudus teda aga lihtne, laiuv eepika, võib-olla et mitte aluseta, mitte päris lõputa, aga alguse ja lõpu vahel kuidagi loid, neid isegi mitte aktiivselt eitav. Ta ei ta aru, et oma esimese, snobistliku pettumise ajal oli tema lapsepõlveootus olnud põhiliselt õige, hall, ühetooniline vesi oligi ju lihtne ja mehine,

liiga lihtne, et noor tulnukas Lõunast sellest üldse aru saaks.

Kuid selle lihtsa ja mehisegaigi hakkas kusagil kaheksandast klassist liituma lihtsat, mehiste elu ja otsekohest, lihaselist, ilma erakordse sümbolise tähenduseta erootikat. Need manasid end kindlalt piltideks. Rahulik, soojades toonides kaugtroopika pruunikaspunased ja kollakasrohelistel soolvalgete pudega maastikumassiivid, mõni lõunamaa saar, vooli Kookosesaar, võib-olla Lincolni saar; tema, Punapea, seisab saare rannavetes manööverdava kolme silindrilise kuunari kaptenisillal, otse grootmasti all; nad nide seljauimed koorivad siin-seal laineharu vahetu, kaldaliival ukerdavad munemata munadeks hiigelkilpkonnad, vedades luidetele laiu roojälgi. Tema, Punapea, on uhke ja naiselikkusest kinnunenud, tema nahk on jumekas ja pringilt kumerduv, kehal puuduvad voldid, ta on sale, ent vormikas, nagu kummitüdruk, hästi küpsenud, liigestest loorberi järele lõhnav. Tal on õlgadel karmist riidest halatt, mis vöökohalt kergelt seotud karmi paelaga, kuldküps alasti ihu vilgub selle häbenemata. Laev libiseb vaikselt saare läheduses. Tema kõrval seisev ruugejuukseline mees, kes surub binokli silmle, sasides hajameelselt, härrasmehe nautuke valusalt tema, Punapea, juuksekiharaid, ta siis binoklil langeda, hõikab midagi all toimetavate madrustele. Köieotsad karedates pihkudes, suurelised, mehised, trüüd ja inetud, jooksevad madrustel. Tema kõrval kaptenisillal seisev mees on mehiselt, korrapäraselt inetu, härraslikult hoolima ühtlasi tundlik. häbitu, aga ainult naise ees, merd aegu vagalt austav. Siis hakkab vihma sadama, hakkab vängelt maksa järele haisema, madrusted nuvad lõbusalt ja ropult, tema, Punapea, laseb nahka kriipiva halati oma õlult langeda, astub nagu ta nüüd on, kapteni juurde, naerab otse lihtsalt ja õnnelikult, riputab end kaptenile külge, konn, käed ümber tema käela, jalad ümber puusad andub kaptenile sealsamas lahtises looduses, lahtisel sillal sooja vihma all, keset madrusesõimu ja pipardatud kommentaare, pead tava mereleha sees, nagu konn end üles-alla liigutades.

Tal ei ole mingeid vaevusi ega unistusi, ainult tore ja naiselik olla. Öösel tuleb torm ning ta vajab tema nakatavat elujõudu. Ta hõõrub jõudu mehesse hoole ja armastusega, suuga, reltega, ning kapten usub, et tüdrukus istub mehe hing.

Tal tõuseb, tume ning tormine öö... Ei kuma kahetundi, ei helgi Linnutee vöö...» Öine meri oli aga kirev. Siin tungis sümbol peale, tee, mis tahad. Ta kinninenud augustiöö pilkaspimedal plaazil, väljuvatsiononaadi metsarajoonist, et lämbesöö veetmisel varskemat õhku koguda. Lained olid veerenud meetri võrra kaugemale kui tavaliselt, ehkki ta tundis neid, vaid ainult tundis üsna vaevalt varbaid ulatuvat, ja ta tundis, et nad on meetri võrra kaugemal kui tavaliselt. Tal oli närv üle visanud paari päeva pärast, kes tegid talle märkusi seoses tema hilise tõusmisega. Ma ei sea ju oma põõnamisega mingil kombel ohtu teie elu, oli ta neile põlastavalt vastanud, siiski väikest eneseirooniatki rõhutades, et nad neile võimalus rahuneda. Kuid need ei tajunud tema sõnu, need kurnasid iga jumalast antud eestise lause tema elamise mahlast tühjaks ning leidsid võimaluse vigiseda. Kuid te rikute oma noort elu, mida keegi teine vajab rohkem kui te ise, ning te alla üldist distsipliini, olid nad öelnud, pansiononaadi kooslus, mitte kohvik. Kurat teab, kust nad «koosluse» olid võtnud, igatahes mitte päris õigest kohast. Raamatus oleks see kõik naljakas olnud, elus aga südame täis. Te tahate öelda — loomaaed? oli ta öelnud, punastanud, välja jooksnud. Milliseid sõnu pidi ta enesekaitseks ütlema! Tal ei olnud soovi enesele pansionaadihoonesse tagasi pöörduda, sest ta viha ja kohapeal hakanud häbiks moonduma, ning see hõkku kõige muu kui seltskondliku uljusega. Tema punastamine toimus muidugi indulgentsina, lubas hiljem vagasse seltskonda uuesti eriliste tingimusteta sisse sulada, isegi mugavat lemmiklapsehooni omandada. Aga tol õhtul seisis ta veel veel ning katsus varvastega tõusvaid ja laskuvaid laineid. Akki voogas soe vesi tema ümber, tõustes üle tema, kaugelt üle jalalaba, kiskudes ta algul nagu kivi ja tõmmates teda siis ootamatu jõuga mere

poole. Samal hetkel sähvis õhus põuavälg, mis peetud kahe kohas lainetelt vastu. Välgvalguses jäi peale mulje, et meri on ta juba hõivanud, et on jäänud midagi erakordselt õudset ja kallist, mille eest ainuüksi ise oma nahaga vastutama peab, ja pööras pani ta pea ringi käima. Meri aina tõusis ja tõusis ei tajunud enam tema piiri oma kehal, meri võis üle luitevalli tõusnud. Ta ei unustanud enam neid kaht silma lainete vahel. Ei iialgi, korrutas omaette, ja keegi ei oleks saanud talle vastu vaia. Piirivalvepatrulli tõmmud poisid olid ta taskulaua vihuga tookord mere äärest peletanud ning labasuse pinge lahendanud. Punapea nuttis mere üle kalla, räägiti pansionaadis täiesti valesti, aga see tuli kasuks.

Ja siis oli veel see Tuglas oma «Merega», mille koolitunnianalüüs küll midagi meeldivat järele ei jätanud, välja arvatud üks sõna: maltsrand. Vaid selle sees tajus ta lõhna, tuima ja vesist, eepilist ja vohav, nagu see meri ju tegelikult olema pidi, kui teda kartnud ega himustanud. Meri oli ju suur haisev kogum, mille kohal lendasid suured räpased linnud, mered kohanejad, kajakad. Meri oli lihtne: naftaväljaõitsevad kajakaparved ja maltsrannal kasvav ilmprovints, alati must, alati puhas, igav vaadata, vajalada. Mahajäetud, söötis, seisev, vohav, lootustand. Eepiline provints.

Ta oli jõudnud rabavalt provintslikkude kuuride konda, soolaga pargitud puulobudike vahele. Siin olid mingid laod, mingid provintslasele nii tähtsad varahoidlad, igaks-juhuks-rämpsu kogumise punkt, mille vastu linnavalitsus võis asjatult võidelda, ja malt niikaua, kuni säilis provints. Seintelt rippusid lipendamise ammu väsinud tõrvapapiriismed, liiva kabisid oli siin-seal tuulepöörsete seinte alla kogunud. Ta heitis mõnesse kuurilobudikku pilgu sissegi, kaltsude ja teivaste tohuvabohu, märjaks toimikleepunud kõrgeid ajalehevirnu, haistis kohati merelõhna. Oma sügavaks imestuseks nägi ta ühes korpakku parkunud pleedi all seisvat tuttuut «Jawa» seegi kontrast oli kõigiti stiilne, sellegi kaudu meenend esile hoolimatus tsiviliseeritud kompositsioon suhtes. Kõik oli siin petlik. Haledate, moraalsest va-

hast kõnelevate kaltsukottide varjus võis peituda tsiviliseeritud läikiv, rafineeritud metallprodukt, mis peetud ebaausalt just siin, just selles eellinnamiljöö; provintslase hing oli kõike muud kui üheselt tõlgenda. Provints oli see vahekiht, mis tootis robustset ja tsivilist Tüüpi, mida ei tsivilist ega maamees lõpuni suutnud. Siin ei juhtunud peaaegu kunagi midagi, niivõrd kui šekspiirlikus metafooris oli kõik korraga paratamatult olemas. Isegi pühas hiies tosin ikka mõni joodik oma janu välja magada, hoolimata absoluutse idee arenguseadustest. Sest siin kehtisid kõik seadused ühekorraga.

Maailmalt leitud rukkilillekimp hakkas teda just nüüd meelde vaevama. Ta tuletas meelde päeva, mis oli möödunud pikalt nagu elu ja mille ots näis ulatuvat teate taha. Ei, see ei olnud lüli tema kallist hingehetkest elust, see ei olnud hetk ankruketi jooksmise merre. See päev ja eelmine päev ja üle-eelmine. See oli olnud teine elu, see oli nüüd lõpetatud. See oli võõrkeha, mis omaenese elu nähtavale tõi. Ta elas selles. See lollakas poiss oli öelnud, et tema, Punapea, see ei olnud armastus, mõtles Punapea, see oli midagi ebameeldivat, vastikut. Paar peadlõhkuvalt arat hetke naiivses, lapsikus maailmas. Paar primitiivset sõnamängu vales, võõras kontekstis. Aga lõpuks elamine, et elasid. Elasid hapralt, peaaegu haledalt, tsiviliseeritud skeemi abita, nii, kuidas juhtus. Olid see, olid see. Just nii, kuidas parajasti juhtus, alati oli midagi möödunud ja midagi ülestõusnud. Selles ei olnud kübetki provintslikkude, see oli ohtlik, katsetav eluviis. See oli ta, millele pidi kogu aeg mõtlema, see ei ununenud kunagi. See oli elu ekstrakt. See ei olnud tema elu. Ta ei elanud, et see ei olnud ka poisi elu. See oli habras, katsetav elu ekstrakt, alalises katkemisohus eluniit. Selles balansseerimine võttis hinge välja. See oli olemuslik. Olemuslik oli habras. See oli midagi uut: olemuslik oli habras. Olemuslik ei olnud turvaline, ta oli olemuslik. Ta oli vaba. Et ära elada, pidi turvalisust unustama. Vabadus tuli kuidagi üle elada. See ajas nutma. Rukkilillekimp ajas samuti nutma. See ei mahtunud tsiviliseeritud ellu ära. Võõra elu jaoks ei jätkunud jaksu. Ta ei otsinud surma. Ta tahtis ära elada. Vab olla oli see ometi armastus. Siis oli armas-

tuski võõras, habras, juhuslik. Temas ei saanud elada.

Ja siis kääksus roostes kuuriuks otse tema kõrvalt ehmatav ja vaba nagu juhus, nagu armastus, nagu üle kõrge, pinnuliseks täkitud läveprussi ronin poisike, vedades käe alt veel pisemat tüdrukut. Märkasid teda kohe, Punapead, kuid see oli nende ja nad ei pruukinud aru anda. Kui nad õnnelikult läve olid jõudnud, kohendas poisike tuka kõrva ja raputas mitte just erilise hellusega oma kaashiljõetva kätt: ära seisa nagu loikam, jalad harkis. Punapead tirts tõmbas jalgevahe koomale, tehes seejuures hirmgrimassi, mille iseteadlikkus nii väikeses näos võis matada.

Vaat kus mul asi, ütles ta veel peale selle.

Punapead ajas see naerma. Ta poleks vist laste kergesti jutlema hakanudki, kui see naer poleks kadunud. Sa oled nagu, proovis ta midagi lastepärast öelda.

Nagu mõni lits, ütles poisike karmilt. Punapead ei jäänud üle selja. Ta ei julgenud nende poole vaadata. See oli mingi eksitus. Ta kükitas nende juurde. See oli kõik tema süü.

Tere, lapsed, ütles ta.

Mis teil oli? küsis tüdrukuke viisakalt ja tegi nägu, et ei tea. Ma tuln lihtsalt teie juurde, ütles Punapea.

See ei olegi nii lihtne, lausus poisike. Te valetate. Ainult lantijad käivad siin. Teised võivad kergesti peksa saada.

Noo. Punapea kohendas tüdrukukese kleiti ja juukseid. Ma tahtsin mere äärde minna. Mul tehti tahtmine natukene aru saada, et siin linnas ka meri on.

Me ei hakka teiega vaidlema, ütles poisikene. Saame kohe aru, kui te valetate. Olge siin, kui te väga tahate. Ega me kadedad ole. Aga te valetate, on selge.

Andke meile natukene raha, ütles tüdruk. Nad andnud kumbki mängiva lapse mõõtu päris välja. Lapsast materjalist korralikud heledad riided, hõlmed, põlvikud, sandaletid. Või ei, andke meile paremaid leiba. Või hoopis kohviküpsiseid, kui teil seda üle on. Tüdruk kaapis sandaletikannaga liiva ja rääkis, et kõik väikesed ja elavad tüdrukud seda teevad: ilmest targalt, justkui esitaks salmi.

Ma nii, ütles poisikene.

Ma ei anna teile midagi, lausus Punapea väsinult ja ta ei sinnasamasse mereliivamäetale.

Aga meil on rahutuvid, kilkas tüdruk, me laseme nad sinu peale lahti!

Vaati kätas poisike.

Oh, nikutas tüdruk puusi, vaat kus käskija. Meil on just rahutuvid. Ja Klibi tõin igatahes mina siia.

Ta pidi olema ju ikkagi päris vana naine, kui üks minutipaus teda nii rammestada võis. Lähedase mere ääres sool näis ta silmalaud raskeks tegevat, ta istus mõttes sellele, et ainult mõtlemisest mõelda on raske, veeretis oma jopenööpe sõrmede vahel, tundis kuidas eksamid maailmast kaovad, ning küsis: kus need rahutuvid on?

Ma valitses vaikust ning ta kuulis nagu mere äärest tulevat kostvat ja kauget vilistamist, siis ütles poisikene: sa oled kui avalik peldik, Piia. Ma ei tahaks sinu tal oma teiseks piloodiks, sinuga koos ei ole mul midagi tahtmist kanglastegusid teha ja ma ei tea, kas sa siin üldse tegelikult vaja on, sest sa elad justkui maailma tarbeks, kõikide jaoks oled sa lahti ja kõik võib sinult võtta niipalju, kui ta heaks arvab. Sa ilma minuta ei ole sul mõtteid, ütles Piia. Saaksin sa veel kellelegi kaevata, ma kaebaksin sinu peale, ütles poisikene. Kui sa veel kaevata kah saaksid, ütles tüdruk, siis ei oleks sinust küll mingit kasu.

Kuidas te nii kiiresti suureks olete kasvanud, lapsed, ütles Punapea ja väristas pead. Kui see oli lausutud, tundis ta, kuidas kartma hakkab. Nendes sõnades peidus midagi hirmsat siin mahajäetud kuuride vahel, kahe kütüütu lapse kõrval ja nii saladuslikult undava poisikese käes. Ta avas oma silmad ja veendus, et see tüdruk, mida ta justkui kartma pidi, oli lähemal, kui ta arvata: poisikene seisis tema ees, nagu nii vana naine, et sellest ei saanud õuduse pärast mööda vaadata, taad nii suured-suured, et neid oleks pidanud lööma, ta nii hall-hall, et haises haua järele. Punapea tõusis üles ja taandus, aga poisikene ei muutunudki justkui väiksemaks. Idioodi külm, fanaatiline üleolek oli ses lapses tema vaatamine tegi haigeks, aga temale selga ei võtta oleks olnud pöörasus. See oli loom, mitte laps. Ta ette solvunult pomisedes kaapis tüdruk jalatal-

liiga liiva, ta ei vaadanud nende poole, ainult nädal aeg-ajalt. Punapea silmad otsisid löögivahendit olnud kahtlust, et väike idioot oleks võinud tulla ta ära lõhkuda nagu nuku, torkida välja silma saagida otsast pea. Küllap ta oli varemgi nukke pannud või keetnud suures vekkimisnõus elavaid nuku. Küllap ta oli juba teada saanud, millise klime lõbuga lapsi tehti, ja oma vanematele kättemaksu juba välja mõelnud. See oli laps, kes ei võtnud ilma omaks säärasena, nagu talle seda pakuti. See oli ohtlikult ebakonventsionaalsete kalduvustega, revolutsiooniline umbusk ulatus liiga sügavale. See vastik väike idioot.

Ma võiksin teid mere ääres piinata, kui ma tahaks sõnas ta Punapeale. Keegi ei saaks mind selle karistada.

Ära räägi niimoodi, laps, pomises Punapea, kui õde need sõnad meeles peab, siis on kõik läbi.

See totsiike ei ole mu õde, vaid pruut, ütles poisike. Ohoh, kus räägib, kilkas väike tüdruk.

Punapea tõmbas hinge tagasi. Kõige hullem paljusialgu möödas olevat. Poisike juba rääkis. Tüdruke kilkas nagu väikesed tüdrukud ikka: targalt, ilmekalt, meeldivalt. Kõige hullem tuli peale teda. Aga tema oli õigus ükskõiksusele. Temalgi oli õigus ära elada nuttes või kahetsedes, võib-olla küll. Võib-olla oli lihtsalt põlvkondade vastuolu, vana naise mõistmatuse postpunkti filosoofia ees. Võib-olla oli temagi olnud julm ja ideeline ning öelnud emale, et ta võis teda piinata mere ääres, sest keegi ei ole teda karistamas, sest isa ei ole ja maailm jätab nii väikestele laste vabad käed. Võib-olla oli temagi tahtnud kunagi ema juustesse põlevat tikku pista. Võib-olla olid kõik kord olnud väikesed vastikud idioodid ja teadnud Punapea, kellel lapsed veel sünnitamata ja ematunnet juba kärbumas, ei osanud sellest aru saada. Võib-olla on see päris tavaline elujõuline poisike, keda armastama ja õpetama, et temast meest teha.

Kui me juba nii kaugele oleme läinud, siis lasi edasi, tädi, ütles poisike, aga meie linnud ei kannata kõva häält.

Klibi oli meil esimene, kilkas tüdruk, ma tahaks et te teda näeksite.

Poisike avas uuesti kuuriukse, mille kaudu nad äsja sisse väljunud, tüdruk ronis kõrge lävepaku peale ja hüppas käega: tulge, ega te seda pole varem näinud.

Aga see on usalduse küsimus, lausus poisik, vaadates Punapeale teravasti silma ja hakates jälle moonduma vanaks-vanaks, nii suureks-suureks, et Punapea võis paremaks see protsess peatada: ma ei räägi sellest liial, mitte kellelegi, kuni surmatunnini. Ainult ma ei tea, kas ma peangi seda kõike just nägema, lapsed. See on eksamite aeg, vaadake, kui tuline on päike, see on justkui hirm enne eksameid, vaadake, kui punased on mu juuksed, justkui oleksid eksamid need kõige lihtsamad asjad maailmas, elu on nii kuum ja vedel nagu nagunii ja ma tõesti ei tea, kas see kõik, mida te ütlete, veel vajalik on. Ta rääkis ja rääkis, sest ta tahtis seda moondumishakatust poisi näost välja suretada, ja ta tundis vaistlikult, et kui ta räägib ja räägib ja räägib, siis see pinget, mida ta nii õudselt kartis, läheb ehk tekkimata ja ta julgeb mere äärde minna.

See on ju usalduse küsimus, kordas poisike, te ei saa sellest enam keelduda.

Nad ronisid kõik kolmekesi üle lävepaku. Umbne, vananev tuvihais oli täitnud kuuri. Laes kõlkus traatvarbadest puur, mille kolm külge ja põhi olid tõrva-papiga kaetud. Puuris põles väike lambike, mida toitis lihtne nelja ja poole voldine patarei. Sealsamas seisis kogitass, mingid terad, natuke liiva ning nimetahvel, millelt läbi varbade võis lugeda: Klibi. Valge, lausa lumivalge tuvi jälgis nende tulekut puuri sisemusest, silmad punased ja hoiak rumalalt uhke.

See on meie Klibi, sosistas tüdruk, eks ole ta hirmus, kui me ta kord linna kohale koos teistega lahti laseme. Ta ootab seda. Ta sööb, mis jõuab. Ta on neist kõige lihtsam.

Tulge edasi, kutsus poisik, siin on osa ülejäänud parvest, alamad, me nimetame neid naljapärast löök-loomlasteks.

Ma ei saa aru, pomises Punapea.

Ma olen sulle juba vähemalt kolm korda öelnud, et me laseme nad linna peale lahti, kähises tüdruk, keda oli vist Piiaks nimetatud. Issand, see on jube päev. Ja nad tulevad tagasi ja me laseme nad uuesti lahti. Me laseme sulle ette.

Poiss lükkas kõrvale tõrvapapist sirmi. Nüüd anna vanne, käskis ta. Ta hoidis suurt kolmateralist pistat oma silmade kohal ja ei olnud kahtlust, et ta on võimeline vägivallatsema. Ütle midagi, mida sa tähtsust pead, lausus ta Punapeale. Sa pead meile midagi uut, dama, sest muidu on sul enesel raskem.

Pime oli siin kuurilobudikus. Klibi lambike valgustas ainult linnu lumivalget kumerat rinnaalust ja hõguvate sütena purjus silmi. Piia oli Punapeal käes kinni haaranud ja surus neid oma põskede vastu, andes, et ta ei viivitaks. Punapea aimas mingi hämar rituaali kontuure, mingit lapsikut tuvisitast ekstase võimalust, midagi asiaatlikku. Ära laku mu käsi, ütles ta Piiale, ma olen kohe valmis. Poisikese torkerist ast ta iiveldama, kuid sellegipoolest oli see ohtlik mäng asi. Mänguasi, mõtles ta, mis mänguasi. Postpunkti mängi, vaid loob vere ja tulega uut maailma.

Ta neelatas. See kõik ei olegi nii väga naljakas, lausus ta vaikse häälega. Lapsed, lisas ta ebaledes. Võib-olla, et ma peangi siin ja praegu midagi tähtsat ütleva, võib-olla, et tähtsaid asju öeldaksegi nii totrates olukordades, poologarate lapsukeste palvel. Sa võid minust lööma tulla, pöördus ta poisi poole, tule, tule, väike füürer. Ma pole veel kunagi nii lollakates olukordades olnud, et oleksin pidanud midagi tähtsat ütleva.

Klibi näis kuulatavat pingsalt, pea viltu. Kaks verepiiska tema peas näisid hõõguvat kaunites tuleviku mälestustes. Ütle midagi, ütle, sosistas Piia tema pikade vahel.

Rahune, kullake, maigutas poiss süngelt, ta juba ütleski. Astuge edasi, tädi.

Ma ei öelnud veel midagi, nõksatas Punapea ärritunult, tule löö mind, väike füürer.

Poiss pani noa ära. Piia tõmbas teda enese järel ja seal oli palju puure lumivalgete, veltveebellike tuvisitade, igahel lambike joogikausi kõrval ja kõik lihtsamatusest haisevad. Peakõsed viltu, jälgisid nad inimeste tulekut, nokad mõnel sõõgipurused, mõnel tiivanukide toiduga koos. See oli mõjukas vaatepilt, Punapea püüas seda tunnistama, see oli kuni vastikuseeni mõjukas, haisev ja uhke. Need olid vagalindudest kasvatatud fanatikud, räpakamad, julmemad, kui seda üks sündinud kiskja õigupoolest oligi. Kümned punakasmustad toh

ad silmad jälgisid süütu nokkimisihaga iga tema liigutust nagu soovinuksid nad tiibade plaginal kõik tema keha lennata, et teda armastusega ära nokkida, et saada innuga pehmemaid kohti tema ihul, et tema keha rikkuda ja hinge ilusamaks muuta, et põhjustada selle plahvatust. Selles vaatepildis oli midagi lapsepõlv julma ja vaba, mida talle koolis keegi polnud näidanud. Ta tundis, kuidas temas eneses süttib veri, tundis veelgi selgemalt, et selle süttiva verega pole tal midagi peale hakata — see veri polnud sellest maailmast.

See ei ole veel kaugeltki kõik, rääkis poiss, see on vaid üks, ja rohkem te arvatavasti näha ei saagi. Te peate, et me oleme vaid kahekesi, aga meid on palju, te ei oska ette kujutada, kui palju on lapsi, kes peavad üleval valgete tuvide farme. See on terve riik, seda keegi justkui ei aimagi olemas olevat. See on terve maffia. Me ei karda midagi. Sest meile ei saa keegi midagi teha. Meid ei tohi keegi vangistada ega pehmitada. Kui te meie usaldust kuritarvitate, siis ärge lähkegi selle peale, et me teid täkkima ei tule. Meie teid seadus ei kaitse. Me oleme lapsed. Ja kui valgete tuvide karjad ükskord selle linna ära võtavad, siis teile selgeks, et ainult seadusega maailma ei ehita. Laskke mind välja, ütles Punapea, ma ei räägi sellest teile mitte kellelegi.

Ma ära arva, et see sind päästab, tädi, ütles poiss. Mis mind siis päästab? küsis Punapea. Äkki sina, kiskemees?

Teid ei päästa miski, ütles poiss, proovige lihtsalt midagi ära elada. Sinusuguste jaoks on seegi õnn.

Täna teid, lapsed, ütles Punapea nüüd juba pilkega, te nad olid kuurist välja astunud läbi tagaseinas avatud ukse, kuuma hingeldavasse maailma, kus merehülg lõhn tuvisita lõhna alati üle löi, täna teid väga, lapsed, selle ekskursiooni eest. Koolivaheaeg on raske ja põnev aeg, seda tean ma juba oma noorusest. Maailma läheb siis äkki nii vabaks kätte, et lausa vägisi võib end õhku laskma. Ja kui te kord veel vanevate saate, siis läheb koolivaheaeg veel raskemaks ja tekib tahtmine end tappa kuuma päikese all. Aga te koolivaheajad üle elavad, saavad ülikooli ja siis pole enam seda suve algust. Sest siis on eksamid, lap-

sed. Ei armastust ega soovi end tappa, vaid iiveldus ja tahtmine magada. Ja kes need koolivaheajad üle elanud, see elab ka ära, tee, mis tahad, ja mind sa enam oma valgete tuvidega ei ähvarda. Adjöö.

Tüdruk tuli tema juurde ja proovis temaga mängida. Tema juuksed lõhnasid tuvide järele ja tema koolivaheajas oli midagi veel vabamat, midagi veel ohtlikumat, kui seda Punapea koolivaheaegades ial oli olnud selles polnud kahtlustki; Piia silmad ei kartnud kindlasti enam neid pornopilte, mis tema, Punapea tüdrukupõlves lausa haigeks võisid teha.

Tule ära, laialeheline tähnihirv, karjus poiss, kes oli vihaseks saanud ning vihast lausa auras, aga kes suutnud kummalisel kombel olla enam nii vana-vana et Punapea teda kartma oleks pidanud, tule ära selle tallalakkuja juurest.

Ma ei olegi tähnihirv, ma olen väikese füüreri libu naeris tüdruk Punapea jalgade ümber ning ajas Punapeagi luksuma. Ehkki Punapea ei suutnud päris lõpu mõista väikese tüdruku julgust.

Mine nüüd, väikese füüreri libu, ütles ta ja tüdruk läks kohe. Ja poiss võttis ta vastu ning porises talle midagi peaaegu et andestavalt. Ei saanud midagi väikeste tüdrukute vastu, see oli selge isegi sündinud maailmapöörarjale. Nad tuli lihtsalt vastu võtta, et neid toetust leida.

Punapea jätkas oma teed mere poole. Ta tundis nüüd teatud kõhედusega, et ei olnud midagi roppu mitte milleski, kui sa mõnikord harva näisid enesele justkui naisena. Kui sul ei olnud enam justkui silmapiiride roppu jaoks ja mustust võis käe peale võtta peaaegu õnneliku uudishimuga. Kui eksam ei meenutanud end enam veretavas koidus ja õppejõu petmine oli noore naiseloomulik privileeg, isegi kohustus oma tulevaste lauludeks. Sest eksam oli küll eksam, aga oma olemuslikult kujul mitte eriala-, vaid naiseliku küpsuse eksam. See kes eksamil moraalist ei pidanud, oli juba naiseks saanud. Kõrgem haridus oli keskaegne igand. Eksam oli üks võimu ees alandumise vorme. Eksam oli üks poliitiseisüsteemi vahendeid. Kes juunikuises, toorelt avanud kuumuses eksameid pidi tegema, sellel ei tulnud enam pähegi riiki kukutada. Suvevaheaja-kärgatus ja kaugele lapsepõlve, liivakasti, unenägudesse. Suvi muu

ja müüdiksid kaugest ajaloolisest paugust. Kõik Suure Paugu teooriad olid tekkinud lapsepõlve järsult pihta jäänud suvedest. Seda tunnet, mida elustasid Suure Paugu teooriad, nimetati ole-olemiseks.

Merelt kandus temani hääli, mida nimetati tavaliselt lihtsaks lauluks. Vanasti arvati see ennustavat valget tule, nüüd ennustas see head kalasaaki. Ta haistis mingi anarhiavõimaluse olemasolu siin ja nüüd. Ta siin ja nüüd. Midagi vägivaldset judises tal kõhu all. Ei, sünnitus ei olnud veel alanud. See oli veel vähe-malt üheksa kuu kaugusel. Kui tänases päevas tõesti midagi sellist oli, mida ta töötas.

Maltsranna raske lõhn lõi talle pähe, ent ta vaid naeris tasakaaluhäireid. Ta sõi ära paar aspiriinitabletti, nii igaks juhuks, ta oli õppinud neid sööma kui vitamiine, aspiriinikarbikesi leidis tal igas teises taskus. Üle sõjast säilinud kaevikulõhe, üle elu kurva valu, ning ta oli jõudnudki linnaalusele maltsrannale. See oli nüüd maltsrand, see sõna, tema koolipõlve suuremaid leide. See oli Tuglaselt õpitud sõna, mitte keegi poleks seda niisama uskunud, sest Tuglaselt oli tavaliselt teistsuguseid sõnu. Ja tegelikult ei toh- nud üldse õppida sõnu, pidi õppima lauseid, salme, laule. Pidi õppima pähe. Nõnda käis kooli seadus. Kõik sõna ei maksnud midagi, kui sa ei osanud dekla- reerida luuletust või lõiku; kunst maksis, mitte sõna, nõnda käis kooli seadus; sõna oli lihtne, sõna teadsid kõik, sõna ei kandnud eneses elamust. Kuid tema meletas vaid sõnu ja ta võis vanduda, et need on hiig- lased kõvad sõnad, eriti see «maltsrand». Sest nüüd sõngerdasid tema ümber pahaendeliselt umbrohuvä- rdsed, kord mingite toekamate putktaimede najal end meesesuurustesse puhmastesse kuhjates, kord harg- nava vaibana vabale maale peale tungimas, enese all kasvavaid lompe varjates. Ta ei kärsinud otsida puhta- muid teid maltsmandrite vahel, liiglihavuse hais käis tagant üle ta pea ja putked lõhkesid iseenesestki vabalt peeretusega. Ta sumpas päris valimatult rudinal kasvavate vesiväätide seas, hoolimata sellest, et kin- nad vajusid üleni sooja soppa. Ja pükste tihe riie oli niivõrd niivõrd veest raske. See oli tõeline maltsrand. See oli jõuline dekadents. Eluline, haarav dekadents. Vas- tupidamine, ent vajalik. Jah, üks lihtne sõna, see, mida kõik

teadsid ja mida keegi polnud teinud, võis olla võimalik, kui teos, korralikult lõpetatud tegu. Sest lihtne sõna lihtsalt juhtus olema selline, nagu ta oli.

Ja siis oli see otsas, ja siis algas uus sõna. Ent ta ei teadnud veel, mis sõna see oli. Ta ei saanud veel midagi aru. Saadetud väljaveninud varjudest, hüplest rannal õhtu kummalises külgvalguses lumivalge spordipükstega poisid, kes näisid mängivat jalgpalli. Neid võis olla kümme, võis olla kaksteist, kaks tükk eesmisel ja tagumisel otsas seisimas kooritud palkide väravate all, ülejäänud paljajalu vehklemas ümber valgest nahast palli. Ja nende kohal, taevast, õhtu kummalises külgvalguses, tõmbas keegi aeglaselt mõnda klaverikeeli: bassi vaibuv kõma langes tumekollase üle mere. Punapea oli maltsapuhmasse peatuma jäänud ning toppis oma särgivolte püksivöö vahele. Need olid veel kaugel. Ja keegi ei öelnud, et nad olid tema jaoks. Nad ei osanud päriselt seda mängu, millega nad oma aega veetsid, polnud seal ei õiget passiandmist, triblaga ega muud, sellest sai Punapeagi aru, nad liikusid enamasti troppis ühe värava alt teise alla ning värava vahetidel ei jätkunud tööd. Murdunud putkede lõhna tõusis talle aegamööda pähe. Need poisid meelitasid teda. Mitte miski ei hoiatanud teda nende poiste eest. Maltsranna-meeleolu oli ta ilmselt haaranud. Ta lõi kõmises üle ranna, ta oli täidetud, täidetud naine, naine abieluöst täidetud naine, kaks-kolm korda järjest võidetud naine, kelle kriitikameel ekstaasides ära põlenud. Kelle jaoks olid need poisid, tema või mõne teise jaoks? Ta lükkas oma punaseid traate oimukohtade ülespoole, need juba tilkusidki. Poolalasti poisid meelitasid teda enda juurde, kas oli see õige? Kui palju oodatud, kui palju mõeldud! Mida oodatud, mida mõeldud? Mida ootama või mida mõtlema pidi ta praegu. Ta ei teadnud. Tõde oli vaid see, et ta himutses toimiva eksamite vastu. Tõde oli see, et ta peale putkede lõhna lat lõhna tahtis hingata enesesse kirbet, soolast lõhna. Võib-olla lõppes provints juba siin. Võib-olla lõppes provints juba seal. Võib-olla oli Eneken seal, seal, seal palli sees, mida nad nii rumalasti taga ajasid. Okeaniline videvik, seda polnud ta varem kogenud. Ta juba läkski, nii see kõik algab. Ta juba läkski, ta oli juba tüki maad neile lähemal.

Jalgpalliplats oli maltsadest puhtaks kitkutud, väljaku kummassegi otsa olid laotud kolletavad taimehüpped. Väljaku kohal seisis tornina jehoovalik pilv, millest see kõmin tuligi. Ta juba nägi neid, ta tundis neid mõnda juba nägupidi. Ta ei teadnud, mis ta tegi. Ta kiskus endal pluusi eest valla, sest need olid ju poolalasti, sest need olid ju poolalasti, ainult lumivalgeid spordipükseid jalas. Tema pluusi vahelt ei paistnud midagi siivutut, ei ühtki ribakest roosat pesu, ei mingit eestarmast, sest Eneken oli teda õpetanud eksamite ajal ilma liigse pesuta käima ja see mõjus tõesti hästi. Taistis üksnes punapealikult kahvatu nahanatuke, triip, mis kahe tissi vahele jäi, ja naba. Temas ei säilinud mitte midagi meelelist, kui ta end riidest lahti lükkas koorima, kuni lõpuni välja. Aga see teda praegu ei huvitanud. Pluusihoimade lehvides lähenes ta noorte suuskate parvele ja oli väga meelitatud sellest, et nood teda eriliselt märkama ei vaevunud, justkui oleks ta nende oma vana tuntud emane, kes toidureisilt koju saab. Nad olid temast vist kõik veidi nooremad, hästi teadatud põhjamaa poisid, sitked, soonilised, soliidised, kõik suhteliselt heledat verd. Ta uskus, et ta mõjub neile koduselt.

Esimene väravavaht seisis nüüd seljaga peaaegu tema ees, käed puusas, jalad harkis ja musklid veidi tõusvalt oma sisepingetega mängemas — küllap ta juba teadis, kes tema selja taga seisab. Punapea keerutas teadnud maltsapead käe vahel ning astus puusi jõnkates väravaposti taha, toetas end siis rinnaga vastu posti, sirutas käed ümber selle kareda pinna ja jäi istusvalmilt mere tumekollast loksumist vaatama. Bumm-bumm, ümises bass mänguväljaku kohal. Poiste hää sibilis suure osa ajast väljaku keskel ja väravavaht oleks olnud päris mõnus vestlust alustada, kuid ta ei näis nagu sõna pidades vaikivat. Punapea näksis väravaposti mõrkjaid puukooreniidikesi ning ei kiirustanud samuti. Ta oli ju tulnud mere äärde. Ta oli mere ääres. See, mida ta praegu tegi, oli kõike muud kui alandumine võimu ees. See ei arvestanud mitte üldse ühtki professorite erialase agressiivsusega. Järelikult oli see õige ja hetk võis kesta. Kui ta nüüd saagele oli jõudnud, küsis ta poisi käest laisa emakeusega: mis siis siinpool kah, uudist on? Poiss pöör-

dus nüüd ometi, vaatas altkulmu Punapea poole, mähk-
suus olematut leivakannikat ja küsis omakorda peaaegu
sõbralikult: kas sa ei karda, et ma nõndamoodi sind
hammustada võiksin?

Kuda nõndamoodi? küsis Punapea ja tundis, kuidas
seniolematu kogemuse judin tal üle keha käis ning
teda üles hakkas kütma, jumekaks, kauniks, meele-
liseks naiseks. Leiad sa mus midagi keelatut, ah?

Ma küsisin, kas sa ei karda, et ma su lehvivat liha
võin hammustada, ütles poiss, muud midagi.

Ma olen vastu posti, pomises Punapea, ja mingit liha
siin lehvimas ei ole. Ma tulin ujuma, ah? Ma loodan,
et see rand ei ole veel okupeeritud?

See rand ei ole okupeeritud, ütles väravavaht ja
läks vastu kaugustest tema poole veerevale pallile.
Kui ta palli taas teise värava alla oli löönud, tuli ta
tagasi.

Tule hammusta mind, ütles Punapea talle ja tundis
seejärel, et ta nüüd tõesti millegagi päris hamba
hakkama oli saanud. Sa ju lubasid, ah? Tule tee mind
tüdruk õnnelikuks.

Pole, mida hammustada, lausus poiss muiates. Ta
pruun ihu oli õhtuse päikese käes kui... kui kuld. See
oli labane, aga võimas. Selles ei olnud mitte midagi
lõtvat. See oli lihtne ja iidne. Ja nagu teiste tugevate
poiste juures, tajus Punapea siingi piisonisõnniku õilsat
lõhna. Merest tulevad piisonid oli üks ta lemmikkujut-
lusi. See tuli tavaliselt siis, kui ta tundis, et temaski on
veel elujõulisi pakitsusi. Siis vaatas ta end tavaliselt
üle. Ja ta nägi, kui mannetu, kui kahvatu ja kehv ta
on, ürgnaiselikeks metsikusteks mitte kuskilt pool-
valmis. Aga see ainult tõstis tema elujõudu. Ta tuli
posti tagant välja.

Ma tulin ju teie juurde, aga te ei oska mind vastu
võtta, sõnas ta. See ei olnud nüüd küll tõsi. Oli selge,
et nad olid osanud teda vastu võtta. Mismoodi, see
ei puutunud asjasse.

Väravavaht vilistas kõvasti, korra, teise. Nad peata-
sid mängu ja vahtisid äkki kõik tema, Punapea poole.
Mis on? hüüdis neist keegi.

Ütles, et tuli meie juurde, hõikas väravavaht. Tule
kaege üle.

Punapea pani nagu väravavahtki käed puusa ja ja

...otama. Ei, ta ei kavatsenudki oma pluusinööpi-
...jantida. Ta oli neist vanem, üliõpilane, nende
...võtaja. Nad tulid ja moodustasid tema ümber ringi.
...melik tüdruk, oli esimene repliik, mis ta kuulis.
...sind saatis? küsiti siis.

...sa alla saab ainult kutsetega? küsis Punapea.
...ta on päris kebja olemisega, lausus muiates värava-
...keda ta nüüd juba kõige paremini teadis, justkui
...kampa lüüa. Vutimehed naersid üksmeelselt.
...aga ei olnud midagi selle vastu, et seista nende
...mendavas sõõris, sest see sõõr näis teda kaitsvat
...valesti elatud maailma eest. Ta naeris samuti,
...pea kuklasse ja naeris heleda häälega. Ta ei osa-
...staustada, tuli see pingest või pingelangusest. Iga-
...kajas see ranniku kohal seisva pilvejuraka luge-
...telt kumerpindadelt tagasi. Valgus ja vari, valgus
...vari mänglesid pronksjatel niisketel keredel tema
...ja natuke eemal tallas merest väljunud piisoni-
...malaid putki. Kui teil minust villand saab, siis
...ake mind merre, ütles ta poistele. Kõike, mitte ainult
...liha ta.

...ta oled päris naljakas tüdruk oma paljaste nibudega,
...üks nende seast. Teised vaikisid. Meri kohises.
...oli hingata.

...võta mind merre, kui villand saab, ütles Punapea
...tagasihingavalt.

...nad vaatasid teda nüüd tõepoolest uudishimuga.
...kade jalgpalluri-tuimus oli hetkeks võidetud.

...kuda sa teha tahad? küsiti talt. Oled sa eksinud?
...on olla, vastas Punapea. Niikaua, kuni valgete
...kardad selle linna ära võtavad. Nad lõksutasid
...hajameelselt oma püksikumme. Kui luulelisus
...arvata, siis võiks temaga lausa püherdada, lau-
...sisi keegi peale mõttepausi. Nad naersid rahumeel-

...tule püherda, sõnas Punapea väsinult, ainult mitte
...ameid. Ta naeratas neile omamehelikult. Nende ring
...nude nüüd ja nad jooksid olukorraga leppinult tagasi
...akule. Päike paistis talle otse silma. Ta kuulis
...jälle, kuidas pallimatsud pihta hakkasid.
...kuuste saan ma õnnelikumaks, Eneken, mõtles
...sust ma võin lausa labaselt labane olla.

...on võimalik, et see on armastus? küsis Punapea,

istudes kollakale mullale, toetades lõua kätele ja püües duses justkui väravavahi poole. See seisis jälle sisseharjunud poosis, jalad harkis ning käed puuslaialt vilistades. Ei olnud mingit kahtlust: temagi kuulis kuminaid. See, mida terve linn kahtlustas, oli samas. See oli olnud jäätmaalgi, kust ta nii armee põgenema pidi. Talle anti kaks võimalust järjest, ta oli jube. See oli mingi nutmiseni tihe elu, mida ta pakuti; ta teadis, et ta seda välja ei kannata, kuid ta tegi kõik, mida elamise seadus talt nõudis. See nõudis julgust valida seda, mida valima polnud õpetatud, ta ei nõudnud alati. Sest elamist ennast polnud ju pöördunud. Kuid see nõudis alati siis, kui elamine äkki kätte polnud ja Jehoova pilvetorn pealae kohal seisma jäi.

Poiss ei olnud pöördunud. Aga tema musklid muutusid lesid ja ta vilistas.

Kas siis keegi ei usu, et midagi on teisiti kui tavaliselt, sosistas Punapea, kas te siis tõepoolest ei usu, et midagi on juhtunud?

Me armastame teid, vastas poiss napilt, pead pöörduma.

Mida see tähendab? küsis Punapea vaikselt. Kas te ei tea, et ma äkki armastusest tahan rääkida? Või seda, mida ma küsin, kas armastus on see, mida ma tunnen armastuse kaugel olemist? Ma ei tea, mis minuga on, aga ma tean, et see kõik, mis ma siin olen, on armastuse seadus. Ja ometi võiks just praegu midagi juhtuda. Juhtuda, et päike ei looju. Juhtuda, et ma ei sure. Aga ei midagi. Ma olen õnnelik. Aga ma olen õnnelik seaduse järgi. Nii nagu kõik need unustatud tüdrukud on olnud. Need kõik, kes meid kaotanud. Te olete head poisid, aga ma kardan.

Ta nägi, kuidas väravaväht tema ees kätega kõnnis sulges. Ta jäi vakka. Ta tundis äkki õudusega, kui tal raskuseks tüdrukudeks on ta kasvatatud. Ta oli üks neist, kes vabaduse haisvaks oskas rääkida. Ta harutas kingapaelad lahti ning võttis end paljajalu. Ta uuris oma jalge vahele niiskesse pinnasesse augu ning ma oma sopased kingad sellesse aukku. Siis kiskus ta jalad oma püksid ja aluspüksid. Lõpuks laskis õlgadelt kanged pluusi. Nüüd oli ta pühapäine eimiski. Kuid ta oli seda kellelegi vaja. Jälle. Jälle. Jälle. Ent ta ei võinud siiski.

Vaata, poiss, kas midagi on juhtunud, lausus ta. Poiss ei olnud kuulma. Tal olid ikka veel põidlad kõrvades. Ta astu katse. Ta tõusis püsti ja astus mõned sammud mere poole. Meri mõõnas. Mida teed sina, Eneken, küsis ta mõttes. Kuidas elad sa läbi noorema põlvkonna? Ta neelatas, kattis silmad kätega ja jäi vahtama paigale. Tema ema ei oleks nüüd iial tagasi vaadanud. Aga tema vaatas.

Tema jälgis teda üksisilmi.

Pall veeres tema poole. Nende pilgud olid temasse. Tema kinni jäänud. Mäng seisis.

Ta sirutas oma käed võrratu graatsiaga taeva poole, sirutas puusi ning laskis end järsult üle selja silda tagasi. See oli kõige tobedam, mis talle hetkel meelde tulid. Tagurpidi maailm tema silme ees oli põnev nagu maailm, tosin sihvakat, turda poissi pidas teda hoolega vahtamas, ta nägi ju ise, kuidas ta neis silmades sees oli, kuidas teda neis peeti, kõik need silmad olid tema suhtes sildu täis ja mitte keegi ei saanud teda enam näha. Kõikida koju minna. Siis vajus ta selili tagasi niiskele liivakuribale. Pallimatsud hakkasid jälle pihta, see oli hea, et nad temast üleliia ei hoolinud. Ta keeras end külili, tõmbas kerra ning kuulis, kuidas meri tema kõrva vastu püüdis ulatuda. Ta kattis kätega näo, sulges enesesse.

Kui ta jälle justkui päris tavaliseks oli saanud, aimas ta, et see oleks võinud juhtuda ükskõik kus. Ta oli proovinud pingete alt vabaks pääsnud. See oleks võinud juhtuda atollil või Normandia rannal. See oli säärase juhtumuse eelis. See võis juhtuda seal, kuhu isa-ema ei oleks iial ei ulatunud. Nagu ei oleks neid olemas olnudki. Nagu elaks ta laias maailmas. Ta tõusis istuvasse ja sõlmis käed ümber jalgade.

Meri mõõnas. Päike loojus. Päike mõõnas. Meri loojus. Päike mõõnas pikalt. Meri loojus mõnuga. Ta tõusis püsti ja sammus pika päikese kollasesse loojuvasse mere. Ta teadis, et need poisid on seal, et nad mängivad palli, et nad on kui ekraan võõraste maailmade vahel. Nüüd oli oma maailm, millesse üks vees mulistav tüdruk täiesti ära kulus.

Ta jooksis veest, haaras värava tagant oma riided ja jooksis bravuurse kiljatusega üle maltsranna seda piiravate pöösaste vahele. Ta ei pannud end kohe riidesse,

ta oli märg. Ja õhk oli leitsak ning temasse ei ma-
 nud mingit häbitunnet. Ja suguelundid ei olnud
 nii hirmsad asjad, nagu nendest raadios räägiti. Sug-
 elundid olid kõige umbisikulisemad elundid, mida
 maise küljest leida, kõige umbisikulisemate tunda-
 kehastru ning mitte keegi ei saanud sinu asju ju-
 vaadata. Rahval oli õigus. Mitte keegi ei huvitu-
 sinu alastusest, Punapea. Sind vaadates vaatasid
 ühekorraga kõiki teisi ja teisi vaadates nägid nad sinu
 nagunii, ja sa olid nagu kõik naised maailma
 alasti, olid nagunii; ja nagu kedagi teist, ei saadud
 sind ära vaadata, nagunii. Ja nagunii ei näinud
 põõsaste taha mitte keegi. Kui ta oli nende lõkke-
 natukene kohmitsenud ja tule alla saanud, pani ta
 ilma igasuguse turvalisustundeta riidesse. Nad
 juurde võis jääda, sest neil olid lõke ja telgid,
 ei valitsenud pühapäev, vaid pidevus. Ta viskas
 vasse lõkkele mõned maltsavarred ja kuulas
 visisemist, tajudes selles mingit enesekohast ritua-
 võib-olla vajas ta allegooriat, et iseeneses selgu-
 jõuda. Põõsaste ring tema ümber tõmbus koomale
 sellega, mida heledamalt loitis tuli ja mida mustem
 läks maa. Tema, kes lämbes vahtkummilõhnas nii
 oli tahtnud end lahti põletada sellest kihelusest,
 uute majade madalatest lagedest kõõmana alla la-
 või televiisorivilinana pesu vahele puged; tema,
 sügiseti vargsi oli käinud linnatagustest konnalo-
 dest joomas, et tekitada eneses muljet elust, mida
 kui temagi elas; tema, kes kartis armastavat oma
 vaid seetõttu, et ema üsa kaudu kulges tema mäle-
 jõhkralt ja rikkalt elanud, peenelt ja võimukalt
 nud patriarhide juurde; tema, klassi punapäine õha-
 kes keeldus ette ütlemast oma parimatele sõbrannade
 ja võimlemistundide järel trotslikult duši all ei käinud
 tema, see jümikas, kes võis lasta enesele raha eest
 peale anda, kui tal parajasti selline tuju juhtus
 tema, Punapea, mõtles nüüd kolme oranži telgi
 ja oma randa maetud kingi taga kahetsedes, et tema
 tund on mõnikord tulnud.

Ta tõusis püsti ja nägi, et vutimehed korjasid
 gema värava juurest hunnikust valgeid trikoosid
 suveõhtu haletuses lausa märtervalgeid särke. Ta
 ja küpsetage mind ära, hüüdis ta neile, pihke suu

Need aga ei kuulnud teda, liikusid tropis-
 natukene paremale videvikku, viskasid särgid uuesti
 maha, arutasid omavahel, viskasid ka püksid maha ja
 viskasid merre. See kõik ei olnud ju lõppude lõpuks
 midagi, see oli ju peaaegu ainus võimalus selles
 maailmas, aga ta tundis, see punapea, kuidas tema sil-
 mad maltsade vahel kilama hakkasid ja kuidas ta kas-
 tas oma siledaid liikmeid puhtaks tahtis hakata lak-
 kama. Kuidas tema maks hakkas hinnalisi essentse
 võtma ja kuidas hundi lõhn talle pähe lõi. Ja ta sun-
 ti end mõttes lugema õhtupalvet, mille ta koos Ene-
 kuga päris väiksest peast välja oli mõelnud. Mina
 olen siin, aga sina oled seal, keski ei ole me vahel, kui
 sina oled siin ja mina olen seal ja miski ei ole me
 vahel, kui sind seal ei ole ja mina olen siin, siis miski
 on keski me vahel, kui sind siin ei ole, aga mind pole
 seal, siis keski on miski me vahel. Eneken oli mõned
 aastad vanem ja temale oli see palve meeldinud, tema,
 parem, ei saanud sellest meeldivusest siinamaani aru.
 Nad meeldivust polnud vajagi. See palve aitas. See oli
 lihtne, lollakas ja omamaine.

Nad panid oma noore jõuga mere taevarannal kõi-
 tema. Punapea laskus põlvili ja luges sisendavalt pal-
 vet. Ta kordas seda. Ja kordas veel. Ta viskas tulle
 süüdanud kadakarämps, ja kui see sädemeid pilduma
 läks, läks süda kergemaks ja palve mõjusamaks. Nad
 olid merest vaikides. Kogu õhtut täitnud bass
 Punapea kaugel trianglikõlksatusega. Nad hakkasid alasti
 alasti üles ronima. ... kui sind siin ei ole, aga mind
 seal, siis keski on miski me vahel. See imeline
 sõna — öde.

Ta kuulis, kuidas nad maltsade vahel kahelt poolt
 tema ümber mööda läksid ning telkidesse kadusid. Tel-
 kides süüdati tuled ja varjud hakkasid seal ringi lii-
 tema. Järsku lõi tema vasakul käel mõne meetri kau-
 maal helendama pajupõõsas, mille okste vahele, nagu
 õigus, oli tikitud kollaseid ja punaseid elektrilampe,
 mis selsamal hetkel kuulis ta oma selja tagant rahu-
 tust, jämedat häält sõnavat: kütet pole rohkem vaja
 täna. Tal ei olnud kavatsustki üle öla vaatama hakata,
 ta ju teada, millega see hiline supleja teda ehmatada
 võid, ta sõlmis käed jõudsamalt ümber põlvede, olles
 lihtne ja väike nagu hästi keritud lõngakera, olles

nii kaitstud, kui üldse veel olla võis, ning vahtis, kas põlvedel, videvikku teatraalseks muutvat pajupõõsa. Mitte et ta poleks tahtnud midagi vastata. Aga ta allus küll, millega see teda seal ehmatada püüdis. Ei ta ei soovinud tagasi sellesse aguli karukoopasse, kus koos õekesega oma neitsipäevad rahumeeles võis mööda saata. Ta otsis maailma, kus ta võiks 'murduda' ja aegu, mil ta oli arvanud, et murduda võib alati, et murtumise pole probleem, et probleem on see, kui mitte murtud saada. See oli vagur teismeliseiga, milles nii palju lollusi sai tehtud ja nii süütult mõeldud. Nüüd, võõras linnas, olid kätte jõudnud teised asjad. Murtumine oli probleem. Mõnikord vaiksetel päevahommikutel näis isegi, et maailma, millesse ta oli murduda lootis, on lõplikult ära. Murdjad pole võtta. Liiga hellikuks oli kõik muutunud, pungapeeretus musta «Volga» ees oli juba trots, mäss, revolutsioon. Ei, pidi kõvasti vaeva nägema, et murtud saada. Pidi end tappa laskma, et murtud saada. Ta tahtnud siit ära, et keset maltsavälja pimedas öös keset maltsavälja valges öös luksuma hakata ja lihtsalt oodata. Ta ei tahtnud seda õhevil dialoogi vormis moodsalt kõrges kaheinimesesängis oma suure ja tugeva õekese kaisus. Siia jääda tähendas vähemalt sümboliliselt ellu jääda. Siia jääda oli lihtsam, sest nii pole õpetatud. Oli lihtsam, sest vastutus langes siis poisile. Hajameelselt viskas ta oksaraokese tulle, et kuulda seejärel kärgatust: ma ju ütlesin, et kütust pole vaja! Me ei ole ju lennukis, punapea. Meil on tulla jaanilõke. Üle ootuste hiline...

Jaanilõke ei põle ju niisama, sõnas Punapea.

Jaanilõke põleb meie südameis nüüd edasi, ütles jäme rahulik hääl. Sa võid oletada, et me oleme näljased. Kõpsekartulite söömise komme on meil kõigil juures. Sa ise oled jaanilõke oma punase peaga. Ja põlev põõsas on jaanilõke, kui sa soovid. Ja meie oma noor hing on jaanilõke, kui sa seda tõesti ei tea. Siin mererannal, nagu sa oletada võid, ei ole just keegi, kes öösiti tuld teha. Mõni seadus on kahjuks meile jaoks.

Punapea ei saanud aru, on see rumal või tark. Igatahes õhkus temast alla ihu lõhna. Ja ta ootab. Vaikselt. Pingeliselt. Häbitult. Ülejäänud...

...id ikka veel telkides. Kusagilt kaugelt üle mere... purjus soomekeelset jaanilaulu.

Kas te olete? küsis Punapea. Poiss ei vastanud. See olnud imeline vaikus, kui poleks olnud seda... Aga võib-olla ta ei oleks teadnud, et see oleks olnud imeline vaikus, kui poleks olnud seda... Triangel kolksatas. Kõik hääled, mida eluks vaja võis minna, olid olemas. Kõik olid kaugel. Ma kavatsen selleks ööks siia jääda, ütles Punapea. Teil on võimalus mind proovile panna. Võiksite seetõttu midagi öelda.

Midagi ei vastatud, aga teda visati. Ta ei olnud sellesse arvestanud ja ehmus seetõttu kõvasti. Ehkki polnud kahtlust, et see oli riie, ei saanud ta kohe aru, kui see või kui ohtlik oli see riie, mis talle pähe visati. Ta heitis selle kõrvale, kargas püsti ning oli valmis sõjuma. Aga nüüd nägi ta seda mehehakatist elusruumis. See oli hallide krussis juustega, käeseljal valged kardipüksid, ning paljas nagu porgand. Ta naeris. Ta oli karvane. Punapea pöördus uuesti näoga lõkke poole ning püüdis end koguda, et huumori abil asjast üle saada. Teie mehelik ilu on liiga lööv minu jaoks, lausub ta, kui poiss oli uuesti vait jäänud.

Löövus ei tapa, ütles poiss. Te teate seda ise sama hästi kui mina. Ainult võtke mu särk maast üles.

Vahest liig, ütles Punapea, ehkki ma kavatsen siia jääda ja teile palju vastu rääkida ei taha.

Võtke mu särk üles, kordas jäme hääl vaoshoitud meelikkusega. Punapea ei liigutanudki. Siis astus poiss mõne sammu talle lähemale, võttis särki maast ja astus veel mõne sammu talle lähemale, Punapea libistas kõrvale lampides põleva põõsa poole, aga poiss astus talle selja taha ja jäi seisma. Nii, ütles Punapea erumult, lepime nüüd kokku...

Üle tema õlgade sirutusid selja tagant käed, mis demonstreerisid talle valget salamärgiga trikoosärki. Poiss seisis tal nüüd kogunisti seljas, poiss seisis tema vastu, kogu oma rinna ja meheriistadega ülbelt tema vastu, aga ta ei püüdnudki mässata. Sest ta pidi tunnistama, ja ta pidi tunnistama, et ta oli selleks tööks võimeline, sest ta pidi tunnistama, et poisi ülbust olnud seksuaalset laadi. See oli seesama ülbust, millega nad kodanlast epateerisid. See oli noore pulli ede-

vus, riiklikult suunitlemata elujõud. Selles ei olnud üldiselt mitte midagi meeldivat, kuid selles oli tunda ports julgust. Tema, Punapea, oli seksuaalne hädakas. Ta hakkas higistama. Ta tõmbus krampi ning ei saanud midagi öelda. Imelised vaikuse hääled surusid mal tehasevilede huilgav koor, lumivalge särk põletas silmi, kuid sedavõrd oli temas säilinud veel elamist trotsi, et ta silmi lahti suutis hoida ja salajase meele enesele meelde jättis:

See ilutses mustalt keset rinnaesist. Ei tema all kohal olnud mingeid selgitavaid vapikirju, kusagilt võinud lugeda midagi laadis «here forever» või veel pateetilisemat, kuid märk ei olnud ometi päris ohu päris vaba lapsepõlvemaailma murdeaalidest liialdustest. Jah, selles võis oletada teatavat huumorimeelse kalduvuste suhtes, millest trikoosärkide maalijad enamasti üle ei suutnud olla, kuid kindlasti oli ta midagi enamat kui lihtne lõbuasi, midagi läbimõeldum kibestumus rääkis temas võidu enesepilkega ning ta kastiline lahendus ei pruukinud temast kaugel seista.

Mis see on? Mida see tähendab? küsis Punapea, ehk ta sellele probleemile ise keskenduda ei suutnudki, kuid tes vaheldumisi mustaks kujundiks painutatud hominilist naeru ja põõsas põlevatest lampidest õhkuräpakat teatraalsust, mis neile lähedal seistes just võimendunud oli.

See oleme meie, vastas poiss veidi vigurdades, te palusite mind endale tutvustada.

Kas te arvate, et sellest piisab? küsis Punapea hõltagasi hoides ning kramplikult õlalihaseid pingudes — poiss toetas oma käsi nüüd tema õlule.

Sellest ei piisa ega peagi piisama, lausus poiss, kui ma loodan, et see hoiab teid vähemasti vaos. Ma loodan, et ta hoiatab teid. Ta laskis Punapea oma alambusest lahti.

Ma ei tulnud siia hoopiski selleks, et... hoiatatud saada, ütles Punapea tasase, väsinud häälega.

Muidugi mitte, lausus poiss. Seda on juba näostki näha. Seni on meid ainult maltsa vahelt piilunud. Teie tulite justkui hullama ja ehmatasite meid päris ära.

Me muudkui ehmataime teineteist, ütles Punapea, aga nästab, et sellest on vähe. Uus parem maailm justkui ei avane, ah?

Mulle juba nagu korraks avanes, vastas poiss kavalalt, kui te seal all nägusid tegite. Ja isegi paljast tilli te peaaegu ei karda. Poiss naeris. Te võite ju siin oma aega veeta, kui teil väga ära ei viska. Aga pange siis kartulid tuhka valmis. Nad on seal põõsas. Poisid on valmis.

Okay, ütles Punapea, okay, boy. Ta vaatas, kuidas paljas poiss vilistades telkide poole läks. Hoolimata sellest poolvalgusest oli see päris uhke vaatamine. Ta uskus peaaegu, et enamik naisi ei saa iial näha säärast suure palja poisi vilistavat astumist läbi öise maltsa ja et see ongi uue parema maailma algus. Seda hoolimata tegi asjaolust, et need tuvivalged trikoosärgid temas muutust olid tekitanud. Ah, Eneken, kui sa vaid teaksid, kui labaseid asju vajab üks sinisukk, et end hästi tunda, kui sind siin ei ole ja mind pole seal ja keski on miski me vahel. Kuid sa ei pruugi üldse nii kaugel mõelda, kui sa usud, et see maailm on parim võimalike seas. Mis on sinu jaoks vaev, kui sa ei unista tavalisest vägivallast tõusva päikese maal ja lõunastilase kombel ogaraks mõeldud mererannast, mis on armastust nagu linnusitta täis ning kus maltsroosas videvikus triangel oma lõputa viisi mängib. Ning mida võid sa teada sellest ööst, mil su noorem õde pisarate tilkudes ilusaid siledaid kartuleid jaanilõkketuhka oli leppimas, et üks jalgpallimeeskond toidetud saaks? Mida tead sa sellest ööst, mil su noorem õde võib-olla miski kord murtakse; mida saad sa sellest teada, kui sind siin ei ole ja mind pole seal ja keski on miski me vahel?

Nad hakkasid uuesti tulema, need vutimehed, ja nad nägid oma valgetes pikkades hommikumantlites väga saladuslikud välja. Kuid iga hommikumantli hõlmale oli joonistatud see märk ja igal valgel särgil, mis paisis hommikumantli alt, oli see märk, ja neid märke

oli nüüd nii palju, et nad olid kui kiskjate lõuapärani.

Ta ootas neid pinevalt, kogudes maltsavarsi enes alla istmeks ja lohutades end sellega, et nemad peavad tema eest vastutama. Ta ihkas nii väga näha, kuidas nad tema eest vastutama peavad. Ta ei tahtnud siit mitte kuhugi ja mitte kunagi, sest midagi paremasel õhkulaskmata maailmal talle nagunii pakkuda ei olnud. Kes teeb minu tänase öö, mõtles ta, see tee minu. Ma olen valmis end teha laskma. Nad hakkasid aeglaselt tema poole vantsima, omavahel naerdes, kuid siiski nagu häbenedes.

Nad pidid õppima temast rõõmu tundma. Kuraasimine oli õhk, see hajus kohe pärast esimesi õnnestunud samme. Ta oli ilmunud neile kui tüdruk öö haki ja temas ei olnud mingit litsilikku ühemõttelisust. Temas võis peituda võimalusi, mille olemasolu ta veel isegi ei teadnud. Ta ei olnud siia tulnud nagu lehepullilauta. Ta oli tulnud nagu noor naine veelgi nooremate meeste juurde, ning ehkki ta ei osanud siit järele kata, kõlas see uhkemalt veel kui uhkelt. Ta oli olnud oma kooli punapäine ohakas. Ta oli olnud oma vanemate nuhtlus. Ta oli olnud oma vanema õe armastav opositsionäär. Kuid palju oli temast veel puudu. Ja kummu kui nemad, noored, temast ju nooremadki noored mehed pidid ta lõpuni valmis tegema — polnud midagi loomulikumat säärasest järeldusest, mida omaks võtta polnud teda õpetatud.

Nad hakkasid aeglaselt tule ümber istet võtma. Igaühel neist oli kaasas väike lauake, mille peale ta istis, igaühel kahvel ja osal taskunoadki, viimane mees aga piimamannerguga. Ta otsis nende seast oma lähemaid tuttavaid, väravavahti ja alästi-poissi, kuid ta ei tundnud neid ära. Nende arv ei olnud muutunud. Kõik olid kohal. Ja äravahetamiseni sarnasusest ei saanud siin juttugi olla. Kuid ta ei tundnud neid lihtsalt ära. Selles oli midagi arusaamatult mõnusat. Kuhu oli jäänud tema mälu? Ta ei mäletanud hiljuti isegi seda, kas ta ütles nendele poistele, siis, kui need ringi ümber lõkkeaseme olid võtnud ning maailm kummaliselt vaikseks jäi: hei, poisid, ärge jumala pärast arvake, et ma teie nukukeseks tahan saada. Nad istusid vaikides, ainult värviliste lampidega põõsas rääkis

surises juttu. Ainult kartulid küpsesid tuhas. Kusaal kaugel summutas öine linn oma karjatusi. Punapeal hakkasid kuumaviirud üle selja. Nad istusid vaikselt ja ring tõmbus koomale. Üks neist hakkas suupilli mängima.

See oli imelikult idamaine viis säärase poiste kohta, võrtsine, raue ja lilla. Nagu udu alt ajas ta end välja, nagu iseennast piitsutades venitaski üht motiivi lõpmatu suunas ning katkestas siis selle järsu, näguva, sentimentaalse pöördega, mille veenvus oli lausa hammastav. Mina, mina, mina tahtsin ju seda, kisas Punapea kurgus äratundmisrõõm, ehkki ta ei suutnud mõistatada, mille ta ses viisijupis just ära oli tundnud, millest ilma jäänud või kelleks saanud. Pillimees mängis enese muusikasse lõpuni sisse ja tema muusika sai kohalikeks ning paratamatuks; valged noormehed istusid lauakestel vajusid ettepoole kooldu ning näisid mõtlevat asjadele, milleks neid sundis mingi püha kohustus. See oli vagadus. Kuid see oli võrtsitatud vagadus. Punapea tundis seda selgesti. Ta ei saanud enam istuda. Tal hakkas saba all kõhvitsema. Ta tõusis põlvile ja surus peod lõua all tihedalt kokku otsekui palvetas, ent nüüd ei olnud see ometi palve, vaid nägemus: nägemus armastuse leegitsevast autost. Õde oli kadunud. Ta ei vajanud õde. Ta ei vajanud lapsepõlve. Ta vaid tundis, millise vabadusega hääl tema kurgust läbi hakkas voolama, ikka välja ja välja selle leaseme kohale, kus lillakasroosa armastuse auto aeglaselt tema poole sõitis. Ent üsna pea kadus tal jõud ja hakkas häbi. Pill oli vaikinud. Nad vahtisid kõik etteheitvalt tema otsa. Ärge arvake, poisid, et ma teie nukuks tahan saada, mõtles ta, ent seda ei kuulnud. Nad kummardusid tuha kohale ja veeretaskid enesele kartuleid.

Tema aga ei mäletanud sellest enam peaaegu midagi. Ta vaatas, kuidas nad oma kahvlite otsas kartuleid koorisid. Seejärel hakkasid nad tükikesi murendades sööma ning piimalähker käis aeglaselt ringi. Ta kiskus end oma maltsahunnikul kerra, ei võtnud sööki ega jooki, mida talle pakuti, oli kõik unustanud, uudishimu kaotanud, justkui vanaks jäänud. Põõsas põles tema üle hubase leegiga.

Siis mängis poiss jälle pilli. Nagu udu alt kooris end monotoonne, sisendav viisijupp seegi kord välja, kogu

seltskond vajus taas mingisse ärkvel unenäku ja jõud Punapea sisemuses murdsid enesele teed vabadusse. Ta keris end oma tardumusest uuesti lahti ning olutas — ta teadis nüüd, et ei pea sellele kutsumusele enam vastu. See oli valss, salajane, ohtlik, vastupandamatu. Selle suupilliloo sees peitus valss. Tema pulma valss, tema ainus. Tema pulmapäevavalss. Tema koera pulma valss. Tema ainus. Tema salajaste pulmade salajane, kuuldamatu valss. Ta tõusis püsti. Ta ei teadnud, oli ta alasti või riides. Ta ei teadnud iial. Ta võis selle kord päriselt unustada. See oli naise saatatus. Oma pulmadeni äraelamata naise saatatus. Ta oli olnud oma klassi «kummipuu», väga painduv, liikmetest lahti tüdruk. See teadmine ei olnud tema kehast veel kadunud. Ta sirutas end nende ees välja. Võib-olla polnud nad iial näinud nii väljasirutatud tüdrukut. Siis hakkas ta tantsima. Ta oli oma elus palju püüdnud tantsida. Tema pulmapäevavalss pidi ära jääma. See pidi salajasse jääma. Ta tantsis mujal selle ainsa ja salajase eest. Tantsis siin, sellel maltsrannal, mille eesti kirjandus talle oli kinkinud. Poisid vaatasid seda imestunud pealt, justkui oleks õnnetu naine olnud mingi haruldus, mida nii salajas jaanikuul vaatama pidi. Malts ja kartulikoored sahisesid tema päljaste jalgade all, väikesed poisid võisid teda piinama tulla, kui nad just muidu ei saanud. Ta oli polovetsi tantsijatar.

Siis kuulis ta mingit märkust. Oli ime, et ta üldse midagi kuulis. Keegi ütles: tubli tüdruk, teenib endale voodikohta. Ei, ta ei ole kodanlasetütar, veenis ta ennast, need jäävad linna. Kodanlasetütrel on täpne mälu hea ja kurja peale. Kodanlasetütar elab solvumusest. Ta oli tõesti tubli tüdruk, kes iseenesega hätta ei jäänud. Ta võis nende käest välja tantsida mitte ainult voodikoha, vaid terve elu. Nad pidid teda ehitama tulema, ta nõudis seda. Talle olid antud noore naise privileegid, mida komblusseadus ei väärinud. Tal oli õigus täisnaiseks saada moraali kiuste.

Ta tantsis nende ringist välja. Nad ei hakanud talle järele vahtima ega küsima, mida ta kavatses. Suupillimees jätkas oma mängu, tema Punapea, kadus aga üha enam põõsaste vahele, kus läbi videviku palisti veel telkide kerge õhetus. Tal ei olnud enesegi päris selge, mida ta kavatses. Teda valdas himu neis telkides

hugi sorida, neis asju enese maitse järele ümber kohanada, neisse ennast sisse seada, neisse ootama jääda. Oodata, mida nad söandavad. Oodata, mil nende söakus ahvatab ja armastuse tuhandehobujõuline masin talle peale sõidab. Jõudnud telkideni, heitis ta pilgu tagasi. Need ei hoolinud temast. Ta hakkas äärmise telgi ust lahti nõõpima. Sellega valmis saanud, laskis käed rippu ja proovis järele mõelda. Issand, kui hea see oli! Oli see himu, kapriis või vabadus? Ta hingeldas, pigistas sõnad kinni ja pistis pea telgiuksest sisse. Mere vaikus ja suupillihelid kostsid siia hoopis isemoodi — tema varimad aimused ei olnud teda petnud. Ta vinnas end vähenisti sisse, põlvitades vaikselt telgi pilkases pimeduses ja imedes enesesse puldani niisket lõhna. Ta sirutas mõlemad käed külgedele välja ja naeratas. Tema vormid puutusid välivoodite külmi ääretorusid. Üks neist asetses otse tema ees, ta leidis ka selle. Ta kobas see alla ülesriputatud väikest lampi, mida ei tohtinud mingil juhul süüdata. Millegipärast oli temani jõudnud mõte: on ta arukas tüdruk ainult sellel maal ja suud või on tal enamgi lootusi? Siin seisis ka väikene matkatool, millele ta esiotsa istus. Mõne aja pärast ta hakkas ja otsustas pugeda voodisse. Vooditel lebasid katsumise järgi kas sinelid või väga karmi koega tekid. Ühel neist aga sineli peal suur kummist mänguasi.

Kummi ebatavaline plastilisus mõjus talle ootamatult. Ta silus mõlema käega oma juukseid — see oli muutus magusa teadasaamise eel. Polnud midagi parata, suured mänguasjad olid tema kirg. Hubane, kuum elamine lust oli kusagil siinsamas. Ta vajutas oma väikese rusikaga kummile ning imetles, kui aeglaselt vajus pehme pind tagasi esialgsesse vormi. Ta vajutas veel kord, siis veel kord, nüüd juba kahe käega mitmetesse kohtadesse, ning tundis, kuidas kummi laialihtsed pihkude all kummaliselt liikus. Tema puudutustest näis kummi lausa soojaks muutuvat, tööpoolest; et selles lõplikult veenduda, puudutas Punapea kummimukku huultega, nagu puudutatakse huultega haiglast last. Kasvava uudishimuga tahtis ta välja uurida mänguasja vormi, kobas kärsitult vasakul ja paremal, püüdis kompamisandmete põhjal taastada kujutluses jätti mõnest valgest kalast või hülgest või jõehobust, sest suuruse järgi pidi see olema veemänguasi. Kuidagi

kacotiliselt oli mänguasja pind ometi ka karvane ja see pani tema esialgsed oletused mõningase kahtluse alla, siin tutte rohkem, seal vähem — ja tüdruku uudishimu kasvas räpakalt aplaks. See pidi olema mõni laadne välismaine toode, ta ei kahelnud selles nõiapõrmugi. Nii. Ta kompis eseme pinna järk-järgult seetõimeeterhaaval läbi. Hopp. Ta ei jõudnud veel tajumissega, et selles kõiges on midagi väga tuttavlikku, päriselt lõpunigi, kui jättis käe ehmatusest lödvana kummile lebama ning kummi muutus higistava peopesa all eriliselt kuumaks, pehmeks ja ligedaks. Ei mingit kahtlust — ta oli leidnud sõrmed. See oli kummist inimene. Ta tõstis käe ning rabas pimedust pisut kõrgema vasaku ääre pool, voodi peatsi kohalt. Ei, see oli õhk ja ülepakkumine, kuid seejärel tuli tabamus. Ta sõrmed takerdusid kohevasse juustepahmasse. Need pidi olema ilusad juuksed, puhtad, ent liigpestusest rikkumata, loomuliku rasvasuse tõttu sujuva kaarega langevad, võib-olla punakad. Punakad.

See oli loomuvastane, tundis ta, solvav. Nii ilusaid juukseid ei tohtinud olla kummist naise peas. Kas nõnda siis ilmuski vabadus: kummist keha ja kaunist juustega? Kas vabadus tõesti nii koledal kombel äkki ette võis juhtuda ja meeoleolu ära rikkuda? Ta oleks tahtnud selle nuku kõrvale pikali heita, temast väikest tükikesi välja nokkida ja talle kõrva sosistada: mida sa teed ometi, kummist naine, mis õigusega sa kogu maailma äkki endale võtad? Kuid kummist naine oleks selle naeratades välja kannatanud, oleks ainult hingelnud vaikselt, nii vaikselt, et seda isegi vaikuses kuulda poleks olnud: ta oli tugevam kui tema. Ta oli vaba, vaba, vaba kõigest sellest, mis temal pea pööratama pani ja iiveldust tekitas. Kusagil pesitses naise, kes oli ära ostetud. Kusagil müüsid naised oma kauneid juukseid kumminukkude tarvis. Kusagil müüdi vabadust, see oli kõige õudsem.

Nad olid enesele vist juba hallidest aegadest saadik püüdnud meisterdada õhutuid sõbrannasid. Elusate naistega võis juhtuda tont teab mida, igasugust vabadust oli maailmas liikvel ja kõike tuli mõnikord ette. Kunstnaine tõi majja nii vabaduse kui garantiid selle vastu, ta tõi majja riiklikult sanktsioneeritud vabadust. See oli lõmitamine võimu ees, see oli koketerii. Siin

ei olnud mitte grammigi vabaduse vängest lehast, aga siin oli naeratav, eneseteadev õigus ohata sõna «vabadus». See haies muidugi samuti, see haies imalalt. Jah, kord proovisid nad enesele teha kullast naise, aga mida ei suutnud õilis metall, seda suutis võrratult labasem kummi — aga kummi ei suutnud osakestki sellest, mida võis teha üks sündinud punapea. Ta tõmbas näpu otsaga veel kord üle kummikujukese rinna, üle käte ja reite, üle udemeis punnkõhukese ja ütles siis rahumeelt: adjöö. Adjöö, sookaaslane. Ma olen mõnes asjas veel kohutavalt ühekülgne, mõtles ta seejuures, ja on asju, milles ma ei tahagi targemaks saada.

See pillilugu oli nii lõpmata pikk, et näis, justkui ei saaks suvi enam iial pihta hakata. Telgiust tähise taeva all kinni nõõpides oli ta ometi kaugel sellest, et kades-tada mõnda teist eesti tüdrukut, kes kusagil linade vahel rahulikult tudus ja ei osanud undki näha maailma vallutanud kumminaisest. Kustunud lõkkeaseme ümber istusid norguvajunud poisid nagu suured valged linnud. Paistis, et põleva põõsa ersats lubas neil süveneda asjadesse, mida nad tähtsaks pidasid. Jah, nad olid temast nooremad. Nad tahtsid kindla peale välja minna. Võib-olla oli neil õnnelik märk. Võib-olla ei olnud see ainult kummitagumik, millele nad panuse tegid. Tema, Punapea, läks neist aga kaarega selja tagant mööda: need ei olnud tema tegijad. Või olid? Nii mõtles ta maltsas külitades: olid või ei olnud, või olid või ei olnud, kui siin polnud siin ja mind polnud seal ja keski või miski me vahel. Ta tõstis pilgu taevasse: tähed ennustasid tuleva-aastast lund ja sputnik ei väsinud nende vahel. Kui langeks vaid täht, mõtles ta, aga täht langeski. Ta ei osanud edasi mõelda.

Ta roomas alla mere äärde. Ta oli ikka veel paljajalu ja tema kingad ootasid kusagil kaldasavis tulevaid tüdrukuid. Aga kingad ju jäävad, sähvatas temas äkki ja seejärel tõusis ta põlvili. Ta ei osanud mõnikord seletada oma mõtteid, kuid kui mõte teda häiris, püsis ta valvel. Ta arväs kuulvat, et hüüp on merel hüüdnud. Kuid see ei saanud võimalik olla. Kord üürgas hüüp kaugel vasemal ees, siis aga siinsamas rannalokse peal, nagu teda, Punapead, nuruma tulles. Hüüpe siin ei ela, mõtles ta.

Ta tõusis püsti, tegi mõned sammud, nagu midagi

otsides, nagu midagi ümisedes. Laskis end niiskele pinna nasele selili, tegi silda. Laskis jälle selili, palvetas, tegi jälle silda. Laskis selili, palvetas, tegi silda. Siis kargas naeruluksatusega püsti, jooksis merre, pladistas ja kargas ning sukeldus vee alla, sest ta oli aru saanud, et kumminukk telgis oli tema ise ja et kui ta nüüd alla rannale ööseks jääb, siis on hommikuks süvi käes. Ta tuli merest välja ja jäi üdini märgades riietes sinna samasse mere ette lamama. Kui teda hommikul äratama tuldi, sonis ta aiva sellest, et suvi on nüüd käes ja keegi ei püüdnudki talle vastu vaielda. Siis sonis ta sellest, et tema küpsekartul on söömata jäänud. Aga koju kõmpis ta ikkagi omil jalul.

12. PÜHA ÖÖ

Kui süüdatakse tuli, poevad Soodom ja Komorra põlalt välja, pinisev volframiniidike elektripirni allikas puistab tolmu üle pidžaamasse riietatud inimeste ning eristub nägu, mis on valmis trotsima manitsemise silmakirjalikkust isegi abitus seliliasendis võõra aja põrandal. Ruuben Salamander vedeleb ilusa, tal-
 lalt plaut üleküpsenud naisterahva pilgu all, juustepõll laiguke verd, näpuotstel kah verd, pihus kõvavaleline raamat pealkirjaga «Kevade», milles nukker ajamees Luts oma koolipõlvepildikesi vahendab. Raamat on avatud juhuslikult leheküljelt ja teda hoiab silmade ees, justkui püüaks lamaja asju absurdselt juhtida, justkui püüaks lamaja üles näidata head meelt, mõne aja pärast ühele põlvele tõusta ja hüüata: «Ma olen hiir sinu kuningriigis, suur Jürka. Aga sinuga lüüa absurdi ei maksa — teeb haiget, alla neelata ära katsugi — hakkab sees vilistama ja keerab ümber pahupidi, ainus võimalus — õõnesta teda vaikselt sõrmeaga, kõdistada teda. Ta hakkab naerma ja kaotab oma mõnused.

Ruuben on raamatu lehekülgi verrega määrinud, ta on just puudutanud veritsevat sõõri oma laubal, see-
 raamat aga «Kevade» trükiridu, mida ta nüüd nii hoolega loeb, ent krihvli ja präänikute maitset temal küll minge suhu ei tule. Ehkki «Kevade» on imelik raamat, tekitab isu kompude järele ja hea puhta viina järele, krõbedat jõuluvorsti järele. Ruuben loeb tuntu-
 du «Pitsu, Pitsu, Pitsu! Pitsuu! Pitsuu!» Aga Pitsut ei ole leidnud, ja näeb, et paar Pitsut on verrega määrdu-
 nud, mis rikub, nii kahju kui sellest ei olegi, alätiseks oma lapsepõlvemulje südamlikust stseenist õpetaja

Lauri ja Tootsi vahel, sest nüüdsest peale näib et Tootsi koera karv oli hüübivä verega koos, ja aimab, kuidas autori muie haiseb.

Ruubeni toa lävel seisab Mati ema, tal on seljas pu valge avar särk, mis tagantpoolt vaadates katab tal likult tema tuharad, jalas on tal valged linased liivad püksid, mis lõpevad sääremarjade ümber, ja valge toakingad. Ta on rafineeritud naine ning seetõttu on kannatlik, ta mõistab passiivse initsiatiivi tähendust armastab olukordi, kus punkti saab panna see, kes alusta. Ta tajub ka kestva vaikuse absurdiloovat must. Midagi ei ole veel juhtunud ja Ruuben on lugeda järgmise lause, mis tekitab temas kummalisust; nimelt näib talle, et kas ajab härra la siin midagi segamini või pole tema «Kevadest» aru saanud: «Pärast siis leiti teine kooliõpetaja dist, padja alt, kus ta rahulikku und magas jne.» Kib küsimus: kes on see teine kooliõpetaja? Mida magab? Ja üldse jääb mulje, nagu lõpetaks hr. la siinkohal mingit tundmatut anekdooti, mida ta pe rääkinudki. Varsti selgub poisile ometi tõde, ent siis süvenemine klassikalisse teksti on aidanud tal saada tükikesest elust siin ja nüüd, tükikesest siiski siiski piinlikkusest, mis seal salata.

Mati ema vaikib ukse, sest ta teab, et see poiss tema selga pesnud, isegi tema suud suudelnud, mis küll tema selga suudelnud või suud pesnud — aga kangel enam seegi aeg võib olla —, ning ta teab, et see poisiga koos pole päris sündsusetu vaikida. Ruuben teab, et asjas on siiski-siiski piinlikkust, kuid mitte rohkem, ning ta loeb veel ühe lause, seekord ühe poolt: «No aga konukas, konukas, kuhu sa selle jätad»

Siis kummardub naine tema juurde ja näitab, et absurdist aru saanud. Ta sirutab käe välja, sest soov puudutada verist laiku poisi laubal, kuid teeb seda delikaatselt kui võimalik, segamata poisi lugemist. N on kokku leppinud, et ta loeb. Naine limpsab keele oma näppu, mis on punakas Ruuben Salamandri vere. Limpsab korra ja korra — ta mängib selles mängu poisi veel üle! Me loodame küpse naise trotsist end kui poisi-sindrinaha kangekaelsusest, sest alles naise kese aja eest on poiss läbi elanud väga pateetilise tunde muse, mille mõju teda praegugi kaunitseb. Jah, naine

— kes mängis valgele hobusele? Naine kummardub poisi kohale ja katsub keelega haava, korra ja korra, limpsab soolakat maiku. Siis sõnab: su veri on punane, Ruuben, liigagi läila. Aga Ruuben on juba alla lasknud, ta langetab raamatu kõhule. Naises peitub midagi emane, see on teada. Ta puudutab keelega asju, millest teine kõneldagi ei julge, ja võidab nad endale. Ta on visam, kui targast naisest seda eeldada võiks, sellepärast jõud on küpsem kui miski muu. Löömaks kaunilt ei lähe, teab Ruuben, trumbid on seega löömata. Ta proovib surmata naist filosoofiliselt loiu pilguga. Naine naerab ta raskusteta välja. Ei, Ruuben on seda andnud. Ta proovib nüüd murda absurdi, teeb kummalisuse, ütleb: teie süljes lahtub mu veri, tädi; aga ma saan seda vist siiski.

Mati ema, kaunis, valgesse riietatud naine, kel Ruuben Salamandri jaoks ehk liiga suvine täisnaise lõhn on, naeratab meeldivalt üle keha, naeratab puuviljade huulte, naeratab aedviljase rinna ja ihuviljaste kopsadega, ning hapu paneb Ruuben Salamandri hambaharja krigistama. Ta teab, et küps keskiga on kaunite mehe aeg, on liha ja vaimu võrdpartnerluse aeg, mis noorelmehel raske üle elada, ning sellepärast surubki Mati ema oma näpu tema suule, et see mõne rumalusega end ära ei saaks anda.

See on me sugulasveri, Rubi, ütleb tädi Helen ja näitab oma näppu poisi huulte vahel, see on harva nähtav saatatus.

Teie reied ajavad mu niiskeks, vastab Ruuben huupi ja naise näpp satub talle suhu; ta hammustab seda, kuid see on vaid vesi tädi Heleni veskile, mis jahvatab valget absurdivahu, nii et kogu tuba tolmas. Naine naerab teda siiras hämmingus, sest poisi hambad on nii hõllad, otsekui kutsikal, kes tooreid murelimarju proovima, silitab teise käega tema tukka ja meenutab armastuse tähe all kulgenud päeva. Sel poisil on ju olnud tugevad hambad, kui elu temas leegitas, ta löi, säärase hammastega võis juba naise välja lööda. Mu kallid poiss, kui sa vaid teaksid, mida sa tead, lausub ta soosivalt. Tema põlved kumavad soosivalt ja põlvede vahel suubub skulptuurne sammaskäik, mis häärdub vabaduse poole, sinna, kus Egipti

Kas suudlust, seda pattu? küsib tädi Helen mu
sui, et poissi hädast päästa.

Kuid seda suudlust ei korrata enam päris kind-
mitte, seda, mis päeva on neelanud ja vahekorrad
geks teinud, see suudlus saab teoks vaid võrdvõr-
liste vahel ja see suudlus on juba teoks saanud
kähmlust Ruuben enam esile kutsuda ei suuda,
Helen on toiminud kui vana rebane, rääkides
pooleksmurdmisest kahe sugulase vahel ja lastes
Ruubenil justkui karistamatult tappa. Ruuben
end sisenevat vanasse mõistujuttu, mis äratas
vaimus isa hääle ja sunnib kuulama minevikku, mis
primitiivsevõitu iket on nii raske maha heita: «Sa
kord karu ja rebane jälle raiesmikul kokku ja hakas
rebane kohe kaebama: armas karu, olen end patu-
rüvetanud, murdsin taat Aabrami kusekollase ka-
kes ju kolm muna päevas pidi tegema, avita mu
Kar, kohtlane nagu ta oli, kergitanud seepeale mu
vööd, lükanud pöidla oma punase vesti nööpauku
küsinud: mes sa's tegid? Kana murdsin, kana, ka-
nud rebane, selle väikese maatõugu linnu, kel ju
nimeks antud ja kes munemises nii tubliks kätte la-
tead ju küll! Ää aja va plätra, pahandanud karu,
tost tühjast. Ää ütle midagi, rääkinud rebane, pattu
ikka patt; luba mul rüvedust kergendada, äiga
korda siia kukla taha, nii saame ehk patu pooleks
mina võin lunastet hingega jälle edasi seki-
Sitaga nüüd pattu jagada, osatanud karu üleole-
aga olnud asjaga päri. Astunud rebase juurde ja
nud sõbra maha. Pärast hakanud kodu poole min-
aga märganud, et ei saa kuidagi sammu õigeks
usku see rebane, narr, nüüd oli, mõtelnud, ja k-
olid tal kah na kõverad; rääkis teine ikka et: too
aga teeme patu pooleks, sah sulle, nüüd näis, et ka-
aga ise kõike sea kombel seljas. Nõnda petnudki re-
karu ära.»

Poiss ei vasta. Valgesse rõivastatud naine tema
val on suur ja tugev. Ta on kannatlik kui maa-
oodates oma saamist. Oodates oma täitumist toas, m-
ees Ruuben seni hirmu pole tundnud. Millal ma
eksida võisin, arutleb poiss tujutult ja aimab, et
kõik, mida ta ka ette ei võtaks, kõik mahub selle va-
naise poolt omastatud süsteemi. Kõik, mida ta teeb

selles naise osa, kõik. Las jääda siis nii, otsustab
minu lõõg on täis, ma võin ju ka lamada nende
põõsaste all, las emake askeldab mu ümber ja teeb
oma kaisukaltsunukku, sellel ööl. Ning ta
abiki, jalad rohul laiali nagu võõra visatud, aga tema
voolab kristallpuhta veega graniidipealne jõgi, mil-
verist vatitoppi visata küll ei kõlba. Poissi ümmar-
naisterahvas on hetkeks lahkunud, ent ta naa-
pea, tuues rivanooli, vatti, sidet, et hakata koh-
sema ühe jaheda, niiske koha ümber tema kolbal.
Heti peaks ju olema öö, sest tema silme ees seisva
mullitseva maastiku tagant kostab raehoone
eellommikulööke ja kusagil koliseb pime linna-
nagu tühi renn, kusagil tilgub fosforjat sularasva
«Olion» punane helkurkiri ja kusagilt tõuseb
autokummi- ning bensiinilõhna, mida puiestikus
takso enese ümber levitab. Kuid taevalambid on
datud ja miski näib siiski teisiti kui igapäevane,
tuge, mahamagatav öö. Naine ta kõrval peseb armas-
tema peahaava, mis talle enesele sugugi valu ei
ja kogub kõik verepiisad ilusasti vatitoppi, mille
neane ja valge on ühtmoodi täiuslikud. Naise lumi-
säärgi avarast kolmnurksest kaelusest paistab nii
midagi ürgset ühe saamatu keskkoolipoisi jaoks ja
võet kaadrit ilmestavad mõirgena manalamehest
maastiku vaimustavad sõnad: «Milline liha minu nai-
Jah, oli kord aeg, mil suur skulptor linnas hulku-
jalutuskeppi harrastas kaasas kanda, ja see oli aeg,
sellest pärineb suurem hulk tema lihase abikaasa
õeldud komplimente. Jalutuskepp oli tõepoolest
mehe riist.

Kuid selles suvepäevas on Ruuben ja ingel kahekesi
paistab palavalt nagu läbi klaasi ja, näe, sealt
kipakas paadis ka köster Lender meie juurde
veetma ja kalad ahmivad vett tema paadi ümber
paadipuu on nii pehkinud, et annab veele kange joo-
stava maitse. Ka köster ise on aastatega näost toh-
unud, aga tema palge pronksiste kurdude vahel hel-
aluroom ja tema huuled lõhnavad nagu tema paatki
järele.

Tervitus abiandjaile ja abisaajaile! hõikab ta märjalt
seal allpool, sest tema paat on juba raändunud,
tervitus abiellujaile ning kaunile Abisagile, kes uuel

ajal juba noort Taavetit on hooldamas! Tervitus, maa pojad ja tütre, olgu igal õigus oma osale!

Ruuben tahab tõsta pead, sest üks joviaalne, reetiline vanamees on see, keda ta praegu nii hädavajab, ent rambe, iseteadev kapriis juhhib naise kui ta poisi pea paigale sunnib ja veelgi enam oma tööle keskendub, nagu ei oleks tal köster Lendakülaskäigust ei sooja ega külma. Kuid köster kannab pidupäeva oma põues, vähemalt viimasest palgakõrgendusest saadik, kui ta nüüd kirikurahast päris ilusa kärpeid oma ihumõnudele võib lubada, ning kellamäe Libe on tihtilugu ta paarimees neis väikestes vigurites, mida vana külakantsik vahetevahel suure kärinaga ette võtab. Ei, suvepäev ei olnud virisemise jaoks raisata.

Näh, või siis nii kaugel on sinu asjad, Imelik, sõnab köster istmikku rohule sobitades ja seejuures nii tavaliselt vasti higistades, et nahasüvendid tema otsaesisel täituvad ning hakkavad kohe ka üle ajama. Ta tupsutab oma silmnägu valge rätiga, mis lõhnab nõnda, nagu hoiaks proua tal kodus pesukapis riisipuudritoosik. Jah, Imelik, olid liig kebja ahvatluste järele, liig tihk käis sinu armastus nende imalavõitu lutsikompustakka.

Ruuben ei pruugi vanahärra viga parandada, sest üks köster ise tea paremini, mis imelik, mis mitte. Ta on seljas üsna tavaline mustast riidest ülikond, kaela selle krael ja kätistel on atlassiidi ribad; ölad töödeldud rõhutatult ümaraks, nagu püüaks köster umbusklikule maailmale märku anda oma iseloomu varju jäänud meeldivusest. Tema saja-aastane kuue toob enesega vana kiriku niisket didaktilist hingeõhku, kuid tema krihvlipurused taskulapatsid veenavad mees hoopis milleski muus. Milleski palju heledamas, tulusamas, põlevamas.

Ruuben toetab end nüüd silski küünarnukkidele, tõstab kukla maast lahti, imetleb tema ümber lajuva Lõuna-Eesti suvist paradiisi. Paistab, et köster on koos oma Paunverega lõuna poole elama kolunud. Leemadus köstri laubalt ei taha kuidagi kaduda ja jalg sädeleb seal terve taevatais helkivad piiskü.

Kas ma neid lutsikompusid siis tõesti nii vana armastasin? küsib Ruuben kõrte vahel eksinud roh-

ku pihku sulgedes ja ei tee välja valge ingli katset, et teda oma käte rambuse all pidada. Valge ingel on praegu nii usinalt sisse võetud, nagu sõltuks tema veel tulemata laste saatust, ent Ruuben ei silmitsi vana kooli mehega ja ei karda naiseliku maailma salajõude. Köster on oma põhjamaa inimese põlvkonnades ometi elavus ise, vehib higilaigulise rätiga õhus, ümisedes Ruubeni jutu sekka ikka ju-juu ja ju-juu.

Aga just kompused, just neid... Mis nad nüüd olidki, see Raja peretütre pingisahtlis, näh, higi rikkub inimese naha ära... «Karu põhjas», just needsamused, millega köster oma hambad ära rikkus. Toots, sindrinahk, ümisedes neid veel «Siga metsas», ei tema suu puhas olnud. Vaeste inimeste asi, kust see Ülesoo oma poist neid kompused pidi võtma. Aga kui Toots Venemaal oli käinud, siis hakka või uskuma, et Vene õhk inimese terveks teeb. Inimeseks teeb, sindrinahad. Kõik Paunvere poisid, kes Venemaale läksid matti tegema, nad nüüd vaata et Eesti valitsuses sees. Toots, põrgu-õhk, teeb poliitikat nii mis tolmab. Aga Saare pere-õhk, näe, kartis Venemaad kui tuld ja mis tast tuli: see õrnahingelist raamatut ja toss väljas. Kuulake. Või selle tarvis ma talle salme õpetasin! Köster ümisedes rätikut kahe käe vahel õhus, et see kiiremini kuivaks, kuid see pisike protseduur paneb vee mööda ta silmnägu veelgi kiiremini jooksuma, nii et jumalamees õnnituse pärast silmi on sunnitud pilutama. Ja näe, Imelik, nüüd sa siin lamad naise kõhu all, justkui lastilööjaid mujal vaja ei olekski.

Ruuben ei vasta midagi, sest ema Helen on talle õlgade peale istunud, võib-olla hirmust, et poiss võiks õnne minevikku ära kaduda, võib-olla lihtsalt hirmust ja armastusest. Kunagi varem elus ei ole pehme naise kumikuga naine tema jalgadel istunud, Ruuben peab mõistama, et see on omamoodi rõõm ja et naise priimõõndel on kindel põhi all.

Puha issand, see Paunvere kliima viib mu hauda, ümisedes köster ja näib seejärel oma piinadest äkki tüdi-õhku. Ta ilme muutub trotslikuks, ta peaaegu virutab rätiku tagasi kuuetaskusse, kuid sobrab seal pikemaltki, ning meie, ülejäänud pealtvaatajad, mees ingel ehk nende seas, kuuleme taskust kostvat

hämarat helikillukest, mis meid just nagu jänus
teeb. See on vedeliku mulksatus väikeses pudella.

Aga sina, Imeliku-härja, hõikab köster nüüd
Taevase Manitseja kombel õitsva tenoriga üle ta
maastiku, ei sina taha veel hanepoegadele rahu
mis? Köster ähib enese rohul Ruubenile ja valge
inglile veidi lähemale istuma, sirutab hoobilt kae
lamava Ruubeni valge ingli poole ja saavutabki
meheliku kavalusega oma eesmärgi: haarab pe
naise tagumikust pihku, enne kui see eest ära tõm
takse. Eh-hee, mugiseb ta seejärel mõnusat naeru
see nii hanepojuke enam olegi, siin-seal võib
pekkigi maiustada. Liha kasvab luude peale, k
kupp see...

Pea suu, va Julk-Jüri, vihastab valge ingel ja
ei ole osanud seda oodata. Rohutirts Ruubeni
hüppab köstri kuuerevääriale.

Noh, mis nüüd? küsib köster otsekui rohutirts
Või-või, nii ei ole ju kombeks. Ning mõttepausist
tust saades: nii ei ole ju kombeks elanud inime
sõnada, proua, sest üks noorepoolne neitsik pea
teadma, kuida tema häbemeniiskus vanakesel m
sassi lööb. Köster ütleb viimase lause tõepoolest
hea kirikulauluhäälega, mille de profundis tõe
paatos sisendab mõjukalt isegi uskmatut tõe.
sõna kadunud hiilgus elab selle mehe händas
mulas veel oma endisi aegu. Ruuben, paistab n
ter Lenderit ei umbusalda.

Miskipärast ei ole mul hea, kui vana kirikurott
ihu näpib, ütleb valge ingel küpse, ent plahvatus
liku rahuga Ruubeni nabapealset silitades, ehk
lubaksin heameelega säärasel kutsikal — ta v
Ruubenile — end kas või ära süüa. Ma olen oma
ori ning mehe lesk ja mul on himusid, millest
undki pole näinud.

Köstri näo pronkskurdude vahel on silmad. Kui
parajasti ei läigi just himu, on nad jahedavõitu
nid, püstipidi piklikud silmamunad. Kuid enama
nad siiski himukust täis. Köster on meeleline elu
mees. Ta võib himutseda nagu lehm laialt voo
Kesk-Eesti rohuvälja ees, võib himutseda nagu
pehmet, kollast kesksuve kuud, seistes öise Paun
haledal laadaplatsil, sosistades lapsepõlvest me

hänud sõnu, kahetsedes taga kõiki neid lapsikusi, mida
ta oma õpetajakohust täites on pidanud koolis nurja
sõna. Köster mõistab teise inimese himu. Ta mõistab
neid heledaid konjakitulukesi, mis löövad inimeste
sõna särama, kui liigub riie ja kerkib vaip. Ta otsib
higirätiku välja ja sopotab lõua- ning silmaalu
sust.

See on igati kiiduväärt, proua, pomiseb ta, kui las
tase end noorel mehel närida, olgu või lesena. Kui
shel jätkub hambaid ja teisel andmislusti, siis mingu
kokku ja unustagu ülejäänud maailma nurin.

Kurb härg, ütleb valge ingel, triste boeuf. Kõige selle
raapakad kujutlused piltidest, mis enesel jäänud
sõnamata. Kui tahad näha, mine põõsa taha ja kiimle.
Ma näitan sulle maailma. Ja ilma kelleltki luba küsi
mata tõmbab valge ingel oma särgi hoobilt üle pea ja
hooritab elukutselise osavusega paljaks jäänud rinda.
Vaata ja mõtle, mida sa sellega kõik teha võiksid, vana
sõnab naine külmalt.

Köstri silmis peegeldub nüüd Önnistegija nägu, ta
hüseb põlvili ja palvetab kõige ilusama nimel maa
maas, milleks on noored inimesed keset Paunvere suve
pääkest. Palve lõpetanud, istub ta uuesti ohkega
kohule ning näib valmistuvat kõnelema.

Palve kosutaks teidki, noored, ütleb ta vaikselt. Tali
ja Tootsi ajal palvetati ikka enne, kui sõnad suhu võeti,
aga ega need seetõttu nigelamad sõnad olnud. Ja tüh
rik palvetas enne, kui oma tissid päikese kätte tõi, aga
aga need seetõttu nigelamad tissid olnud. Palve ei
hänud vagaduse märk, lapsed. Palve oli märk, et oli
põdu elada vagaduseta. Kel palve iseenesest huulile
lül ja kes tundis, et palve teda kosutab, see teadis, et
oli patuks valmis.

See ei ole tõsi, sõnab ema Helen pead vangutades,
see on tüüpiline vagamehefanatism. Üheski jumalapal
ve ei peitu armastust ja ükski jumalapalve ei kaitse
teidagi patu eest. Ükski valmiskirjutatud jutt ei kõlba
palveks. Mitte ükski. Ei Ave Maria, ei Pater Noster.
Ave Maria on illusioon, sest ta pole looming. Ei ole
sõnale ühist armastust.

Köster vaatab teda oma suurte piklike silmadega
sõna nopib põlve alt maasika. Munajas mägi, mille
sõna nad keset karjamaade avarust praegu istuvad,

võibiseb kergelt, ja näib, et see on köster Lenderi enesest. Ihu läbiv kõhedusviirg, mida mägi nii innukalt võimendab. Jõgi mäe all kattub õhukese udukorraga, kuhu röske hing põleb visalt läbi aastasadade. Taamal tõuseb lehmakari murult, ent see ei ole piima lõhn, mida see nendeni lendub. Köster mälub maasikat, ohkab ja kõneleb siis edasi.

Mina ei ole kellegi fanaatik, ütleb ta, sest Paunvere köstri kohakene ei peaks fanaatikut vastugi. Aga kui te mind veenda tahate, proua, et kõigekõrgemad palved ei ole kõigile üks, siis ei õigusta teie alastust küll minu miski. Köster tõstab käe ja rudjub valge ingli nimmamügaraid. Valge ingel kähvab hammastega tema sõrmest kinni ja nüüd on sellel kaks veretäpikest, mis köster higirätikusse pühib.

Mina armastan, kähiseb naine, ning mina tean, kuidas armastus enese ümber vahtu ajab. Armastus ei ole iial mungalalinas. Mitte iial ei ütle te mulle ette sõn mis minu armastuseks saavad, kuuled, kohimees, mitte iial! Armastus vajub peale ja on järsku läinud ja sellest me elamegi. Suur armastus ei ole pärandatav. Ta ei ole igavesi sõnu, tema sõnad on alati uued. Kuule, papp! Armastus ei ole kiimlemine, kiimlemine on vaid kahetsus peale armastust; lihapatt sünnib peale pardiisi. Sinu tuhandetes suudes äräsolgitud palve on olnud nism ja varisee-ee-eerlus! Kulutatud sõnadega võid ainult kiimelda!

Armastus vajub peale ja on järsku läinud ja sellest me elamegi, kordab köster naise sõnu, kui õige, kui tark, proua, aga siia juurde lisaksin ma ometi, et suur armastus on pärandatav. Suur armastus säilib meie igapäevases palves, mis on kõigile seesama ja alati uus nagu meie igapäevane leibki. Armastus on lihtne ja paratamatu nagu meie igapäevane leib. Nagu leibki ei pruugi ta meile iga päev maitseda, ent nagu leiba, mis peame ka palvet iga jumala päev meele pidama, me ei ela ilma temata ära isegi siis, kui ta meile ei maitse. Leib on üks ja palve on üks, üks kõigi jaoks. Armastus on leivas ja palves alati olemas, alati ka pärast meile kõigile, sest ainult see on suur ja võimas mis alati käepärast on. Armastus on olemas ka siis, kui meie teda ei näe, ta elab palves, ta on pärandatav ja valdab meid siis, kui me ta ära teeme. Me ei tea

ja just sageli ära ja enamasti oleme liiga nõrgad, et selle kanda. Seepärast on vagaduselgi otstarve.

Vale puha, nikutab naine peaga ja õõtsutab rindu. Ta langetab oma pea kuklasse nagu menaad, surutab käed taevasse pihkudega ülespoole, kangestub enda suletud silmi; köster Lender vahib mõtlikult oma kurgualust, aga Ruuben näeb silmapiiril, kaugel pilvi lähedal virmalisi mängemas. See oli armastus, ütleb ema Helen, kui ta oma figuuri on lõpetanud. See oli armastus, kordab köster Lender, ma nägin armastavat naist.

Vale puhä, ütleb naine õelalt muiates, see oli kõige tavalisem võrgutuspoos. Sajandeist sajandeisse.

Köster vangutab pead: ärge end alahinnake, proua. Sajandeist sajandeisse, ent alati värske armastava naise kehas.

Keda ema Helen armastab? küsib nüüd Ruuben, kes ikka aega vait on püsinud.

Ei kedagist, vastab köster ja võtab taskust väikese lapiku pudeli. Ta laseb endale paar mulksu suhu, matub seejärel huuli ja taob vaba käega ristimärke tema ette. Ei kedagist, herr Imelik. Näe, suits ujub ta pääl ja päikegi vajub loojakarja, vaimulik inimene hakkama koju säädima. Vana Tootsimürakas ütles ka vanasti — ei kedagist. Pööras pool maailma sega, aga kui küsima läksid — ei kedagist. No oli juu- Kah armastas omamoodi. Kuradiusku nagu me tule jumal appi. Köster ajab enese ägisedes püsti. Tema istease jääb konjakilõhnast aurama. Ahaa, üks ei veel, tõstab ta näpu püsti: ega kandlekeeled veel reinlendrist vaiki pole jäänud, herr Imelik, tõmbate te naablit vanast lustist edasi?

Ei enam reinlendrit, vastab Ruuben eleegiliselt, maistan mõnikord kitarri, ei muud.

See va mandoliinide suguvõsa pill, mainib köster ja matub nagu muu seas lapiku pudeli jälle korraks välja. Ta tõustes on ta kohe suurema tuuleõhu kätte sattunud, sest ega õhtu palju enam ei oota, tema punnsuust katkestab maruline, tagasihoidmatu aevastus ning ta plaerdab valge ingli suhkruised rinnad konjaki ja aeguga üle. Valge ingel vaatab teda põlastavalt, mõeldes nii, et oled ikka vanaks jäänud küll, Julk-Jüri, aga sind enam tõesti söimatagi, aga köster õngitseb

higiräti kallal ja kummardub alla, et sellega tissid eemalikut üle tõmmata, vana kooli mees; teeb nõnda muidugi suure vea, sellest saab Ruubengi aru, et valge ingel virutab talle peoga lihtsalt vastu nägu, et parastavalt juurde lisades: kas palve peetud, patu on kas? Köster pillab peaaegu pudeli, vähemalt peal lonksu voolab nüüd küll Ruubeni pükste peale, vinnab end jälle sirgu, lakub konjakised sõrmed üle, nuuskab higirätti ja vangutab pead. Suunab siis pilgu kauguse kuhugi kaugele, kaugele Paunvere kanti, kust tavalliste päevadel puusaagimishäält kosta, ning mõmised: Toots jah... Hakkab mäest alla komberdama, ütleb veel korra: Toots; natuke edasi, siis jälle: Toots, Toots paneb pudeli suule, joob ja laskub laulu römisedes peadini.

Valge ingel langeb Ruubenile peale, kaisutab teda musutab ja väljendab rõõmu selle üle, et köster on läinud. Ruuben proovib naist kõrvale lükata, et köster rit, vana sõpra, mitte niisama lihtsalt minna lasta, kui valge ingel surub oma paljad rinnad talle näole. Ruuben väänab oma pea siiski vaevaliselt küljele ja proovib hüüda: kuhu siis nii kähku, härra Lender? Aga köster astub juba ühe jalaga paati — oi, ta ei jõua niimoodi üle! Paat on tõepoolest kipakas ja köster pole parem. Köster seisab, üks jalg paadis ja tema maa peal. Vaja on kuidagi istuda ja aerud pihku saada. Aga ta ei tee seekord mitte midagi niisugust! Minu kübet! Ta hoopis röögatab üle vee, tõugates maad tavaliselt jalaga paadi liikuma, jääb siis paati seisma, jalg harkis ning konjakipudel võidukalt pea kohal, nagu Kalevipoeg, nagu Lõuna-Kanada skalbikütt, ja paat libiseb vaikselt ristloodis üle röske kirikliku vee, kalad kogunevad paadi ümber. Ruuben tahaks köstri jõe äärde järele joosta, aga ta märkab, et tema ümber on laskunud pimedus, naisekeha seesmine, salapärase pimedus, ning üksnes pool jõge ja jõetagused helid maad püsivad valgena. Köstri paadi pära järel liigub must viirg, mis sirutub üle maastiku, ulatudes laevani — köster Lender viib valguse kaasa.

Te ei taha mind ju tappa, pomiseb Ruuben, kellele ta siis oma kumminukuks võtate? Tädi Helen lamab sügavalt hingates tema näol, esiotsa end liigutamata. Ruubeni käsi hoiab ikka veel «Kevadelet», sõrm on õige

taha peal järjeks vahel; tädi Heleni õla alt välja kiigates näeb poiss üle põranda vedelevat teatmeteoseid, mis ta oma hirmsa kukkumisega riiulitelt kaasa on võtnud. Ruuben jätkab juttu. See on mõttetu, laest peetud, tühi jutt, mida räägitakse vaid selleks, et tunda end rääkimas. Justkui elataks äkki häälevulinas, justkui oleks seegi elu: hüüatada, mõmiseda, heliseda. Võib-olla, et viiendal aastal, hakkab Ruuben mõtet arenema, kummaliselt anarhistlikul viiendal aastal juhitud mõnikord nõnda, et kui härrased rüüstajate ootel oma salapunkritesse olid tõmbunud või kergetel vedruvõrkritel hoopis linna pagunud, võib-olla lamas siis mõni kardinate varjust karanud mõisaproua, kes talupoegi ei kartnud, aga nende mehist tulekut ära oodata ei karsinud, võib-olla lamas ta siis mõne ilusama Toa-Jaagupi kukil päris nõndasamuti nagu teie, ema Helen, äkki Toa-Jaagup oli härra enese oma, mõne piima-keha prouaga pooleks, kuulatades kaunima saatuse tulekut ja lootes, et teda täisnaiseks tegema hakatakse? Ema Helen tõstab pea, nihutab end piki Ruubeni taha allapoole, nii et mitte rinnad, vaid tema suur kurb ja hirmuline suu jääb edaspidi Ruubeni silmade kohale, ta räägib edasi sedasama juttu, mille Ruuben katkestanud on. Ja lootis ja lootis, kõneleb ema Helen, justkui jõuaks kõik suur venides kohale, lootis ja lamas oma parketisel mõisapõrandal, justkui tuulisel väljal uue elu tulek halvem. Aga Toa-Jaagup püsis vaiki, sest hirm sõi ta vagaseks, püsis vaiki senikaua, kui kuulis üle toa lehvivat punkris kükitava härra minna naist pead sa kaitsma oma kehaga, Iisrael, ja kui oht on käes, heidad sa tema peale vagusi ning muutustohverdavalt. Kui Jakobil need sõnad peas tiiruma pistavad, ärkab temas uinunud rüütel, ta paneb muale vastu, murrab teda, püüab teda enese alla suruda, sest ta usub, et oht ongi juba käes ja proua peab elus püsima, maksu mis maksab, aga proua naevab hullunult ja siblib kõigi oma liikmetega vastu, sest ta siiski aimab, et sellise toapoisiga püsib ta veel vähemalt ühe aasta elus, selle kõige kummalisema viienda aasta, mil peremehed põgenevad, talupojad vilistavad ära taga ja mõisaproua kiljub hullunud toapoisikäs, et see püüab teda päästa.

Ruuben ohkab. Kui Juhan Liiv poleks hull olnud,

kes ta siis oleks olnud, tädi? küsib ta. Kas osad arvata?

Ei, vastab ema Helen varmalt ja puhub hoolitsemise valgele peasidemele. Ainult midagi stiilset, Ruuben palun sind.

Kui Juhan Liiv poleks hull olnud, oleks ta Jakob Liiv olnud, ütleb Ruuben. See on üks põhitõde Juhan Liivist, mis mul keskkoolis selgeks saanud.

Nüüd ma tean, sõnab naine, miks sa mulle selle räägid?

Niisama, vastab Ruuben, tuli Jakobiga seoses meid.

Hea küll, lausub, nõustub ema Helen, hea, et mõnikord niisama räägid. Ta niisutab keelega pealiskulme ja jätkab: üks on meist kolmkümmend kõvade kopikatega, aga teine on poole noorem, üks on kolmkümmend päris kõvade kopikatega, aga teine on vanem, nii noor. Kõik on meie, sugulaste vahel nii hää. Midagi küpset kostab juba sinu hääles, Ruuben, mul on sinu pärast hirm. Ära unusta, et kõik, mis tuleb sulle minu poolt, on väga kergelt ostetud turvalisuse ohutu, meeldiv, hästiistuv elu. Tõesta mulle, et ma olen su ingel.

Ma ei suuda seda kuidagi tõestada, sõnab Ruuben.

Naine lahkub tema pealt, hüpitab end keskele kergusega natuke põrandal ja ulatab Ruubeni kätte: tõuse, poisu. Ruuben võtab pakkumise vastu, mida kuradit siin ikka enam teeselda. Ta ronib voodi. Milline õndsus lamada pehmel madratsil ilma vastavastandliku lihakoormata! Siniroosa vatitekk, mis ta katab, on teeninud paljusid häid eesmärke, selle all on sünnipäevade eel hoitud puljongipäda, sellesse on keeratud pikki itaalia saiu, selle all on ta kunagi armastatult Matiga telki mänginud. Selle all on loetud keelateoraamatuid. Kõike, kõike on selle all tehtud. See on suur seiklusrikas tekk.

Punapea, mu kuldunelmate aatomipomm, ma armastan sind! hõikab Ruuben mõnuga, sel ajal kui ema Helen tal kahtlustavalt pilku peal hoiab. Ta on vanamees, ta võib teha, mis ta tahab! Minule on su värvitud karvatutid õhk, hüüab Ruuben, sest üks punapäine leek kõrvetab minu aju! Ema Helen vaatab teda, otsustab retsepte, tõlgendab, töötab ja võidab. Ema Helen võidab siiski.

Minagi olin kord Punapea, sõnab ta. Suure algusega. Kas sa siis tõesti ei märka? Sinu noor keha nõuab toitu. Oota mind, ma tulen.

Ema Helen läheb. Ruuben jääb mõttesse. Ei saa arvata, et ema Helenis peitub säde. Ta on boheemkonna tüüpi vahelt päris-päris suguküpsena välja ujunud. Kui selle sädeme arvatav punasus ehmatab poisi ära, ema Heleni piiramisringi ei ole ta eriti tõsiselt võtnud, sest on rohkem ebameeldiv perekondlik kohustus, võrreldava poisi tüütu roll. Ta peletab enesest eemale mõtte, et armastusse on võimalik nakatuda ääri-veeri, alamahkti ja teise tahte all. Ent teda valdab äng, kui ta mõtleb sellele, et ema Helen ometi midagi teeb. Ta teeb midagi, millest tema, Ruuben, hästi aru ei saa. Ema Helen toimib. Naine toimib temasse suudagemoodi. See ei ole võimalik. See ajaks naerma, kui ta ajaks.

Sa ei pruugi mind trotsida, Ruuben, ütleb tagasi mõeldes ema Helen, kes näeb poisi kurbi silmi teki all. Sa ei pruugi ka karta, sest need väikesed peapõrutused on noorele mehele lõppude lõpuks vaid lahias. Värske, jõuline keha kasvab kiiresti kinni. Ema Helen naeratab, aga pigem aastate taha kui Ruubenile. Ta kannab nüüd hommikumantlit. Hommikumantel on aurasugune, üllalt intiimne rõivas, lausa erandnähtus moodaas riietekapis, turjast kandadeni raskelt, pikalt, karmemata langev, mitte midagi edevalt esitlev, ent annab ühegi nõõbita, delikaatse vööga taljest kütkenud ime. Vaid üks helge, häbelik tõmme hoiab hommikumantlit koos, alles oder nichts — see on tema vöö. Ema Helen asetab supitirina, mille ta köögist on kandnud, ettevaatlikult lauale, jah, ka supitaldrik on kaasas, sellel leiba. Ta tõmbab hommikumantli taskust lusika, särav uushõbe kiljub üle toa. Naine tõstab taldrikule suppi, vänget, lõhnavat suppi, ütleb Ruubeni voodi juurde.

See on kõik õhk, ütleb Ruuben. Sandina ei ole ma veel kaotanud osakestki sellest, mida teie ei näe. Teie vanaduseelses agoonias, tädi, lehvib minu punapäine minu uhkemalt veel kui kunagi varem. Kõik.

Ema Helen seisab, supitaldrik pihus, ja ei kummardu veel tabureti kohale. Sa oled imeline poiss, Ruuben, lausub ta. Mõnikord ma ei ole juldse kindel, et süüta

poisi veri nii raskemeelselt võib mängida. Sinu nägu rāpakus ajab iga teise keskealise naise hulluks. Sinu raskemeel aga võidab nad kõik. See on võimas. See on sügav ja põlgust täis.

Lubage mul magada, palub Ruuben. Mul on oma elu. See on ka minu elu, lõikab ema Helen.

Ei iial, ütleb Ruuben, isegi kui te minusse sisse peaksite. Ta vangutab padjal pead. Haavakahvatus on lennud üle tema näo. Te ei kujuta ette, kui ei iial, korda ta peaaegu kahetsevalt.

Võiks arvata, et ema Helen ei talu seda lauset kuni hästi. Mõnikord oskab Ruuben ta lihtlabaseks oma naiseks mängida, onunaiseks, kelle juurde tuttav pole suveks suureks sööma saadetakse. Ema Helen mõnab, et see on küllaltki ebameeldiv tundmus täies elujõu naise jaoks.

Ma tahaksin väga seda tüdrukut näha, lausub ta väga.

Ruuben ei lausu sõnakestki, kuid sügab teki alla jalga. Itsitaks ta, oleks kõik palju labasem.

Seda libutšit, kellele sa end minu silme all maha müüa püüad.

See ei aitaks, tädi Helen, sest isegi mina pole teid peaaegu näinud. Ta on torn, mis kasvab linna taga. Tema ümber undab armastus.

Naine istub poisi sängi servale, supitaldrik käes, ja palub tedagi istukile tõusta. Ainult söö. Ma toidun sind. Kusagil korteris kolab Mati, ent ta ei eksinud uksega. Ruuben hõikab teda, see kukub haledalt vastu, ema Helen surub, talle lusika hammaste vahele. Ma mu armas, et sul minu jaoks jõud ei puuduks. Meie keskealised, oleme nii pika isuga.

Ruuben sööb. Ema Helen ei anna talle kõike korraga. Ta asetab vahepeal taldriku põrandale, kohendab poist korralikult teki alla, paneb tema pidžaamanööbi kinni, korrastab külmade, lagritsalõhnaliste kätega ta juukseid. Võib-olla on naise elu-unistuseks olnud modelleerida kord suur vatiinist pjerroo.

Punapea, mu kuldunelmate aatomipomm, ütleb Ruuben trotslikult. Naine naeratab poolehoidvalt. Kuid läheb nüüd jälle üksnes tema arvele.

Siis avab poiss suu ja ema Helen ulatab talle lusikaga suppi. Emake mängib lusikaga poisi suus, kõdistab

keelt ja kurgulage. Ta lutsitab lusikat mõnuga poisi suu vahel. Heia-heia, sõnub ta tasakesi ja poiss on filosoofiline.

Poiss unustab ema Helen oma armuliku toitjakäe, ja läheb mõtteisse. Lusikas ei tõuse enam üks-kaks.

Tädi helen? küsib Ruuben. Väikese algustähega, nagu esimesel sõnal.

Mis on, Ruuben? Sa ütled kõike kuidagi äkki ja ilme-

ga, küsib Lender jäi?

Küsi Lender? küsib ema Helen ja tõstab oma suhu kühlast järele jäänud suppi.

See sama, räägib Ruuben. Ema Helen murendab oma kätaltesse rahulikult leiba ega vaevu poisi juttu kuulama. Keegi ei tea, mida ta ootab seal sängiserval, kas vere mäe otsas, keset ööd; kelle surma, kelle elu ta endale võita.

Kui ma teid väga ei tahaks, siis te vist ikka ei läheks, ütleb Ruuben. Sest mis te teeksite praegu üksinda, teie selliseid lootusi ja nii raskemeelset poissi, vaene ema? Ma ei osanud arvata, et armastus võib nõnda nakkav olla.

Õnudselt nakkav, poiss. Ja ravimatu neil, kes teda sõnahaigusena põdenud pole. Ma ei lähe mitte kusa-
ga, sest ilma minuta sa lämbud oma teadmatusse.

Kas siis ka vana lita võib kutsika otsa komistada? küsib poiss.

Ikka võib. See ongi armastus. See ongi ainus päris armastus.

Õnneks, et tõeline armastus minust mööda läheb, aga arm nii raske kanda on.

Ta ei ole sust mööda läinud. Sa vangud tema all.

See on teise tüdruku puhul.

See on sellesama vana litatüdruku puhul.

See on Punapea armastus.

Ta küll. Punapeasid oli palju. Ühed olid varem, teised hiljem.

Tad vaikivad. Poiss on väsinud vaidlemast. Kuid ta läheb, et sõnad on hakanud talle peale tulema, mis-
sugused, ta ei tea veel, aga igatahes pole neil midagi
võrd sõnadega, mida nii vihaselt oodatud.

Tädi, tädi Helen, olen ma vähe tähele pannud, jätkab poiss, sest ma olen elanud ühele omaealisele, ühele

teisele ja võib-olla mitte nii kaunilt täidlasele tüdruku kule, ja ehkki see kõik on nii lihtne, pean ma kord ütleva, et teie, tädi, olete ainult üks tädi, teie tunnete juures on see sõna lausa patt.

Aga naine räägib:

Ma ei kuulegi siin majas enam muud kui tädi. Aga ma olen selle välja kannatanud. Ma olen püüsinu eelarvamusi välja kannatada. Ma olen isegi minud sinu kalduvusi eelistada armastusele tädi. Kuid pikapeale läheb see liiale. Sa lõhud enese poiss. Kuula siis: see tädi lõhub su ära.

See tädi, see tühipaljas sõna, tädi Helen.

See tühipaljas sõna.

Ja Ruuben ütleb: ärge rääkige mulle tühipaljas sõnadest. Sõna ei ole tühi.

Ta on seda alati, kui temaga mängima hakata. Ruuben. See tädi lõhub su ära.

Kuidas, tädi?

Sa lämbud sõnade kätte, mis sinust välja tulla ei saa. Sa seisad sõnade ootel, Ruuben, see on armastus, see on ohtlik.

Ma tean, aga see ei puutu ju teisse. Teie ei plahvatus minus.

Ma olen su sees, Ruuben. Mina tahangi välja. Sa tahad rääkida minu puhul.

Te ei või sellest midagi teada, te muudate end närvaks, tädi. Teie puhul on sõnad juba ammu lausunud, minul on teised tüdrukud.

Sa tahad lausuda minu puhul, Ruuben, aga tädi sul ees! Sa pood ennast ise, poiss! Üks vana lüts kutsika sisse pugunud, seda juhtub, Ruuben, usu ma. Sa oled ise süüdi. Selles linnas ja sellel maal!

See on jama, tädi! Te olete hull. Ma pole teid täi pannud, mul on teised tüdrukud, ma viin teid juurde.

On neid, kelle järele sa jooksed ja keda katsud käid. On neid, keda sa tähele ei pane, sest nad ei ole sõna. Mina olen sõna, Ruuben, mind saabki ainult võita kõnelda!

Suurushull tädi. Minul ei ole midagi teie puhul kõnelda. Ei midagi, tühi, sõna ei ole, on ainult tädi, tädi. Tädi, tädi, tädi, tädi, tädi — ma kordan seni, kuni te kokku vajute, tädi. Ma löön selle

teiega kinni. See on teise nooruse hullus, uskuge, mul ei ole Te vajate rahu.

Mina, Ruuben? Kas tõesti mina?

Ei, mitte teie. Aga see ei puutu asjasse. Mul ei ole midagi öelda.

Mina seda ei vajagi. Sina vajad seda. Räägi mind tädi, Ruuben!

Ei ial. See on hullus. Mul on tüdrukuid maailmas. Teid ei ole, tädi. Ma lähen teist üle, teid nagu miski. Te ei saa ial olema, te olete null, vanniluik, lahunud naine. Teie juustes ei kerki ial punane põlvhiirv, te olete suits vee peal, söötja, vanniluik. Te olete... teid ei ole, tädi, unustage see.

Mina Helen püsib vait.

Mul ei ole teile midagi öelda, tädi, laske ma magan.

Ainult minule pole sul midagi öelda, Ruuben, ma tean.

Ainult teile, tädi, ainult teile, lõpetage see õilis

teie.

Mina Helen ootab.

Ma tean, te tahate teda näha. Tema on tõeline Puna. Te olete mind osavalt passinud, te juba teategi. Ma võin teile öelda neid asju, neid asju on palju, aga te teate isegi. Ja te ei saa aru. Ma võin teile öelda.

Minule, Ruuben, ei ole sul ju midagi öelda.

Ma võin teile öelda, tädi. Teie uudishimu ju tapab mind. Ma otsin fragmenti. Naergem koos, sest te ei taipa seda. Ma otsin armastust. Ma otsin fragmenti, milles armastus lehviks. Te teate seda. Me teame seda. Me oleme kumbki kogenud. Kõik on olnud. See on plahvatus keset ööd, see on mürisk; see on kõrb, täis kalgeld hiiri. Äkki ja kuuvalgel ööl — korraga oleme surnud.

See ei ole plahvatus, Ruuben. See on fragment. See on alga. Ta on juba möödas.

Te ei mõista, tädi. Lubage mul magada. Oleme teie sõbrad.

Maga, Ruuben. See oligi kõik.

Millest te räägite, tädi?

See oligi fragment, Ruuben. Ta algas kusagil ja kusagil lõppes — see oligi fragment.

Millest te räägite?

Ma räägin armastusest. Temap see oligi ära tänaseks

ööks. Ta oligi see öö. Keegi ei tea, millal ta oli. Ma ei teame, ta oli ära.

Täna ööl, ema Helen? Täna öö ju ei olnud. Täna öö läks nagu ta läks. Suur armastus on keegi.

Suur armastus on sõnamula, Ruuben. Me oleme kõneldud.

Te eksite, tädi Helen. Ma ei leidnud täna öö midagi. Ma ei mäleta ühtki fragmenti. See on tühi minu elus, see täna öö. Võib-olla proovisime me millegi ette valmistada.

Sa ei mäleta seda iial, Ruuben. Ta ainult sai kõneldud.

Mitte midagi ei olnud.

Ei olnudki midagi.

Ma ei jõudnud täna ööl kuhugi. Kõik on veel. Täna ööl olid labased sõnad. Täna ma vald teiega.

Suur armastus ei päri sõnu. Teda ei saa korrata. Ongi labased sõnad. Tema labasus on ainukordne. Labad sõnad tulevad hiljem. Poeemid on veel ees.

Ma ei mäleta midagi, tädi Helen!

Aga homme sa juba tead, et on kõneldud.

Sellised asjad säilivad, tädi, kas te kuulete! Suur armastus on igavene!

Ei. Sa räägid enesele vastu. Sa tahad ennast kahet kiskuda, poiss. Literatur säilib. Säilib teadmine ja kuulatus. Säilib fantaasia Punapeast.

Supileem on hangunud juba. «Kevade» on loetud. Pühad on peetud. Sõnu on kuulnud. Linnas on kõn. Taevast on tähti. Ruuben on Ruuben. Ema on Helen. Keeltes sai kõneldud. Prohvetikõnet ei peetud. Kõneldus vaikib. Keegi ei mõista.

Võiks nagu vastata. Juba ta lähebki. Kuu on ka kartul. Ema on Helen. On siis et tõesti et. Vaata kuidas et. Kuidas on see siis et. Aga ta on ju et. Või ju veel öelda et. Oh seda asja et.

Kas köster viis ta kaasa? küsib Ruuben viimast põsed lõkendamas suveöös ja silmad hallid.

Keegi ei tea.

Või õpetaja Kamõškin? Ema Helen vaikib.

Ja ta oli suur?

Suur.

Ja teie, tädi Helen, poete mulle ikka külje alla.

Minna poen. Nüüd ma just poengi.

Ehkki see oli suur, suur armastus? Armastus meie meel, tädi?

Ma ei kannata suurt armastust, Ruuben. Ma ei pea seda vastu. Ta lõhub mu ära. Ma proovin tast üle saada. Ma poen sulle nüüd külje alla.

Aga mind ei lõhkunud, ema Helen?

Ei. Ehkki sa teda üle ei elanud.

EHKKI SA OLID SUUR ARMASTUS.

13. SOLITUDE

Punapea kandis siis veel patse nagu korralikel lastel kombeks ja ta näoilme ei olnud iial liiga tõsine, juba ainuüksi seepärast, et tema nina ja ninaalune silmaalused ja pooled põsed olid täis pritsitud tühjate tähne, nagu oleks ta tänaval kogemata maalermeha värvipihusti eest läbi kõndinud ja värvivihmale traagikult vastu naeratanud. Nende tedretähnidega seotud juhtus nii- ja teistsuguseid kohmakusi, et mitte öelda rohkemat, sest rohkemat öelda tähendaks teadlikku paisutust. Küsis näiteks kõrvalmaja Sakko, ülikonnas ja selgete, igavesti etteheitvate silmadega poissi, kas vaatates alati alt üles, ripsmete varjust, nagu keegi aknast: kas nina kipitama ei hakka, kui tal niipalju tedretähne peal on? Mida sellisele ohmule vastata? Punapea oleks tahtnud Sakkole säärastel puhkudel vastu muhku äiata, sest midagi tavalist nagu «ise on loll» või «mine jookse koju, seal juba mais õitseb» nagunii ei mõjunud, kuid Sakko ennenägematult rumalad silmad, nii ilusad kurvad ja nii rumalad silmad, pilkusi vahetpidamata ja käsi ei tõusnud teda lööma. Hoo, Sakko on jälle nutnud, Sakko käis, mürsuauas töinamas! kisas ta hoopiski, ja kui seepeale ka tema lapsi kogunes, said Sakko sõnad kuhjaga tasutud: tema niisked vohavad vasikaripsmed ei olnud usaldusväärsed, lisaks hakkas solvunud Sakko veelgi kiiremini oma silmi pilgutama, mistõttu, nagu öeldakse, ei olnud enam kahtlust. Kuid Sakko võis mõnikord ühe iseäraliku teoga kogu lõbu untsu keerata. Nimelt, kui Sakko ümber liiga palju kilgati ja irvitati, jooksis ta lõpuks Harmsi villa nurga taha ning kõik teadsid, mida seal teeb: pissib punaste tulpide peale. Aga mis on Harmsi villa? See oli omaaegse eklektika üks paremaid saavutusi järvetaguses väikelinnas, mille alumisel korrusel elas Punapea perekond koos vanaema ja vanaema üleval aga Maanus-Manioki perekond. Maanus-Maniokk ise kumas ähmaselt läbi teise korruse aknast, mööda seina ülesjooksvate elulõngade taga, kus ta tavaliselt istus, ning eriti hästi kumas ta siis, kui ta nägi päike tema aknast sisse paistis ja Maanus-Manioki pea nagu liikumatuks kipskujuks muutis, mida ta isegi õudne vaadata, sest Maanus-Maniokk tundus kogu aeg naeratavat. Aga küllalt Maanusest. Tähtsusetu on praegu see, et tema akna all, seega ka selle akna all, kus Punapea esimesel korrusel magas, olid punaste tulpide peenar, millel vaene ülesärritatud Sakko pissil käis, sest ega teist varjatumat kohta läheduses polnudki, kui häda järsku peale tuli ja just tuppa sisse lahitud minna.

Muidugi, ka vanaisal oli oma arvamus tedretähnide kohta. Ta nimetas neid pistongideks ja ütles, et kui Punapea suuremaks kasvab, siis hakkavad tongid üks-teise järel lõhki paukuma ning ajavad kärsahaisu välja. Sest pea see inimlaps ei kasva ja tongid ei pane mõrdumisele vastu. No mida sa ometi hullutad sellest kõigest, ütles vanaema, kui ta läheduses juhtus viimane, teine ju veel noorusest nõder. Aga Punapea ise leidis nüüd pigem vanaisa poole, sest too oli vande-õhtalaslikum ja ei hakanud igat juttu peatama just seal, kus põnevuse piir näis lähenevat, nagu seda teised lavatsesid, vaid vastupidi — kõneles mõnikord sellise toleda hooga, et Punapeal põlved võbisema hakkasid ja muud enam teha polnudki kui oodata, millal vanaema, ema või isa vanaisa heietuse lõplikult katkestada suudab. Sest alati viibis seltsis ka keegi kolmas, kui vanaisa jutusoonele sattus, alati; nelja silma all oli vanaisa vaat et kõige rangem ja asjalikum koduste asi. Ja pea silmas, tüdruk, ütles vanaisa, ära sa oma pistonge ülearu näpi, tuleb pauk ja maaühendus. Siin aga end näiteks vanaema jälle vahele: ma olen sulle juba rääkinud, Ingel, et tedretähnid teeb päike neile, seda ta armastab, ära vanaisa kuulagi, tema on harjunud hästi sööma ja palju lõhverdama. Miks sa lapse kuules niimoodi eputad! vihastas nüüd vanaisa, eks puhuti sulle enesele küll ju neid kurejutte muudkui sisse ja mida sa pärast oskasid — mitte hiirepesa ehitada ja teha, häbi mõeldagi. Mis see kurejutt siia

puutub, pööras vanaema oma abikaasale solvuma selja. Miks ta ei puutu, lausus vanaisa jälle tükk ma rahulikumalt, vana Glukow teadis, mida rääkis: jät ikka tüdruku palgeid, tedretähnlist hoia ohjes; selle võib kuradi hea naine saada, kui ta hukka ei lähe, ehk hukka on ta kerge minema. Glukow ei olnud me Vöhmavere Pada-Jaska, kes huntide juures õppinud. Kui me omal ajal Tsooru mõisas ajaviiteks tehnikat sõnu tegime, ei jäänud ta minust palju maha, ehkki vana mees ja nõrkade silmadega: oli juba poisikooli põlves ära rikkunud mingite ainetega, päris lõpus hakkasid mõlemad silmad kuivama.

Nii veeres vanaisa jutt algsest aimest üha kaugemale tankitõrjemiinidena lõhkõid tema vada sisse heakõl lised von Zschokked, Biljaledtinovid ja siis isegi üs Dubois, mis sundis oma poolpehmeks keedetud muu kallal nokitsevat Punapead küll kõrvu kikki ajama ikkagi ü-täht võõramaa nimes, kui harjutud piges susistamise ja naksutamise. Dubois'l oli hea hobune hallikaslilla sale loom; nagu mustikad piimas, ütle vanaisa, külm elekter, lisas juurde, alati täislaetud kuid vaimult delikaatne. Aga juhtus temaga lugusid. Tõi vanaisa kord enne jaani Punapeale helelilla siidituti, peeni ilusõlmi täis; sellistega ta oma mära ilustas, ütles vanaisa, sappa sidus veel siidist lehvi, kui hobune sünnipäev oli, aga kellukaid looma küljes ei sallinud. Oli ise kära vastu tundlik ja ega Jordan peremehe maha jäänud, see hobune. Žordaan? oli siis Punapea küsinud, kas tõesti Žordaan? Ikka Žordaan, kinnitas vanaisa, Dubois õpetas ta isegi veega segatud veini jooma, jõigi teine lõpuks nagu inimene, ikka paar kätt täit kaeru ja lonks veini peale. Dubois suutis ta loomu niimoodi päris ära rikkuda — muutus tujukaks loomaks, hommikuti norutas, õhtupoolikul kaldus lõhkuma. Kui nüüd Dubois tal nuudiga üle sapsude tõmbas, siis ei kuulunud hobune enam keda kuradi muudkui hammustada proovis, küll kaelast või õlalt. Jah, ohkas vanaisa, kõige hullem on siis, kui aru loom närviliseks kätte läheb, siis aja kas või kuul kõrvast sisse, inimesega saaks veel hakkama. Punapea noorusõrn enesetunne elas taolise jutu ajal üle töö vapustusi, tal hakkas millegipärast külm, kurku tõus luksatused! Ta oleks tahtnud nutta tolle helelilla

hobuse kaelas, sest talle ei paistnud midagi olevat meeliskum, kui see, kuidas ülbed mehed hobusele vastu sappa peksavad või talle kuuli kõrva ajavad (ta ei seostanud viimast püssilaskmisega, vaid pigem kangastus talle midagi keskaegset — hobusele topitakse kõrva vaeroostest kuuli, surutakse mingite oradega tagant; vastik, vastik). Talle tundus, et hobune seisab kusagil hõnesajus ja väristab pead, alati vaikuses, alati vaikuses, sest siidist tutid ei kõlise. Dubois pidas isegi loomavastaseks kõristite ja kellukate külgeriputamist, jutustas vanaisa. Ta võrdles selliseid hobuseid kassidega, kellele poisikesed mannergu sappa sidunud. Ei, mu kullakesed, tavatses ta öelda, koduloomadel on midagi küllemat kui nälgimisoht, neil on närvid. Ta ei sallinud permugi jõulu- ja vastlasõite, mida hobustel peeti, ning ütles, et Jordan kannatab parema meelega ühe tubli keretäie ära. Läks sellal, kui teised sõitu tegid, veinipudeliga talli ja küllap nad lakkusid seal koos hobusega.

Punapea jaoks oli prantslasest peremees nüüd õhk, ta ei teadnud midagi tema välimusest ega tundnud selle vastu huvigi, aga et ta kaht ilusat nime vanaisa suust alati koos kuulis, seda Dubois'd ja seda Jordani, mis mõlemad lõppesid õilsa ja natuke laisa häälevenitusega, siis sai hobune nagu iseenesest endale ka priinime, ja tema täisnimi oli seega: Dubois Jordan. Imelik küll, eesnimi oli nüüd muutunud perekonnanimeks ja vastupidi, kuid vist kõlas niimoodi etemalt. Siidise tuti aga sidus Punapea kummist elevandile kaela. Dubois Jordan sai sirgumiseas tüdruku talvekurbuse sümbooliks, sest suvekurbusi ta siis veel ei tundnud.

Oma tedretähnide ümber tehtava kära mõistlikkusse Punapea ise ei uskunud, sest nii palju neid nüüd kah ei olnud, neid tedretähne, ja ometi oli just tedretähni- dega seotud kosmogooniatega kulunud kord terve öhtu suve hakul, üks seltskondlik öhtu, mil kogu hoovkond läbi oma loojavõimeid üles näitama oli tulnud. Üldiselt jagunesid tedretähnide tekkelood kolme liiki: toredad, vördjalikud ja salakavalad. Toredate teooriate sandajaks sai näiteks kuldblondi Estri poolt arendatud mõttekäik. Estri päevitus oli kõige kenam tüdrukute seas ja tema nahk oli imeliselt sile, nii et seda peaaegu ei tundnudki näpu all; ta kandis suviti sandaale ning

mitte ilmaski tenniseid. Ester ütles: tedretähed sunnivad siis, kui päike paistab ja vihma sajab ja kui vikerkaar, sest siis on vihmapiisad kollakat päikese ainet täis ja näole sadades jätavad sinna täpi. Värdlike teooriate seast paistis oma lollakusega silma varapoiss Bruno oma. Bruno, nii räägiti, ei käinud sügavalt mitte ainult pinniraksus — õunu oli tal eneselgi küllalt —, vaid oli kord purjus härrasmehelt varastanud isegi uuri. Bruno ütles: tedretähed on jäljed sisalikusuuandmisest, Punapea on sisalikuga salaja põõsas käinud. Selle jutu peale lükkas Punapea Bruno liivakasti seliti, Bruno tonksas talle kukkudes jalaga kõhtu ja Punapea pistis päris tõeliselt nutma. Punapeale oli Bruno pikka aega meeldinud, sest kõiksuguseid mängimängis ta lustiga, seejuures ka kodu, kuid peale seda kui Bruno oli teda kutsunud järve äärde martsipansööma ja tema oli öelnud, et ta ei tohi, ja Bruno oli öelnud, et siis on ta üks titepunn, — peale seda katkusid nad teineteist kiusata, aga Bruno oli selles tihedas osavam. Ja teadagi, miks see sisalikujutt tal nüüd pähe oli tulnud: Bruno käis tol ajal pidevalt sisalikujutt vedas elukaid taskutes ja unustas võõrastesse hoonedesse ning nimetas mõnda suuremat oma vennaks. Kuid sisalikud tema jaoks midagi paha tähendanud. Kui Punapea sülitas Bruno arvamusle, sest temal oli oma ja üsna teist masti. Ja normaalsem. Lisaks kõigele meeldis talle kohutavalt vihastada just sel õhtupooliku just Bruno peale, ta oli uhke oma trotsile seda teha. Sest kõik, mida sa omad, on haruldus. Vähemalt teist jaoks. Mida võis lubada enesele näiteks üks Poormeeste Viivika, kellel puudus bruno, kellel puudus üks totakas bruno, kes kukub selili niiskele liivale ja löös sulle jalaga kõhtu!

Aga Maanus-Maniokk oskas ka pettumusi valmistada. Sest ta nägi, kuidas langes liivakasti vargapoiss Bruno ta oli teel puukuuri kaminapuude järele, kui nuttis Punapea Harmsi villa poole sööstes kiige taga tema jalgu takerdus, sest Punapea jooksis, silmad maas, aga Maanus-Maniokk rabas ta kukkumiselt kinni ja tähendas: pirts jookseb pirtsu eest! Ning et Maanus-Maniokk peale viha pidada oli mõttetu, siis jäi süüdlaseks ikkagi Bruno. Tema rikkus kosmogoonilise õhtu.

Salakavala seletusega tuli lohedale Sakko ja kõi-

märkasid Sakko silmade lõpmatu kurbuse taga liikumas rohekaid varje nagu nastiku päid. Sakko ütles: tedretähnid olevat healoomuline ekseem. Punapea ei osanud seepeale lausuda muud, kui et ise sa oled ekseem, aga kuldblond Ester hakkas Punapead kallistama ja kisas muudkui «ekseem, ekseem» ja kõrvamütisid kaksikud hakkasid käsi keerutama ning hingeldama. Sakko langetas kannatlikult silmad — ta aimas, et õhtusöögilauas saavad paljud neist teada, mida tähendab «ekseem». Kõik see toimus enne Bruno kukkumist. Ja siis tuli Bruno oma lõhverdustega.

Harmsi villas elasid nad tegelikult lühikest aega. Ning tulnud olid nad siia ema pärast, sest ema tundis villat nagu oma taskut ja oli siin kord juba elanud, kuigi mitte alumise korruse paaris toas, vaid kogu majas, terves Harmsi villas korraga. Nüüd siis oli teine katse, nagu ta ütles, ja teises rollis, mille all ta mõtles seda asjaolu, et on lapserolli emarolli vastu vahetanud. Vaatame, kas õnnestub, kordas ta omapärase talusega villaperioodi esimestel aegadel, kuid vist ei õnnestunud: nad lahkusid Harmsi villast umbes kahe aasta pärast ja otsustasid suurema linna kasuks. Sest kööpoolest narri mulje jättis, kuidas alumise korruse ahi tuba olid igivanade pitsrite taha suletud ja keegi teise minna ei tohtinud ja keegi ei mõistatanud nende pitsrite otstarvet ja eelkõige ei teinud seda majavalitust. Mingist kontorist käis kohal ka sinise soniga naljamees, nagu ta end ise nimetas, pani naeratades suitsu ahi ja seletas, et kinnipitseeritud tubades olevat veel vana kapitalistlik õhk, mis nõukogude inimesele halvasti võib mõjuda ja mille sees ta elada ei tohi. Laseme selle õhu välja, ah? proovis isa sõnal sabast haarata ja nõidus laua alt välja rummipudeli, teiesugusele mehele on see vist... Ei, see pole käkiteo moodigi, kirjutas sinise soniga mees, kes peale rummi proovimist hoopis longu vajus. Aga näete, elada on vaja, seletas ta, meil viis inimest kahe toa peale — väheks jääb. Hoi, hoi, naeris sonimees, tulge, ma viin teid Peedilinnale, siis näete, mis on eluke. See põhjendus on natuke tühja, ütles keegi, Punapea ei mäletanud, kas ema või ta. Me teame ka paremaid põhjendusi, ütles sonimees, palun, proua, kuidas on teie nimi?

Mina isiklikult ei ole bürokraat, rääkis mees, ja tai-

pan väga hästi, et paar tuba kuluks teile ära. Aga tõesti ainult paar, tõstis ta näpu üles, te näete, ma ei lähe proua haletsemisega kaasa. Ma ei vajaks ametniku haledust, ütles ema. Nii, jätkas mees, minu on asi korras, aga nüüd öelge mulle, mida arvaks rahvas, kui ta teada saaks, et Harmsi villas, hm... majadavad meie ajal faktiliselt samad inimesed, kes enne sõdagi, ah? Kuulge, seltsimees, ütles vist isa, rahvas ei ole nii rumal, et näriks tähte asjade juures, mis tegelikult ei huvita. Ei, ei, segas mees vahele, öelge, mida rahvas sellest arvaks? Issand, kust te võtate need probleemid? küsis ema ärritunult, me elame rahva arvamuse üle. Teie elate küll, aga kas ka meie tööraha valitsus, ja näiteks mina? Kui te isegi seda üle ei ela, alustas ema, aga jättis lause pooleli. Tekkinud vaikuses kõditas soniga mees Punapead sõrmekurgu alt.

Heakene küll, ütles seejärel isa, praegu on kogu perekond kirjas minu nime all, minu lihtsa nime all. Järelikult, kui teid just nimi segab... Olgem materialistid, naeratas mees, nimi mind ei sega, pealegi, kui sellega korras on. Olgem materialistid ja mööngem ennekõike sisu ja siis alles vorm, kas pole nii? Punapea mäletas, et peale seda tõmbas isa enesesse suurema koguse õhku ja hoidis hinge kinni, tema põsenuki värvusid roosakaks, nagu oleks ta palju morssi joonud. Peale vihastamist isast enam suurt vaidlejat ei olnud mitte kunagi, ta ei suutnud siis enam põrmugi sõnariitta lükkida, kuid Punapea koos emaga ei hurjutanud teda tema kidakeelsuse pärast, sest igal vaidlusel pidi olema piirid. Niisiis sõnas isa: ärge tiristage tühi sõnu, me ei ole Kapa-Kohila rahvamajas, — see oli isegi hästi öeldud, arvestades selle viha suurust, mis tema häälepaelu nõoris. See oli hästi öeldud, kui peale seda pani isa suu ka lõplikult kinni. Ei, ei, seltsimees nagu uut inspiratsiooni, ei, ei, vaadake, see vormiga on asi niiviisi, et kui mina tahaksin kindel olla, et te vana pehkinud sisu mitte uue vormiga, see tähendab nimega ei varja, siis peaksin ma tingimata teadma, kes teie majas nii-öelda pealpool, kes allpool magab, ehk teiste sõnadega: kas ikka see, kes majas nime annab, seal ka peremees on või sisiseb ta hoopis tuhvli all? Kui teie, seltsimees see ja see, mulle pro-

tearlase ausõna annate, et te praktilises elus oma naise järgi... Ema silmad olid nüüd leekima hakanud ja ta hüüdis: vaadake ette, ametnik, teil juba pind all põleb! Te olete kõnn, kui teil see äkki meelest läks, ja teie sõbrad muljuvad teid ise! Soniga mees vaatas emale otsa, alguses pilklikult, siis parastusega, ei hirmu tekitada, lõpuks vaatas maha, nagu järele mõeldes, süngelt, aga siis jälle pilklikult, end kogudes. Ta tõusis püsti, läks ukse juurde, aga lükates see ei avanenud — oli lukku pandud. Mees keeras võtit, aga see ei andnud talle järele, ei liikunud. See oli vana lukk, ja et ust lahti saada, pidi keerama sissepoole, kes teab, kelle rõõmuks või heaks. Ma palun avada uks, teatas mees ukse alt ülejäänute poole pöördudes. Ta oli seal taoliste silmadega, nagu ei reageeriks ta ei värvile, ei kontuurile. Jah, ka vanaisa oli seal olnud, oli targu nurgas suu pidanud. Nüüd osutus ta ainukeseks, kes veel rääkida suutis. Keera aga vastupäeva, õpetas ta, aga liiblingi lukk muidu ei lähe. Soniga mees lükkas võtit välja- ja sissepoole, vaikis, ei saanud oma trotsis enam millestki aru. Mis liiblingi? küsis ta siis ootamatult. Liiblingi lukk, seletas vanaisa. Fimalukk. Oma aja parim töö. Ega ta muidu liiblingi lukk oleks. Keera aga vastupäeva. Mees vaatas teda kahtlustavalt, aga ettevaatlikult keeras. Lukk kargas lahti. Uks paiskus valla. Suur suvi lõkendas väljas ega hoolinud võitlustest paberi nimel.

Maanus-Maniokiga kohtus Punapea tavaliselt kella viie ja kuue vahel trepi juures, sest siis laskus poiss oma vaimude maailmast tagasi maa peale, tuli trepist alla ning suundus puukuuri sületäie järele. Ei, Maanus-Maniokk ei olnud idioot, kes suviti soojal ajal kuldade kasepuudega ahjust viimast välja võtta püüas. Ei, ahjupuude järele ei läinud Maanus eales sellise entusiasmiga, nagu ta käis suviti kaminapuude järel. Nimelt asus Harmsi villas nii ülemisel kui alumisel korrusel uhke — et mitte öelda enam — kamin. Ülemist kaminat nimetati omavahel ülemise korruse eeliseks, sest tal arvati olevat mitmeid praktilisi ja esteetilisi eeliseid, mida Punapea ei tundnud. Maanus-Maniokk oli end avalikult kamina ümmardajaks kuulutanud ja peaaegu loobunud rääkimast suurest suure koera järele, mis tema eelmist elu eelmises

korteris öeldi mürgitanud olevat. Siin, Harmsi vähe isegi nii juhtus Maanuse ema mõnikord kõnelema, hakkad vägisi mõtlema sellele, et miski on vist jälle mõeldi saanud, sest poiss mässab kaminaga ja kütab teda rahutu ja koerast enam ei piuksugi. Tea, kas vana armastabki loomi, lisas ta ükskord nagu muu ema juurde. Selle peale sõnas Punapea vanaisa: inimene armastab looma täpipealt niipalju... Niipalju kui loom armastab inimest, kilkas Maanuse ema vahel õnnestatud teadmisest, et ta on keskmisest kolmekord korda suurema lugemusega näine, mida ta oligi. Tema lugemus oli tema needus, mida ta halvematel hetkedel ka ise tunnistas, see lõi tema loomulikult arukuse jalad tihtilugu alt, sest kirjatähe kaudu omandatud tarkust ta ei vallanud, ehkki nii väga armastas ja armastada tahtis. Kõik see tuli ilmsiks ometi ainult kõrgemate teemade käsitlemisel, sest argielu askeldamises jäi Maanuse ema toredaks pringiks emahirvele nagu üks möödarännanud noormees oli suvatsenud öelda, ja oma targa poja valdajaks. Aga möödarändajate vastu polnud Maanus-Manioki emal endale midagi: need astusid liha ja leiba maitsma ikka taga ukse kaudu, kiirustasid nagu mehelikud mehed ikka ja ei tekitanud liiga konkreetseid kuulujutte. Maanus-Manioki ema oli juba nooruses aru saanud, et on aegade mille peale meestel pole annet ja millest nad naise rahva ande kaudu osa peavad saama, millele nad vastu vaidlevad ja millest ometi ise üle ei suuda elada. Maanus-Manioki ema arvates ei olnud meestel mingit annet seltsimiseks, ja neil ei võinudki seda annet arendada, sest nad pidasid seltsimist alamt sorti ettevõtmiseks. Kuid koos areneva kiilaspäisusega — sest see arenes neil küll — tulid kahetsus ja hirmud, isegi kõige vahvamatele, isegi mitte päris kiilaspäistele. Ning naise kohus maailmas oli seltsi pakkuda, seltsimist õpetada ja seltsida, niikaua kui võhma jätkus, ja see kohus kehtis eranditult kõikide suhtes ja ei olnud mingi määralt seotud näiteks abieluga, sest abielu oli eralõu seltsi andmine aga soo-kohustus (Maanuse ema ei olnud sugu-kohustus, ehkki see oleks selgem olnud). Nõnda ta sõbrustaski vanaisaga, kes ütles vanaema enese jaoks liiga plassiks jäänud olevat, istus tema õhtuti alumise korruse köögis ja tikkis midagi, samal

ajal kui vanaisa piipu popsutas ning rääkis. Ei tarvitanud siis sugugi imestada, et vanaisa enne neid õhtusi kangelusi mitte omaenese käega halli peasamblikku ei saanud, vaid laskis seda teha vanaemal, kes õnneks ei muutunud armukadedaks.

Tol päeval niisiis, mil räägiti Maanusest, ütles Maanuse ema, arvatavasti mingeid ilukirjanduslikke eeskujuksid järgides ja lihtsustades, et inimene armastab looma täpselt niisama palju, kuipalju loom armastab inimest. Sellega ei saanud vanaisa muidugi päri olla juba põhimõtteliselt: teda oli katkestatud, teda oli püütud ennetada. Kui ta oleks end suutnud hetkeks keskendada kas või issameiepalve algussõnadele, mida ta muide ial ei olnud suutnud, nagu ta seda uhkelt kinnitas, siis oleks ta ehk öelnud midagi sügavamalt. Ent nüüd prahvatas ta oma viha ropsti välja ning keegi ei saanud hiljem öelda, kuivõrd vastasid tema sõnad esialgselt kavatsedule, sest kui ta vihastas, siis raius ta ikka kõigile risti vastu. Ta ütles: vale puha! Inimene armastab looma täpselt niipalju, kuipalju loom teda vihata suudab, ja asi vask! Natuke rahunenud, seletas ta edasi: sest loom vihkab inimest siis, kui ta teda mõnitab, ja mõnitab ta teda niivõrd, kuivõrd ta teda järele ahvib. Dubois õpetas hobuse jooma ja hakkas teda armastama, sest siis olid nad kaks sarnased, aga vanajumal vaatas võib-olla ülevalt ning irvitas: näe, näe, kuidas tsura asjast aru ei saa ja omaenese vaimu alandab. Maanuse ema ootas, kuni vanaisa piibu uuesti põlema sai ja esimesed mahvid kopsust läbi laskis kätte, kohendas siit-sealt kardinaserva ning küsis siis uuesti nagu muu seas Maanuse ja koera vaheliste suhete kohta. Seepeale esitas vanaisa talle mõned vastuküsimused. Mitut kabinetti te seal (vanaisa näitas näpuga üles) enese käes peate? Maanuse ema pilkatas kardinais, enne kui ta vastas: kahte. Ta ei uskunud, et vanaisa teda mõne nõksuga püüdma tuleb, sest nad olid nelja silma all ja väikene Punapea vanaisa jalge vahel ei tulnud arvesse. Ta mängis hetkel tubakakotiga. Üks tuba on vist peamiselt Maanuse oma ja teise sätid rohkem ise? küsis vanaisa. Rahutud soojad laigud tärkasid ning kustusid naise näol, tema põsenakkide all põles erutus. See oli mõistetav: ehkki vanaisa-taoline tuntud elukull ei olnud säärestes asja-

des väiklane, oli sääraseid asju maailmas nii kohutavalt palju ja neisse võis suhtuda nii kohutavalt erineva paatosega, et see ajas närvi pinguli. Konkreetsemaks Maanuse ema mõtted arvatavasti ei läinudki. Ega ta nõnda ole kujunenud muidugi, sest Maanus on nii maias võõrkeelsete raamatute peale, et mina oma armastuse eesti keelega teda vist päris segama hakkan, lausub Maanuse ema. Aga mõnikord ikka käid poisi toas küsis vanaisa. Ikka käin, vastas naine. Istute koos kamina ääres? Oi! hüüatas Maanuse ema, selles suhtes on ta lausa hull, hakkab juba poole päeva ajal põletama ja toob aga puid juurde... Mina ei ole selles asjas midagi. Ma tean, muheles vanaisa, hellitades piibuotsa huulte vahel, ütle, miks peaks Maanus veel koera armastama, kui tal juba kamin on? Eks sinulgi ole üpris üks, mida armastada, kui sa vaid armastad ja ilus oled ja asi vask? Nad olid vist mõlemad selle lausega nõus, sest vaikuse kestes pööras Maanuse ema kukla vanaisa poole, et miimika teda ei reedaks. Maanus armastab ehk kaminat veel sellepärast, et on temaga nii sarnane, ütles vanaisa. Kuidas ta võiks seda küsis naine üllatusega end unustades ja jälle pöördus des. Mõlemale meeldib ühe koha peal istuda ja suitu sisse ajada, sõnas vanaisa kavalalt, just nagu minulegi. Maanuse ema ei osanud midagi öelda — vanaisa tahtis teda siiski haneks võtta. Kas teie kamin siis ei ajagi sisse? küsis vanaisa. Ajab, vastas Maanuse ema ettevaatlikult. No nii, ütles vanaisa, aga mõnikord on sel suitsul nagu tubaka lehk man? Miks nii? küsis Maanuse ema. Ega poiss loll ole, ütles vanaisa, hakkab meheks saama ja meheasju proovima. Mina tõmbasin sel ajal juba ammugi.

Kui Maniokk Punapeaga nii kella viie-kuue vahel trepimademel kohtus, kutsus ta tüdrukut vahetevahel üles kaminat kontrollima. Punapea ei istunud seal kunagi liiga kaua, sest Maniokk ütles alati just nagu kiuste «kontrollima». Ja ei ütelnud kunagi «istu veel natuke», kui Punapea viisakalt teatas, et hakkab nüüd hoovi tagasi minema. Maanus-Maniokile piisas täiesti tüdruku õndsast imestusest, mis väljendus tolle näol, kui ta kaminaruumi seisma jäi, sest alguses ta tõepoolest seisis ja tundis sülge kühvavat suus, nii et pärast oli raske rääkimist alustada, kui seda just pidi. Alles

enne aja möödudes tüdruk istus, siis jutustas Maniokk midagi, mida ta võõrastes keeltes oli lüganud, ja kui enam ei jutustanud, ütles Punapea, et ta peab nüüd minema. Ükskord oli Maanus nõnda öelnud: kui oma mõtelda tahtev inimene tunneb, et ta mõte enam ei jookse, ja ta ei tea, mis tal puudub, siis puudub tal kamin. Punapea ei mõistnud kõike Maanuse poolt öeldud sageli korrastele, kuid kõik, mis Maanus ütles, jäi tal meele ja immitses salaja tema sisemusse. Ka kamin tahaksin endale kaminat, lausus Punapea ühel ööpoolikul, kui kamin oli juba kontrollitud, kui Maanus-Maniokk jutu albiinodest lõpetanud, ent Punapea ei venitanud oma «ma pean nüüd minema» väljaütlemisega. Maanus istus laua taga ja väristas jalga, paisas närviline, ometi teadis Punapea, et tema võiks Maanuse juures päris vaikselt istuda, hiirvagusi selle kamina kõrval ja poissi poole sõnagagi häirimata. Teil on ju all oma kamin, mida te ei julge kasutada, sõnas Maniokk tõredalt. See on pitseeritud, tuletas Punapea meelde. Pitseeritud! osatas Maniokk. Pitser ei pea situma. Mind on see tuba huvitanud, jätkas ta, eks mõnikord näe. Seejärel oli Punapea sunnitud tõusma: ma pean nüüd minema. Maniokk noogutas ja avas millegipärast kohe lausahtli.

Alumise korruse kamina juurde minek saabus õigupoolest ootamatult, kaks või kolm nädalat peale Punapea vestlust Maniokiga, mil Punapea kaminamõtetele juba oma teed oli lasknud minna, olgugi et paaril esimesel päeval need teda õudset moodi olid koormanud. Nad olid koos kuldblondi Estriga pugenud Harmsi villa taga vohavatesse ebajasmiinipõõsastesse, kus soe väike leitsak neid üha tuimestas... Ja päike ei olnud veel villa korstna taha jõudnud. Sakko, Bruno ning mõned teised peesitasid kusagil järve ääres ja Bruno korgorv oli juba sisalikke kubinal täis, selge see. Et kuldblond Ester taolisel pärastlõunal villa taga jasmiinipõõsas kükitas, oli muidugi mõjuv fakt, kuid see ei pidanud laialt teatavaks saama, ehkki Estri emal oli käsekuplade peale valvas silm ja Estri kael tol öötpoolikul sääskedest puretud, sest nad olid sunnitud põõsas kuss olema ja elajaid mitte tapma. Ester näitas Punapeale fotosid, mis Punapead vaheldumisi iiveldama ja ohkama ajasid, kuni ta avastas, et võib sellises asen-

dis, nagu ta oli, Estri selja taga ja üle Estri öla kinnis-
 tes, rahumeeli silmad sulgeda, Estri sosina peale li-
 salt mõmiseda ning nõnda end edasistest vaevade-
 säästa. Ester ise oli tüdruk, kes hirmsate asjade ees
 silmi kinni ei pannud, kuigi ta oigas ja hurjutas ja
 laskis vilet rohkem kui teised. Punapea toetas
 Estri õlale ning ta lõtv, suletud silmadega pea nõk-
 sedamoodi, kuidas tõmblesid Estri õlad keelatud na-
 dingu õuduses. Ester oli fotod varastanud ema taga-
 sest tal keelati neid vaadata ja nende üle naerda, se-
 naermisega oli ta arvestanud ainuüksi seetõttu, et ta
 vanemad olid diivanil pilte lapates naernud, ja tige-
 nud, kui ta tasahilju nende selja taha püüdis pugeda.
 Fotod jutustasid mingist peost, mingist saunapeost, ka
 Estri vanemad maipühade ajal olid käinud, ja need
 pildid olid mõistetamatud. Estri öla najal ebajasmil-
 põõsa tuimusse vajudes kuulis Punapea Estri häält na-
 läbi munakoore endani hällivat. Ta ümises kaasa ka-
 gile Estri issandatele, mis uppusid lõpuks arusaama-
 sisinaga nuuksatuste rodusse. Sest Ester võis nu-
 säärase asjade puhul, mis Punapead lihtsalt iiveldas-
 ajasid, võis jalgu trampida ja röökida, kui talle midagi
 ei meeldinud, kas või saja inimese ees, kas või tõe-
 linna ees. Seda oli siis tõepoolest inetu vaadata ja
 mõnikord jooksis Ester suurest trotsist sandaalide-
 porilompi, pritsides lärmates jalad ja kleidi poriplas-
 kaid täis. Kuid keegi ei saanud teda rāpaseks pidada
 hoolimata sellest, et ta ajuti kõige rāpasem ning na-
 tum laste seast välja nägi. Sest ta läks tuppa, vahetas
 kleidi, pesi jalad ning kammis kuldblondid juuksed
 ja tuli jälle naeratavana, kaunina, poefus nagu see-
 tagasi rahulikesse mängudesse ja tegi meelega hea-
 Ning kinnisilmi Estri vappuvale õlale toetudes tundis
 Punapea, et tema, Punapea, saaks nutma hakata kui
 Estri nutmist nähes, aga ei iial näpatud piltide pärast.
 Ester oli puhas, kui puhas oli Ester! Estri jaoks ei
 olnud üldse olemas iiveldust, ta läks sellest puhta-
 läbi, ennast ja oma vanemaid määrimata. Punapea
 kuulis, kuidas Ester pilte üha uuesti läbi lappab, ühe-
 pidi ja teistpidi, kuidas ta mõnda neist eriti uurib, ja
 läbi nohina tilkuvatele pisaratele lisa tuleks; aimas aga
 et ta ei saa sellel täitumatult lämbel päeval enam ka-
 riga juttu ajada. Issand, nad käisid seal seksimas, oli

Estri Ester ja see oli selleks korraks ka kõik; siis pani ta
 pildid musta fotokotti tagasi. Punapea avas silmad. Nad
 olid kaks higist leemendavat tüdrukut jasmiinide seas,
 lõhnast, mida nad ise enam ei haistnud, oimetuks jää-
 nud. Punapea vaatas kadedusega Estrit, sest Ester oli
 rohkem näinud ning rohkem talunud, siis heitis luu-
 tava pilgu põõsastest välja, Harmsi villa poole. Ja
 teatas juhuse, nagu see alatasa ikka juhtus.

Maniokk tuleb maja taha, sosistas Punapea. Maniokk
 tuli maja taha, raamatulugemisest nii kahvatu näo ja
 väga, et muutus päikesevalguses ja majaseina hele-
 dal taustal ja heledas särgis peaaegu nähtamatuks.
 Kaardlikus heleduses oli ta kaitsetu, lämbus ei ajanud
 seda higistama, vaid kagardas kokku nagu paberilehe.
 Maniokk hakkas noaga ühe pitseeritud akna kallal
 hakkama, aknaklaasile oli seestpoolt peale kleebitud
 paber. Maniokk oli küll kahvatu, kuid üldsegi mitte
 kahameelne, juba kavalalt valitud hetk palaval päeval
 teatas seda. Sest Maniokk ei muutnud oma päeva-
 plaani erakordse vajaduseta ja oleks pidanud praegu
 veel laua taga istuma. Ma ei jõua oodata, kui kaua ta
 seal veel urgitseb, sosistas Ester väsinult ja toetas nüüd
 õlakorda pea Punapea õlale. Estril oli õigus. Punapea,
 kes teadis Manioki kavatsustest rohkem kui Ester, pidi
 arvama, et Maniokil läheb veel tükk aega, sest Maniokk
 püüdis avada akent, millega Punapea isagi hakkama ei
 saanud — see oli nüüd küll saladus. Kas tahad
 ka minna? küsis ta Estrilt. Mul on vaja, vastas see.
 Mul on kohe väga vaja? küsis Punapea uuesti ja rõõm-
 salt üle, sest Estri äraminekust võis sõltuda paljugi.
 Jah, vastas Ester. Siis mine, mine kindlasti, lausus
 Punapea hoolitsevalt. Mina hiilin Manioki juurde ja
 hakkan temaga petteks juttu ajama, sina aga lase nii-
 kaua jalga. Hea küll, ütles Ester, pigistades rinnal
 fotokotti, ma ei taha täiskasvanuks saada, see on nii
 tore.

Tere, Maanus! jooksis Punapea nüüd suure raginaga
 Manioki juurde. Maanus-Maniokk võpatas ja jäi talle plas-
 tist otsa vahtima ning tüdrukule enesele veeresid kaua-
 kest kükitamisest tingitud õliringid silme ette.

Tere aga tere, Ingi, vastas Maanus varnalt ja vana-
 mehelikult, justkui ei tohiks Punapea teada, miks ta
 seal seisab või mida kavatsseb. Miks sa mulle ei teata-

nud, oleks pidanud Punapea otsekohe oma etteheite lagedale tooma, kuid ta otsustas solvuda hiljem, kui ehk seda juba mängult võis teha, peale suu manöövreid, teispool maailmavallutust. Miks Maanus nõnda pikalt tema tedretähne tunnistab? Temal, Punapeal, ei ole ju sinist soni peas. Nad on ju vandenõus! Ah, Maanus, Maanus, võta end kokku, poolle tohi see asi nüüd ena m jääda!

Kas saad akna lahti? küsis Punapea.

Kes seda teab, ümises Maanus-Maniokk ja ei pistnud ikka veel noatera aknaprakku tagasi, vaid libistas sellest aeglaselt sõrmega üle. Ah, kui kaunilt terav paisis see nuga, julm ja sädelev nagu uue maailma algus.

Hakkame pihta, sosistas Punapea, aega ei ole ju. Alas, võib keegi tulla. Päike kaob pilve taha ja kuumus läheb üle, mis me siis teeme?

Maanus-Maniokk muigas irooniliselt, aga selge see, et kihu tuppa pääseda polnud temaski väike. Kas valgus meid varjab? küsis ta. Päike on meie poolt, nargutas Punapea, sa ju tead seda. Maanus heitis tal tähendusrikka pilgu, sõnades: sa juba taipad midagi elu dialektikast, ning jätkas tingimustega leppimise aknaraami vestmist. Punapea ei mõistnud hästi selle süsteemi, millega Maanus akna avada kavatses, kuid ta teadis kindlalt, et Maanus on väga palju ja väärt. Vöörastes keeltes raamatuid lugenud ning sellest piisavalt ühe Harmsi villa aknalobudiku jaoks igatahes piisavalt. Maanus löikas nii, et laastud lendasid, juhtum jasmiiinipõõsas vajus minevikku nagu uppuv laev, Punapea keksis poisi ümber ja uus elu koputas uksele. Maanusel on terav nuga, Maanusel on terav nuga. Maanus ohkas aeg-ajalt, võib-olla hoiatas teda see tohutu vööramaa kogemus, mis ta nii targaks tegi, võib-olla kahetses ta asju, mis selle löikamise tõttu olemata jäid. Lõpuks kukkus suvapäeva vaikuses midagi kuskile lahti, Punapea heitis pilgu enese ümber: ikka seesama vine jasmiiinipõõsaste kohal, elutu, saladuslik väikeline. Maanus pühkis higi ja istus veelauale. Kogu maailm arvab, et ma loen päevad otsa raamatuid, ütles ta kuskile väsinult, pilkamisi käega lüües. Aga mina hoopis seiklen, purustan, tapan, ja murrangi omaenese pead ümbert. Punapea võttis selle kurva, õpetliku lause sõnatult omaks, see jäi tema mällu paigale, hakkas aga

kiirelt sulama, sulas läbi pikkade aastate, kuniks seda kiirest oli, ja võib-olla, et ei jõudnudki lõplikult ära sulada. Ta ei mõistatanudki ehk ära Maanuse sõnade tähendust, aga need sulasid temasse sisse.

Maanus-Maniokk tõusis ning aitas aknale noaga kiirelt järele. Aken avanes. Kääks käis üle uinunud keldrinna. Nad olid majasse augu raiunud.

Maanus ronis aknast sisse ning oli kuulda, kuidas ta ringi kõndis. Liiga kaua kõndis, tulemata Punapea üles tõmbama. Punapea hõikas teda. Kuid näis, et see hõikamine ainult suurendas Maanuse trotsi. Lõpuks ta ilmus ja koolutas end üle aknalaua. Ta ulatas Punapeale käed. Punapea haaras neist kinni ja tõusis enese üles. Ta põlvitas aknalaua ja tundis kohe seda kapitalistlikku kopitushõngu, millest nii palju oli kogitud. Kõik lõhnas keelatus järel.

Tuba oli suur, kahe akna ja kaminaga, läbi katte-akna hämaralt valgustatud. Õhus hõljus tubaka-õhku. Imal ja lämmi, imal ja lämmi. Suur pateetiline kamin valdas Punapea rinna: tehtud. Sein ääres heledal ääristusega tumelillast pansametist diivan, mille viljaliha näis räsitud, ent mis oli sellegipoolest äärmiselt aurarikas nii verinoorte inimeste jaoks, daamilikult kergete pirnipuust jalgadega diivan. Kamin oli muidugi kasimata, nagu võis arvatagi, kõikjal klepevedelikega ära määratud, täis tehtud üle lastud; kuldsete tõrvikutega madonnadel, kes kamin külgedelt esile kerkisid, olid seljas tavotised kinnid. Kamina tuleava oli suur ja räuskavmust, võre kaminatortidest hall. Kamin ohkas külma, otsekui ei saakski siia tuppa veel suvi jõudnud. Kuid kaminasuuest näinud ta hoopiski kohe, vaid alles siis, kui Maanus-Maniokk kamina eest kummaliselt täismaalitud vineerist eemaldas, misjärel ere külmalaine läbi toa käis ja algas see igavene tuuletõmbus, mida nii Maanus kui Punapea tüdruk esialgu paistsid ignoreerivat. Vineeritükk, mille Maniokk hooletult põrandale viskas, kujutas end õlis maalitud jõge, kunstiliselt mannetul viisil, kunstiuslikult, seda küll, kuid paatosega, mis Punapea kurku nõõris, teda põrandale põlvitama sundis ja ohkama tahtis ajada. Pildi alumisest paremast nurgast võis lugeda viltuste tähtedega kirjutatud sõna «võõr».

Sairee, sairee, leelotas Punapea enda ette, ei tea, kas see on mehe nimi? Või on see mingi sort komme, millesse halvaa sisse pannakse?

Maniokk turtsatas, ta teadis niigi kõike ja ei vaevunud kummarduma. Ütle: saiir, selgitas ta. See on ju Aafrikas, ja Kongo teiste sõnadega. Kas sa siis ei näe neid vördjalikke vesiroose?

Ma näen, ma näen ju, vastas Punapea. Kuid miks sa nimetad neid vördjalikeks? See on õnnetus, muu midagi.

Jaa, venitas Maanus-Maniokk, näed siis, missugune Aafrika.

Punapea leidis, et selles toas on hea põlvitada. Ta tõmbas ta puhvis kaenlaaukudest läbi. Ta vaatas üles. Maniokk seisis nagu kurb torn. Raamatud, mis ta ennesse sisse lugeda oli ahminud, tahtsid temast välja tulla; ta seisis kahvatult ega teadnud, mis oma, mis võõras, pea poolviltu lae alla küünitamas, silmad akna detagusel soojusel.

Kas ma võiksin sind aidata? küsis Punapea vaiksel õige õrnalt Maanus-Manioki pükse kaabates. Maanus kõikus nagu torn tuules, oskamata midagi nii lihtsa öelda, mida tarvis oleks olnud.

Ütle oma kallile isale, lausus ta lõpuks, et kamin on korras ja ma ei tea, kas te võite... tegelikult...

Mida me võime? Miks sa nimetad minu isa armsaks?

Sest te olete nagu imeloomad, midagi teist järele ei jää.

Me hakkame kolima, kui nad leiavad uue korteri.

Ah soo. Aga kamin on hea.

Mida tegelikult?

Mis tegelikult?

Mida sa enne tahtsid öelda, et tegelikult?

Mitte midagi tegelikult.

Sa ütlesid: tegelikult.

Ah, ma mõtlesin, et tegelikult jääb see, mis ma lugenud olen, kõik siiasamasse maha. Mis on siin loetud, jääb siia. Halb on, kui oled kuskil midagi lugenud ja ei saa seda kaasa võtta. Justkui raamatus ei oleks tarkust, vaid ainult lugemine. Loed raamatu üks kord läbi ja on hea, aga kui hakkad teist korda lugema, siis nagu loeksid oma endist lugemist. Nagu saakski ra-

matut ainult üks kord lugeda ja nagu tarkust ei olekski. Nii ma tahtsin öelda. Aga see ei ole sinu asi, sina vaata oma pilti.

Kui see küll ei ole, ütles Punapea. Mis kasu siis raamatutest veel oleks?

Ei tea, vastas Maniokk. Igatahes ära arva, et sa selge aru saad. Sellest sa aru ei saa. Nad räägivad ainult tarkusest. Aga kui tarkust enam ei ole, siis ei oska nad midagi öelda.

Miks ma ei saa, pomises Punapea, kui sa ise ütled. See on nii mõttetu, mida sa räägid, ütles Maniokk. See ei ole ju mõttetu, kui ma räägin, sosistas Punapea.

Kas sa ise ka aru saad, mida sa räägid? küsis Maniokk.

Ei saa, vastas Punapea. Kõik see ei ole ju minu asi, mõtles ta, ma olen veel väike tüdruk. Maanus, ära ta, mõtle midagi välja. Me ei tulnud ju siia selge loba ajama. Me peame midagi tegema, muidu läheb meil untsu.

Ma juba taipad midagi elu dialektikast, ütles Maanus ta tähelepanelikult ülalt alla silmitsedes. Ma proovin midagi teha, ma panen akna kinni.

Miks sa akna kinni paned? küsis Punapea ja toas muutus pimedamaks, sest Maanus-Maniokk oligi akna kinni tõmmanud, ja kõik oli muutunud ühesemaks, ja see oli jäänud akna taha.

Maniokk kõndis toas närviliselt edasi-tagasi, nagu ta oleks mujal ei oleks saanud teha. Või tuligi ta siia seda tegema? Seegi võis saada kord suureks teoks: Maanus-Maniokk kõnnib närviliselt keelatud toas. Punapea põlvitab põrandal, tema ees põrandal lebab Saiir, keelatud Saiir, aga Maanusel on ainult sammud-sammud, ja see-eest keelatud toas.

Ohu, ütleb Maanus otsustavalt Punapea ette seisma, tule püsti, veame selle diivani siia.

Punapea ei küsi midagi, ta vaatab uneledes alt üles, ta ei taju käsu jõudu siin, eikellegimaal, ehkki ta on õpetatud, et käsk ei sõltu ajast ja kohast ja tema on lõpuni laps, niikaua, kuni ta passi pole saanud ja sellest veel aastaid edasi. Miks sa arvad? Taab ta loiuult.

Kähku, kähku, tule aita mul seda diivanit vedada,

satub Maniokk hoogu, kuid vaevalt et üksnes Punapea hoiaku uudsuse tõttu. Kähku püsti, tüdruk, ja läkel.

Punapeagi satub meeldivasse pabinasse ja ei haki pärima enne, kui suurem pabin mööda saab. Maanus tormab nurka ja liubub kogu oma kahvatu kehaga vastu vani külge, pigistab ja tirib sametit, lohistab pinnaseid jalgu enese järel. Punapea lükkab tagant. Siis diivan kamina ees, Maanus-Maniokk hüüatab millest pärast: oota!, hüppab diivanile, surub käed meele kirega püksitaskute põhja, tõmbab ühest taskust välja paki sigarette ja teisest toosi tikke, viskab jala alla põlve, rapsib tikke, süütab suitsu ning pahvib ja pahvib. Kui ta seda juba tükk aega on pahvinud, värisest ta käed ja Punapea kuuleb jälle tema häält tossu ja väljuvat: nii, ma arvan, sul ei ole mingit põhjust sellest asjast laia maailma plärisema minna, kui sa minema kolid.

Ma ei tahaks siit minna, ütleb Punapea veendumis- hoolitsevalt, sõbralikult.

Sellegipoolest ei ole sa ju kituja, sõnab Maanus-Maniokk, või oled?

Võib-olla ma ei ole kituja, kui sa seda liiga peale ei küsi, ütleb tüdruk, pea maas.

Sinust võib vist tõesti midagi loota, resümeerib Maniokk kaaluka aeglusega. Sa taipad ära, kui naerriks läheb. Ta kutsub Punapea enda kõrvale diivanile istuma. Istu siia diivanile, ütleb ta, ja mõtle, milline rõõm on kamina ees riskivabalt sigaretti tõmmata. Kool õpetab meile elu, aga mitte poole sõnagagi ei ütsata ta asjadest, mis ju kah olemas on. Punapea sätib oma tagumendi ettevaatlikult tumelillale sametile, hoiab põlved kokku ja käed rüpes. Mis asjad on? küsib ta. Näed, sa ei oska aimatagi, sõnab Maanus-Maniokk. Teha midagi, mis lapse normaalset arengut ei soodusta, ja teha seda hästi, see on kah olemas näiteks, lisab ta mõne hetke pärast. Kah-olemine, ütleb Punapea. Justament, irvitab Maanus, aga missugune olemine. Mida te Estriga seal põõsas küll teha võid? küsib ta omakorda. Punapea punastab. Tegime ka midagi, ütleb ta end võites. Maanus patsutab talle peale ja naerab jälle: kas pole ma Sokrates, Ingi? Punapea ei saa millestki aru, ent punastab lohutavalt. Nii, siis, milline Aafrika, lausub Maniokk justkui lohutavalt.

Silmi kinni pigistades ja end tuhatkordselt ületades algab Punapea käega vastu Manioki põlve. Siin toas ei ole kõike natuke teisiti tegema kui mujal, ehkki pole sel päris selge, mida sääraistes tubades tegema peab. Mida ei ela selles toas, siin on ere ja valus, teavad need.

Vapustav siiski, missuguse vingusega puhub õhk koides ühel liikumatul, kuumal päeval! Ta tõmbab jalg vahelt läbi, lükkab paarikümneaastast tolmu alla varvaste, kisub iga punkti toa seinas, põrandal ja laes liikuma ühe teise punkti poole kaminaaugus, õhk; koondab isegi Punapea ja Maanuse pilgud ühesse punkti, ja härmatab, aina härmatab tolle punkti ümber kaminakive, härmatab kõik mõtted kinni pabinasse, härmatab udemed Manioki ülahuulel, aga Maniokk ei hooli, sest võib-olla meenuvad talle tule- tused oravajahi-rõõmud talvises metsas. Kas sa ei näe, ütlen, et perspektiiv ei avane siin mitte helesiniste auguste suunas, vaid ulub lumehundina kaminas, kas sa ei näe, kuidas see tuba ringiratast ümber iseenda keerleb, ja seda keset lõõmavat suve, mil isegi mutid lagavad palavuse pärast oma pimedates käikudes? Mis on, mis sellest suvest üle kipub jääma?

Punapeale tundub, et lõõris sajab lund. Alt üles- pole.

Huitsetav Maanus pudeneb diivanilt põlvili põran- tale ja pistab pea kaminaauku, nagu tõmmataks teda endiga järel. Ta proovib vaadata üles, lõõridesse, puhub kogu suitsu. Ta katsub käega tahmast paakunud kive ja pilgutab Punapeale silma, kuigi tema tegevuses pole mitte midagi naljakat. Kuid Punapea naeratab kohma- valt vaese tüdruku kombel — ju talle midagi Maanus- Manioki juures meeldib. Maanus tõmbab esimese suitsu kaminaaugus lõpuni, jätab koni musta võlvi alla, kus ta on juba ees, ja süütab samas järgmise, kolmanda sigareti. Siis nihkub ta diivanile tagasi.

Siin hakkab ma käima, räägib Maanus-Maniokk hää- les, mida võiks nimetada küpse mehe hääleks, ma hakkab siin käima, sest mul peab olema koht, kuhu minna peale raamatute lugemist. Peab olema koht, kus raamatuga vääriliselt hüvasti jätta, sest teist korda sa seda nägunii ei loe; on vaid üks ja igavene kord lugeda raamatut, kes sellest aru ei saa, see pole kirjatähte

pühaks pidanud. Loed sa raamatuid? küsib Manioki Punapealt ja see nohiseb alandamatult, samas aga kahtlikult — sest Maanus on talle küpse mehe moega ka ümber õlgade libistanud —, et kas on see väga eba loomulik, kui ta seda teeb. Jah, räägib poiss juba u asja, otsekui Punapea elu teda ei huvitaks, ei ole võimalik minna mõne Bruno või Sakkoga hoovi peale maid jagama, kui sa oled lugenud head raamatut.

Nemad loevad ka, ütles nüüd Punapea vahele ja kohmetus kohe, sest tundis Maanus-Manioki kätt oma õlal tõmblevat, aga nemad muidugi vähe. Seepeale ütles Maanus midagi, mis Punapeal lausa vere tarretama ajas: tegelikult loeb Sakko rohkem kui mina, usu? Ma usu, vastas Punapea, samal ajal kui Maanus tal mõnuga suitsu kleidi peale puhus, kui sa ütled «tegelikult», siis sa veiderdad. Ma ei veiderda, sõnas Maanus, sest Sakko võib ühe õhtuga lugeda terve raamat, kui ema talle juhuslikult kere peale ei anna silma ülepingutamise eest, aga mina loen päevas ainult mõne kümme lehekülge, võib-olla peatüki; tead, kui ma on peatükk? Mis sa siis seal istud nende luuderohket taga nagu vaim? küsis Punapea. Ma loen väga aeglaselt, vastas Maanus, ja mõtlen sellest, et on raamatuid milles iga rida on väärt peaaegu ühte sigaretti, ja inimesel ei ole kohta, kus head raamatut väärikalt lugeda. Kui ma proovin kiiresti lugeda raamatut, mis on aeglaselt kirjutatud, siis hakkab mul süda puputama ja ma tunnen, et mind võib vastutusele võtta. See on vastik. Võib-olla, et Sakko ongi sellest loll, läinud, et ta nii kiiresti loeb. Aga kui sa mõtled sellele, küsis nüüd Punapea, kui sa mõtled kogu sellele, mis raamat väärt on, siis sa ju rohkem mõtled sellele, kui loed, ja raamatut ei pane enam tähele. Vastupidi, ütles Maanus, mida rohkem ma mõtlen sellele, mis raamat väärt on, seda enam ma panen raamatut tähele ja seda paremini ma teda loen. Ja kui ma teda hästi loen, siis tekib mul peale seda kohutav tahmine suitsu tõmmata. Ei, kui on väga hea raamat, siis tekib juba lugemise ajal. Pagan teab, miks see nii seotud on. Siin ma hakkam käima. Kui teie kah ei lähe, siis ei sega mind keegi. Ehk te ei pruugi minna. Sest nagunii te seda tuba kasutada ei tohi. Aga kui tulevad uued, siis lastakse need võib-olla siia.

Kindlasti lastakse, sest nemad pole Harmsi villa omanikud kunagi olnud. Kurat küll, sellest on isegi kahju, et see ära lähe.

Ma veel ei lähe, lohutab Punapea rohkem iseennast kui poissi, ma ei usu, et see kõik nii kiiresti võib tulla.

Ainult jumala veskid jahvatavad aeglaselt, ütleb Maanus, kõik muu võib tulla nii kähku, et ise arugi ei saa. Juhtub korra, et pauk käib ja šluuss. Ta hakkab. Oleks sa paar aastat vanem, Ingi, oleksime vaat siin sõbrad.

Punapea kuulatab. Kes nad üldse kahekesi on? Kes on Maanus ja kes on tema? Ja kui tema, Punapea, oleks paar aastat vanem, kes nad siis oleksid? Kas tõenäoliselt oleks siis midagi, mida ta praegu ei oska kujutada?

Vaata, ma tegin need suitsud muidu oma kaminas, aga viimasel ajal on mutt hakanud raskelt peale paisama. Kipub minu tuppa nina kirtsutama. Loob õnneku lapsepõlve. Pole midagi jäledamat säärastest pretsedentidest.

Kas sul kasv ei jää kinni? küsib Punapea ettevaatlikult, sõprusele mõeldes. Ta ju saab kord paar aastat vanemaks. Lõõris sajab lund ja veel eile poleks ta uskunud, et varbad keset suve niimoodi külmetada võivad.

Mõnel Sakkol võib ju jääda, kui ta seda väga usub, vastab Maniokk, mõnel kusikul, kes ootab ilusat lapsepõlve. Ta tõuseb ja viskab koni uljalt kaminasse. Kas lähe nüüd ära?

Kas me lähme? küsib Punapea.

Jaa, vastab Maniokk, mulle tundub, et meil ei ole enam midagi teha. Ta piilub aknaprao vahelt välja ning Punapea kuuleb lõunaaja ropp-roidumusest ärgast lindude hääli. Ta seisab veel toas, kus sigaretisuits võraste kätena tema kleidi peal on lehvinud, mägara tagasi pörgates ja ihusse imbudes. Tuleb välja, et tema ise, Punapea, on huvitav, kui tal lastakse koos mõne poisiga, kes aeglaselt raamatuid oskab lugeda. Sest oma lõua alt tunneb ta suitsulõhna õhkust, ja see on huvitav, kehahingeline, võõras.

Punapea pöörab end diivanil põlvili, samal ajal kui Maanus praakil aknast välja vahib, ja on ehk vist muutunudki välja vahtima või on jasmiinide lõhn ta

pahviks lõõnud või on ta ümber otsustanud ja ei tahaks välja minna, sest seal on ju kogu eluruum vedades päikesekulda täis, seal on vidinad, räigus, haisud, äärmiselt kõnnitud maapind, kindlad söögiajad, siin aga tuba kamin tuuletõmbusega, tuuletõmbusega jalge vahel läbi. Punapea hakkab diivanil kiikuma viimast päeva kiikumist, tal läheb jutt äkki lahti ja ta võtab: aga, Maanus, me peame veel selle diivaniga aial korda seadma, me peame teda nihutama ja paigutama, ja ma ei tea, mis saab nendest suitsukonidest, mis sa kaminasse oled loopinud... Aga kõik jääb vastab Maanus akna alt ning tema hääl on imelikult selge.

Kõik jääb niimoodi, nagu ta on. Sa ütlesid, et sa ei ole kituja.

Ma ei ole iial olnud.

Mis sa siis räägid. Ma hakkan siin käima.

Aga mina arvasin, kohmetub Punapea, et saladust peab olema saladus ka siis, kui sellest keegi ei tea, me peame teda hoidma, Maanus, saladust peab hoidma.

Maanus näib mõtlevat ja tuleb diivani juurde. Sa kipu seda saladust nii vägisi hoidma, Ingi, ütleb süngelt, siis paistab ta ehk liiga välja. Piisab sellest, kui sa ei ole kituja. Ma ei nõua sult, et sa hoiaks saladusi. Ma ei nõua sult midagi ülejõu.

Punapea tunneb, kuidas Maanus-Maniokk vägivallatseb. Ta pole seda ära teeninud. Kui sina vahele jääb, ütleb ta hästi ettevaatlikult, siis mina selles süüdi ei saa, see pole võimalik.

Maanus-Maniokk heidab talle ainitise pilgu. Maanus-Maniokk ei usalda teda. Tema andumuspüüded on teinud usaldamatust.

Lähme ära, tirib Maanus teda käest, ja nii raske vedada end poisi järel üle toa, nagu oleks Maanus täiskasvanu ja tema, Punapea, hoopis õhtul pimedale peale jäänud Sakko, sest Sakko jäi suviti oma paigast korda ikka pimedale peale, kõndis Harmsi villa aia ringi, varjas end vanemate eest ja pissis siin-seal põsaste alla nagu koer. Teda oli siis mitmekesi püüdmas käidud, olid oma ajajad ning olid varitsejad. Sakko leiab ikka kõhuli kusagilt rohult, kus ta surnut teeskleb, kui talle sõrmedega vastu põski niputati, hakkas ta pillima. Peale seda tiriti ta üles ja vieti tuppa.

Maanus, Maanus, püüab Punapea manguda, kuid tema hääl vaibub vingumiseks ning ei ole selline, nagu ta peab. Maanus tõstab Punapea aknalauale istuma, lükkab akna pärani ja keerab tüdrukut sada kaheksakümme kraadi ümber tema telje. Tüdruku jalad jäävad nüüd väljapoole rippuma. Kui Maanus talle käed kaenalde alla paneb, talle põlvega tagumikku müksab ja teda tagasi äraelatud maa peale hakkab laskma, tõuseb tal pakk kurku, ehkki see on hetk, mida ei pea kahetsema. Ta vajub Manioki käte vahel lõdvaks ja kukub keldri akna ette külili maha. Ta ajab end püsti, tal on pisarad silmis. Maanus seisab ülal avatud aknal, jälgides mõtlikult tedretähnolist tüdrukut. Punapea sukeldub jasmiinipõõsasse ja jääb sinna vagusi. Ta on nüüd ihuüksinda aia meelevaldas ja ta ei tea, kas ta suudab lähemad viis minutit püsida nii, et ta ära ei minesta. Ta pole veel iialgi minestanud, aga ta tunneb, kuidas ta iga hetkega on nüüd vanem kui enne ja et minestus ei ole talle veel nii lähedal seisnud. Tema ema on minestanud asjade peale, millest tema, Punapea, aru ei saa; tema ise võib minestada asjade peale, millest ta aru ei saa — nii käis loogika. Sakkot mindi otsima. Teda ei tule keegi. Üksinda põõsas, terve elu, minestuse äärel. Kuskil kaugel laksutab ema kaitsev tiib ja huikab isa kaitsev sõna. Kuskil. Kuskil. Kuskil. Ja tundus, et nii see jääbki. Et ta kindlasti jääb. Aga et ta jääb kuidagi kuskil, kuskil, kuskil. Üksindus vajub lasuna peale. Mida temaga küll pihta hakata? Mida temast küll teha?

Ta nägi oma põõsast, kuidas fantastilised tubakasuitsu-hõljumid lahtise aknani jõudsid, seal vastu raame rebenesid ja mõne aja pärast teravat, idamaist lõhna jasmiinipõõsaste imalusse kandsid. Kuskil seal istus Maanus-Maniokk tumelillal sohval ja tegi oma imepärast suitsu, ja mõtles sellele, mis raamatud väärt on. Aken, see kummaline nähtus seisis nende vahel, see oli kahe maailma piiriks. Kuskil kobistas Maanus jalgaadega vastu iidset puupõrandat, kuskil tõmbas külma tuul jalge vahelt läbi lausa palaval päeval, kunagi oli temagi käinud selles toas. Kunagi oli olnud otsekui olevik, nii lähedal ja nii lõplikult. Šluuss, nagu ütles Maanus-Maniokk, kes armastas palju võõrkeelseid raamatuid lugeda, sai liiga targaks ja seetõttu vara

suri. Tema suust lendu lastud tubakakeerud hõljusid veel praegugi õhus, pörkasid vastu aknaraame, üks kõik kus ta ka viibis, tõid lõhna sellest jumaliku külmaviirust ühel tulikuumal ja nii provintslikul päeval, kui üldse veel võib olla. Maanus hakkas selles toas käima. Maanus hakkas kõigis tema tubades käima. Tubakalõhn jäi talle eluks ajaks külge. Tubakalõhn surus ta maailma ees põlvili. Tubakalõhni veenis teda et on veel midagi palju tähtsamat kui õnnelik lapsepõlv. Et võib lapsepõlves lapsesilmadegi läbi näha suurst, mida hiljem ei ulatu enam nägema. Kui kuum oli elu. Kui külm oli elu. Kui imal jasmiinide lõhn. Kui kibe tubaka hõng. Kui suur oli tuba, millest Saku läbi voolas, kui tore oli poiss nimega Maniokk. Ülejäänud tuli lihtsalt üle elada. Saladust hoidmata, et kitumata.

Ja ikka jäi selle päeva lõpuni veel nii palju aega. Mine või järve äärde peesitajaid otsima, hakka või vargapoiss Brunot või tattnina Sakkot taga hõikuma. Ja ta jooksis aiast välja.

Ei, prantslane väärrib oma nime ikka ainult kodumaal, olid kord vanaisa ja Glukow Tsooru mõisa lehtlas arutanud, ja ilm oli tol päeval sügiseselt tahe ja hea olnud, nii kaksteist-kolmteist kraadi leige ning lõpmatult heleda päikesega — ilu nagu muda, hakka või jooma, poisid! Ohvitser ootab selliseid ilmu terve aasta otsa, aga alati ei jõuagi nad päralt. Tõesti, tõesti võta prantslaselt la belle France, mine ja istu ta võõrasse mulda, ning ta muutub imelikuks. Inglise mehega juba nii ei juhtu. Prantslane on maalähedasem, kuigi ta ise teeb kõik, et vastupidine olla. Näetuleb prantslane võõrale maale, suu lehkamas kihvtest anekdootidest justkui küüslaugutaim, räägib ja räägib oma lookesi ja kõigile jäävad need külge ja igauks saab naljast aru. Aga elab natuke aega võõral maal ja anekdootid muutuvad imelikuks: kui sa ju naeradki nende üle, siis on selge, et sa naerad vale kohas, ja nali hakkab millegi muu sisse justkui aru vajuma ning kihelus tõuseb üle kõige, mingi vana kihelus, mis pole enam ei anekdoot, ei filosoofia, vaid ohvitserile sobimatu närvinõrkus. Ning vaata, kui nauralt õilsaks muutub see prantslane iga viimasegi naise rääbala ees, ehkki ta alul naisi nagu jalaga segas ja neid

mingit lunastust ei otsinud. Ja laseb end naistel lüpsa nagu gümnasist, aga väsitab nad oma sentimentiderohkusega peagi. Ja üksinduses lakub mõtlikult mingi laskurätiku pitsi või joonistab paberile kuulsaid vappe, aga mõnikord on nagu päris ära nihutatud, võtame kas või Dubois' ja selle, kuidas ta mässab oma Jordaniga, otsekui plikakene nukuga. Kes meist raatsiks nii palju jõudu tühiasjadele kulutada?! Selle arutluse jätkuks oli vanaisa Glukow'le silma pilgutanud ja küsinud: kas sa tead, millega Dubois praegu tegeleb? Glukow oli nüüd vastanud nagu tal kombeks: oma ohvitseride vabas ajas ma sorida ei armasta. Kuid ülemuse jäiga võitu toonist hoolimata oli vanaisa pannud Glukow'le ette teha väike jalutuskäik Viidu koplisse. Nad jalutasidki sennapoolet, aga kopli servas ulatas vanaisa Glukow'le binokli, et see asjast rohkem aimu saaks. Kaugel kopli sügavuses mängis siis Dubois oma Jordaniga. Oli hobuse pika rihma otsa sidunud ja rihmaotsa vaiaga naa sisse kinnitanud. Ajas hobust piitsaga tagant, see jooksis ühtvalu, aga hobuse taga jooksis Dubois ise, pool keret paljas, ikka ühtpidi ringi ja teistpidi ringi. Hobuse jooksis uhkelt ja näis, et hea meelega, vahetevahel meelitatult hirnudes; Dubois näis püüdvat temaga sammu pidada, lastes aeg-ajalt kuuldavale mingit raaskavat laulujoru. Tsirkus, oli Glukow õlgu kehitas öelnud, millal sina sellele peale sattusid? See on tal nüüd üle päeva, vastanud vanaisa, räägib, et tahab taunile Prantsusmaale lähemale joosta. Pohmelus, oli Glukow mühatanud. Ent vanaisa arvas heaks selles vaheldas: kurat teab, läheb teine koplisse alati säravi silmi, ehkki pole tilka võtnud. Ei pohmelus, ei joove, vaid midagi kolmandat. Ja midagi ohtlikumat, oli lisandunud Glukow, absurdiga me sõda ei võida. Kümme konna sammu järel peatudes heitis Glukow pilgu veel kord koplisse: ära lase prantslast Prantsusmaalt välja, kui sul talle korralikku tööd pole pakkuda. Oodata ei oska, hakkab teatrit tegema ja rikub terve rügemendi ära. Prantsuse vaim on nakkav. Eriti nurjaläinud prantsuse vaim.

Ning ta jooksis mööda asfaldiserva künkast alla, lülitamata sisse vabakäiku, mida laskudes oleks ju võinud. Ja andis hoogu aina juurde, pigistas viimase välja, ja tundis, et nüüd, mil jalad hiiglama vurinast sassi

kippusid minema, riskib ta kahe künka vahelises lohus kabelimatsuga. Võta pisut maha, Dubois Jordan! klass ta tahapoole. Nii et kui ma nüüd pidurdama hakkas, sa mulle mokkapidi selga ei jookseks! Ja kisas veel kui tahad, galopi mu kõrvale, jookseme kõrvuti, ma toetan kätt su seljale! Aga kui Dubois Jordan ikkoonliku sujuvusega seda siis tegigi, taipas Punapea ükkinäerdes: see kõik on silmamoondus ja ta ei saa iial oma kätt selle hobuse turjale toetada, sest Dubois Jordan oli tema taga jooksev hobune ja vahel ka ees, aga ikka paraja vahemaaga, nii et käppima teda ei ulatunud, kuigi ta sabajõhvid käisid peaaegu vastu nina. Ma vean end ise sellesse mäkke, mõtles ta, kui oli lohu juba ületanud. Ja ta peas kihelesid imelikud küsimused: miks sooja käes lõdisemist külmavärinateks kutsutakse, miks ei ole olemas magusat liha, miks ei ole põrsad magusad ja kana on magus ainult koos vekitud ploomidega, miks ei pane keegi lapsele vale nime, vaid alati juhtub õige?

Ent kui ta jõudis künkaharjale, unustas ta lollakad küsimused ja mõtles emale. Issand, issand, kuskil oli ema hääl, mis teda kutsus. Ja ema hääl kutsus ainult siis, kui seda tõesti vaja oli, ema ei eksinud iial. Nüüd pidi ta igal juhul järve paremalt kaldalt leidma Sakko või Bruno koos ülejäänud kambaga, sest ta teadis, et kui ta oli selles kambas, siis ema hääl enam ei hüüdnud. Ta pidi selle kamba leidma, et mitte hukka saada. Ta pidi selle kambaga koos koju minema, sest üksinda hiline mine võis ema arust ära ajada, aga ema ei eksinud. Kui ei leidnud kampa, pidi leidma vähemalt ühe kellega koju minna, et mitte neetud saada.

Ta istus mäel ja nuusutas oma kleidi rinnaesist, kus veel helgelt ja nõrgalt lõhnas mälestus keelatud toast. Ta oli sellest kõigest juba tükk maad kaugemale jooksnud. Ei olnud tunnetki, et leiad mõne kamba. Maanus oli juba surnud. Külmavärinad olid ta vallutanud tulikuuma päeval. Kui ta sellest mäest, millel ta puhanud oli, alla jooksis, ei saanud ta lahti tundest, et kohe hakkab taevast lund sadama, et on võimalik tali kestel kõige küpsemat elu, kestel lapsepõlve. Ja ta mõtles, kas on võimalik seegi, et kui ta väsimatult kordab: taevast hakkab lund alla sadama, taevast hakkab lund alla sadama, — kas on võimalik, et seda rumalust siis ei

juhtugi nii palaval päeval ja nii sügavas lapsepõlves. Sest ei saanud ju loodusele ette öelda, mida ta tegema pidi, ja kui keegi niimoodi ette ütles, siis pidi ta eksima. Ta kordas oma lauset, aga selle vahele kippus tulema veel üks teine lause, mis kerkis justkui veel sügavamalt ja mida ütles Maanus-Manioki hääl: sinuga koos kas või üle lumelagendike kuuma liiva. Maanus oli segaselt läinud. Ta oli lugenud nii palju võõrkeelseid raamatuid, et kippus eesti keeles juba sõnu segamini ajama. Paabeli nuhtlus ähvardas seda, kes tahtis kõigist teistest targemaks saada.

Punapea kartis ennast natuke. Polnud kerge säärase ilmaga kodust eemale joosta. Seda polnud keegi õpetanud. Taevast hakkab lund alla sadama, taevast hakkab lund alla sadama, kordas ta hoolsalt, kuid üha enam alanes tema hääl sosistamiseks, sest õhk, mida ta hingas, oli tugevasti jahenenud, ja varsti pidi saabuma see hetk ja see saabuski ja ta magas selle täiesti maha, see hetk, mil ta jooksis juba lumesajus, valgete helveste sees, sinna, kus Egiptimaa. Ta ei olnud suutnud seda sadu eemale manada, ta ei olnud suutnud teda selle kutsuda. Nii eitus kui jaatus läksid nurja. Ent ta suutis selle saju esile manada ja ühtlasi suutis teda samal hoida — nii eitus kui jaatus läksid täide. Sest lund ei sadanud mitte ülalt alla, vaid alt üles, ja taevast oli küpsekollane ja maa oli valge ning tema seeliku all oli nii-nii külm, nagu võis olla vaid alt üles tõusvas lumesajus. Maailm oli valinud kolmanda võimaluse, mis vältis nii eitust kui jaatust neid võrdselt tunnustades. See oli siis juhtunud. See ime. Ta oli kartnud talve. Kuid see ei olnud tali. Ta oli lootnud suve. Kuid see ei olnud suvi. See oli midagi kolmandat. See oli uhuu. Uhuu, kisas ta vahelduseks üle mäe alt paistva järvepinna, mis oli must ja soe ja kollaseid täppe täis. Tal oli oma sõna, millega end pinnal hoida. Tal oli seegi lause, mille Maanus-Maniokk oli öelnud surmale, kui see tema uksele koputas: sinuga koos kas või üle lumelagendike kuuma liiva. Maanus-Maniokk tundis surma keelt. Ta tundis surma keelt nii eesti, inglise, saksa kui prantsuse keeles. Aga eesti keelt ta enam ei tundnud. Järelikult oli ka surm ime.

Sakko! Bruno! Uhuu! Ent oli selge, et see hüikamine ei anna tulemusi. Sest järve tema ees oli võimatult

pikaks venitatud, selle ots keerdus silmapiiri taha, ja kui ta ei oleks midagi teadnud oma kodumaastiku, oleks ta seda jõeks pidanud. Ta hüüdis ometi nende poiste nimesid, sest neid poisse oli ta kord ühel, kord teisel puhul rumalaks pidanud ja ei häbenenud seetõttu neid hüüda. Talle näis, et tema kime hääl ei jõua järve kallasteni, isegi ei riiva neid, ükskõik mis suunas ta oma suud ka ei pööra. Sest kõik helid viskusid otse tema silmapiiri taha, tõusid üles ja kukkusid kaugel maha. Kõik, keda ta hüüdis, olid kuskil. Olid kuskil kindlasti olemas, ent olid kuskil kaugel.

See lumesadu oli ilus. Ja seetõttu ta hõikas ja hõikas üha kimedamalt, kuni tõusulume valgete täppide sekka tekkis suurel veel ka üks must punkt, mis hakkas kiiresti kasvama. Oleks nüüd üks kadakaski, kuhu end peita, mõtles ta, ja ehkki Jäneselahe lagedal kaldal pealsel oli see asjatu lootus, seisis äkki suur kadakas tema kõrval nagu nui, mille taha ta võis ohutult kõhul laskuda. Ülenev lumi kiskus teda üles, ta ülenes koos temaga. Kuskil kaugel, kodumaise Saiiri teisel kaldal haiesid vahavad vesiroosid. Must täpp lähenes ja jumin tekkis maastiku kohale. Jäneselahe vesi tõusis jumisedes kaasa musta täpi tulekule, mis võis ennustada mida tahes. Võib-olla oli see kõik sinise soniga mehe töö, sest tema oli keelanud mineku pitseeritud tuppa ja tema plaanitses eluaeg salakavalusi, mis ei viinud ühestele tulemustele.

Kolmedekiline karavell, mis oli kasvanud mustast täpist, heitis Jäneselahe äärde ankrusse. Ta vilgutades tulesid ja pööras ahtriga kalda poole. See oli äärmiselt tasakaalukas laev, soliidsusest kergelt kõikuv. Siis lõplikult paigale jäänuna, möiratas tema sireen korraldaks vanamoodsa mahlakusega ja hiiglasuur ahtriluuk vajus alla, saades sillaks maalt laeva. Oli näha, kuidas istusid madrused võõris, tehes tubakat sellise hooga, et lampide valgus ähmastus. Nad ootasid midagi; midagi, mis pidi nüüd juhtuma, ning Punapea tundis maad kõhu all värisevat.

Kui oli möödunud jupp raskelt venivat aega, kostis Punapea selja tagant sajasõraline klõbin ja ähkimine, mis lähenes tormina, ning maa kohale kerkis aurava loomahigi tihe pilv. Ja nad tormasid äkki temast mõlemalt poolt mööda, sarvilised ja ilma, ja kadakas lõikas

nende jooksurinde kaheks. Suured ja väikesed linnud lätsid taeva mühinaga, lumi sadas neile vastu kõhtu. Punapea külvati üle käppade all muhenenud poriga, talle pritsiti peale sooja erutusvirtsa nii kõrvalt kui äävalt. Karvad, suled kõikusid kadaka okastel. Kobina järgi kuulis ta, et esimesed loomad on jõudnud sillale ja sukelduvad kumisevasse trümmi. Osad lükati sillalt vette, sest sild oli kitsas. Oli seal eesleid, karusid, kasse, ahmade kukil, jõehobusid ja teisi, ja ta kuulis, kuidas valvemadrus karjus esimesel dekil otse luugi kohal: takka tükki igatühte, juhatades elajaid sisse ainult paari-viisi. Kel paarilist ei olnud või kes kuulus üleliigsesse paari, põgenes hirmunult paremale, justkui saaks maailma lõpu eest ära joosta. Kõige taga tulid kaks jääkaru, vedades saanidel hülgeid. Nemad said madruselt süta. Siis panid madrused peale plaadi argentiina tangoga, aga tantsuviisi mattis enesesse trümmis sagiv haaltekoor. Jäneselahe-äärne legendik oli reostatud, ülenev lumi ei katnud jälgi. Kui maailma lõpp, siis maailma lõpp. Korraldati lahkumist lõunasse.

Seal lendas tüdrukust mööda midagi imeilusat taeva kollase valguse all — see oli tutte täis riputatud Dubois Jordan, meie «taga jooksev hobune». Ta rikkus reeglit, sest temal ei olnud paarilist, aga ta jäi sillale peatuma, nagu loodaks armuandi.

Hei, tüürimees! hõikas valvemadrus, siin on üks vaba määra. Head tõugu, mida teha?

Hakka takka, kui meeldib, torises tüürimees, siis saab peale. Madrused hirnusid.

Eino, vaata ise, ütles valvemadrus, sel paistab tõsi taga olevat.

Leping on leping, sõnas tüürimees, aga tuli ikkagi vaatama. Ta vilistas habemesse, kui hobust nägi. Las käia kus kurat. See tõug ei paljune. Olgu iluasjaks enne suurt vett.

Tüürimees sundis hobuse sillalt taganema ning keeras luugi üles. Dubois Jordan kadus kui uttu üha tõusva vetevoos.

Ja alles nüüd märkas Punapea ahtriluugil lõõmavat valget silti: «Solitude». Ärasõitev laev hakkas end pöörama, aga silt ei kordunud ei külgedel, ei ninas. Ainult lahkuva laeva ahtrist võis neid tähti oma lõbuks ja

kurvastuseks veerida. See oli nagu märgutuli — kohal on täis, läheme ära.

Iidne karavell kaugenes kiiresti. Vee tõus ainult hõlgustas tema minekut. Lund sadas alt üles ja vesi voolas alt üles. Vaikne lõplik jumin neelas kõik enesesse.

Ja siis nägi Punapea, kuidas juba lahe keskele jõudnud karavelli küljel avanes väike luuk. Inimese keha hakkas sellest välja sirutuma, sirutus ja sirutus, see ilmselt hoiti teda seestpoolt tagasi; ta rabeles ja upus üle luugiserva, tegi siis ootamatult tugeva tõmbe ning kukutas end vette. Keha poolest oli see veel polaike. Ta hakkas kaugeneva kalda suunas ujuma. Punapea kattis kätega näo. Poiss ujus tema juurde. Kas ta jõuab? Kas jõuab see poisike? See oli ju üks neist. Kuid kes? Kas Bruno, Sakko või hoopiski Maniokk? Tõl viimnepäev enesega veel üllatusi?

14. AMANDA

Ei, armas Leemuel, nõnda lihtsalt ei liigu tudikese päevad haletusest päevapöördeni, ehkki nad pole pike-mad koolipoisi joonlauast ja sa näed küll tõusu ja loojakut, aga otsid asjata silmapilku, mil päike seisab kui naelaga löödult taevalael ning sa võid sõnada: see on päev! Ei, päeva sa ei oska enam vaadata, sest ta jääb sulle lühikeseks. Kuid isegi see linnunokatäis, mis sulle alles jäetakse, too sähvakas magneesiumivalu vastu luituvaid silmi, on rohkem vaeva kui kiitmise päralt. Sest koidik ei ole enam päikeses vonklevad kardinalad, kui verandauks nende taga on avatud, ei mitte. Koidik ei ole enam nina kõdistav bonne, kes nii kohutavalt armastas valget linast riidet, mille vastu ei saa miski, naergu mõni brokaadilita sellegi üle! Kui arvata välja paar helesinisemat päevakest, mis su tööpoolest meeldivalt sassi ajanud, siis pole ülejäänud muud kui rodu voolmeid, ikka vahk ja lõdvestus, vahk ja lõdvestus, nii et lõdvestust on just parasjagu meelemõistuse juures püsimiseks. Hea sellel, kes kõhuvaluga pääseb. Minul, Leemuel, kisub aga kari paharette karvu ja hõõrub su ajud-hinged armutumalt hellaks. Tuld neile, kes orjavad liha ja peavad hinge hapuksläinud õunaks, tuld sulle endale, Leemuel, kui sa unustad selle, mida sa ikka heaks oled pidanud: selle, et kõik, mis on soe ja liigub, on esiti tunde- ja mõtterikas ja alles seejärel soe ja liikuv ka oma lihalikust küljest. Nõnda siis käivad need päevad, mis küll pihta hakkavad ja head ööd soovivad, kuid mille keskkohal söömata ja kängus on, mistõttu ka algusel-otsal õiget maiku pole. Oli aeg, mil sinu päevade alguses seisis üksnes bonne, suvel valge linase kleidiga, talvel valgest lumesulamisveest särava nloga — ah, bonne oli see ingel, kes sinu majja lumeveega näopesemise tõi, mille sina, Leemuel, va väänkael, edasi arendasid salajaseks lumesöömiseks veini-

keldri ukse kõrvale jäävas, elajatest reostamata hauges. Millise isu vedas suhu hommikune lumesöömaaeg! Ah, minu ema, sina migreenidest vintsutatud naisterahvas, kui vähe teadsid sa oma õilsaverelise poja maalähedastest kalduvustest, kui vähe tundsid oma pädiku kehalist taluvust! Armas bonne, kes sa vaid ainumat asja teesklesid — oma hommikust hajameelsust, kui sa mul lund lubasid süüa, ja seejärel oma pihus minu näppe soojendasid, et habras Mutti minu käte jäisusest ära ei minestaks! Need olid ilusad ajad olnud. Mitte iial ei pigistanud bonne teda kuumale rinnale lämbuma, nagu tegid seda mõned tugevad ja soojakindlad daamid, bonne andis end tunda vaid oma imeliste käte, või veelgi enam, näppude kaudu — näpud näol, näpud pihus, näpud õlal. Ja alati puudutas bonne just seda kohta tema ihul, mida tema, Leemuel, oli igatsenud puudutada saavat, see oli nõrk koht, see oli valukoht, see oli õnnepunkt. Sina alustasid ja lõpetasid päeva, bonne, kuniks sind oli, sinu pärast talub vana Leemuel juba linnakäragi, sest sina, räägiti, olid kord linna lahkunud.

Ei olnud enam olemas päevi, nagu rääkisid naised ja noored. Oli vaid üks hommik, sinine, kollase riisi ja valge äärejoonega, üks tumekollapunane keskpäev, mis lõpus küpses vängeks oranžiks, nii kõikvõimsaks ja läilapoolseks, et põlema läks, kuni põles soomustatud purpuriks, mis oli tegelikult õhtune teadmine, luupäine soome puss ja aegamööda heledillakapleekiv öise kaste mahatulek. Kuid veel enamgi teadis vanamees. Ta võrdles sureliku elu surematu liivakellaga: nirisid ühtpidi tühjaks ja pannakse sind teistpidi nirisema, ja sa voolad justkui edasi, aga näe, sinu eest elab juba teine mees, ehkki liiv on sama kõigajaoks. Siit sündis inimlaste pikk eluniit ja tahtmine teist elu elada. Elada teist elu kas või kelleski teises. Sestap teda ennast, Leemueli, nii kasvatati ja koolitati, et vana parun temas edasi elada saaks. Aga ei saanud. Tema, küla loll, ei elanud vanaparuni elu edasi, seda elas keegi teine kuskil mujal. Ja keegi teine kuskil mujal valmistus teda üle võtma. Ta tundis seda. Ta tundis, et oli kõvasti juba kellegi teise sees. Keegi juba elaski teda edasi, sõh sulle! Keegi elas teda juba kusagil ära. Temal polnud enam muud, kui see äraelamine

üle elada, tunda end kellegi noore ja uhkemaga seotud olevat, vaibuda nooremasse mehesse koos tema kiima ja karvadega, surra vanana nooreks. Teda juba elatigi. See oli kurb ja ülev teadmine. Keegi oli selle enesele vaevaks võtnud. Kusagil olid juba pikad päevad, kedagi ootas veel igavene suvi. Vaearikas, kuid helge oli enesest ära elamine.

Ent nüüd midagi uut. Roostikus kahiseb pidupäeva äärele, Leemuel kuulatleb laulu ja aimab selles muusikat. See läheneb, see tuleb. Ta tunneb selle ära. Muusika tuntakse ära. Muusika tuntakse ära samamoodi, kui elatakse ära elu. Kurvalt. Vaimu ülenedes.

Amanda! hüüatab onu Leemuel oma sisemisse tühjusse. Ma tunneks ta tuhande hulgast. Ma tunneks ta nagu selle noormehe, kes mind endasse kisub. Ta vahib üle sassis kõrkjate ning siunab, et pole veel kogu roostikku jõudnud maha tallata. Ta mõtleb: oli omal ajal Leander, nüüd siis Amanda. Mõlemad taktitundelised, kiletiivalised naisterahvad ja ei kipu vihjama üleloomulikule. Ta vahib üle murtud kõrkjate. Ja siis veel see, mõtleb edasi, nähes tulijat, kes tuleb mulle otsekohti teatama. Midagi, mida ma veel ikka ei tea. Midagi, mida ma ikka veel teadma pean. Lõpuni täiskäigul. Ikka midagi puudu.

Ettevaatlikult suubus Ene kõrkjastikku, hiilides kahisevate varte vahel peaaegu neid puudutamata. Kassettumises tema üleõlakotis, seal laulis see pikk ja inetute hammastega naine laule, mida millegipärast soositi. Mu Ing, ma olen vabaks saanud, mõtles ta, ma olen vanema õe kombel sulle kätte maksmas, proovides teha midagi sellist, mida sina vaid enda kui noorema eralõbuks pead. Ma olen maganud selle öö sinuta, kuid rahulikult, üksinda, kuid hästi, muretsedes, ent rõõmuga, igatsedes, ent muigvelsui, lahtiste uste ja aken-dega, kuid sinu eest lukus nagu ei iial. Ma olen nüüd üksinda ära. Nagu seda sinagi tavatsed olla, lahkunud kirjakesi jätmata, lennanud üle laante ja vee. Vanema õe kättemaks on valus. Vanem õde on alati harjunud vanem olema ja ei andesta. Suudlen sind, Ing, sinu magusas öös, mis loodetavasti pole veel lõppenud. Kui sa kord välja ilmud — aga sa ilmud, sest ükski armastus pole igavene veel vähem see, mille juurde põgenesdes minnakse —, kui sa kord välja ilmud, siis ei piisa

patu lunastamiseks enam tavalisest kolmest kallistusest, mis sa mulle nagunii oled sunnitud andma, vaid sa teed viis päeva järgemööda kodus süüa, sest pea meele — ma ei kutsu miilitsat välja! Miilita on sinusugustega paganama vähe harjunud, ta võib sulle kergesti liiga teha, sinust hinge välja keerata, aga ilma hingeta ei ole sa enam see punapäine õeke, kellega maksab vaeva näha rohkem, kui see esialgu välja paistab. Ma ei taha teist omasugust enese kõrvale, ma ei vaja vagurat talle sellesse suurde perekonnavoodisse, vähemalt niikaua, kuni mõni poisu sind välja ei vaheta minu kõrval, minu leek, minu jaoks. Ma ei tekitanud ju skandaali ning vedasin end igaks juhaks kodu kaugemalegi, siia, Laeküla jõe äärde, kus, nagu ma näen, oleks justkui võimalik isegi üks antipublikaalne striptiis, sest kõrkjastik on üsna tihe, kolhoosinoorused ei paista eriti ringi liikuvat ja ainult minust veel lollakam hakkaks siin trikooga mängima, oma lapsoriistu peitma, ennast sünteetikaga mürgitama ja oma paljukirjutud maalähedust häbenema. Need ei ole põhimõtteliselt naiste asjad, Ing, usu mind, nad on ju vanamoodsad, kogu see kunstkiust rakmestik, mille me enese ümber oleme lubanud kiskuda, liiga vähe vanamoodsad, et mind nendega lepitada, kohati paratamatud — ptüü! kohati ikka veel paratamatud, otseselt kui valitseks miilita seadus maailma, ent kõrbehalsu juba täis, ma tunnen, ma tunnen! Ma olen tüdrukuna sündinud ja mitte selleks saav, nagu sina, Ing, seetõttu ei vaja ma äärmuslikke väljahüppeid vasemale ja paremale, ma ei vaja ei litsi-, ei nunnapraktikat, ei lõpuks tubli emasena kogu maailma sooju enese ees varjule võtta, aga Kesk-Eesti roostikus olen ma ometi edev nagu lits oma armukese ees, edev ja ennastimellev, ja nagu nunn ülev ning ehe, võõraste laste leivutaja, eksamite kuldtüdruk. Kuid sind, Ing, armastan ma isegi siis, kui sa oma supernunnalikus äärmuses ürgöö ürgüksinduses trikooga suplema lähed või sellel rohmakal poisil end oma superavalikus meelsuses ära märkida lased, sest sinu punapealik hiigelamplituud on ühe sündinud vanema õe jaoks juba iseenesest väärtus.

Kui me peale vastastikuseid äraolekuid jälle kokku saame, mu noorem; kui sa kunagi närbunud moega jälle meie ühisest korteriuksest sisse astud ja meie ühisele

abieluvoodile end istuma upitad, kui sa jälle kord ütled, et surm on kihvtim kui elu provintsis, siis püüan minagi olla millegi vääriline ning räägin sulle tüht vanemat õde vääriva kätemaksuihaga jutte, mis sind sinu lapsikutest äraminemismõtetest eemal hoiaksid. Need oleksid kõvad, vänged jutud, sest muu sind ei võidaks. Jutud sellest, kuidas kaks suure sarvega nolki mind piirama tulid ja kuidas ma end ühes tagahoovis kippida lasin, kuidas ma seisin kui Milo Venus ühes päikesest praetud hoovinurgas, käed maha raiutud, aga jalad helged, kuidas päike mind võttis, ah, kuidas ta võttis, ja kuidas kaks nolki kusagil kaugustes minu kallal sekeldasid, aga mina olin rõõmus veel pealekauba, sest ma mõtlesin, et täksigu nad mind, nagu jõuavad, täksigu niikaua, kuni minu jalge ette kokku vajuvad, sest mind nad ei võida, mind võtab päike ja tõmbab tuul, täksigu mind ja jätku hapramad rahule, ja jätku lapsed rahule, tulgu kõik järjest ja täksigu, kui maailm aga sellest puhtamaks saab ja kui minu ühe nende alpust neelata suudab. Vaat sääraseid jutte tekan minagi oma noorema õe üleskütmiseks rääkida, Ing. Ja ma võin rääkida palju, ma võin rääkida nõnda vängelt ja himudeta, et see provintsi-tunne sinus päris vagusi jääb, ma võin meie armsast maast teha Paabeli, Las Vegase või Aleksandria, linnad, mida pariislanegi provintsiiks ei julge nimetada. Ma võin näidata sulle oma armastuse stigmasid reitel, kaelal ja kaenlaaukudes, ja ma võin öelda, et minugagi on midagi juhtunud, nii nagu sinu meelest iga elus naisega midagi kord elus juhtuma peab, et oma soo-õigusi ära teenida.

Aga nüüd käivad minu himud vee järele. Ma lähen nüüd Laeküla jõkke alasti ujuma, ainult roosa mütsike pikki juukseid koos hoidmas. Ma olen näkk. Aga miline jahedus, Ing! Mulle näib, et selles kõrkjastikus võib vedeleda pulstunud kõutsirajakaid. Ah, Ing, mul on sulle midagi peaaegu sama tõepäraselt jutustada kui see eelmine lugu. Ma räägin sulle kassist, kes mind vägistama tuli. Seedi see lause nüüd ilusti ära. Kassist, kes mind armastama tuli. Kassist, kes minu saledaid sääri tahtis omaks teha, omaks teha ja... Aga kõik. Seedi mu laused nüüd läbi. Ma olen noor ja alasti naine, nagu me kõik. Me oleme alasti, sest meid nähakse läbi. Räägi, mida tahad, aga meid nähakse läbi. Riiete

äraheitmises väljendub vaid nõusolek selle üldtuntud tööga: meid on läbi nähtud. Riided on trots, õeke. Noor, lapsik trots. Viska nad eemale ja aja maailmale oma paljad varbad näkku: sellest muutub kuradimalt vähem isegi siin, provintsis. Meie ei ole revolutsioon. Meid on juba ammu läbi nähtud.

Onu Leemuel tegeles nüüd asjaga, millele ta nii tihedalt keelt oli näidanud, pidades seda täistõulisele maailmale sobimatuks, nimelt viisaka ülalpidamisega. See ei tahtnud tal õnnestuda. Tema kare vanamehekiht kriipis palgile skisofreenilisi joonekesi ja tema pilusilmsed Hiina ketsid olid juba ammu häbist liiva sisse pugenud. Ta teadis, et tüdrukü juuresolekul peab vanamees nalja tegema, viisakaks jääma ja nalja tegema, sest muid võtteid ei olnud. Kuid midagi ei tulnud meelde, mälu oli katkenud. Ta tundis, kuidas liiv temas igatseb nii väga teisipidi joosta, joosta mõne uue ja noore mehe elu järgi, ning mälu kaotas oma tähtsuse. Vaid kiunatus tuli veel loomulikult välja, kõige muu jaoks ei jätkunud otsekui jõudu. Surm pidi tal seisma juba päris silme ees. Hurjoh, susi, hurjoh, susi, pendeldasid kaks siirast sõna tema sisemuses Liiva-Hannu eemale peletades, ja see oli ka kõik. Sõnad olid temas segamini läinud. Ja kui nad juba lõplikult segamini olid, siis ei olnud neid justkui enam olemaski. Jäi vaikus, ja imestus. Imestus noore naise bravuuri nähes. Imestus pehmenahkse inimolendi ees. Kes on enesest ka päris viimased hilbud kiiruga maha koorinud ja ringutab nüüd nelja meetri kaugusel oma lõpp-kenasid peeneid konte.

Onu Leemuel vaatab tütarlast tummalt ja mõtleb, et kisaga tuleb inimene maailma ja tummalt hakkab sealt välja sammuma, et noorest paljast naisest tuleb ta kisaga maailma, aga noorde paljasse naisesse tahab ta lõpuks tummalt tagasi. Otsatus vaikuses võrisevad vaid kõrkjad ja tüdruk sahistab kätega vastu oma puusi. Onu Leemuel tunneb, kui värskeks läheb õhk õhtu eel, tema himur surmaminemiskramp vaibub aegamisi meelerahuks. Jah, tüdruk on nägus, nagu nad, uue maailma ehitajad, nüüd ongi, ja onu Leemuel ei pea kahetsema seda mõndakümme kopikat, mis ta linnas tüdruku heaks on ohverdanud.

Ja kui Ene tema ees lõpuks jõevoolu sukeldub, tajub

Leemuel selgesti, et uus parem põlvkond on maailma sündimas, siledam, antiiksem, meeleoluvabam. Väikesed mootorid naba all, ujuvad saledad tüdrukud juba jõgedes linnade poole, et lasta enesesse rõõmuga sigitada ja et tormata seejärel kiljudes sünnitusmajade palatitesse.

Eneken ujus väikeses Laeküla jões edasi-tagasi, vastu- ja pärivoolu. Ta ei väsinud nii kergesti, sest oli elevil oma kättemaksumõtteist, ja tegi ujumisele lisaks veel ka mitmesuguseid vigureid. Tema sihiks oli raisata aega, raisata roppu moodi aega ja lasta suureksamikiire mööda minna. Kusagil mässas tema noorem õde ikka veel selle rabeda poisiga, ehkki ta muidu oli võimeline end kolm korda päevas hingeliselt katkestama. Sinuta, Ing, ei usuks ma ei sõja, ei katku võimalikkusesse, sinuta ei oleks maailmas aatomipommiohtu, mõtles Eneken, aga sinuga koos püsin ma valvel. Sinuta näiks kogu maailm lõpuni tehtud ning ajalugu sisaldaks ainult põnevaid lookesi Sauli ja Taaveti vägikaikavedudest, sinuga koos hakkab ma aga ajalugu kartma. Ma kuulen, kuidas silmapiiri taga lohistatakse aatomikahureid ja kuidas vähk minu rinnas tasapisi häält tõstab, pikka ja eneses kindlalt, sinuga koos lõpeb vanema õe igavene suvi ja ta lakkab elamast oma ema-isa, vanaema-vanaisa jaoks ning näeb hirmuga, et iga hetk võib midagi tuua, et maailm ei ole mitte uni ja kujutlus, vaid eelkõige surm. Ah, Ing, sa pead mulle rääkima, kuidas sa selle poisiga aega oled veetnud, sest nii hoiata sa mindki oma maailma eest; aga sinu maailm — see ongi maailm ilma kujutluse ja jasmiinidest lehkava vanematekoduta, sinu maailm — see on heidetud maailma, mis sind ei märka. Sina elad ja mina vaatan, ja mina maksan sulle kätte, kui sa nii-nii palju üle minu võimete elad; aga sina, ma tean, otsid minuga sidet ka kõige kaugemais paigus, kordad mõnd lasteriimi, mida ma sind pähe olen sunninud õppima, ja oled armulik. Ma ei tea, kas sa oled minust ilusam, ehkki ma olen selle üle nii palju mõelnud ja usutada püüdnud. Minul on pikad juuksed ja vaikasilmad, minul on imeilukult lopsakad huuled nina all, mis mõne vanamehe võivad päris hulluks ajada, ja ma olen neid kuulnud rääkivat: sel tüdrukul on leiva- ja lapsevittu. Minu juuksed on pikemad, paksemad ja

siledamad kui sinu omad, mina võrgutan kui naine, aga sina võrgutad kui elu. Sinu puhul ei räägitagi enam ilust. Sina öeldakse olemas olevat, mina öeldakse ilus olevat. Sind ei võeta naiseks, Ing, sind ei võeta liial naiseks. Sind võetakse, et ära elada. Sind ei tehta naisteajakirjades pildiks, sind luuratakse ja sinul käiakse järel. Me oleme nagu tuli ja vesi; Ing, aga kui me ülehommeme hommikul eksamiükse taga ootame, siis võibeme me mõlemad nagu hallituseussikesed, keelele kleebitud paar-kolm hädapärast sõna, mis iga pileti sisse kõlbavad; ning meie metafüüsiline vastasseis on tugevasti häiritud — me oleme kaks võrdväärset vakla teadusmehe ees, kaks liha, kaks skunksi, kes endale paari päeva jooksul raamatut on püüdnud pähe ajada. Ja seetõttu on eksam inimväärITU nähtus. Talle tuleb aeg-ajalt taguotsa näidata. Seda taipame me, Ing, mõlemad ühtmoodi hästi. Minu paljas taguots on juba püsti, õde, ma loodan, et sinul oma poisi juures ei ole raske sedasama teha.

See'p see on, et nüüd ujuvad nad nagu kalad, mõtles Leemuel, aga omal ajal pidi kepiga vette ajama. Kuigi kõik, mis meie sugupuus huvitavat oli, on minuni läbi vanemate valemeele suu jõudnud. Me oleme oma esivanemate lihased orjad, ka siis, kui me neile risti vastu talitame, ja võib-olla eriti siis. Aga ka teistmoodi kui end liiga kaua nende tiiva all poputada lasta ja ainult jah-jah kilgata. Aga mõni vunder teeb hoopis isemoodi: istub tiiva all, nokk veel papsi-mampsi rokast libe, aga karjub ikka omasoodu ei-ei; noh, teed siis ei-ei, vaatad: teisel juba silm vesine ja haledus hapneb näos; noh, ei tee siis ei-ei ja teed ja-jah: vaata-vaata, tibuke nokib su peo heast-paremast puhtaks, kavaldab natuke ja karjub jälle ei-ei. Nii oli sinugi komme, Leemuel. Ei tahtnud sa Laeküla parunisoo patte oma õlgadele võtta, proovisid mitte öelda ja-jah, aga samas mitte öelda ei-ei, proovisid igat jumala viisi sõltumatu olla — ja küla loll sai sinust nüüd küll. Ent täismehed ei nuta enam, kui neile esivanemate rakmed kaela riputatakse, sest nad ju teavad, et vana vaev on omamoodi tore kanda ja vana rõõm aastatega läbi proovitud. Ja Laeküla parunisoo viimase vesivõsuna talud sa enese peale läbi sugupõlvede langenud patte rahuliku meele, sest lastega pole sind õnnistatud suuresti oma

süü tõttu ja oma süü tõttu ei saa sa oma patte enam kellelegi pärandada — ei sul pole enam muud kui sajanditest raskele soole rõõmuga punkt panna, vajuda oma süükoormaga läbi maa ja matta süü maha. Aga kaua, kuni surm viivitab, olla nüüd vanaski põlves oma esiisade lihane ori. Ja vaadata aeg-ajalt läbi samu pilte, mis needki. Sest mitte keegi ei oska öelda, mitmendast põlvest üks või teine meenutus alguse saab ja kas temale ka tegu on eelnenud või sünnib ta lohe meenutusena.

Näe, nüüd nad ujuvad nagu kalad. Räägitakse, et see pole mitte alati nii olnud. Mõni Laeküla patriarh teinud sellest veel enesele näitemängugi. Kuigi ei saa loepoolsest otsustada, on see nüüd meenutus teost või mõttest. Nojah, sina kange tüdruk, kes sa seal vees ilikke teed, pea meeles, et sinu vaaremad ei tulnud jõe äärde eales pesukurikata, sest muu jaoks polnud seal siin suurt asja. Ja kala moodi lupsulöömine oli külanaisel keelu all, kust seda aegagi võtta. Või oskamat. Käisid end muidugi vahel loputamas, kui heina-ajal saunavahe liiga pikaks kippus jääma, ent seda tehti vaikelt, põõsa varjus ja kiiruga. Ega tööga harjunud ihu pole nii kena, et teda iga päev küürida vaja. Ja käinud siis ka vana parun ise mõnikord jõe ääres, ehkki ta veel nii vana ei olnud, ja nime poolest hüüti teda Johann Friedrichiks, talurahva seas aga Pikk-Juhaniks, sest oli kuulduste järgi üpris laheda vaimuga mees paruniametis, ja krõbedamat nime talle ei pandudki. Kupjad, aidamehed, oma poisid olid peamiselt need, kes patuoinaks jäid ja sõimu pidid taluma, parun oli pooleldi jumala poolt seatud härra, kes võis küll hinge läis ajada, aga keda sõimata ei olnud kombeks. Ja kui hea mees, mida sa sõimadki, ega parun pole isehakanud, ega ta oma süü tõttu paruniks sündinud. Ja kui määrane koht jumalast muidu antud, siis istub seal igaüks lustiga, olgu ta hea või parem. Talumeeski istuks. Aga vaat kupjaks juba igamees ei hakka, selleks peab sundijavaimu ja ahnust olema. Ehkki sellesegi ametisse juhtus pehmeid poisse. Aga olgu. Ma ütlen sulle vahepeal vaid ühte, tore tüdruk, ühte — mulle ei meeldi oma esiisasid talurahvapärastelt kutsuda. Ma ei aja oma nina õilsa rüütlivere tõttu püsti, ei mitte, see veri on minus lahjat sorti ja ei tasu rääkimist. Ma tean

seda sinust paremini, kui helepunane ta mul on, palju punasem kui ehk mõne hallpäruni või rätsepapoja veri ongi — kuid võib-olla tead sa seda sama hästi kui mina, sest ma olen alati uskunud naisterahva ninasse.

Lepime kokku, et nimetan teda esiisa Johaniks. Ta on mu lähedane ka aastate takka ja miks peaksin ma teda nimetama nii, nagu külarahvas seda tegi. Ei ütle ju sinagi oma vanaisa kohta Tüse-Peetër, ehkki ta võib päris kindlasti olla nii tüse kui Peeter. Ikka ütled pigem papa Petsi või masa või manna, kuidas see lapse keel parajasti käändub. Mina olen juba ise vanamees ja võin öelda lihtsalt Johan, lallamise ja kuraasita, nagu kaks lähedast vanameest omavahel. Olgu. Käis siis Johan nii mõnigi kord pealelõunati jõe ääres oma pead tuulutamas, sasis kõrkjaid ja vaatas, kuidas vesi voolas selt läbi mõisamaa läheb. Ei inimest, ei hobust, ei kalameest, lausa häbi. Isegi naisi mitte, kes küll oma ninakese alati teistest ettepoole oskavad seada. Oli Johan mis ta oli, armastas nalja ja mõnda muudki, aga paistis välja ka oma järsu vihaga. Mis mõis see on, kirunud siis tookord, justkui Siberi sunnitöö, ei ühtki heledamat häält, ei ühtki lahedamat nalja! Kelle kuradi jaoks ma seda jõge siin jookсутan; kes minu maal elab, see ka elagu siin! Oli Johanil too suure herra upsakus ikka sees, armastas mõnikord laia jõe nega armuline olla, ja kui muidu ei saanud, siis ka või vägisi. Läänud esimesse tallu joonelt sisse. Katsi püüate, leotamas käite, jõge tarvitate, küsinud vana ättilt, kes ahju ees kasekäsna uuristas. Vanamees krapasanud hirmuga püsti, rabanud peast olematu mütsi ja pobisenud ainult: ei mitte, ei mitte. Nii nagu neil talu inimestel see mood oli, ikka tagasi ajada, kas saad sa ise aru, mida ajad või mitte, peaasi, et midagi oma ei võta. Ju oli neil see sisse õpetatud, et kõige kergemad vitsad tulevad siis, kui aga maha salgad, ja et tegemata jätmine on kõige väiksem patt. Teised pereliikmed olnud kõik põllul. Neljapäeva õhtul olgu naised jõe ääres, seal, kus vanaasti purre käis, käskinud Johan edasi öelda ning tuli pikemata tulema. Astus nü moodi veel viiest-kuuest talust omal jalal läbi. See ei olnud üldiselt kombeks. Neljapäeva õhtul ütles naisel paruniproua Minnale, et sõidab ühe matsi asjus kottusse, ja laskis hobused ette panna. Sõitiski tüki maad

alla andis kutsarile käsu Raagve kõrtsi kihutada ning enne loojakut samas punktis tagasi olla. Ise hüppas maha. Eks naised olnudki jõe äärde kogunenud, tööjäredest eemale kistud ja hädased, oli ka paar meest ja poisikest, kes julgustuseks kaasas. Johan öelnud, et meestel pole siin asja ja et kel püksid jalas, see tõmmaku rahumeeles külla tagasi. Eks siis parunihärra seegi pea ära minema, vastanud üks meestest. Johani suu polnud paha, ju talle naiste südi käsutäitmine võõrnu tegi, sest ole sa parun või mitte, kõike ei saa seegi talupojalt nõuda, ja see, sunnik, teab seda, aga kui ühe narritembu peale nii hästi hakkamas ollakse, siis peab ikka härras endaski meest sees olema. Ja ei tahi kõigele lisaks meelest lasta, et vanaaja härrastel ükk takust muhedust alati varuks oli võtta ning see närvlik vaim, mis hiljem nii vohama lõi, veel igatühe juures tunda ei andnud. Ei hakanud Johangi talumehe lausest tüli tõstma ja sõnas härrasmeheliku pilkega: eks herra tea nüüd ise, millal ta oma püksid parajasti maha ajab, aga teie, mehed, ärge laske end sellest hirmutada. Härra on teie isa ja hooldaja, keda te omal leival ülal peate, temale ei ole sünnis ta sugu meelde tuleta. Hakake aga, mehed, rahulikult minema. Mehed tegid, nagu lähekski, sest herra oli üksinda ja miskit suurt kurja ei võinud ta naistega teha, kuid jaid põõsaste taha ikka umbusklikult piiluma: kui üksikut härrat ei pidanudki kartma, siis naistest võis kes teab kurat mida uskuda. Härrasmehe lahendus oli neile ju silmapilkselt pähe löönud. Siis ütles Johan naistele: puhas hing nõuab puhast ihu, jumala vesi nõuab, et temast lugu peetaks. Minu mõisas peavad naised sellest üha rohkem aru saama. Teie toote meile uut ja paremat sugu ja kasimata ihuga seda ei saa. Olge nüüd aga tublid ja minge jõkke suplema, et te järgmine kord juba üksinda siia võiksite tulla. Naised ehmatasid esiti ära, aga nõudsid siis, et aega võita, lähemat seletust, sest teadsid mehi põõsaste taga olevat. Johan seletas veel kord ning ütles siis: nüüd alaku! Naised ajasid kõvasti vastu — tea, kas häbenesid mõisameest või niisama lastiks. Johan pistis seepeale karkima: ma olen teie isa ja hooldaja, ja ütles muidki sõnu, mis kõik pole väärt edasi ütlemist. Nüüd visanud üks uhkemaist noorikuist seeliku üle pea, kiskunud särgi maha ning hüpanud

jökke. Teinud isegi mingeid keerulisi liigutusi, et kogu põhja ei vajuks. Johan seisnud sel ajal muheldes vee piiril, vaadanud, kuidas tüdruk oma saledate kätega vett vahuseks ajab, ja kiitnud laskuva päikese paistvat jumalat. Et naistel ikka söakust jätkub mõisasaia hullusi kaasa teha. Sest naised ei oleks pruukinud teda lihtsalt kuulata ja kõik. Ja piitsaplaksutamise Johanisugune mees naljategemist takka ei kihutanud, sest nii võis rikkuda kas või oma igaõhtuse piibutuse nigi kui mitte muud. Elajaliku tööikke kiuste — ei just selle tõttu? — jätkus maanaisel tahtmist pööramis olla, ehkki ta ei süttinud just kiiresti. Aga ta süttis järsku ning bravuuriga (ja seda sakstemaja naised ei osanud, mitte põrmugi ei osanud). Nii nagu seegi, kes seal jões ihualasti härrasmehele hirmu nahka püüdis ajada. Said nüüd, saks! kuulis Johan naiste seast kedagi ütlevat, nagu tahtnuks paha ennustada. Kui tüdruk aga keset jõge sulpsides peanuppu ikka kindlalt vee väljas hoidis, turtsatanud nii mõnigi naerma. Talu inimene naerab ju väheke kummaliselt ja pooleli põhjusega. Johan nägi, et ettevõtte läbikukkumist pole karta, ning muutus jälle agaramaks, käis naiste seast ringi, puudutas ühte ja teist käsivarrest, proovis neid üles ässitada. Kes tüdrukud olid, kihistasid talle näisamuti juuste alt, kuid abielunaised tõstsid häält: pole enne sakstega koos saunas käinud, ei lähe ka nüüd! ja mis vaja mul ennast saksa silma all lahti koorida! Hakanud Johanit isegi õrnalt pilkama, teinud märkusi prossi Minna kohta. Mina, Leemuel, osutan vaid ühele: naised, küll loritades või keheldes, ei heitnud Johanile kordagi ette kõige põhilisemat, milleks oli ju tegelikult see jõe äärde tulemine üldse. Ja need olid talunaised, tööhobuse loomuga! Ei, ainult raamatus vihkab talunaine oma saksa, mis veel siis, kui tegu Johanisuguse saksaga. See naine rühmas tares ja põlul, kasis lapsed ja talitas loomad, ning kui ta enesest lustiks mõnikord vaba aega varastaski, võis ta oma mehe käest veel peksagi saada. Aga ta varastas peksukiuste ning mõistis seda varastatud aega kalliks pidada. Nii kalliks, et alalhoidlik käitumisjoon kergesti ununema kippus. Ja härrasmehed panid seda tähele. Härrasmehed hoidsid silma peal ja panid tähele. Ja Johan ei olnud mitte kõige tuimem naljahammaste hulgas. Ja

tollelgi neljapäeva õhtul mängisid mitmed naised tulega, sest härra ees oli nii lihtne edvistada, palju lihtsam ja peenem, kui see külapoiste ees iial oli olnud; ning tüdrukud kogunesid juba, sõrmed põsil, kobarasse ja nooremad naised hõõritasid seelikuid ja veidi vanemad naised hõõgusid ja nende silmad olid sügavamaks muutunud, hoolimata sellest, et mehed passisid põõsa taga, — aga naised olid harjunud mitte hoolima, sest neid oli harjutatud mitte hoolima, kui iga väiksemgi asi lasti neil peksuga välja osta ja kui meeste viha sagunii nõnda räpakas ja paratamatu oli. Võib-olla tundis Johan end tookord tõesti hästi. Ta nägi enese ümber hullamisvalmis külanoorikuid ja kõik oli ju ainult aja küsimus — milline õnnis olukord! Ning naistele oli väärikas alibi, härra käsk, ja selle nimel võis peksu ära taluda. Mudamäe Liisu eeskuju ajas kihevile, Johani kukelik hoiak ajas kihevile, trots ajas kihevile. Oma härra käsu all ihatud viisil hullata, mida sa hing veel tahad. Aga Liisu antvärgi-hing oli juba midagi välja mõelnud. Tema ahnepäitsulik loomus ei üllatanud kedagi, ehkki see hetkeks võis ununenud olla. Liisu tahtis kõike üksinda võtta. Kui tõeline külanaine tundis rõõmu koostegemisest ja koossaamisest, omavahelisest jagamisest ja vahetamisest, siis Liisu oskas mõelda juba nagu eraomanik. Sest äkki pistis ta keset jõge kisama ja oli selgelt näha (loojakueelne õhk ei virvendanud enam), kuidas vesi tema silmist üle käis ning suu peal kihises. Lisaks rabas Liisu käega mõõdalibisevaid veerohututte ja hõõrus nendega nägu. Naised jäid vaatama, mingi pettumuslaine oli nad otsemaid vallanud, aga häält veel ei tehtud. Johan mõgises ainult: tohoo tonti. Liisu vajus nüüd mõned korrad vee alla ja pinnale jõudes ahmis õhku, Johan hõikas, et ta kätega vett rapsiks ning jalgadega tagant pritsiks, seda pidi ju Liisu oskama, kõik olid seda alles uudisama näinud. Liisu aga oli uppuja mis uppuja ning keegi naistest ei sõandanud öelda, et tal tõsi taga pole. Me ei tea iial, mida inimesed endistel aegadel on mõelnud, me teame ainult, et mitte kellelgi polnud tol vaikselt neljapäeva õhtul enam erilist kiiret. Nüüd enam mitte. Päike tukkus taevas nagu jänese silm, naised kaldal pidasid trotslikult suu vakka, mehed kivi ja põõsaste taga teesklesid üksteise ees kurte. Liisu

jätkas karjumist endise lärnakusega ega väsinud mitte Johan istus kivile ja läitis sigarijunni. Ta avas muh- dasti silmi kissitades kuuehaagid, siis püksihaagid Laskis naistel saapad jalast kiskuda. Astus pükstest välja ning heitis rohule kaks särki. Kibevalgete alus- pükste väel, käed rinnal ja suits tõusmas pea kohal taevasse, läks ta kaldast alla ning sammus jooneli- vette. Kui ta Liisuni jõudis, kes nüüd justkui roidunud veele lebama jäi, ulatus vesi talle rinnanibudeni. Ta haaras palja tüdruku süle ja seisis oma kandamla- keset jõge, nagu ei leiaks ta tagasiteed. Siis sammus aeglaselt veest välja. Liisu lebas kogu see aeg vagu- tema rinnal, käed hõõrka kaelas, silmad suletud, ning ei suvatsenud kuni lõpuni, see tähendab silmapilgu- mil Johan ta rohule libistas, isegi mitte oma hõbedust varjata. Seda külanaised talle ei andestanud. Ta oli kõik selle, mida nad hulga peale jaotada olid kavatsen- nud, ainuüksi iseenesele kiskunud, ja saanud seda nii suurel hulgal ja nii kangel kujul, et see teistel naistel vee silmist välja võttis. Ta oli saanud seda, seda- samust, kes kurat teadis öelda, mida täpselt, aga ta oli saanud. Ta sai endale hüüdnimeks Aluspüks-Liisu.

Ja nüüd seisis see tüdruk, keda kord Eneks, kord Enekeniks kutsuti, jälle kõrkjate vahel, huuled torus ja kõht lõdinais. Külmast kohmetunud käed olid nii pain- dumatud käterätiga töötama, et tema enesekindel naisterahvaks-olemise-tunne oli juba ruumi andnud plikalikule ümbervahtimiskihule, mis muutus paanili- semaks seda enam, mida vähem ta nägi ja kuulis. See oli provintsi loogika, need olid provintsi kihud: kui ta ei näe, siis sellepärast, et sinu eest varjatakse, kui ta ei kuule, siis ole valmis — oht on su kõrval. Ene ei sallinud seda tunnet, mis enamasti ennustas halb- üllatust ja näis sageli isegi õigustavat oma olemasolu. Provintsi näis iseennast õigustavat. Provintsi oli valvel ja tajus ohtu, kui metropol juubeldas. Ent provintsi ei usaldanud iseennast. Ta ei uskunud, et ta on filter, vaid pidas end meeleeoluks. Ta sisendas endale, et ta on meeleeolu, mis tekib võimetusest olla metropol. Ja arvas, et halvad meeleeolud on põhjus, miks ta on pro- vintsi, ja ei saanud aru, et halvad meeleeolud on tema maailmaajalooline missioon, et halvad meeleeolud on tema ausus ja et halvad meeleeolud teevad ta enamaks

kui lihtsalt nõrduinud provintsi ja halb meeleeolu. Kui provintsi end pilkas, siis oli metropolis halb aegu sodata. Kui provintsi end pilkas, siis ründas ta metro- poli. Tahtis ta seda või mitte. Sest siis ta varjas end. Metropolile ees.

Bruntšaki soolatiigi ääres pidi killustikuvedaja igal juhul peatuma, ning nad olid veel öelnud, et alla viie minuti ei tule kõne allagi. Juht tahtis rahulikult suitsu teha. Ja ta oli ujunud vees ning teinud trikke, tõesta- maks juhile, et ta ei pärine mitte provintsist, vaid kodumaisest Balti metropolist; ta oli alasti soolatiigis ning juht pidi teda nägema. Reaktiivlennukid kihutasid üle taeva jõletuma mürinaga ja tal oli ilusaid mäles- tusi lasteaiast, mil tädid näpuga taevasse näidates olid väärkinud kaugest, tuhande kilomeetri taga asuvast metropolist, kus oli nende imeliste lennukite kodu ja kus hoiti suuri pomme A-tähega, et kaitsta provintsi lasteade rahu. Nad lendasid palju kõrgemal tol ajal, kui ta veel lasteaias käis, aga palju madalamal juba tema keskkooliaastatel, juba kiunuva, närvilise hääletsusega, ning joonistasid taevasse anakronistlikke purustatud haakriste. Bruntšaki soolatiigis tegi ta siis trikke reaktiivlennukite toretsemise all, tegi trikke nende kiuste, näidates killustikuauto juhile, et ta ei hooli metropolile hiilgusest, et ta võib sellele paljast argumenti näidata ja ei võta sisse valveliseisu, aga kui ta oma silmad uuesti auto poole tõstis, siis selgus, et see on solvangut talumata lahkunud, jättes tüdruku Balti metropolist soolatiigi rappa ligunema, võib-olla radioaktiivsesse, võib-olla vähiohtlikku laukasse. Ja näis, et provintsi oli kaotanud. Kuid see osutus eksitu- seks. Sest provintsi oli teadlikult pilanud kaunist, pro- vintsi-likku imaagot Balti metropolist, mida metropol mõnikord hirmuga tõeks pidas. Ja kui Ene soolast puh- tana hiljem jälle oma teed jätkas, nägi ta, et killustiku- auto on end järgmisse soolatiiki sodiks sõitnud ja len- nuk vilgutab taevast avariitulesid ning kutsus appi neid, kes ei või teda näha. Sest kui provintsi ennast pilkas ja varjas, ei jäänud metropolile enam mingeid laseid.

Ja sellest kõigest koorus provintsi-liku loogikaga välja üks järeldus: kui sa, Eneken, muud ei vaevugi, siis vaevu vähemalt seda kõige elementaarsemat, et jääda

inimeseks — vaevu mitte tundma seda siga hirmu, mida ei ole, pea meeles, mida ei ole vähemalt Laeküla jõekäärus küll olemas; mida sa ju tead, mida teab Ing, mida teavad su vanad solvatud vanemad, kõik kõik, kõik. Sest räpased kassid on ainult räpased kassid ning eksam ei ole tõepoolest tulitärmin sinu elu.

Aga vanasti ei olnudki puder nii soe, kui vahel räägiti. Tuli tüdruk laudast, sääred sõnnikust jutilised, küsis: tead kah, Leemuel, kus pinnvinnid elavad? Ja sina vastasid: miks ei tea, armas tüdruk, kõik parem on seal, kus Egiptimaa. Aga tema tõstis seejärel seeliku üles, näitas esiotsa põlve, siis põlvepealset ning sõnas: kõik hea ei olegi nii kaugel, Leemuel, kui sina arvad, nad elavad siinsamas ja natuke kõrgemal. Ja siis sa, Leemuel, vahtisid seda põlvepealset nilkauni kuni tüdruk kiljudes minema pani, vahtisid ja ohkasid ja ei saanud aru, miks sinuga nõnda hella nägu tehti. Aga pinnvinn tähendas pingviini, see oli sõna mille külanoorus enese jaoks tookord avastanud olis mis oli nagu iseenesest põnev ja nagu iseenesest kahe või kolmemõtteline pealekauba, võimaldades endas välja pigistada kõikvõimalikku jaburust. Need olid vanad kinnised ajad, mil nalja tehti palju, aga ülev ja lihtne hakkas meelest minema. Hakkas meelest minema aadlimeeste aeg ja Amanda-tüdrukut andis veel oodata. Nüüd on ta päral. Ülevalt ja lihtsalt riietab plika end sinu ees lahti, vanamees, ülevamalt veel, kui Johan seda oma eluajal näha sai, liputab peaaegu rõõmuga oma roosat niru aluspesutükki sinu silmade all, tõstab üht jalga, tõstab teist jalga, kükib ja koolutab painduvat pihta ning räägib omaette kättemaksust. Ja sina, va kihu, arvad, et enne surma on sul nüüd lubatud veel midagi uut ja huvitavat pihku võtta, sa liigutad oma kätt, tõstad ta kõrgemale laulvate roopeade vahel, tõstad ta üles ja torkad näpu päikesesse, nii et ta süra küünlana põlema lahvatab, ja jälgid samal ajal, mida tüdruk teeb. Aga ta ei tee mitte midagi erilist. Kõik pesu selga ja jääb liivale istuma. Tema kohal ulub võidukas mitmepalgeline tuul. Nüüd tõstad sa jala ketsiga ja kõverdad seda põlvest. Tüdrukul on hea närv, sest ta vaatab korra läbi õhu sinu poole, nõuab silmadega üle su varvaste, aga ei anna ennast välja. Need mõned kõrkjad teie vahel tema vaadet ju ei sega

sina, Leemuel, tead täpselt, kui hästi naised kõrkjais kõrges viljas näevad, sa oled neid sihilikult näinud. Kui naine on paha peal, võid sa teda usaldada — ta näeb siis kõike. Sa söandad kükitada ja kere tagant püsti ajada. Sa kõigud jalgel ja grimassitad seljakalt nagu. Võisilm ei vaata sinu poolegi, kogu aeg läheb tühja. Sa rebid kõrkjaid ja seod neid lipu kaela, tantsid liiva peal ja ütled: tšiki-tšiki. Võisilm näib sind küll silmanurgast jälgivat, aga ei reeda. Tundub, nagu pabistaks ta; hea märk, et tüdruk sulle ülbe. Kuid milline jaanalind! Ära ei jookse, karjama ei hakka, ainult teeb, et ei näe. Sa oled tüdrukule lähedale hiilunud, et selle kõrv otse sinu käeulatuse kumab. Ja see kõrv kutsus sosistama. Ma olen Leemuel, sosistad sa abivalmilt, olen töömees siinsest kolonnist ja küla hinge parem pool. Tüdruk jääb nagu kuulutama. Seetõttu loodab Leemuel näha teda pead pööramas ja ta seisab, käed rinnal palves ning suu voolirves kokku surutud, et hambatüükad liialt välja ei paistaks. Tere neiu, ütleb Leemuel pisut kõvema häälega, olen selle küla mehi. Paruni suguvõsast, ent tekkasseerunud mõtteeluga. Edev, ent mitte moraali juuste. Kui te minu kohaloluga nõustute, suvatsege kuulutada pead. Ei, see ei vasta oma märgade juuste arjust. Kuid ta lülitab sisse magnetofoni, andes märku, et maailm temast mööda ei lähe. Kõige hullem on siis, kui nad ütlevad: onu, see ei ole sinu jaoks. See siin ei ütle. See siin ei ütle midagi. Amanda laulab jälle pööras keeles, ent laulab nii äratuntava kiimaga, et keegi vanal mehel püksid kasvama hakkavad. Laulab meelmoodi, kui Laekülas harjutud, kinnisema suuga, vahesema viisioskusega. Leemuel istub võisilma kõrvale ning värske ihu lõhn lööb talle pähe. Ta tunneb, et peab oma kohalolu millegagi ära teenima. Ta hakkab hakkima. Soravalt, ilma erilise mõtteta voolavad sõnad, mis on lihtsad justkui hingeõhk ning kaovad kõrkjassid koos liivaga.

Ma olen tuttav olnud meestega, kes elasid nagu mägigrad oma urgudes ja ligundasid end hommikutüürtes külmaveetörtes, et võiks hiljem enesele öelda: ää, kui hea on sinu elu, mees, sest sul on veel midagi peale külmaveetörre. Mõnda sellist meest pidasid minu vanaisa ja isa mõisa juures armuleival, sest nad olid

targad ja mõjusid rahustavalt iseäranis pikkade sügis-
 öhtute roidumuses. Pruukis neile esitada vaid küsimus
 ja anda luba rääkimiseks, kui nad öeldud sõnast na-
 vähid kinni haarasid ning esivanemad võisid öhtu-
 tundidel lasta hea maitsta, vaevudes ainult aeg-ajalt
 pead noogutama. Need mehed ei himustanud kõr-
 laega tubasid, mille aknad vaataksid pöögialleele, laus-
 vastupidi, üheks nende elunõudeks oli eraldatud kam-
 ber kuskil pööningueendis, kus avamaastiku hele va-
 gus silmi ei rikuks ning küünal või lamp hoiaks ma-
 ilma filosoofiliselt koltununa. Aga see on ainult mine-
 sõnastus, võisilm. Nemad ise nimetasid head küünal-
 mõistuse mõõgaks. Ma olen siitsamast Laeküla mehe-
 mind kutsutakse Leemueliks.

Säärased mägrauru-mehed paistsid mulle toot-
 väga haledaina ja ma ei mõistnud, miks minu he-
 südamlis isä nende üle naerma pidi, kui ta nendega
 vestlemast tuli ja end öhtusöögilauda istuma sätis.
 sest vestlused erakutega toimusid alati nelja silma all
 seda nõudsid nad ise. Alles hiljem mõistsin ma
 erakmehe nõudmisi kui ka isa naeru. Erak mõjus võim-
 salt öhtustes hämarates ruumides, kui ta ülevalt oma
 vähese toidupoolise järel käis (teenri abi tarvitamis-
 põlgasid nad kõik), kuid ühte neist nägin ma kor-
 suvel, ise parajasti kurnimänguhoos, kui ta tuli nõu-
 seid korjamast, keskpäevases säras — ja ta oli vastiku-
 seni naljakas, tema jälki olekut võis vaid naerda
 taluda. Aga naer läbi vastikustunde on sügav naer
 mu laps. Siis ma mõistsingi oma isa naeru, sest tema
 oli elurõõmus ja sügav inimene, kel päike sageli rinnal
 paistis, ja ühtlasi mõistsin ma, miks erakmehed nelja
 silma all kõnelda armastavad. Sest nelja silma all on
 naeru lihtsam tappa kui suuremas seltskonnas; naer
 on seltskondlik asi, ja ka naisterahvas on seltskondlik
 asi, naisterahvas kannab enesega seltskonda kaasas ja
 temas on alati naeruainet, aga seetõttu ei ole ta era-
 kule kohane kaaslane. Kõik meie erakmehed kartasid
 naist nagu tuld. Õilis bonne oli aga lausa saatanas
 Nõnda olid naer ja suve algus ikka saatanast ning unis-
 tus igavesest suvest ja tulikuumast, lõõmavast keskpä-
 väest läks segamini pörgunägemustega. Kuum, kuum
 pomisesid erakmehed trepikäsi puudele nõjatudes ning
 oma rasvaseid juuksetutte siludes, kui maine armastus

neid korraks jälle puudutanud oli. Nii kuum oli see
 maa, et vagamees end igal hommikul külmaveetõrres
 ligundama pidi, et seda kuidagimoodi üle elada. Nad
 kartsid kohutavalt kõike kuuma. Aga see ei ole vist
 huvitav sinusuguse jaoks.»

Onu Leemuel upitas end neljakäpakile ja nihutas
 pea nõndaviisi, et tüdruk, kes vahtis otsesihis jõe poole,
 seda kindlasti pidi märkama. Nõnda eksponeeris ta
 oma pead tükk aega, algul asjalikumalt, siis juba tea-
 tud ennastohverdavusega naljatades, ajas keele suust
 välja ja katsus sellega kõrkjalehte, matsutas hobuse
 moodi ja tegi pörsa häält. Nõnda võis küla vahel ene-
 sele mõnikord tähelepanu tõmmata, kuid paistis, et
 linatüdruk on teisest puust. Narrimäng ja feodalism
 olid tal juba mitme põlvkonna taha maha unustatud.
 Aadlimees ei tundnud seda kõledat keelt, milles linna-
 noorik nii hästi ära elas, aadlimees ei mäletanud nii
 suuri asju. Suur osa temast oli juba noore, parema maa-
 ilma poolt ümber elatud, ainult jämedat põhjakaabet
 oli veel siin-seal järel, aga see ei sobinud millegagi
 kokku. Seejärel ebaõnnestus tal noorpõlve leivanum-
 ber. Nimelt matkis ta oma vendade ees ikka seda, kui-
 das koer käpaga kõrva sügab, tagumise käpaga nimelt.
 Tema oli piirdunud küll põlvega, sest tol ajal ei olnud
 ta veel küla loll ja kõike ei nõutud nii täpselt kui
 hiljem. Ning juhtus, et ema pisut leebus ja lubas lisaks
 lastetoale ka juba söögitoas tagumise käpaga kõrva
 sügada. Mõis igavles ja altpoolt tulev initsiatiiv surus
 end tihtipeale läbi, kui temas pisut-pisutki leevendust
 nähti. Ainult võõrastetuba ja pealesöögiaeg hoiti kõi-
 gist uuendustest eemal, see oli püha koht ja see —
 püha aeg. Nüüd muidugi kõik ebaõnnestus, kramp lõi
 tagumisse jalga ning Leemuel kukkus kõhuli. Liival
 lebades mõtles ta jälle sellele, kui paljuga peab möö-
 duv põlvkond maksma, et oma olemasolu valutuks ning
 vastuvõetavaks teha; mis hoolega peab vana maailm
 uue ees püherdama, kui väärikalt lahkuda tahab. Ta
 pilus liiva seest võisilma sääri, mis olid voolitud kui
 püni tüvest, ümarad, ent siit-sealt piklikest läikivatest
 lahavallidest elavdatud, oma himuras ilus lausa sööda-
 vad. Rõõm, mis teda valdas, oleks tahtnud end kogu
 oma suuruses välja elada, ent pisaraid ei olnud kusa-
 gilt võtta. Ta võis vaid tänulik olla naisterahvaks kerge-

meelele, mis end maailma heaks nii mõtlematult kulu-
tada laskis. Tüdruku ihusoojust õhkus temani ning
reied latsusid vahetevahel teineteise vastu — ah, sel-
lest oleks ta elanudki! Seda ta vajab, see vanamehe-
kõbi, selles oleks ta elanud ja hinganud. Ega bonna
linasest kleidist sulle vanas eas enam aitakski, Leemuel,
see on küll helgete päevade lehvik, see on need
schwüle taged, väikesed kesksuvised veidrused vana-
moodsa vaikuse keskel, nii kuivalt ja kiiresti põlenud
noorus, fragment miskipärast elatud elust. Kuid vanem
iga igatseb liha lähedusse tagasi, igatseb uinuda nina-
kel soojal naisereiel, kui teda kaugemale ei lastagi,
igatseb imeda end tuksuva naha külge, ei karda häbi
ega midagi. Vanamees upitab oma pea tüdruku pahk-
luude vastu, nihutab edasi ülestõstetud põlvede alla.
Vaatab tüdrukut altpoolt, nutab pisarateta naeru ja
jutustab suurest õnnest, kui mitte just sõnades, mida
enam palju valida pole, siis vähemalt oma hingamisest
ja ohkes, niutsumises ja kähinas, usus ja vaikuses.

«Nõnda ei pea me erakmeeste üle haledust tundma,
vaid neid naerma ja neid ometi uskuma, sest õige härra
ei vaata elu kunagi ainult ühelt poolt, rääkis isa. Ja
sina, Leemuel, naersidki nende üle koos oma võrratu
bonnega ning kasvasid selleks, kes sa oled, näidates
välja, et olid neid tõsiselt võtnud. Terve elu kulus sul
selleks, et end maha jahutada, ehkki külmaveetünniga
sa end ei reetnud. Sinu noorus justkui põles, niikaua
kui sa ise oma elusse vahele ei seganud. Igal aastal
plahvatas kevade, igal aastal plahvatas suvi, iga jumala
talvapäeva hommikul plahvatas lumehanges eluke oma
elamist. Aga seejärel leidsid sa ikka tegevust, et neist
plahvatustest kõrvale hiilida. Ja nüüd pole enam jutu-
märکیدelgi mõtet. Pole mõtet panna oma jutustust
jutumärکیدesse. Midagi temas ju nagunii ei juhtu. See
jutt, mida sulle räägitakse, võisilm, on pettus. Teda on
kord alustatud, et jutustada millestki, mis juhtus. Ta
pandi jutumärکیدesse, et teda eraldada muust ma-
ilmast kui jutustust põnevast juhtumist. Aga aegamisi
sulab ta kõige muu jutuga märkamatu ühte, sellega,
mida ei panda jutumärکیدesse ja mida lihtsalt elades
lobisetakse või lobisedes elatakse. Või mida eluks lobi-
setakse või mida elatakse lobaks. Mõni mees räägib,
et elus on hetk, mis mõnikord juhtub. Aga juhtub

ainult jutumärکیدes. Ja elu ei räägita jutumärکیدes.
Järelikult elus ei juhtu midagi. Aga elu ise juhtub
olema. Ja hoolimata sellest ei vaja ta jutumärke. Sest
jutumärgid eraldavad juhtumise sellest, mis lihtsalt
on. Aga kui elu juhtub olema, siis ei ole enam midagi
muud, mis lihtsalt on. KÕIK LIHTSALT JUHTUB
OLEMA. JUHTUB, ET KÕIKE ON. Kui juba juhtub,
siis ongi. Nii, peatu, viiv, lase olla. Sa oled ju käes.
Sa oled mul kogu aeg käes olnud. Alates sellest, kui
mind siia maailma visati. Kui juhtus, et mind heideti
siia ära olema. Sina olidki mina. Sina, viiv. Algusest
lõpuni.

JUHTUS
OLEMA
ELU

Nii lihtsalt. Ja nii heitlikult. Ja nii igavesti. Enne
kui suur Schluß oma tiivad laiali laotas. Kolmes koha-
likus keeles. Schluß, коней, läbi.

Imelik, mõtles Ene, kuidas kõik muutub küll rahu-
likuks, kui sa suure kiire mööda oled lasknud. Võib-
olla mõistsid sina, Ing, seda minust varemgi, kui sa
oma poisiga plehku panid, just paar päeva enne seda
lõputult suurt ja tähtsat meie elus, enne seda eksamit,
mis meid inimesteks peab tegema ja meie eluõnne
väikese tindise kraakjalaga kinnitama. Vaevelda, vae-
velda ning rügada ja tuupida, et hädapärast ots otsaga
kokku saada ja siis äkki nagu läbi valgustuda: sul ei
ole üldsegi kiiret, tüdruk, selle asjaga ei ole sul
lausa kopika eestki kiiret, sa võid oma pesu rahumee-
les liivale loopida, jalad taeva poole laiali ajada ning
lasta sel eksamil minna kus kurat — see ei ole sinu
elu, mille pärast sa nõnda oled kiirustanud. Heita
endalt eksamitegija lämmatav märtrirüü, istuda märja
taguotsaga maakerale nagu enese munetud munale,
unustada kogu maailma raipesööjate narkomaaniline
sumin ning näha enese kõrval kasvamas noort viigi-
puud, mille otsas marjad nagu mädchenid suhkrust
paisuvad. Olla absoluutselt märkimata beibi, ainult
ruumis, aga mitte ajas, painted lady, alasti maja, taas-
leitud naeratus Saara huulil, aga mitte see mina-mina,
kelleks sind päev päeva järel kasvatada püütakse. Ent
koos mina-minaga kaob mälu. Elu ei mäletata. Mäle-

tatakse mälestust elamata elust. Nõnda nagu üht lapse põlveööd, mil oled näinud langeva tähe surma mitte taevas, vaid isa silmamunal, tähte kukkumas kuhugi kõrvalisse sügavusse, samal ajal kui lai ja hajameelne juhm naeratus isa nägu moonutab ning suu sosistab asjakohast palvet. Näha, kuidas elab su oma isa ja kuidas sa ise ei suuda. See oli mälestus.

Adjöö, Laeküla. Siia ma tulen end uputama, kui närv üle viskab. Siin on nii tühi ja ometi ei kao tunne, ei keegi sind vaatab. Siin tahad natuke nunnaks saada. Tahad uppuda.

Tüdruk on juba peaaegu maastikust välja jõudmas, kui äkki tõriseb üle põllu vana «metsavaht». Samal ajal sõidab piki põlluäärt kruusateel isekallutaja. Nad liiguvad ühes suunas ja tüdruku jaoks ka peaaegu ühesuguse kiirusega, üks maa peal, teine maa kohal. Vaatepildil on teatav efekt küll olemas, huvitava kokkusaatumuse pinnal sündinud, kuid see efekt on algeline ja ammendatav ühe kiirpilguga, pakkumata esteetilist naudingut. Millegipärast ei näi see aga olevat tüdruku arvamus, sest ta ei lahkugi meie poolt fikseeritud vaateväljalt, vaid jääb tuulde seisma, lükkab käega juuksed kukla taha, on laialivalguv, mures, täiesti antikoketne. Kohe ta kogub end natuke, istub põndakule, aga nutab siiski. Meile jätab see kõik äärmiselt imeliku mulje. Meile tundub, et kogu traagika peitub milleski muinasjutulises ja äravõlutus; meile, kes me ootasime tüdruku kadumist vaateväljalt, näib nüüd, et ta ei saa omal jõul maastikust välja, otsekui oleks see ümbritsetud kõrge pldiraamiga, ning et sellepärast tüdruk nutabki.

(Mitte midagi peale hõljuva magnetofoni, mille tüdruk on unustanud. Ah, siiski, jõel hulbib aastaarvuga vikatilüsi: 1947. See pole veel naljakas, et puu ujub, aga tõeline üllatus ootab meid mõne hetke pärast: näe, ka luisk ujub! Tundub, et materiaalse maailma sisemine struktuur elab selles piirkonnas üle mõningaid muutusi. Vastasel korral ei püsiks luisk pinnal.)

Leemuel hoiab magnetofoni rinna kõrgusel ja läheneb veele. Ta on tütarlapsele tema hoolimatu lahkumise andestanud. Sest naisterahvas valib elava. Häälega, mis kuulub Amandale, läheb ta vakatusse. Ja nad hüüavad võõramaa naisega kooris, siis, kui Leemuelil varbad

juba vette ulatuvad: oh, bonne, bonne, bonne — sest andmine on kahe kaanega raamat ja mõlemal kaanel istub pilusilmne kurat.

Leemuel sirutab käe ja viskab magnetofoni vette. Magnetofon jääb ujuma kilestatud veele ning ei vaju. Aga see ei muuda kirgastunu kavatsusi. Isaisade veri lööb viimisel lävepakul möllama. Mind oota! hüüab Leemuel ja läheneb oma vaibumatult meloodiarikkale armukesele. Siis löikab jõepõhja peitunud vikatitera tal jalad alt. Lüsi ja luisk naeravad võigast naeru — kõik oli nende töö. Vanal ja müriseval «metsavahil» oli Buur Võitja hiljaaegu üle maastiku lennanud ning vikati jõkke pillanud. Uskumatu, jah, kuid enne põhjavajumist nõustub Leemuel nii selle kui ka teiste absurdsete arusaamadega.

15. KÜMNES KIRI INGILE

Kas mäletad, Ing, seda alleed, millele meid paarina kõndima lasti, peale õhtusööki, siis, kui vanahärra Leivart oma salatit mugivast suust seda nii rumalalt erutavat sõnaprügi meie silmle oli pühunud, et selle üle isegi naerda ei osanud, sest igatahes mina pelgasin küll naeru kaudu oma heldimust paljastada? Mäletad, kuidas ma enne veel, kui Sa puhkekodu tagaukse avasid, laususin ühe purpurvillase sõna, sarafan, mis Sulle ropult nalja valmistas, nagu ma märkasid, nõnda palju nalja, et Sa siitpeale mingi ohtlikult teatraalse sisseelamisega rääkides oma suud moonutama hakkasid ja lauge silmapilgutuste ajal väga kaua kinni pidasid? Ma olen hoidunud Sinu peale kihla vedamast. Mitte selle pärast, et takistada Sind muutumast minu mõtete võidusõiduhobuseks, väikeseks väljaõpetatud märakas, kes minu ees kujutluses lõputuid andumusringe jookseks. Ei, ma loodan teistmoodi jagu saada tollest kiusatusest vägivallapiltide järele, mis armastuse nii kosmiliseks ja minu enese nii suhtlemisvõimetuks muudab. Liiati, et raske on teha sinusugusest hobust — ja selle all kannatad Sa ise kõige enam; isegi metsikut hobust ei saa Sinust, sest need jooksevad karjas. Ma ei vee Sinu peale kihla, sest Sa valid alati kolmanda võimaluse ja mitte kaotad ega võidad, vaid tühistad kihlveo. Aga tookord õhtusöögilauas tundsid Sa minust vist siiski rõõmu, mida hiljem enam ei olnud, sest siis oli

kõik juba palju tõelisem, ning tõeline tähendas, et Sa lähed ära. Sina, Ing, olid peaaegu alati tõelisus, sest ma ei osanud olla ei Sinu poolt ega Sinu vastu. See oli Sinu tõelisus, mille Sa mulle peale surusid.

Niisiis vallandus kõik vanahärra Leivarti sõnades, mis nagu kiskusid minust välja terve hulga tasaselt lülitavaid häämitsusi, labastasid veidi seda maailma, mis nüüd neis sõnades loodud oli, ent mis neis siiski loodud oli. See moment oli mammutlik villase riidega polsterdatud tuba, punane ja soe, kus mööda seinu hiilisid üles suured ja võimukad elukad, ikka üles, lahtise taeva poole, valgelt tilkuvate tähtede üksindusse; see moment oli labane, kuid ülev. Ja minule annetasid Sa tollest hetkest, mil nähtamatu elujõud magusat ladinameerika fraasi disharmooniasse kiskus — aga see oligi see, mida me hiljem teineteise asemel armastasime —, minule annetasid Sa ühe poosi, peaaegu olematu rahunemise Sinu hoiakus, ja see poos asetas meid kõrvuti. Esimest ja viimast korda vaimus. Hiljem lubasid Sa mul enda läheduses nuuskida, lubasid end katsuda, kui ma väga kidunenult Sinu ette ilmusin, nii... Vaimus Sinu juures olemata puudusid mul vahendid Sinu katsumiseks. Aga Sa olid võimekas tüdruk, kui suutsid nii kergemeelsena nii tõsine olla. Tollel hetkel. Hiljem olid Sa alati kas see või teine, aga mitte mõlemat korraga. Sinu näoturse oli siis liiga ühene.

Ma olin Sind näinud küsimas administraatorilt võtmeid juba esimese, kõige külmema päeva keskhommikul. Jätsin meelde selle näo, mis, siiski veel värske, ei pakkunud oma keskmises arengujärgus tülpimust, hambad irevil, välja, vaid püüdis sellest isegi jagu saada, puht viisakuse pärast, seega küpse motiiviga. Edasi kulges asi tavalist rada pidi: ma hoidsin end pinnal mõttega, et teoreetiliselt võttes ei oleks Sinuga tutvumine ime. Algul tahtsin näha Sind lihtsalt sukki jalga tõmbamas, siis sukkis ujumas. Kui kahe päeva pärast teolistest mõtetest väsisin, hakkasin Sind vajama. Ei tahtnud Sind enam üldse näha, sest Sa vilksatasid puhkekodu miljöös liiga tihti söögitoas või koridorides minust mööda, näidates küllastumiseni mulle oma lõplikult veel blaseerumata blaseriid. Aga mida tegin õhtuti mina, va kiimleja: ma istusin oma toas, jalg üle põlve, ja mu tooli kõrval seisis teine, tühi tool, mille

seljatoele ma asetasin oma käe, kujutledes, et see on Su õlg. Keegi pole minus sellist igatsust tekitanud kui Sina, istudes nähtamatult mu kõrval, ja ma ei pruukinud Sind näha, ja Sa olid minu jaoks ruutjuur minu kaheksast, millega ma ei osanud tehteid teha.

Abielupaar Leivarteid silmasin ma juba söögiköökselt. Ning et ma söögisaalis eelistasin inimesi, kes ei seganud mind keskendumast toidule, otsustasin valida koha nende juures. Abikaasad, lootsin ma, ei seltsi ehk nooremate meestega nii kergesti. Istusin Otse Sinu kõrval. Sa olid jäänud mul tähele panemata, sest ma ei olnud eristanud Sind mööbli hulgast selja tagant, nii nagu ma ei erista mööbli hulgast oma kõige lähemaid. Ma ei tea, kas märkas keegi, kuidas ma higistades ja lollitades, üles sulades ja ära külmutades Sinu kõrval oma olemasolu püüdsin säilitada. Nii praadi oodates kui kohupiima oodates. Ja seejärel pilas kelter minu kohupiima põrandale. Kohupiima pläraka eest põgenedes olin ma äkki vastu Sind. Sind, Sind, Sind. Nii valmistas juhus toda õhtut sihikindla süsteemsusega ette. Sinu hoiak muutus elegantselt ja avatuks, aga minu oma kaotas väljakutsuva alus- tooni.

Ent Leivart vahtis Sind. See vana kooli mees, kes teadis imehästi, et nurgavoodikortsudeta naise juures on sündsuse määr nii madal. Tol õhtusöögil vahtis vana Leivart Sind meeleheitliku aplusega, hoolimata oma naise huulte valguvast küsimusest, millel polnud ometi rammu sõnaliseks saada. Vahtis, kuni rääkima hakkas. Sa mäletad tema juttu, Ing, mis polnud suunatud ei Sulle ega mulle, vaid meile mõlemale korraga, kuigi ma ei olnud Sinuga veel tuttav. Kuid ma ei eksi, öeldes, et ta rääkis lausa piinlikult meile mõlemale korraga — ja see oli ränk rõõm. Me olime koos tema sõnades, Ing, selles tühises, mõttetus lauamonoloogis. Mitte keegi ei suutnud hiljem rohkem.

Selles pansionetis, rääkis ta koreda, luriseva häälega, kuidagi suuvõlvi kõmisedes, nii et me uskusime vist mõlemad: sellel on suus plastmassist riistad; selles pansionetis on üht-teist varemgi juhtunud. Siinkohal pidas ta kinni, sest oli osanud meid juba esimese lausega köita, köita mitte niivõrd meie tähelepanu, kui võrd meid endid peene, rõõmsa ämblikuilaga, mis kuis

tas niidiks. Ta viitas ettepoole, mõistsin ma hiljem, sest Leivart oli mees, kes rääkis puhtast paratamatusest; nagu hernehirmutis oli ta, kes loksutas põllul oma pui-
sid jäsemeid, teadmata, kelle käsul ning mille heaks. Teda kuulates ei tekkinud mul kordagi küsimust, miks ta räägib või mida ta saavutada taotleb; teda kuulates tundsin ma kõhedust, sest küsimus oli hoopis suurem: kelle sepitsusi ta vahendab, see ükskõikne mees? Ma armastasin noorpõlves nõgeseleheteed, jätkas ta seoseselt, hingates sügava korrapäraga nagu magaja, kuid tema sõnad tikkusid meile, Ing, üha lähemale ja ma vajasin väga seda nõgeseleheteed, vajasin seda äkki jahmunult, ehkki ma selletaolist eales polnud proovinud. Ja kirikukoori lauljad vaatasid mulle ikka ülalt, kui ma enne etteastet tolle hägusa veega suud loputasin, või häälepaelu puhastas, kuidas soovite. Nad olid enamasti snoobid, kes ei laulnud kunagi tunni aja kestel peale söömist — kartsid, et rikuvad jumalasõna ära. Kuid tänu minu külmale nõgeseleheteele vahtis spetaja laulu ajal ikka peamiselt minu suud, sest küllap ta kuulis sealtpoolt kõige helgemaid toone tulevat, ja ikka olin mina see, kes teenis endale väikseid kanee-
liga üleriputatud pühapätsikesi, mida ta naine pühapäevahommikuti kodus küpsetas ning millega ta agamaid lauljaid premeeris. Kas mitte mälestus nendest pühapätsikestest ei sundinudki teda rääkima nõnda melikult täis suuga? Meie Sinuga istusime tema vastas, lõpetanud söömise, ning Leivarti naine ei puutunud üldse asjasse, tema asus kusagil kaugel väljaspool, ehkki füüsiliselt nii meie lähedal, ning ta võis Sulle lõputult otsa vaadata ilma Sinusse mõjumata. Ta oli diskreetne, ent ta oli kala — temas ei olnud meeldivust. Siis ulatas Leivart Sulle leiba, mis oli taas üks põhjendamata tegu minu tookordse mina jaoks, sest me olime lõpetanud juba magustoidu, rääkimata praest, ja Sina, ehkki häbenedes, võtsid leiva vastu, panid ta salvrätikule, ja leib lakkas lõhnamast, näis nii, sest Leivart oli selle leivakääruga andnud Sulle nagu mingi pundi, mis jäi minu eest varjatuks. Ja ma aimasin, et Sina, kes Sa oskasid olla mulle arusaamatu ja seeläbi minus kurbuse vallandasid, olid hull laps, kes oma võimetega vastutustundetult mängis, kes liiga palju vahtis arusaamatu olla nooremate jaoks ja suhelda

vanameestega nende ainuomases keeles, keeles, mis oli ainult vanameeste keel, mis sisaldas eneses vähe isiklikku ning palju üldist, keeles, mis ei olnud ühegi vanamehe pärisoma ja milles ei olnud pettumust. Ta mõistsite ehk vanahärra Leivartiga mingit lõplikku reaalsust, aga tema pani ka siinkohal punkti, arvates sellega noorematest üle olevat; ja Sina uhkeldasid hüjum sellega, unustades, et vanamehed elavadki ainult keelele, mille taga puudub õndsuse mõõde, et keel on nende elamisvorm, mitte kutse tantsule või võitlus hüüd nagu meie, nooremate puhul. Sa mõistsid teda Ing, tema lõplikkuses, ent Sa ei mõistnud, et ta ongi lõplik. Kui tema, vanamees, Sulle leiva ulatas, siis pidasid Sina ikkagi seda signaaliks, ehkki Sa temast aru said, ja ei võtnud leiba leivana ja vanamehe jutu paratamatuna. Pea meeles: Leivart ulatas Sulle leiva ja see oligi kogu tema teo mõte; seega oli see tegu mõtetu, ehkki just säärasena õilis. Aga see ei olnud põhjendamata tegu, nagu ma hiljem aru sain, see oli saatust. Sina pidasid seda vanamehe temperamendiks, aga see oli tegelikult saatust. Leib jäi lauale, tekkis vaikus ja siis ütles vanahärra Leivart: te olete ju paar. Ei mina ega Sina imestanud nende sõnade üle. Mingi õnneliku hajameelsuse tõttu pöörasin ma oma pead Sinu poole ja nägin Su rüppe asetatud käsi. Muud midagi. Aga see oli elu, mis oli elamisväärt.

Ning nagu tookordki, olen ma ka praegu lõplikult segi. Ma ei tea, mis juhtus. Ma ei tea, kas Leivart oli minu poolt või vastu. Ma ei saa aru oma jutu loogikast. Ma lobisen ju nõndasamuti, et seda hetke suureks kaalvatada, sest kui ta Sulle leiva oli ulatanud ja seejärel ütles: te olete ju paar, ja kui ma siis käsi Sinu rüppe nägin, siis oligi see kõik, mille pärast me elasime, Ing. Nii narrilt ja nii pretensioonikalt. Nagu elaksime me tõesti millegi pärast. Ei, me lihtsalt elasime millegipärast. Ning ei esimene, teine ega kümnes kiri Ingile suuda tõestada, miks me elasime, Ing. Me püüame vaid märku anda, et oleme millegipärast elanud. Aga keegi ei pruugi seda uskuda. Just seetõttu ma ütlen, et millegipärast me elasime.

Siis jätkas Leivart ning tema naisel tudisesid kõrvallestades kullatud plekist püramiidid, mis kinnitatud

hõbetraadikestega: see pansionett, noored inimesed, kuulus kord kelnerite ühisusele, ja mina kuulusin kelnerite ühisusse, sest ma olin kelner. Oskad Sa öelda, Ing, kas needki sõnad olid paratamatud, kas needki olid sunnitud? Või oli see nüüd trots selle paratamatuse vastu, millele ta hetk varem oli pidanud alluma? Aga kõik minu küsimused, kogu minu rahutus osutab vaid sellele, et ma mitte kuraditki sellest ei mäleta, millest ma nii suuri sõnu teen. Asjadest, mida ma mäletan, ei saaks nii suuri sõnu teha. Aga seegi lause ei tõesta mitte midagi. Ja Leivart jätkas: kelner ei hooli moraalist, ent ta hoolib õigusest. Ta on korrektne ja mitte-usaldusväärne inimene, ning nagu kõik teised, mitte ainult töötundidel, vaid süües ja magadeski on ta oma ametipaela esindaja, see tähendab kelner. Raha võtab ta alati natuke rohkem eeldatust, kuid see ei kohusta teda mitte milleski olema enam kui korrektne. Kelner asub oma tööle eranditult rahalistel kaalutlustel, aga tema ametiedu eelduseks on ükskõiksus raha vastu. See vastuolu teeb kelneri ebamoraalseks. Kuid tal on õigus ebamoraalsusele. Sest tema ametit ei austa isegi seadus mitte. Sina, Ing, pugisid selle jutu ajal isukalt oma patuleiba ja näis, et Sul olid minuga seoses mingid plaanid tekkinud, mida ma pidasin endale suureks auks. Minagi arvasin, et maailmas on signaale ja sümboleid, mis kutsuvad suurtele tegudele, minagi olin veel noor, nagu me kõik, vastupandamatus lõpmatuse-näljas, aga nii isoleeritud selles maailmas, mis meie ümber omasoodu toimus. Kõike võis veel juhtuda ja saatust ei olnud veel meie jaoks.

See maja on vihkamist väärt, ütles Leivart ja õõnestas ikka sedasama lauset, mille ta oli pidanud meie kohta ütlema, Ing; ning ma ütlen meelega «õõnestas», sest ma ei saa ju lasta kõigel toimuda, isegi sellel seitse korda neetud saatusel mitte, mille vanamehed meie üle laotavad; me peame ju ikka mässama, ehkki meie noorus ei ole enam kaugeltki nii noor, et me ilma selleta hakkama ei saaks; aga me peame mässama, kui me tahame tõestada, et vähemalt kunagi olime me tõesti verinoored, nii noored nagu ei iial teised, ja et mitte keegi ei saa iial nii nooreks, nagu meie kord olime, Ing. Usu seda, usu seda kõigest hingest, nii, kuidas Sa vaid jaksad, nii, nagu usub sünnitaja oma

sünnitamisse. Siis ei vaja Sa enam ei esimest, teist ega kümnendat kirja Ingile ja minagi saan lahti oma Siisphose vaevast maailma esimest, teist ja kümnendat korda ümber kirjutada, justkui ta olekski kirjutatud. Leivart suunas oma jutu lausa piinliku täpsusega meie meile, rääkis meie silmi ja suhu, aga meie ei olnud ju süüdi, või kuidas, Ing? Meie ei olnud ju süüdi, et me olime noored. Meie ei uskunud teda, aga peab siis alati saatust uskuma? Ei, me olime liiga vastne paar, ei uskuda asju, mis nagnii pidid tulema.

Mu Rosalind oli siis veel teise oma, jätkas Leivart ning me uudistasime Rosalindi, kes istus tõesti tuimalt ja polnud seda nägugi, et võinuks üldse kellegi oma olla — ühik kalaliha sametise toolil. Mul on õigus seda maja natuke jälestada, noored inimesed, ütles Leivart, ma käisin siin vanal verisel ajal oma talviseid puhkusi veetmas. Kuni ma käisin viimast korda. Sest nüüd ma enam ei käi, vaid tulen päevaks-paariks vanu aegu taas tegema, kui see teile midagi ütleb. Aga meile ei öelnud see midagi. Või said Sina temast ehk arugi, Ing, aga see arusaamine ei heidutanud. Sind ülepea, sest noorust oli Su ümber veel kui muda ja me mõlemad pühendasime selles mõnuga. Sa tonksasid mind laua all jalaga, küllap tahtsid juba ära minna. Mina aga peitsin oma heldinud silmi Leivarti suuprakku — ootasin veel. Veel tonkse Sinult, kes Sa olid mu vabatahtlik, lõbus ja hea. Mu vabadus, mida ma oma noorusrumaluses pidasin vaid signaaliks. Otsekui olnuks midagi veel selle taga. Otsekui armastuse leek oleks enne või märk. Otsekui oleks see, mida meile kogu maailm ennustab, ise veel millegi ees. Peatu, viiv — jah, seda oskasin ma veel hüüda. Kuid ma ei osanud surra, vaid jäin ootele. Minus ei olnud nii palju kuradit, et seda õigel ajal ära lõpetada. Ma kartsin, et äkki juhtub õnnetus. Vaid õnnetusi võis juhtuda — nõnda oli meile koolis õpetatud. Nõnda kadus armastus peaaegu ära. Kadus ära. Sai märgiks või endeks. Endeks, et me ei jää rahule.

Ja Sa ei tonksanud mind enam jalaga. Sa lendasid tagasi oma kaugemale orbiidile. Jah, juba siis alustasid Sa lendu, ehkki ei Sina ega mina seda aimata osanud. See armastus oli nagu tule toomine. Süütasid ja läksid. Aga mina ei plahvatanud. Ma jäin vinduma, sest kart

sin korruga ära põleda. Ma hakkasin kartma, et minuga juhtub õnnetus. Ainult õnnetusi juhtus maailmas, kus saudus armastus. Ent armastusega ei arvestanud keegi. Tema eest meid ei hoiatatud. Me ei teadnud, milline ta on. Ma pomisesin vaid: vabandage. See oli spontaanne ja paratamatu sõnake, mis mu huulilt minult juba küsimata tema jutu sisse lipsas. Leivarti jutu alguse. Misperale vana Leivart mulle oma vanal elegantseel viisil tunnustust avaldas, tehes peaga kerge nõksu. Minagi võisin kõnelda nagu vanamees, tahtmatult ja subjektiivsete paisutusteta. See oli nii igav ja absurdne, määrane kõnelemine, aga see oligi vist objektiivne tõde. See väärts vanamehe heakskiitu. Sina, Ing, olid nüüd see, kes ei mõistnud. Nüüd ma maksin Sulle kätte leiva eest. Nüüd oletasid Sina salasidemeid minu ja Leivarti vahel. Olid kade ja kõhklev. Sa usutlesid mind pikalt näilises vaikuses, kangekaelselt minu muhelust takseerides; Leivart aga kummardus üle laua, murdis Sinule ulatatud leivatükist, mille koorikuriba veel salvrätikul seisis, raasukese ja pistis endale suhu! Nii. Ma vajusin kohe ära. Kohe hakkasin ma kahtlustama sümboleid teie vahel. Kohe. Uuesti. Ja kõigel sellel ei olnud midagi pistmist armastusega. Ainult tema sabasulgede vihin heljutas veel lae all tolmu üles.

Noored inimesed, küsis Leivart, te elutsete vist ülemisel korrusel? Me ei elutse koos, vastasin ma kiiresti ega teadvustanud hästi, millele ma just vastasin. Meie mõlema toad asusid tõepoolest ülemisel korrusel — kuid ka Leivarti oma. Nii-nii, möönis Leivart, selle ülemise korruse tõttu on varemgi arusaamatusi tekkinud. Leivart oli Leivart — süüdimatu, objektiivne vanamees. Ta nõelus meid kahte oma sõnadega kokku, määrts meile pähe raskelt helesiniseid kujutlusi, kuid näis: kõike vaid selleks, et meid hiljem teineteisest seda valusamalt lahti rebida. Ja ometi poleks ilma temata meist iial saanud paar. Tema sidus meid, sest muidu ei oleks ta saanud meid lahti rebida ja meie ees saatust kehastada, ent fakt on hullutav ikka, sest tema ja minu üksi tema sidus meid. Ta vabastas meid liha painest, tegi meist sõnad, ta kiskus meid välja meie kehalikust kaugel-seisust, mida me ise polnud võimelised väärama, ning muutis meid manipuleeritavateks, tegi meist ajaloo, tegi meist lihtsalt armastuse loo, viis

meid objektiivsesse maailma. Ma ei tea, kuidas need teistest paar. Võib-olla on inimesi, kes oskavad end ise sõnadeks rääkida, selgeteks, ühemõttelisteks sõnadeks kogu selle mulla sees, mida armastus meilt nõuab. Aga meie ei osanud. Leivart päästis ja lõpetas meid. Ta andis meile võimaluse, aga me ei osanud seal surra.

Kui Leivart oma jutu lõpetas, kui Leivart meid paar oli pannud ja juba nii pikalt üheskoos elada lubanud et vähemalt Sina vist tundsid, nagu oleksime juba paarkümmend aastat igavas abielus vielnud, tekkis mul tahtmine teda solvata. Ma proovisin midagi huultele kukkus ilmsesti läbi. Kas neid esineb ikka veel küsisin ma, viidates arusaamatustele, mis tekivad üheteistkümnendal korrusel. Neid esineb, vastas tema sõnavalmist, mõistmata ilmselt kübetki minu nurjunud taotlustest, ja lisas: need on hotellielu lihtsad rõõmud, ma arvan. Ent vanamehe lihtsad rõõmud võivad verinoore inimese hulluks ajada. Nii imelik on see maailm. Üks ots ei tee teisega läbi.

Kõik, mis siin paberil, on senini vale, ja mäluta inimese needus seisneb tema pidevalt ärkvelolevas kättemaksutungis. Ma lihtsalt ei mäleta, Ing, ei mäleta, kui hea mul tookord Sinu ja Leivarti seltsis oli, kui ma tean, et see nii pidi olema, ja küllap oligi. Mingi süüdistusi ei Sulle ega Leivartile ei olnud — tookord Nad on ainult selles kirjas ja neid ei võeta siit kaasa. Te ei vestelnud leivatüki abil minule varjatud salakeeles, Leivart ei külvanud helesinist rädi. Sinu ei avaldunud varaküpse nekrofilia leebe vorm rauga armastuse näol. Oli vaikne talveõhtu. Kuu mõistatus katuse kohal taevasse heidetud kuldkäbide arvu. Oli vanahärra Leivart, kelle geniaalne lause võimaldas mul hetkeks uskuda selle maailma õndsust. Ma lootsin seda veelgi uskuda, pikalt ja võib-olla igavesti. Sest ma olin noor. Vaid sellele lausekimbule kirjutan ma ümber oma allkirjad. Siin on üks ja siin on teine. Ma kirjutan neid oma kätele, ninale, silmalaugele, et mõnitada seda võimetut keha, oleksin nõus end piinamagi, kui mul selle eest Sinult midagi loota õnnestuks. Kui Sa mulla midagi annaksid. Midagi, mis Su emaamad ainult Sinu jaoks on hoidnud, mingi huultekõverduse või võileiva suudlusega. Oli ju üks selline muinasjutt, paras talve-

mul jutustada. Elanud kord kolm luuda, kaks tükki seokstest, aga kolmas rätikuga, sest pidas ennast saaks elevandiks. Kahe esimesega pühkis kojamees ajal treppi, kasutades just seda luuda, kumma peale pohmas peaga parajasti vihastada suutis, kolmas aga kujutles, et ta on roosa elevand. Tulnud kord hommikul vara maja peremees ise trepile, et Maarja karge õhuga kaelavõdinaid arstida. Nägi, et kolmas luud on kasutamata ja seisab verinoorelt räästa all, justkui paremaid päevi oodates, samal ajal kui kaks ülejäänud luuda on tööst räsitud. Virutanud siis õigepahameelega kolmanda luua vartpidi lillepeen-esse ning mananud: sitt ikke maasse! Aga luud moon- nund naisterahvaks ja olnudki esimene naine ilma al. Õelnud siis luud: tore, et ma nüüd olemas olen, ikki ma olen olemas ainult sinu kiusuks. Tagane, luud! hüüdnud peremees, ent ei aidanud see mehine na. Luud seisnud lillepeenras nagu naine lillede kes- sel ja sulgenud õndsuse ootel silmad. Siis võtnud peremees põuest pussi, et minna ja tappa, aga luud veratanud ja õelnud: kui sa mind ei tapa, siis ma annan sulle igavest elu. Peremees löönud vankuma ja olnud pussi minema. Aga luudnaine sirutas oma peo alla: sellel seisis võileib suudlusega, mis lõhnas magu- lalt ja justkui uinutavalt. Peremees astus lähemale, võttas põlveotsad pikkamisi mullale, vaatas, imestas ja hammustas siis võileiba naise peost. Sõi, sõi, see maitseb hea, ja küsis peremees kahe hammustuse vahepeal: aga kas on siis igavene elu? Aga naine vaid naeratas ja võttis talle õrnalt võileiva hammaste vahele, sõnades: söö, söö, see ongi igavene elu, mu mees, aga armastus ei juba läbi. Ja peremees sõi, sest ta polnud eales söö- nud paremat võileiba. Nii küsin minagi Sinult võileiba, sest kui armastus on läbi, siis peab ka ülejäänud elu kuidagimoodi üle elama.

Mul on külm, ma lähen välja, ütlesid Sa tookord kelle laudkonnale, kuid keegi ei aimanud selles lauses vastuolu. Ainult vanahärra Leivart tegi kelmika näo ja he ning lausus minu poole pöördudes: ärge laske teda ka anda lumme. Seejärel ta kohmetus, oi, kuidas koh- metus see enesekindel vana teener. Ärge laske mind ka anda lumme, puudutasid ka Sina mu õlga. Kui ma olin esmakordselt Sulle otse silma vaatasin ja neid

õigusi, mis mulle äkki oli antud, kuidagi mõista ei suutnud, siis mõtlesin ma: kes oled Sa, õitsev tuberkuuloos? Sa olid kena, kena, Sa olid see vanaaegne tiiskus, mis kunagi inimesi sõi ja neid nii traagiliseks osaks muuta. Sinu ümber oli vähe lihtsat ja õnnelikku naist, rahva liha, kuid Sinu oli palju väikesi klõbisevaid konte, mis sisendasid õrnust ja ohvrimeelt. Su juuksed ei meenutanud enam haralist päikesepesa, punakad tütid olid langenud tihedamalt üksteise peale, omandanud tumedama varjundi ja muutunud kinnisemaks. Ainult kõrvaletade tagant paistis mõni sasisem vältus, aga kes Su kaela ikka vaatas peale minu. Siinkohal ei suuda ma hoida tagasi hingeldust, sest näen enese elustuvat saja-aastast daamisalongi, kus naiste nägudele niiske puudrikorra all piidleb vastu eemalolek ning elumahlade vaegus, kus kombes on peenemad veel kurnõõritud talje ja vaikne hämar kokkulepe eelise vaimu, mis sisimas on jõudnud kerjusliku lihtsuse armastuse otsinguil, lihtsusele, mis need naised lausa ülevaks muudab: olla armastatud kas või roobaste vahel külmast kirmetanud poriteel, anda oma viimasegi jõu kellelegi teisele, aga olla armastatud. See on üliromantiline dekabrist, ütled Sa, ja olgu Sul õigus, sest salongi kaudu tahtsin ma jõuda vaid sinnamaani, et öelda: Sinu juuksed tõid mulle meelde ühe kauni metsiku muusikalise motiivi, mida lauldi kord sõnadega «kriiska kui nukk, kes ei tea», ning mul tuli hingeldus peale. Sest võib-olla nägin vaid mina üksinda Sinu kõrvade taha ja teistsidele Sa ennast niikaugele ei näidanud. Leivarti-sugused kassivaistuga vanamehed võivad ju teada kuldlinnadest Sinu lõhnaval kuklas ja Sa lubasid neil sellest ehk edvistades rääkidagi, aga minu Sa näitasid seda, salamisi ning kommentaari deta. Ja nüüd on enesesüüdistus nii magus tulemus, sest ma olen ikka veel alaarenenud ja magus kõlges selles, mis puudutab mälu: Sa oled mind kiusates usaldanud mulle rohkem, kui ma olen suutnud vastu võtta.

Igatahes läksime me söögisaalist otse lumme. Seal Sa olid Leivartile nii kenasti piki pükse andnud, korrates tema sõnu selle kohta, et Sind üksinda lumme lasta ei tohi. Ja siis hakkasid Sa kohe vigurdama, kohe peale seda, kui ma «sarafan» olin öelnud, sest ma olin

kohmetu ning sülg tõi suhu aiva valesid sõnu, mis mulle aga kohutavalt nalja valmistasid ning mulle segamisi midagi varem kogetut meelde tuletasid, nimelt seda, et on olemas kunst öelda valesid sõnu õiges toonas. Puude all seistes vaatasin ma nagu jutujätkuks kõrget kuud ja see oli hea jätk meile mõlemale. Sinu vigurid ei lasknud aga rõõmul juba algusest peale tulemata jääda. Sa viskasid mu näkku peotäie lund, millel oli villase kinda lõhn man, siis toppisid mulle lund krae vahele, hoolides niivõrd vähe minu tulevaste laste tervisest, et tekkis tahtmine Sulle vitsu anda. Ning sel hetkel, kui mul oli tekkinud tahtmine Sulle vitsu anda, vaatasin ma Sind kaua-kaua, nii pikalt, nagu vaid üks hetk võib kesta, ja ma ei uskunud, et see olen mina, kes nõnda elab. Jälle viskasid Sa mu näole lund, soolendades ta oma pihkudega üles. Vesi nirises minu all, kogu mu nägu oli märg, nagu ta seda varem polnud olnud, keset talve, keset külma lund oli mu nägu märg ning silmad pisarais nagu enne Noa laeva minekut. Pergele, mühatasin ma ainult. Ja siis küsisid Sa ühe imeliku küsimuse: miks ei hakka sa vägivallatema? Ja ma ei mõistnud Sind sageli esimeselt samult: mida siis? Ma seisin näoga vastu allee sügavikku, mina püsisid mu ees ning mulle näis, et Sa olid minu juurde kusagilt allee sügavikust kohale jooksnud. Võta vaevaks mind pisut tappa, ütlesid Sa hullamisest hingenuna, ja siis: sa ju võid seda. Ma pühkisin vist varrukaga oma vesist nägu ning mul oli üsnagi... jaa, aga ma ei saanud aru. Maailm nõudis mult midagi, mida mulle koolis polnud õpetatud, maailm nõudis mult raisemurdmist, aga kust sellega küll pihta hakata? Naist pidi murdma nii, et kondid ragisesid ja veri väljas, aga kust sellega küll pihta hakata? Paksud kasukad kaitsesid meie ihu ja käsi ei ulatunud peaaegu kuhugi, kust tal midagi võtta oleks olnud; ainus vägivallaga seotuv mõte, mis mulle meelde tuli, oli, et ma võiksin sulle jala taha panna ja Sind ümber lükata, kuid nii rumal, kui ma olingi, taipasin ma ometi, et jala taha pannes ei minda naist murdma. Ja nagu kiretu inglise mees, luristasin ma ainult ninaga, esitades Sulle maailmaajaloolise küsimuse: kas jalutame nende lehisteni? Jah, kuulsin ma vastust, ja me võime neist lehistest läbi edasi jalutada, imekallis, kui sa mind niikauaks

veel murda ei jõua. Ja mina mõtlesin vaid sellest, et valgus on ikka valgus, olgu ta punane, kollane või sinine, ja et punane, kollane või sinine on valgus vaid inimliku piiratuse ja subjektivismi tõttu, meie aialüüsikihust tingitult, ning et jumalikul valgusel ei ole värvi. Pansioneti teisel korrusel lükati raginaga lahteraami sisse külmunud aken ning kardina vahelt hakkas imbuma kiulist tubakavingu.

Ma haarasin Su käest, keerasin Su seljaga alla poole ja viisin Su eemale. Sulle meeldis see väga, ja arvasid vist, et see ongi vägivalla algus, lõpuks omal midagi spontaanset ja kordumatut. Kes on see Leivart küsisin ma, püüdes Sind jahutada Sinu illusioonides. Ja Sina vastasid peaaegu kilkvel: need ei ole üldse lehised, vaid kõige tavalisemad kuused, imekallis; need on kui mälestus Riost. Ma teadsin väga hästi, et need ei ole lehised, ma ei eksi iial lehise ja kuuse puhul, ent see lehisejutt oli olnud nali, kujv, inglispärane nali, milles Sina, Ing, vist nalja ei osanudki näha. Markeerimata, ühemehe nali. Leivart on maag, ütlesid Sa, ta võiks su ära teha, kui sa tütarlaps oleksid; võiks su ölekõrre abil kakaaugu kaudu täis puhuda nagu muuslane oma hobuse ja siis su näpuga lõhki vajutada plõnni, ja sa oleksid ainult kortsus kest. Ma ei püüdnudki Sind taltsutada. Me läksime lumes mõlemad oma elujoont mööda edasi ja mulle näis, et meie lõikumiskoht ei olegi veel nii kaugele jäänud, et sellest tasu rääkida. Mitmes naine on tal see Rosalind? küsisin ma viimaks ning Sa vastasid: kujutle, ainus. Aga Rosalind on vaid nahk ja kättevari, sest ta pole päriselt korra sealt, noh, imekallis... mille järgi inimesed kaheks liigitatakse. Aga Leivart on mõid, pea meeles. Sa oled lausa kohustatud teda armukadetsema, kui sa minust päästa tahad. Heakene küll, sõnasin ma, on mitmesuguseid mehi ja naisi. Aknal, mis pärani sui meie kukla vahel, lükati kõrinal kardinal eest. Ent me olime jõunud päris allée sügavikku, kus Sa oma fantaasiaid üha jätkasid. Ma tahaksin nüüd meenutada Sulle sellest puiestiku ajalugu. Ma tahaksin rääkida Sulle sellest, mida nimetatakse tunneteks, ning ma ei tea midagi võimsamat Sinu köitmiseks, kui on ajaloo tunne, meie tunnete ajaloo tunne. Sest ühelgi alleel ei ole me olnud mehe paar, Ing, ja mitte kusagil ei ole me isegi nõi-

tena päriselt ainulaadsed. Paik, mille me oma jalutus-
sõiguks valime, valib meid oma ohvreiks. Kuid ma ei
haksa veel praegu pihta.

Kaks korda meie teel kükitasid Sa lumehange ja seda lasin ma muidugi heameelega sündida, sest jumalast antud on need naised, kes oskavad end ise lõbus-
tada. Ja kaks korda paiskasid Sa tõustes mulle kamalu-
le lund näkku, rebisid mu oma käevangu ning me
läksime edasi. Põletavvalged lambid näugusid traatidel
allee kohal. Võib-olla ei olnudki lund, vaid me enese
pingest lubjastuvad ajukäärud. Sa tegid ettepaneku
mängida kafeed, ning raske oli isegi karmil põhjamaal
leida meest, kes sinusugusele talikukkujast käole seda
oleks sõandanud keelata, sest vaata imet: kardinalkõrin
pansioneti poolt oli vaibunud, kuigi vaikus maja ümber
seal kaugel näis ebapuhas, ning Sina, Ing, jõllasid
mulle otsa nii avalikult mind armastades,
et ma istusin lootusetult hangele, siis vajusin selili.
Midagi ropumalt kahepaikset ei olnud ma eales tund-
nud: ma pelgasin Sind äkki jõledal kombel, sedavõrd,
et oleksin tahtnud peaaegu nuuksuda, kuid hoopis Sina
tegid seda, põlvitades minu kõrval, aga mina selitasin.
Sina nuuksusid igapäevaselt ja rõõmuga, nagu oleks see
tõesti olnud minu nuuksumine, mida Sa nuuksusid,
minu kingitus Sulle algava aasta puhul, minu õnne-
soov. Ja minu hirm Sinu ees oli ühte põimitud tundmu-
suga — ainult sellest hirmust leiadki Sa kaitset. Hirm
Sinu suurtest silmadest ütles mulle, et see on tasu
elamisõiguse eest, meenutus elust, mida sai elatud,
mälestus armastusest, millest muidu mitte midagi järele
ei jää. Sa ütlesid: ma mängin Sinuga kafeed, Ruuben.
Sa kummardusid mu näo kohale, hingasid õhku minu
peale. See oli peaaegu kohvilõhn, küll hapukam ja
vängem. Sa nuuksusid ja hingasid õhku lausa vaheldu-
misi ning vahetevahel luksused naerust; aga hangel
lamades umbusaldasid ma Sinu liigniiskeid silmi. Mine
ära, Leivart, hüüdsid Sa äkki oma selja taha, nutsid ja
röökisid. Aga see nutmine oli ainult kiimaline naer, mis
mindki nakatas võitlema hirmuvõrkude vastu, mida
meile suhkrupäiste kuuskede ladvust kaela pilluti, sest
Leivartit ei olnud ju! Ei olnud ju! Ma mürasin Sinuga
hangedes nagu kõige tavalisema tüdrukuga ning aega-
mööda muutus Sinu naer normaalsemaks, kuni me

mürasime vaikuses, et siis jälle teeleminekuks püst tōusta.

Mida tead sina Riost? küsisin ma, kui me edasi sammusime, vihjates Sinu sõnadele, mis toodud eespool ning Sa jõllasid mulle otsa, hambad sinised ja ilu kadunud, ning oksendasid esimest korda. Tea, kas ka seda võis lugeda kafeemāngu sisse kuuluvaks. Sa täitsid õhu hapukslāinud kohviubade lõhnaga. Kui Sa olid oma vatsa piisavalt kergendanud, sõid Sa suupuhastuseks lund peale, taolise rahuga, nagu ei oleks kõiges inimlikus tõepoolest midagi häbenemisvārset, kui välja arvata valelikud sõnad. Sa ulatasid mulle isegi oma külmad näpud lund süües, seejärel terve peo ja ma scostusin seda pidama usalduse mārgiks, ehkki Sa andsid mulle kohe mõista, et usaldusleping ei ole poolehoiuavaldus, vaid eelkõige kohustus mitte vahet segada: hoides oma pihku mu pihus, hoidsid Sa mu kätt ka lihtsalt kinni, kuni Sa oma teise käega taskust tableti leidsid ning suhu libistasid. Minu pihku pigistasid tuletasid Sa aga mulle meelde, et kui leping on alla kirjutatud, siis ei rāāgita enam allakirjutamis motiividest. Niisiis, kolmanda tableti puhul ei pruukinud Sa enam vargsi lumehange kūkitada, vaid toimetasid oma asja avalikult. Kui ma nägin neid tablette Su silmades lahustuvat ja ripsmetel helkivaid soola kristalle, siis sain ma aru, et üks korralik keretāis on see, mis Sinu kasvatuses puudu on jäänud, selles osas mil keretāied veel hinge ei nāruta. Ma ei uskunud tõukord legende Sinu lumes sündimisest ning lumeveepesemisest, sünnitaja pēletamist lumehange pidasin ma ilusaks valeks, nagu Sinu uhkustki jääks, mille all enesehaletsuse meri loksus. Kuid kes Sind ei uskunud, sai kummalisel kombel petta. Nagu seegi, kes uskus.

Niisiis, mis oli Sinu jaoks Rio de Janeiro tollel alusel, mis juhtis meid välja kelnerliku ebamōraali kammist ja kus ma teada sain, et isegi oksendamise ajal võib armastust avaldada, sest Sinu toredat kēpigistust ma maha salgama ei hakka? Mis oli Rio Sinu kui nõukogude tūtarlapse jaoks, kes ei olnud ju sirvinud raamatut kaugest maast Brasiiliast ja ei aimanud tolle hiiglase kahepaikset elu pāikeselinna ning porikuuride vahel ja kelle sugulaste seas ei leidunud noid enne

sojaagseid uljaspāid, kes Brasiilia istandikesse kōõlusiid proovima purjetasid, et asutada hiljem oma āri või kōkoda või isegi karavanserai (sedagi sarvilist sõna vōeretati mōnikord hoolega jutu sees, kaunistades temaga pudrumāe-illusioone). Sinusugune tūdruk, Ing, ei oleks sārāsest sotsiaalse alatooniga pildistikust hoonudki, Sind oli juba enne seltskonda viimist kātki saljes rippuvate kannikesekimbukestega āra rikutud. Sinusse istutati haledust Su traagilise sūnnipārimuse vastu. Sina ei ajanud nāpuga jārge maailma poliitilisel laardil, et katsuda ise lābi Brasiilia Liitvabariigi nurgalist piiri. Sina ei koostanud poisikese kombel nimekirju suurlinnadest, mille tipus seisis meie ajal ikka veel hambulise siluetiga New York, aga kus Sinu unelmate lapselapsed nāevad seismas ehk juba Mexico Cityt, ei; Sina kuulsid Riost esmakordselt tānu saksa kunstmuinasjutukestele, mida keegi vanatādi, keda Sa vanemaks saades ahviks sōimasid, Sulle ūhe rubla eest kāis mōnikord ūmber jutustamas, kui Su vanemad seda palusid. Ehk oleks Sa hiljem isegi otsinud neid Harnecki või Beerbaumi vāljaandeid, millest Su hoidja Sulle lugusid ammutas? Sinu tādike ei olnud rahvalaulik. Pigem oli ta ūks sellest kurvameelsest ja jōuetust eesti tōust, keda healoomulisteks kadakateks kututakse. Tema jutud ei jõudnud Riosse Alutaguse laudu, et lapse fantaasiat ōpetlikult lābi koduōue laiemasse ilma talutada; nad olidki Rio — roosa, provintsi-likult peenendunud ihalus, mis arvab oma hinge leidnud olevat tango kirglikes kākudes, aga armastab tango eelkõige lastetoapitside puhtuses.

Ja nii vormiski kadakliku vanatādi naisepiin Sulle saksa kunstmuinasjuttude pudemeist ūmmargusi kurelugusid, millest Su mālu omakorda vaid tundelisi pudemeid alal hoidis — ja ūle kōige nāgemuse Suhkrupāäst. Sest Suhkrupāā on māgi Rios Botafogo lahe kaldal, elvine fetiš Rio prahivedajale, kuid magus ja valge sinule — nagu lumi. Sa oled eluaeg tarvitanud peen- ja tūkisuhkrut, kaldud seetōttu arvama, et peasuhkur on midagi magusamat kui need, midagi kosutavamalt suhtlasi; lumine magus suhkrupāā on Su ime ja tema pōhjamaist kehastust armastad Sa lumises kuuses. Nagu hull pūūdsid Sa siseneda oma illusiooni, sūües, armates, nuttes, lābinisti kehalikult, lābinisti naise-

Ikult, täisvereliselt, ausalt, kuid arutult. Sa ei talunud eepikat, eepilist distantsi, heietust. Kunstmuinasjutud ei olnud Sulle heietused, vaid mõistukõned meie enesest elada. Nii Sa rääkisid ja läksid tegelikult veelgi kaugemale. Sinu allegooriad ei olnud enam mõistukõned, vaid sensuaalsed, justkui läbielatavad sümbolid, mis uskusid sümbolisse, mille sügavusi saab mõõta lakkudes, nuusutades, paitades, kuulates, vaadeldes. Nii naiselikult, nii täisvereliselt. Kuid sinisuka hing oli Sul sees. Ja kadaklik tädi mitte ei andnud Sulle, vaid võttis Sult Rio. Sest ta lootis, et Sind rahuldab sentimentaalne mõtiskelu, allegooria, mida Sa ise sundisid sümboliga võrduma.

Aga talv pansionetipargis oli tõesti igavene. Varsti hakkasin ma Sind kaenlaaluseid pidi maja poole tagasi vedama. Sa rääkisid veel päris inimese moodi, kuid Sinu keha ei kannatanud enam pinget välja ja andis järele. Ma vedasin Sind nagu kõnelevat kotti. Füüsiline piingutus on parim rohi hüsteeriliste tütarlaste vastu, kes õigel ajal pole kere peale saanud. Ma talusin ära Sinu deliirise sõnadevoha. Sa ütlesid, et näed kuuseladvu maipõrnikaid ning sundisid mind peatuma. Sinu õhutusel laususime me kahekesi nõiasõnu, mis pidi põrnikate võimu hävitama: põrnikad, põrnikad, käen on tund, unen näete nüüd unest und. Sa kordasid neid sõnu kaua, siis aga avaldasid saladuse: «põrnikate asemele võib panna igasuguse sõna ja kaitsta end nii moodi mis tahes kurja vastu. Sa lausused: vähemalt sellel maal ja meie jaoks on kõik sedaviisi, sest maagiat ei saa teistelt võtta ja teistele üle kanda — ta on meie hääle kaja. Siis vedasin ma Sind jälle mööda alleed pansioneti poole, kuigi Sa halasid, et ma ei seisaks maipõrnikate poole seljaga. Ma vastasin Sulle toorustega, sest nii vastikult hapumagusalt haies Sinu ümber, nii roosa oli Sinu keel ja nii punnis Sinu silmad: kas Sa oled endale raudsed püksid jalga ajanud, tpsi, et mul Sind nii raske kanda on, kas Sa arvad, et mul pole puuri kaasas, et Sinuni jõuda? Ma tabasin rohkem kui märki, sest peale seda tõusid Sa korraste oma enese jalgele, kõndisid jälle omil jalul mu ümber ja sisistasid lõpuks mürgiselt, mida minu labasus kindlasti ei väärinud: sina minu perset katsuma küll ei ulatu, poisu, ei iial.

Bänikael-plika! Ma ei hakka ju Sulle lausa röökima läbi selle õhukese paberi, et ainult üks sõna minu kutsumis on õige: sarafan, sarafan, sarafan, punane sarafan. Muu möga jäta teistele kuulata, muu möga jäta mulle, et mul oleks võimalus Sinust kirjutada, ükskõik mis ropsi, ükskõik mis jama. Sest ma ei saa ju kolmanda viiskümmend lehekülge järjest kirjutada: sarafan, sarafan, sarafan... Aga ma pean sellest kirjutama, kallid Ing, sest muidu ta lõhub mu ära. Mina ei proovigi lakkuda, nuusutada, kuulata, nagu Sina tookord, kui Sa end veel naiseks pidasid. Mina ei proovigi unardada oma juttu allegooriaks. Mina ei taha, et see oleks kirjandus. Ma tahan olla järjekindlusetu, sõnes, igav. Mitte keegi ei ole veel tõestanud, et armastus nõnda ei püsiks. Ma loodan, et minagi seda ei tõesta.

Kui Sa sõnasid, et mina Sinu perset katsuma küll ei ulatu, siis tekitasid Sa minus jõuetust. Me tabasime teineteist väga täpselt, me leidsime üles kõik nõrga ja labase, mis meid ühendas. Me olime vist siiski teineteisesse kiindunud. Tule ja käperda mind, sõnasid Sa lumme langedes ja mina ahvisin Sind järele, rohkem küll masendusest või soovist Sinu pilgu alt pääseda kui ikki tärnanud mängulustist. Sa naersid jälle, lumelaps. Kuused seisid vahimeestena me ümber, Sa veensid mind uuesti: ära karda minuga hullata, see hetk ei kesta; ning Suur Sepp tagus taevas mõõgatera vastu kuldset alasit ja tähekillud lausa leegitsesid. Öö oli selge ja külm, kui nüüd mõistus appi võtta. Aga midagi ei tulnud sellest välja, sest suutes küll naeratada, iha- ja nõudlikult ning mitte sugugi ainult minu jaoks, ei suutnud Sa end liigutada, veel vähem mürada, hullata või püherdada. Sa ootasid passiivselt, ihu lumes talali laotatud nagu tükk riidesse keeratud savimulda, ükskõikne, pingetu, nõudlik ja ihane, kannatlik, ülbe, armulik ja üleolev, kuni sulgusid Su silmad ja tärnus naeratus. Aga nüüd olid Sa täpselt see, keda ma enam kartma ei pidanud, tükk mulda sellest maast, millel ma olin kasvanud, mida kaevanud vihmausse otsides või koopaid ehitades või surnud loomakesi mattes, millel lamanud nii külma kui soojaga, küll enesesse jõudu, küll radikuliiti kogudes. Ja nõndasamuti, nagu uuris- laksin ma auku maamulda, libistasin ma oma käe Sinu

jope nööpide vahelt sisse, edasi, veel edasi, üha sügavamale. Ja ma ulatusin päris lõpuni. Sa naeratasid, Ing avamata silmi. Olen vähe kogenud nii ehedat suure meelsust. Sest muu see ei saanud olla. Sa ei olnud seksapiilne flööt seksapiilse oboe otsinguil, nagu rääkisid Sinust rahvas, kes ei teadnud midagi Sinu tablettide harrastusest. Sa jäid magama. Looja Sa jälle vajusid kukal lõhestamas hange, pea kapuutsist väljas. Võib-olla hullasid Sa minuga nüüd unenäos.

Aga just siis, kui ma Sinu kaunil ja pehmel, viljakal naisekohul oma peopesa hoidsin, unustades riiklikud ja rahvastikuprobleemid ja tõustes embrüo totaalse biologismini, meenus mulle vastutus, mis riigistatud maailma auruna alati meie ümber hõljus. Sina, Ing, lamasid riiklikul maal, ja sinusugused tüdrukud — see on riiklik asi. Sinusugused hoiavad rahvast ja riiki puhtana. Sinusuguste tõttu peab ikka ja jälle kindlustama piirid ning tugevdama järelevalveaparaati, piirama seaduslikke õigusi ning andma vabadusi seal, kus neid veel karta pole vaja. Riiklikul vastutusel pean ma hoidma Sind nohu ja lämbumise eest ning kohendama Sinu kapuutsi Sulle jälle juuste peale. Parimad naised maailmas ei kuulu iial ei mulle ega minutaolistele, sest kõigil maailm näeb neist und ja peab neid omaks ja pereks. Kondlik egoism ei murra neid. Hea tüdruk on nagu raamat, poiss, mida sa üksinda ei loe, ehkki sa ta poole endale justkui päriseks püüad osta. Sa olid riiklik asi, Ing, tolles Petserimaa metsas, mitte minu isiklik talilõbustaja. Ma jõudsin otsusele, et pean Su süles panna netti kandma. Toksisin näpuga Su põsele, proovimaks, kas Sa ehk siiski ei jaksa ärgata, kuid ei, ei. Viimasel tablettil paistis varuks olevat veel mitu ilusat unenägu. Sa isegi norskasid omaette, kuid see ei olnud ju enam minu asi.

Ma jäin hiljaks nagu ikka. Ja surma hääli hiilib sealnast läbi ja suhkruga mürgimaitset ei peida. Ma ei tea, kuidas oleksid Sa reageerinud reanimobiili vilina peale, kuid kui pansioneti ülakorral rebiti jälle kord kõrisevat kardinat, mis häitas, et Leivart ei olnud meid unustanud, siis löid Sa silmad lahti vastu taevast ning ajasid sinise keele suust välja — piirdun sellega, et hoiduda Sind kirjeldamast inetuna. Mitte keegi ei või öelda, tahtsid Sa kuradeid või ingleid enesele appi hüüda. Sa

jõudsid käeviipega enese püstisikutamist, ma olin nobe ja kind haarama. Su lihased olid tüürikese unega juba väiksest kogunud. Ja see oli vist tõesti kramp, mis Sinu lõuad avali kiskus, sest kui ma Sulle altpoolt lõuapää pihta nõksasin, siis vabanesid Sa lõpuks grimassist.

Jah, Sa olid end erksaks maganud paari tabamatu hetkega. Sa tahtsid mulle üht lugu jutustada. Ma asutasin end heameelega kuulama, ent enne veel üllatas mind küsimus, mis minu ajus vahepeal vormunud oli: millise jumalatõestuse valiksid sina, poiss, kui sul enam muud üle ei jääks?

Sa rääkisid: kui ma alates viieteistkümnendast eluaastast aeg-ajalt männipuude asemel palme hakkasin nägema, ja eriti tihti veekogude läheduses, ning nukrust vaid suurele rõõmule järgnenud puhastustuleks pidasin, siis tundsin ma neis eksimustes õnnelikke märke oma lõunamaisest, helgemeelsest päritolust. Ma uskusin, et minu soontes voolab neegri või makaagi verd ja et kõik on küll mööduv, välja arvatud päikeseline substraat minu punaolluses. Ma sain omaenese lõunamaise vere jüngriks ning tõstsin justkui degenerunud aadlimehe tütar verega päritud tungid kõrgemale muudest väärtustest. Seejuures ei teinud ma siiski snoobipattu — ma ei värvinud oma verd literaadi kombel tindiga siniseks. Enese üleolekut muust maailmast nägin ma ainult selles, et minul oli päike veres, alajane, võimas, purustav päike. See oli juudi-tunne, ma olin tähelepandamatu, ent kardetav plika. Ma uskusin, et kõik on juba otsustatud ja miski enam ei loe. Kui ilus oli minu elu palmipuude rõngas, kas sa tead, Ruuben? Nagu hambapastaga klantsima löödud vilekopikane, mille eest sai liivakasti mängupoes terve jorkširi sea!

Sinu äkki kirkastunud kõnevõime avas mulle nüüd Sinu mehelikuma poole, mis oli silmapaistvalt retooriline, mitte nii retooriline, nagu ta sellel liimiplekilisel paberil kirjutas on, aga pohmeluslikult graafiline ja selge siiski. Me olime kõik kuradima sarnased. Kui Sa selles nii tüüpilises Läänemere lookeses oma vaimse ümberlõikamiseni jõudsid, pahvatasin ma naerma. Me olime kõik kunagi tahitilikud olnud, nii ropult lõunamaised ning fataalsed, et see võis lausa sea kombel naerma

ajada. Ei, Sa ei olnud üldsegi originaalne, nagu Sa arvasid, muidu ei oleks Sul need vanamehed järel jooksnud. Sa olid pigem erakordse tüüpiline tüdruk, nii tüüpiline, nagu seda vaid vähesed olid.

Ja Sa olid sellest ise üsna pea aru saanud. Tulid ajad ja sündmused, mis Sind väsitasi. Sul ei olnud äkki enam mugav mõelda oma kuumale verele. Ja ei Sul äkki enam mugav ei olnud, siis Sa kummalsi kombel lausa ei suutnudki. Ei suutnudki olla tüdruk, kellel päike veres möllas. Nii habras oli see Sinu suutmine. Mugavus valitses Sinugi maailma. Sa rääkisid isegi rangjalgsed bulldogid olid nüüd minu kõrval soojad ja helged. Minu lõunamaine temperament oli hetkelise eneseunustuse järel läbipaistvalt nutuseks muutunud, tuul puhus mulle mõtteid pähe ja peast välja, ja mitte midagi seesmiselt jäika, mida tavaliselt karakteriks nimetatakse, ma eneses enam ei tundnud. Oli aeg hakata harjuma mõttega, et olen põhjamaalane. Ei männipuude taga viirastuvad palmitüved ei ole mitte vanavanaisadelt päritud perekonnareliikviad ja mälestused kaugest kodust, nagu nõudis lõunamaine ühesuse seadus, vaid sombustest ilmadest vaevatud pikakakese salajane unelm, tema salapeigmees — nagu nõudis põhjamaaine, kompensatsiooniseadus. Kuid see oli lõppkokkuvõttes jama. Ma ei saanud enam aru, millise seaduse järgi ma pean elama. Sest leegitsevad palmipuud ilmusid mõne aja pärast uuesti ning üha mõjukamalt minu nägemustesse, tegid mulle suurt rõõmu, ajasid kõik, mille olin leidnud, uuesti sassi. Pealegi avastasin ma, et olin kunagi väga ammu olnud ka tõeline neegritar, neegritar ehtsa põhjamaa seaduse kohaselt, nimelt lapsepõlves, kui ma lumest und nägin. Kui ma lapsepõlves nädalate viisi ainult lund unes nägingi. Ja lumest nägid unesid ju ainult neegritarid. Need, kelle hing vajas jahutust. Ja ma armastan praegu lund väga, väga, nii, nagu seda ainult soojavereline armastada võib. Kes ma siis lõpuks olen, Ruuben, vasta sinagi? Olen ma valge või must? Olen ma hele või tume? Hardus või labasus? Lehkav või lõhnatu? All või üleval?

Sul oli õigus. Probleem oli olemas. Küsimused kubesid meie üle ja kuuskede suhkrut oli nende vahele

pudenenud. Probleem oli olemas, ent ta ei olnud egoistlikku laadi. Ta ei nõudnud enese äramõtlemist, tühaks imemist, ammendamist. Talle piisas vabast olemasolust. Kumma sööb näljane paavian enne, kas kuivatatud arbuusi- või kuivatatud kõrvitsaseemne, kui eeldada, et arbuusiseeme on ümaram, kõrvitsaseeme aga suurem? Nii, säärane oli Sinugi probleem, Ing. Sest näljane paavian ei söö kunagi kaht seemet ühekaupa, vaid paneb nad mõlemad korraga suhu. Ja Sina olid armastus ise. Sa tahtsid kõike korraga nahka panna. Väga soojavereline põhjamaalanna. Valge neeger. Punapäine takutuust, mille igavene suvi põlema pannud.

See teise korruse aken plinkis kui haige sea silm meile nüüd näkku. Kardinad värisesid külgedel. Edasi-tagasi kõndides puistas Leivart sigaretituhka ülalt otse lumme. Ta paistab Su eest väga hoolitsevat, ei saanud ma jätta ütle mata, kuningal on külm, näitsik aga viibib. Ta on vereimeja, vastasid Sa väga meeldiva põlgusega. Ja ma muutusin kohe kerglaseks, otsemaid. Edvistav noot ilmus mu häälede ja sõrmed tegid nipsu. Kus on siis Rosalind, see pettenaine, küsisin ma jutujätkuks. Aga igasuguse jutujätku peale tavatsesid Sa kätte maksta. Sa pidasid jutujätku ebaväärikaks naise jaoks. Rosalind elab ju kõrvaltoas, mu kullakallis, ütlesid Sa õelalt, et ta meie õist pidusööki segama ei juhtuks, kas siis tänapäeva poisid tõesti nii juhmid on. Rosalind on oma öölambikese juba ammu kustutanud, Ruuben. Nüüd tegin ma mehist häält, kui sõnasin: kui Sa tead, et Sa oled talle vähemalt viiesaja viiekümne viies tüdruk mudida, miks, kuradima pärast, Sa talle siis perset ei näita ja minu tuppa ei tule? Oh, issand, Sa punastasid. See ei olnud muidugi siivutu sõna, mis Sind häirinu oli. See oli kutse, mida Sa häbenesid. Mida ehk ootasidki. Ja mida ma ei osanud esitada nõnda, et see Su päästnud oleks. Ma näitan talle perset nii, nagu ma jõuan, ütlesid Sa, aga ta haarab sellest rõõmuga kinni ja ütleb, et see on ta õnn. Tore mees, kobisesin mina abitult. Ta on vereimeja, kordasid Sa, ta on vereimeja, kes minust paha vere välja imeb. Ma ei salga, et see oli väga leidlik puänt. See oli punkt. Kappa edasi, ilus hobune, olin ma vististi mõelnud, ma ei vaja enam täpsustavaid paradokse. Lähme siis Lei-

varti juurde aadrit laskma, sõnasin ma pateetiliselt. Sa püüdsid nüüd lausa vägisi enesel vett silmist välja pigistada ja rääkisid, et ei ole õige tulla Sind sõnadega tapma, kuigi teistviisi oleksid Sa ju lubanudki, sest Sa olid mind kutsunud: võta vaevaks mind tappa. Nüüd jätkasid Sa, on see mäng õnneks läbi ja sa võid mind pealegi viia selle vanamehe juurde, kes mu suhkurdanud hinge pisut kibedamaks oskab muuta. Sest sina seda ei oska, Ruuben, sa oled veel ise suhkrunukk, sa pole seda mehist kelneriametit veel pidanud. Siis võtsid Sa hoogu ja kisendasid räigelt pansioneti poole: ta läseb minust vere välja! Ma võtsin seda alguses kui õelat pseudokarjatust, et mulle pansionetirahva eest kättemaksuks korralik supp kokku keeta, kuid kõik nagu selgus, oli ometi tegelik. See oli tõeline appihüüd. Leivart peatus oma edasi-tagasi tammumisel, jäädes vahtima allee sügavikku. Siis jõnksatas viivuks kõrvale. Ja keeras taas raadio üürgama. Rebekka! hüüdis kast-raadihää! raadiost üle lume. Rebekka! löi meile igatsev hüüd vastu vahtimist. Leivart seisis avatud aknal, käed rinnal risti. Sinu silmad, Ing, hakkasid kilama, Sa ajasid end minu najal püsti nagu uss ja sisistasid: lähme! Laksimegi. See oli marss pimedusest tagasi valgusse, ja paistis, et Sul oli, kelle juurde minna. Sa lausa vedasid mind. Me haistsime üha tugevamalt ülevalt langevat tubakalõhna, eristasime üha selgemalt Leivarti läikivaid metallsilmaakesi, siis kuulsime ka üht võikalt muhedat naeru, mida meie põlvkond, Ing, küll naerma ei ole õppinud. Siis jõudsime me pruuni värvipastaga ülemäkerdatud tagaukse juurde, päris räästa alla, kust Leivart meid enam kummardudeski nägema ei ulatunud. Aga tal polnud vajagi üle aknalaua kummarduda, sest tal oli tema vanamoodsalt pingevaba naer, ökoloogilise mõtlemise eelne seltskonnanaer, piiratud aegruumi naer. Niipalju meis ikka ühist oli, Ing, et tabada Leivarti naeru võltsi münti. Jah, see oli maaisand. Temap see oli öelnud: te olete ju paar, ja temap see ka selle üle naeris. See oli kelnerite kuningriik.

Määrduvad ukse juures pidin ma nüüd Sulle ometi midagi töötama. Tööta mulle midagi, palusid Sa. Kas igavest armastust? küsisin ma vastu, hambad irevil. Tööta igavest armastust, olid Sa nõus, siis saad sinagi

meheteoga hakkama ja mina võin end sellel vanamehel rahumeeli torkida lasta. Kas see ongi igavene armastus, kui lastakse enesele poisikesel sõnu öelda ja end vanamehel torkida? küsisin mina. Sina, Ing, vaatasid mind nagu tohmanit, kes on tööle pihta saanud. Kui sa kord vanaks meheks saad, lausused Sa, siis oskad sa seda veelgi paremini öelda. Jääme head ööd, panin ma ette, ja vii Leivartile tervisi. Ta on nagu vastik heategevuslik asutus. Peaaegu nagu peldik. Sul oli müdugi hea meel, et ma lubasin Sul nüüd trepist üles joosta. Sa ütlesid: ma annan vanale mökule su sõnad edasi, las saab temagi suutäie soolast.

Me avasime ukse. Me nägime Leivartit kohe. Ta oli jõudnud just tagatrepi viimastele astmetele. Näis, et temagi kannatus võib mõnikord katkeda. Sa haarasid mu jopevarrukast, melodramaatiline poos kiskus Su kõverasse. Igatahes ei lootnud Sa minult abi, sest abi võis anda ainult üksi Leivart. Ja siis algas Sinu viimne dramaatiline etteaste. Sa paiskusid paari eht-emase niutsatuse saatel Leivarti ette põlvili, surudes lauba vastu tema pikasäärelisi poriseid talvesaapaid. Leivart laskis seda armulikult sündida; ta oskas vist üldse naistele parajal hetkel järele anda. Nii Sa põlvitasid siis esikuvirtsas, lunastasid pattu ja palusid andeks, ehkki ma ei mõistnud teie omavahelise rituaali peenrusi. Siis kiskus Leivart Su õlgupidi püsti, noogutas naeratades mulle hüvastijätuks, ning te hakkasite rambes uhkuses mööda treppi ülespoole astuma — kaks vana vandenõulast. Tuline rõngas pea kohal ja näpud luudeni läbipaistvad. Polnud viga, klappisite kokku küll. Te olite ju paar, Ing. Sa klappisid temaga mitte vähem kui minuga. Minuga klappisid Sa istuma armastuse sees. Temaga klappisid Sa püherdama peale armastust. Kogu maailm oli Sind täis.

Järgmine päev ma Sind enam ei näinud. Sa ei ilmuud välja. Sa vajasid Leivarti sündsusetut rahu. Ootasid ülejäämist päeva. Seda ei tulnud. Seda ei tulnud ega tulnud. Nii võib lõppeda päevade rodu, millele nõnda mugavalt oled harjunud järke ootama.

Leivart ja Rosalind on nüüd mulla all. Ka mina loen mõnikord «Õhtulehte». Ja Sina viibid mingis hüpo-hondrilises poolilmas, nagu öeldakse, natuke veel siin- ja natuke juba sealpool. Randevuutad üksinda mingis

maailmas, mida Sa kogu aeg näisid kartvat, aga mille Su hirm lõpuks siiski päralt manas. Head päeva Sulle Sinu sügiseses Rios! Sina õnnelik tüdruk, kes enam vanadust ei pea kartma.

Ingile — Ruuben

INGILE

RUUBEN

P. S. Nüüd veel lühidalt pansioneti ajaloost. Võib-olla olime meiegi natuke selle ajaloo saadus.

Kuskil 1920-ndate alguses oli kohta, kus praegu seisab pansionett, tahetud rajada hoone, millele juba isegi nimi oli valmis mõeldud — Mesitaru. Nimi põhjustas küll mitmeid nõokamisi kunstirahva poolelt, sest just samamoodi oli kutsutud üht Pariisi kunstnikekolooniat, kus ka hulgaliselt eesti boheemlasi peavarju oli leidnud — La Ruche. Ja nüüd siis, kirjutati ajalehtedes, on lõppeks meie kaasisamaalaste silmad rahamoolokilt lahkesti viipavate muusatüdrukute peale pööratud: et boheemi ainelisest tühjaksjooksmisest säästa, rajatakse neile oma eestikeelne Mesitaru ja kohustuslik Pariisi-sõit muutub automaatselt tarbetuks! Nõnda pilkasid kunstnikud. Ent Mesitaru pidi hakkama tähtsada siiski midagi hoopis muud. Ta kavatseti ehitada nimelt noorpaaridele mesinädalate veetmise kohaks. Kahetoaliste numbrite arv pidi küündima viieteistkümmeni, riik oli nõus andma ehitamiseks subsiidiumi. Maja projekt oli juba valmis, otsustati rajada ka allee. Ja siis kerkiski esile keegi metsavaht P. Krikmann, kes lubas puude istutamisega seotud tööd oma kanda võtta — tingimusel, et «Päevaleht» avaldab nähtaval kohal läbi seitsme järgneva numbri, seega nädala aja jooksul, kuulutuse: «P. Krikmann peab parimaks 5-liikmelist perekonda.» «Päevaleht» oli solidsusekrambist üle ja lepinguga nõus, kuigi räägitakse, et seitsmest kokkulepitud korrast sai tegelikult kuus ja et viimases numbris avaldati P. Krikmanni kuulutuse asemel «B. Genss ja Poegade» vihmavarjureklaam. P. Krikmann maksis omast taskust kohapealse võsaraiumise ja pinnatasandustööd ning istutas ajalehe järgi

«ihuüksinda, võõrast abi põlates ning sirguvale põlvele mõeldes» Pihkvast ostetud noored lehised maha. Seega siiski lehised olid need puud, Ing, mida me oma ängistuses kuuskedeks nimetasime, sest nii oli Sulle vist suu- ja süsteemipärasem. P. Krikmann tegi töö korralikult ning kadus peale «Päevalehe» toimetuses kokkulöödud vahuveiniklaase nagu tina tuhka kuhugi vaiksesse metsaurkasse Pärnumaal jälle tagasi, aga ülalpool jäi asi venima. Ei jõutud nimelt kokkuleppele subsiidiumimääras. Ettevõtjafirmaga asus opositsiooni veel ka läbi avaliku arvamuse imbuv terve mõistuse hää, mis püüdis ettevõtjaid veenda, et Petserimaa Mesitaru on oma räpakalt valitud asukoha tõttu Lõuna-Eesti pärapõrgus lausa häbipost ärilisele mõtlemisvõimele ja firma riigi poolt kinnimakstud huaasammas pealekauba. Ilmutati isegi taolisi programm-lauseid: «Russoistlik vaimulaad perekonnaelu edendamisel ei ole riiklikult sanktsioneeritav.» Suurfirmat oleks säärane antireklaam ehk ainult tiivustanud eksperimenti jätkama, kuid meie kesktaseme ettevõtja ei võinud lubada dialektikakuradikese sissetungi oma kitsasse majapidamisse. Otsustati asjad vaikselt omapead jätta, enne kui paksema supi sisse satutakse; firma tõmbus tagasi ja korrigeeris oma nime.

Ent kogu aktsiooni lõpetas siiski leevendav kompromiss. Õiguse tükikesele Petserimaast koos Mesitaru projektiga ostis ettevõtjafirmalt vastasutatud ühisus, mis koosnes Tallinna ja Tartu esindusrestoranide kelnerist. Täpsete ära- ja ümberlõigetega kohandasid kelnerid projekti endale sobivamaks ning löid mõne kuuga — muidugi riikliku toetuse abita — hoone püsti. Räästa alla telliti kenitlev kiri «Pensionnat «Omelette»», mis argipruugis lühenes üldnimeliseks «pansionetiks». Ühes osas tubadest käisid kelnerid ise linnaelust hinge tõmbamas, teine osa üüriti võõrastele. Puiestee, mille P. Krikmann fantaasiavaeselt Suurte Lootuste Alleeks oli ristunud, muudeti enesehrooniliseks Pika Marga Alleeks, lehised sirgusid jõudnasti. Pansionett omandas tõusiklikuma rahva seas meeldivalt pikantse renomee, siin korraldati suletud seltskonnale maskipidusid, kus ainsa riietusesemena kantigi vaid maske — kui uskuda mõne vananeva seltskonnadaami tuhksuhkruseid, vihjelisi meenutusi

siin ja seal kõmulehtedes. Petserimaa metsas, nagu öeldi, juhtus ühte ja teist. Seal juhtus asju, nagu lisati mõnikord. Seal juhtus vabadust, nagu edvistas «Päeva-leht», kes ei kaotanud huumorimeelt hiljemgi. Ka P. Krikmann sõitnud kord hobusega lehiste kasvu vaatama, kuid peeti pansioneti sisepolitsei poolt kinni juba tükk maad enne krundi piiri, mispeale ta ajalehtede toimetustesse mitu vihast kirja oli saatnud, ehkki nende äratrükkimist saavutada ei suutnud.

Ikka Sinule ja seesama
parema puudumisel
hauatagust elu soovides
Ruuben

16. LIHASÖÖJA

Ta oli ikka veel kohutavalt väike olnud. Võib-olla tema armas ema ei eksinudki, kui teda vaimselt pärssitud olevusena kohtles ja tema toitu lihaollusega külastamast hoidus. Liha oli meeste toit ning nõudis sõdurlikku eluhoiakut, nõrgukestel löid aga lihast vaid vistrikud vohama. Nõrgukestel pani liha pea ringi käima ja sundis kirjutama värssse, mis püüdsid õilistada liveldust. Nende toit oli puder. Temagi, Mati, oli sirgumas pudrutoitlaseks, ta vajab seda üha rohkem, üha rohkem kasvas ta sellega kokku ja puder pidi saama tema arengu teeks. Areng kujundas temas välja talle omased liigitunnused. Areng ei suutnud ületada liigi piire. Ehkki koolis õpetati, et inimene oli pikkade aastatuhandete vältel oma eellasest välja arenenud ja ehkki Mati ei püüdnudki vastu vaielda asjaolule, et terve mõistuse seisukohalt on arenguteooria kõige loomulikum, vähe sellest, kõige elusõbralikum viis inimese maailmas selgusele jõuda, tundis ta mõnel kummaliselt eredal ja kindlameelsel eluhetkel, et areng ei ületa liigi piire. Ahvinimesest ei arenenud inimest. See oli sama, mis öelda: kõik ei ole ju aja küsimus. Inimene ei olnud üksnes aja küsimus. Ta jäi inimeseks, hoolimata ajast. Ta sai inimeseks, hoolimata ajast. Ta ei arenenud millestki välja. Ta oli kõrvalekalle ajast. Ta ei astunud maailma pärast midagi ja millegi pärast. Ta elas millegipärast ja elas siiski nõnda, nagu oleks täl häbi olla lihtsalt inimene.

Pudrutoit oli muidugi vaid väline märk. Pudrutoitlane ei olnud nõrguke sellepärast, et ta putru sõi. Suur metafüüsiline võimetus leidis endale nõnda ainult väljenduse igapäevase labasuse kaudu. Sest see oli tõesti kosmiline võimetus: võimetus sulandada ühte üksikut ja üldist. Nõrk oli mees, kelles üksiku ja üldise maa-

ilmad erinevat elu elasid. Siit edasi seletada valmistab juba suuri raskusi, ent kui Mati oma formulatsioonid kord juba üles leidnud oli, ei kahelnud ta selle sobivuses põrmugi. Ta oli väike ja nõrk, sest maailmas oli asju, mida ta ainult üksikuna, ainulaadsena, kordumata, lõpmatult rikka ja lähedasena tundma oli harjunud, suutmata avastada neis üldist, universaalset, paratamatult omast; ja oli asju, mis liikusid vaid kui ajaloo varjud tema ümber, veretult, näotult, silmitult, maotult, need igavesed tüübid, need surmani korduvad üldistused, mille rikkust ta omastada ei võinud, sest seda lihtsalt ei olnud. Ei olnud. Kuid see polnud olematus, vaid nõrkus. Ta ei osanud avastada õõnsate asjade sisu, sest ta oli nõrguke, väike koolipoiss Mati. Aga veel nendegi lausetega ei lõppenud tema enesetunnetuse hirm. Veel palju valusamad olid need keerud, millesse nõrkus end oli mässinud, kõik oli keerulisem, segasem, varjatud.

Üksik ja üldine maailm ei kohtunud temas. See sattale mingil hetkel teatavaks. See oli nõrkus, muidugi. Ja alguses käsitleski ta seda nõrkuse põhjusena. Nii oli teda õpetatud: igal asjal on olemas põhjus, mis kutsub esile, arendab välja oma tagajärje, ning põhjuse ilmsikstulek loob aluse ajaloolisele optimismile. Sest kui põhjus on teada, on ülejäänud vaid aja küsimus. Raske, meeleheitlik, traagiline, seda küll, ent tingimata üksnes aja küsimus. Aga mõnel kummaliselt täismehelikul hetkel hakkas too «väljaarenemine» äkki mugavalt tehnokraatliku sõnakõlksuna mõjuma ja tugevnes veendumus, et areng ei ületa iial liigi piire, niisiis, et põhjus ei arene iial tagajärjeks ning põhjus ei olegi põhjus, vaid mingi keeruline miski, mingi iseeneseelamise vabadus, mingi seletamatu ja imelik. See, et üksik ja üldine maailm temas ei kohtunud, ei olnud nüüd enam nõrkuse põhjuseks, vaid tema lihtsaks sümptomiks. Ta oligi nõrguke, ja kui temas midagi üldse arenes, siis üksnes nõrkus. Nõrkus ei arenenud tugevuseks, vaid üha eneseteadvamaks nõrkuseks. Teada, et sa oled nõrk, ei andnud lootust tugevaks sirguda ausa enesehinnangu pinnalt; teada, et sa oled nõrk, tähendas nõrkuse voltamist.

Sest kui ta oma esimese tähtsa lause lõpuks vorminud oli (sinus, poiss, elavad üksik ja üldine maailm

pläsmatult lahus) ja kui ta selle koolis õpetatu põhjal oma nõrkuse põhjuseks oli tõstnud ja seda kui halvaloomulist põhjust kõrvaldama oli asunud, teadliku enesekasvatuse raames, lähendades üksikute asjade maailma üldiste asjade maailmale, proovides üksikut ja üldist iga asja puhul dialektilises kokkukuuluvuses tunda, siis selgus, et — ja see oli võimas, võimukas teadmine — tulemuseks ei olnud mitte dialektiline süntees, vaid enesetapp. Selle asemel et vennalikult tervikuks ühineda, asusid üksik ja üldine teineteist õgima, ning nõnda teineteist õgides õgisid nad koolipoiss Mati koos tema dialektikaga ära. Sest üksiku ja üldise lahusolu ei olnud põhjus, mida tehnokraat arvab nii kergekäeliselt kõrvaldada suutvat, vaid see oligi elu, tema, koolipoiss Mati väike ja nõrguke elu. See lahusolu oli tema äraelamise seadus. Nõrkus oli väikese elu seadus ja nõrkuse väljaajamine elu lõpetus. Oli olemas üksikute asjade maailm ja oli üldistuste maailm, ja kui ta tõepoolest väga targaks tahtis saada, kui ta tõepoolest kõiki maailma asju ühe ja sama pilgu läbi vaatama tahtis õppida — nagu jumala vaim üheainsa maailma kohal lehvida ja poisikeselikust keelte paabelist üle olla, siis selgus, et ühest maailmast elamine oli patt. Ühe maailma tarkus ei olnud ette nähtud koolipoisile, kelle tunniplaanis seisis viisteist erinevat õppeainet. Ta pidi neid kõiki tundma. Üks ei olnud parem kui teine. Vaid kõik koos olid head. Hea oli see, et nad kõik olid erinevad. Aga koolipoiss Mati ihales jumalaks saada, ignoreerides nõrkuse seadust. Ta ütles õpetajale, et põletab kooli maha üheainsa heleda leegiga. Talle tehti märkus. Tema selja taha sigines lõhkisi varje. Kuskil tema läheduses käristasid salakaupmehed juba riiet. Ent kuulda ei olnud veel midagi. Ainult valuga pidi harjuma. Hääletus taevas katsetas põuavälk tema saatusejooni. Mati seisis oma isakodu akna all.

Surmamõistetuna isakodu akna all, tumedas öös, põuavälgu tules, teades, kui väike ta oli kord olnud, teades, kui suureks on veel võimalik saada, vähemalt korraks ja ühel koolipoisilgi, lorellipuude peaaegu rääkivas uimas, veidi erutunud peenisega, vihates ja armastades seda krunti, millel teda oli piinatud, ja neid inimesi, kes ta nii väikeseks olid kasvatanud, et ta lausa pidi — sest püsis ju väikemeheski tahtmine

kuidagi targaks saada — nüüd purustama selle elu koolihoone, kus ta kakskümmend viis pluss viis küll ära ei kannatanud istuda — nagu pistong, mis püsivalt rohukasti serval puruks lüüakse. Ent mitte lihtsalt vihates ja armastades. See oli vaid sõnakõlks, mida ema Helen tema puhul viimastel päevadel lennutas. Üksik ja üldine õigisid ennast viimsepäevakirega ja tarkust oli kohati rohkem kui kõrini; tarkus kasvas tal üle pea, uputas ta sõnulseletamatusse refleksiooni. See oli nüüd suur elu, kui nii võib öelda. Ühekorraga ja miskipärast äkki käes, mitte põhjuste ning tagajärgede jada, vaid saatuslik prohmakas, viimane ja lõplikult õnnestunud prohmakas elada. See võttis algul liha vedelaks. Ent see oli tugev kui surm. Mahalangusele järgnes ülestõusmispüha. Ta oli trammis, teadev, seisev. Isegi tema siiani uinunud meheriist oli ärganud iseseisvale elule, veri ulatus nüüd temassegi nagu teistel meestel; ta tõusis ja avas suu mitu korda päevas, ja sellel tõusmisel ei olnud ei põhjust ega tagajärge. Üksnes elu katsetas end temas. Mees ei küsinud: miks? Nõnda küsis laps, kes elas sirgjoonel ja arvas, et iga asja ees on eelmine asi ja iga asja taga on järgmine asi. Mees elas munas. Ei mingit dialektilist paradokslemist. Ei midagi ette või taha, kõik vaid ümber. Kuni terve elu oli äkki ümber, äkki ja ühekorraga. Ning koputus koorile osutus võimalikuks. Ootamatu, võimukas koputus.

Ta vahtis põlevat koduakent. Väljast sisse. See oligi üksiku ja üldise verepidu. Seda ei olnud varem olnud. Tühi, valgustatud eeskoda. Kamme siin-seal kotikestes ja tasapindadel. Trepidiaagonaal justkui juhatus otsijale, kes välja ei oska tulla, nagu tema, Mati, kui ta veel koolis käis. Kuldlõige, mis päästab ka keskpärase pildi, keisrilõige, mis päästab keskpärase naise. Juurdelõige neile, kes pole ümber lõigatud. Toon-toonis maitsekus ehk varjatud hirm kõvade sõnade ees. Elegantne lohakus väikeste tasapindade piires, mitte enam. Üksik habras naisejalats keset põrandariiet ehk kutse ravi-seksiseansile. Ema Heleni tänavariided, soliidsemad kergedel plastmasspuudel, sportlikud trippipidi nagis, mitte iial vastupidi. Kübarate paigutuses teatav üle-meelikus, siin-seal isegi kerged lohud põhjades, sest meil ju ei nukrutseta. Haritud inimene ei nukrutse. Napp üle-meelikus kuldab tema asjade maailma, just-

kui dialektiline tuhksuhkur. Valitseb vihje, et osatakse enesegi üle naerda. Et säilib tagasiside. Ei mingit kohmakust ega tagasisideme puudujääki. Seega surm koomikale. Üle-meelikus üle kõige — üle-meeleline kelmikus. Ent see kõik ei olnud veel suur tarkus, vaid ühiskonnakriitika. Ehkki ka see oli saavutus. Oma ema vihkama õppida — see oli saavutus. Üldine pures üksikut. Mitte rohkem. Väikekodanlane kritiseeris väikekodanlast. Väikekodanlane ainult kritiseeriski väikekodanlast. Tuli ronida pukkide peale, et klassisisene vaen ületatud saaks ja üksik üldisel jälle sarved pihku haaraks. Ta nihkus pisut eemale helekollasest aknariistist, sinna, kus nagu väikesed taltutatud elevandid seisid suveöös isa kuulsad turnimispukid, otsis nendelt käsikaudu tuge ja veendus, et kore, hõveldamata puit sisendab talle söakaid mõtteid.

Ta oli neid viimastel öödel taas seinaga ligi vedanud, nagu tema isa muiste. Mitte küll selle hirmuäratava neljanda seinaga ligi, kus isa oma pukkidel turnides pärastlõunail sirgeldamas käis, ei — sest sellel seinal puudusid aknad. Seal ei oleks võimalik olnud kallist kodu väljast sissepoole vaadata, ehkki üksik ja üldine taplesid sealgi oma surmatantsu. Taples oma surmatantsu isa minemiseelsete päevade demooniline rahutus, mille juured ulatusid kallist kodust kaugemale. Mitte isa, vaid ema läbi pidi koolipoiss meheks saama; isa ei jäänud küll olematuks, aga ta oli eelmäng. Ema. Ülal teise korruse aknas rõõmustas maailma leebe piimjas-punane valgus. See oli ema valgus. Armas, kustumatu ja tark. Ema. Peale isa surma kattis ema oma magamistoa aknaid kardinatega vaid sümboolselt, natuke siit- ja natuke sealtpoolt, et hoida maailma avatud. Ka võigas kõrin, järsk eesriiete kokkutõmme, mille saatel Mati oma voodis päevalõpupalvet (sina, päev, sina suur ja lühike päev, mis kooli ja kodu on täis) kordama oli harjunud, vaibus peale matuseid kergeks surinaks, milles palve ei tahtnud välja tulla. Ei olnud kedagi, kes ema Heleni akendes väljastpoolt oleks piilunud, peale kuu ja tähtede, sest teiste majade ülakorruksed jäid kõik nurga alla või kaugemale. Ema Helen riietus valgustatud toas lahti, ema Helen võimles valgustatud toas paljalt peegli ees, pintseldas end ja uuristas kortsukesti. Sest teiste majade aknad jäid kõik sobiva nurga alla.

Ja tähistaeva avalikkus oli küpset naist õnnestav. Tähevalgusena kumasid iidse jumalad ema nahal ja jumalaid vist naised ei häbenenud. Võib-olla oli see üks põhilisi asju, mis nad naiseks tegi. Ent oma lapsikult kiusliku vaimu tõttu ei piirdunud Mati vaid nende seletustega. Ta kahtlustas ema veel milleski.

Ta kahtlustas, et ema ei ole teda unustanud. Võib-olla oli see üks põhilisi asju, mis ta emaks tegi. Aga pojad ei olnud ju jumalad, keda ei pidanud häbenema. Kui ema oma poega enam ei häbenenud, siis riskis ta millegi väga suurega. Ta riskis äratada oma pojast jumalat. Ta riskis teha oma pojast jumalapoega. Ta andis oma pojale ainulaadsed võimalused ja vabastas ta süllogismide järgnevusest. See kõik oli üksnes ema võimuses. Ning ema võis olla julmalt helde. Ning pisutki katmata aken võis omandada uskumatult sügavaid tähendusi. Ema lihalik armastus poja vastu pörkas mõnikord nii keemiliselt puhtasse idealismi, et ajas judinad peale. See oli kompromissitu idealism, mis täiendas kompromissitud lihalikkust. Pukid olid usaldusväärsed, isa tehtud ja ema hoitud.

Kogu oma nigeluse juures oli ta siiski vähemalt nii tugevaks kasvanud, et suutis pukke augustiööde varjus päris kätatult aiasügavusest majaseina äärde vedada. Need olid neli väikeste elegantide sarnast torni, iga järgnev eelmisest pisem, mida võis suurema vaevata üksteise otsa upitada. Seejuures moodustus ühest, nimelt kallakil küljest, redel või astmestik, seda mööda roniti üles. Ükskõik, mitu pukki ka üksteise otsa asetati, ikka jäi ülemine pukki platvormiks põranda ja neljast küljest piiratud käsipuuga. Nad olid aastate jooksul hästi kuivanud, need pukid, koolipoisile nüüd lausa jõukohased. Ema Helen oli neid armastusega hoidnud sooja suvepäikese all, oli neid katnud kilega suurte vihmasadude aegu ning tõrvapapiga talvel. Kõik poja heaks. Emad nägid oma poegadest palju kaugemale ette, ehkki pojad ei usaldanud nende trafaretset, aga tugevat prognostivaistu enne, kui ennast selle poolt ahistatud tundsid. Nõnda lohistas nüüd Matigi öösiti pukke just selle akna alla, mille ema tema jaoks juba ammu välja oli valinud, ning tegi seda mitte saatust trotsides — sest saatust trotsida oleks tähendanud jääda oma väikesesse pimedasse magamistuppa kahe

sooja teki alla ning unelda vastikustundest vaeveldes mingitest kaugetest higistest naistest, keda ta oskas käsitseda osavalt nagu see, kellele naist pole näidatud —, vaid kiuslikult oma saatust järgides, lootmata seda ometi naeruvääristada. Pidžaama spordidressi all, ketsid jalas, džokimüts peas, nõnda alustas ta oma tõuse õisesse paradiisi — hea, et puudusid veel jalgpallurikindad, mis tema vormitaiuse oleksid lõpetanud. Pukid olid hästi kuivanud ja kippusid kääksuma, ent ta eeldas ema Heleni ettenägelikkust ka siin. Ja tõepoolest, ema Heleni toas mängis nüüd poole ööni raadio. Ja aknad suleti elegantse hooletusega juba enne pimedat tulekut.

Ei olnud õige, et väikesed kõrgused ei lähenda Kuud ja tähti. Need võisid ju asudagi tohututes kaugustes, mida uusaja inimene oli uskuma pandud, kuid lähemale sai neilegi igaüks, kes vaid oma saatust järgis. Kaks meetrit maapinnast kõrgemale mööda isa valmistatud pukke muutis juba Kuu lõhnagi teiseks, rääkimata tema visuaalsetest omadustest. Kõik tuli nii lähedale, kui vaid saatust sõandati järgida. Üle kolmanda puki käsipuu astudes tundis ta juba kosmose külma hoovust oma selga puutuvat, kuid see ei olnud tal esimene kord siia ronida ja seepärast ei pidanud ta enam vajalikuks üllatuda. Jah, kolmest pukist piisas. Kui ta kolmanda puki lael püsti seisis, sai ta ema Heleni magamistoast kenakese ülevaate. Põrandat ei ulatunud ta, tõsi küll, niimoodi nägema; tema eest võisid vaibal varjatuks jääda helesinised siidisokikesed, mida ema Helen peale viimast öhtust dušitamist armastas kanda, mõni hiina maalinguga kohvitass, mida ema Helen magamistoas tingimata just põrandal pidi hoidma, karvane mänguasi, mis sümboolse lamburina ema Heleni und valvas, muu nipe-näpe, topsikesed, tupsukesed, kõik see, mis seisis veidi ülemealiku, elegantse naiselikkuse teenistuses. Seda ta ei näinud ja ei pidanudki siin toas nägema. Sest sellelaadset võis nautida ka alumise korruse esikuakna taga. Siin toas olid teised mängud.

Oli juba rituaaliks kujunenud, et peale esimest, katsetavat pilku koduaknasse jäi ta tükiks ajaks kanges-tunult mõttesse. Ta küsis nagu tähistaevalt luba; see anti talle alati; sõnatult käänas ta džokimütsi noka eest taha, seegi oli rituaal. Tavaliselt sülitas tornist alla

maapinnale, justkui veendudes, et maa on alles ja tema ise nii igapäevane, harilik vembumees.

Seejärel ta vahtis ja vahtis kardina vahelt, tehes aeg-ajalt puhkepause, istudes torni lael ning hoides pead käte vahel. Jah, see oli ikka veel tema ema, tema ema Helen, ainukordne ja äravahetamatu inimene maa peal, tema ainus ema, kelle ainus poeg oli tema, Mati. Nagu kõik teised poisid ja tüdrukud, olgu nad nii vanad kui tahes, sest siin vanus ei lugenud, nii tundis temagi oma ainsa ema ees tänumeelt, mida ei olnud võimalik millegi muuga segi ajada ja mitte ühegi asja vastu vahetada. Ta oli maailmas tänu oma emale, ükskõik kui palju ta hiljem isa poole polnud hoidnud. Ta oli nii palju elus emale vastu ajanud lihtsalt seepärast, et emale sai vastu ajada. Mitte kellelegi teisele ei saanud nii palju vastu ajada kui oma emale, mitte kellelegi nii palju kurja teha kui temale, mitte kedagi nii karistamatult piinata kui teda. Sest rohkem kui ühte ema ei olnud kellelgi, ka kõige suurejoonelisemal mitte, ei kuningail, ei ilusail tüdrukuil. Kõigil oli vaid üks ema. Ja iga ema oli kellegi jaoks üks ja ainus. Ema oli rohkem kui sa ise. Ta oli sina ise, aga lisaks sellele oli ta see, mis jäi sinu ja teiste vahele. Sinu kaitsekiht. Sinu üleminek maailma ja sinu tagasitõmbumine enesse. Sinu minek ja tulek, mitte kellelegi teise. Selle teadmiselega oleks võinud rahulikult ära elada.

Kui polnuks seda teist. Naine. Üks kahest kõige üldisemast bioloogilisest vastandist. Üks kõige üldisemast paarist. Peaaegu nii üleüldine, kui üldse sai olla. Ja nii emane nagu ei keegi teine. Võib-olla olid kõik emad mingil ajal nii emased. Aga kindlasti ei olnud paljud enam sel ajal, kui nende pojad neis juba emaseid oskasid näha. Ema Helen oli naine nagu ei keegi.

Kuldpruunilt võbelev rasvakoekumm ja kaks mahe-dalt naeratavat suud, üks ülal, põskede vahel, teine allpoolse liha rüpes, mõlemad lopsakad, mõlemad hoolitsevalt õhtutaevaks vööbatud, valkjaslillad, nagu mustikad piimas. Jalad, mis oskasid kõike, kui küsiti armastust, ja harudevahe, mis võis mahutada elevandi, ja käed, mis pingutasid kaugele kukla taha. Silmad, mis ei osanud näha, vaid ihkasid ainult imeda, emmata, lakkuda. Silmad, mis eritasid justkui sülge nagu kõik muu. Kaks paari huuli, mis ajasid oma asukohti sega-

mini, ahned hääliitsused sügavikest, mis nõudsid toitu, kiirus, räpakus, elegantsus. Linade vahel vilades sirutas tema ainus ema kord käsi, kord jalgu oma vaenlasele vastu, naeris kui purjus, tiris oma vaenlast, kust juhtus, ja hammustas tema kehale hellitavaid hambajälgi. Siin ei olnud enam juttugi mugavast äraelamisest, see oli puhastustuli.

Ta tundis, et ta põleb. Neid kirjeldusi oleks võinud jätkata mööda pikki, lõpmatuid ridu. Valmis ei oleks saanud ei üksiku ega üldisega. Kuni surmani jätkus tal sõnu oma ainsa ema ülistuseks ja kuni lõpliku nurjumiseni oleks ta võinud reastada võikaid detaile emast elajat needes. Miks, Kuu, miks? lalises ta nagu mõnel teisel õhtul varemgi, kui ta küsida tahtis: miks on maailmale selline murrang vajalik? Kelle heaks peab ta murduma? Mida paha on siis temalt, Matilt, inimsoole oodata, et ta juba murdeea lõkendavas kõrgpunktis ära koristatakse? Või vähemalt nii, pisut teistsuguse loogikaga: miks ei murdunud teised murdeea tulelöösas ja laaberdasid kampades üle tänavate? Kas murdub tema sellepärast, et ta on nii külm, nii jäik, et ei pea painutamisele vastu? Räägiti ju tema külmast abstraktsusest, tema varakülmast loogikast. Ei saanud salata, ta armastas abstraktsioonide puhastatud ilu. Ta oli veetnud pikki hommikupoolikuid ja pärastlõunaid elutoa tugitoolis, käes pliiats ning süles «Matemaatiliste pähk-lite» kogukas väljaanne. Ent need ei olnud lõbusad matemaatikaülesanded, mida ta lahendas. Ta tahtis lihtsalt mõelda, jäämata süüdlaseks. Niisama käsipõsakil vahtimise eest oleks ta kere peale saanud. Abstraktsust kardeti mitte ainult iseeneses, vaid ka teistes, ja eriti murdeeaalistes poistes, sest nemad muutsid kõik mässuks. Matemaatilised pähklid jäid vaid kattevarjuks, mille taga võis mõelda kõige ohtlikumaid mõtteid. Pliiats töötas virgalt, märkides üles vaid seda, mis ei olnud oluline. Kuid eksis see, kes arvas, et abstraktsused on külma hinge pärisosa.

Tema enese tarkus ütles midagi muud. Ei võinud jõuda abstraktsusteni ilma puhastumata. Abstraktsioon oli puhas algaine, asja tuum. Ja puhastuda võis üksnes leegis. Igapäevased emotsioonid olid kui ihusoojuses hoitav metallvarras, seda küll, ent mitte enam. Abstraktsioonide ümber hõljus aga sulametalli vingu. Aeg-

- laselt, veenvalt oli see kõrvetamas hinge. Hing hakkas omadega ümber saama. Abstraktsioonide sihiks oli kauge, silmapiiritu armastuse kõrb.

Vahetevahel tuli talle tornis seistes hulljulge mõte: mis oleks, kui koputaks aknale? Kui purustaks akna väljastpoolt sisse, keeraks džokimütsi õigetpidi pähe ning sooviks jõudu? Ema Helenit ta sellega ei rabaks, sest emake ei olnud teda ilmselt tõepoolest unustanud. Ehkki tõrelemisest ta ei pääseks, sest mängureeglite pühadust ema Helen austab. Kuid mida teeks Ruuben, see sasi pea, kes mitte midagi ei aima? Kel pole õrna ettekujutustki sellest mängust, mida ema ja poeg vaikival kokkuleppel on otsustanud mängida. Mängust, milles tema, Ruuben, oli ettur valge kuninga poolel, ettur, keda hakati lipuks ülendama, võib-olla mitte enamaks kui allaandmislipuks, toika otsa riputatud voodilinaks küpse naise arsenalist, kuid seegi oli midagi väärt. Ja mängust, milles koolipoiss Mati oli olnud musta kuninga poolel, ent nüüd, löödud nupuna, kõike vaid teadvalt pealt vaatas. Sest ei keegi muu kui Ruuben käis nüüd öösiti ema Heleni juures.

Mati ei teadnud, kas ta oli näinud nende külaskäikude algust. Need ei saanud ju väga ammu pihta hakata. Alles ta hüüdis Ruubenit vannituppa emakese ihu pesema ja enne seda ei olnud Ruuben igatahes veel päris mängu segatud. Vannitoas tehti ta ära. Kypse emase maneerid on hurmavad. Ja see, kes oma sisimas ei ole kartnud lihakarniteenriks saada, nagu seda tema, Mati, on, oskab hinnata ema Heleni usaldusavaldust. Võib-olla läks peale vannituba kõik tormitempol, sest need mõlemad ei küdenud nii veenva abstraktsusega, nagu seda tema oskas; need põlesid kõige tavalisema igapäevase päikese all, mitte üksiku ja üldise kaarleegis. Igatahes nüüd oli Ruuben siin päriselt oma. Tema kehaline vabadus kasvas iga vaatamänguga, läks üle piiride, mille ületamist Mati senini oleks hullumeelsuseks pidanud, oli mõistmatult eneseteadev, arusaamatult üleolev, elajalikult innukas ning eluhimuline — ja mida enam ta kõike seda oli, seda jumekamaks muutusid ema Heleni palged, seda enam rõõmsat üllatust peegeldasid tema silmad, seda enam ta naeris ja hällitses. Ja õigupoolest oleks pidanud Mati sellele lootelule ühe liikme veel juurde lisama, ehkki see kõlas

juba liiga metsikult: seda paremaks sai ema Helen. Mida enam nad seal kahekesi hoorasid, seda ausamaks näis muutuvat nende meelelaad. Need olid sõnad, mida võis vaid karjudes ette kujutada, sest rääkides poleks nad välja tulnud. Ja tema, Mati, ei saanud neid uskuda, kuigi ta nad ütleva pidi. Nad ei tohtinud muutuda ausamaks ja paremaks. See pidi olema pigem füüsilisest väsimusest tingitud inimarmastus, pigem ükskõiksus kui ohver. Langenud inimese süütunne, pelgus paljastatud saada. Allaandja resignatsioon. Lihtsustumine, mitte selgus, tendentslik lihtsustumine. Hirm lõkendava abstraktsiooni ees. Tema mässas selle vastu, ehkki ta oli nõrk. Ta mässas omaenese nõrkuse vastu, teades väga hästi, et nõrkust ei saanud temast lahutada. Tema pidi saada ohvritoojaks, mitte nemad.

Nagu altarihurmas lamas ema Helen seliti oma siidis voodis ja nagu ustav rüütel seisis juudinimega poiss Ruuben tema voodi ees vaibal, meheelund uhkelt naise näo üle vibutuv, tugev, vererohke, renessanslik. Ja teda usaldades sirutas ema Helen välja oma hele-hella käe, haaras Ruubeni meheelundist nagu sangast ja tõmbas end kergelt istukile. Naeratades pöördus ta nüüd kõhuga juudiks nimetatud poisi poole, embas teda julgustavalt, ja see teenis teda surmtõsisel usus nagu vanatestamentlik mees, võttes silmaga pilgutamata vastu kõik, mis ta arvas enesele kuuluvat. Ja kõik kuuluski talle, miski ei peatanud teda. Ja halastamatu juudi jumal seisis sambana katuse kohal, kaitstes oma koda. Tema, Mati, seisis nagu puuslik sealsamas kõrval, justkui jäljendaks oma armetul moel suure jumala hiilgust, justkui karikeerides teda — ei, mitte teda, vaid iseennast. Suur jumal oli ta loonud oma karikatuuriks.

Ta tundis, kuidas torn tema ebakindluse all vangub, ja mõtles mürgiselt sellele, et kogu loo kauneim lõpp saabuks küll siis, kui torn viimaks kummuli vajuks ning tema, Mati, oma filosoosilise leegitsuse traumapunkti nugade all lõpetaks. Kuid see mõte ei suutnud rikkuda tema abstraktset puhtust. Labased mõtted põlesid temas kiiresti läbi. Nii kadus seegi mõte. Aga kummalisel kombel säilis temast mingi jälg õhus, vees. Millegipoolest see sobis tema eelnevate mõtetega. See aitas justkui vormida ideed. Nõrga mehe elluastumise ideed. Veidi väsinult istus ta torni laele. Miks, Kuu,

miks? Ülal akna taga naerdi ja väherdi, nad kasvatasid teda innuga.

Ei, tal ei hakanud külm. Ta ju põles. Õpiaastad näisid tõesti otsa saavat. Ei pruukinud enam päevagi oodata. Ta ei hüüdnud küll veel: peatu, viiv!, sest ta pidi veel need pukid ära koristama. Ja seejärel pidi ta end välja magama, sest väsinud peaga ei pühitseta abstraktsioonide kristallpuhast maailma.

Ta vaatas neid veel korra. Oli see nüüd armastava ema ohver või emase haiglane siivutus? Oli see Jehoova sammas või hiiglaslik fallos? Kas oli see veel ema, kas oli tõesti? Aga ta oli ka kindel, et kui tal praegu midagi hädasti vaja läheks, kui ta aknale koputaks ning abi paluks, siis veenduks ta kergesti, et see oli ta ema. Igal juhul oleks ta abi saanud. Parimat abi maailmas. Ehkki selle vaatamänguga siin püüdis ema Helen elegantselt tõestada, et mitte keegi ei ole maailmas ainult ema ning et maailm on suur üksiku ja üldise segadus. Ta peaaegu mõistis seda naist, kes oli ta ema. Ei olnud leitud muud abinõu poja ellusaatmiseks. Aga ellusaatmise aeg oli käes, seda ütles Mati sisetunnegi. Ja ta ei osanud ilma emata ellu astuda. Ema pidi talle elu puust ette tegema. Nii ta siis tegigi. Ja lõpuks sai Matigi aru. Ta ei talunud elu, aga sai temast aru ja püüdis oma arusaamist tõestada.

Tornist alla roninud, koristas ta pukid. Sisenes vaikselt majja ning vaatas esikuaknast õue. Seest välja. Tundis nagu kurbust selle üle, kui valutult ta vana-desse skeemidesse libiseb. Lahkus oma tuppa. Riietus lahti ja heitis veel kord pilgu välja. Pani siis enesele millegipärast uuesti selga need rõivad, mis ta nüüd-sama oli kõrvale asetanud — ja riietus lahti. Heitis pilgu kardina vahelt välja. Nüüd läks viimaks voodisse. Elu oli tema ümber, kumises ja rökkas. Ja tema elu oli sellega ümber, nuta või naera. Üksik ja üldine olid filosoofilise elegantsiga kokku pressitud, nii et enam luubigagi nende vahet ei teinud, ja see oli ühe inimelu lõpp.

Vähemalt siinse loo jaoks. Sest tapma siin ei hakata. Keegi ei võta vaevaks siin tappa. Ei ennast ega naist, keda ta on armastanud. Siinne lugu ei tea enam midagi järgmisest hommikust ega sellest, kuidas Mati, Ruuben või ema Helen selle hommiku vastu võtsid.

Ainult Mati unenäo-poolik on tema sabas veel ähmaselt säilinud, ja et lugu lõpetatud saaks, tuleks ka see veel ära rääkida. Ehkki see on tegelikult juba uue jutu algus ning jääb meie loo joone alla.

Nimelt põlvitas Mati tolles unenäos suure sirelipõõsa õisikute all ja tal oli pihus seesama nuga, mille tema isa kord madruse juures lorellide vastu oli vahetanud. Noa otsa oli ta ribide alt juba kõhtu sisse vajutanud, oma kõhtu muuseas, ning suunas tera liikumist krampuvate kätega ülespoole. Kuskil sisemuses voolas juba veri. See oli Kadrioriorg ja mere äär, jalgrajad jooksid mööda siitsamast, kuid inimesed ei olnud õnneks õppinud märkama. Tema kehas küdes võrratu kuumus. Ta põles nagu lipp Kadrioru sirelite all, aga keegi ei pannud seda tähele. Ta oli nüüd lihasööja. Ehtne ja õige. Ta õgis omaenese liha, terava noa ja raudse tahtega. Mitte keegi poleks talle enam öelda saanud, et ta pole mees. Sellist ütlejat polnud lihtsalt võtta. Ja tema ema Helen seisis tema selja taga, käed poja õlgadel, uhke ja õnnelik. Ning Mati kuulis, kuidas ema talle manades üle pea sosistas, sellal kui mere-tuul adrusõnniku vänget lõhna nende ümber lehvitas: stirb und werde, stirb und werde, stirb und werde... Polnud kahtlustki, et nüüd see juhtub.

1987

Vaiki keset rahvaparve,
sest et mõistmist seal ei leita,
Kiidan elavat, kel tarve
on end leekidesse heita!

Sinu armuööde unne,
siis kui vaikne küünal loidab,
tungib sisse võõras tunne,
teadmine su hinges koidab.

Enam sa ei kanna kette
pimeduse varjuvallas,
Ahvatlevalt pilgu ette
tõuseb viljakandvam kallas.

Valgusjanus ei tee sulle
hirmu mingid vahemaad,
kuni viimaks lendad tulle,
liblikas, ja tuhaks saad.

Sure nüüd ja uueks saal
Kes ei mõista seda,
nagu võõras läbi maa
käib kesk ööd ja häda.

Goethe, Önnis igatsus
(A. Sanga tõlge)

Märkus. Siinse romaani autor on tõlke tekstis teinud paar
omapoolset pisimuudatust.

Sagt es niemand, nur den Weisen,
weil die Menge gleich verhöhnet:
Das Lebend'ge will ich preisen,
das nach Flammentod sich sehnet.

In der Liebesnächte Kühlung,
die dich zeugte, wo du zeugtest,
überfällt dich fremde Fühlung,
wenn die stille Kerze leuchtet.

Nicht mehr bleibest du umfängen
in der Finsternis Beschattung,
und dich reißet neu Verlangen
auf zu höherer Begattung.

Keine Ferne macht dich schwierig,
kommst geflogen und gebannt,
und zuletzt, des Lichts begierig,
bist du Schmetterling verbrannt.

Und solange' du das nicht hast,
dieses: Stirb und werde!
Bist du nur ein trüber Gast
Auf der dunklen Erde.

Goethe, Selige Sehnsucht

SISUKORD

1. Sinised kärbsed	7
2. Onu Leemueli eksitus	32
3. Salamandri märkmikust	43
4. Võõras linnas	69
5. Rünnak	85
6. Kiri provintsist	107
7. Onu Leemueli imesinine päev	120
8. Sõnade ootel	133
9. Kassimäng	142
10. Bokser	151
11. Teekond küpsekartulite juurde	180
12. Püha õõ	217
13. Solitude	238
14. Amanda	269
15. Kümnes kiri Ingile	292
16. Lihasööja	319

Undusk, J.

U 53 Kuum: Lugu noorest armastusest. — Tln.:
Eesti Raamat, 1990. — 336 lk.

ISBN 5—450—00649—7

Seni end kirjandusteadlase ja novellistina avaldanud autori
(s. 1958) romaanimahuline teos, milles armastuse paatost mit-
mel kujul sõnastada püütakse.

U 4702770201—060
901(15)—90 TL—11—32—88

84.3E

Литературно-художественное издание.

Ундуск Яан,
ЖАРА. Роман.

На эстонском языке. Художник-оформитель М. Ундуск. Таллинн,
изд-во «Ээсти раамат».
Toimetaja J. Hallas. Kunstiline toimetaja M. Raid. Tehniline toime-
taja R. Lillema. Korrektorid A. Vissarionova ja H. Sillajõe. IB № 7013.
Laduda antud 28. 09. 88. Trükkida antud 22. 02. 89. MB-01037.
Formaat 84x108/32. Trükipaber nr. 2. Kiri: žurnalnaja. Kõrgtrükk.
Trükipoognaid 10,50. Tingtrükipoognaid 17,64. Tingvärvitõmmiseid 17,04.
Arvestuspoognaid 17,44. Trükiarv 34 000. Tellimus nr. 1339. Hind rbl 1,10.
Kirjastus «Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Trükikoda
• «Vaba Maa», 200001, Tallinn, Pikk tn. 58.